
UC-NRLF

d: 19 marts 1909

Til vor kære Anders

Fra Martine og Georg Nie

H. P. HANSEN del. & sc.

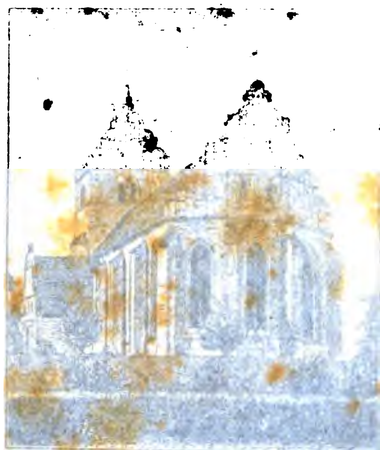
THOMAS KINGO

OG

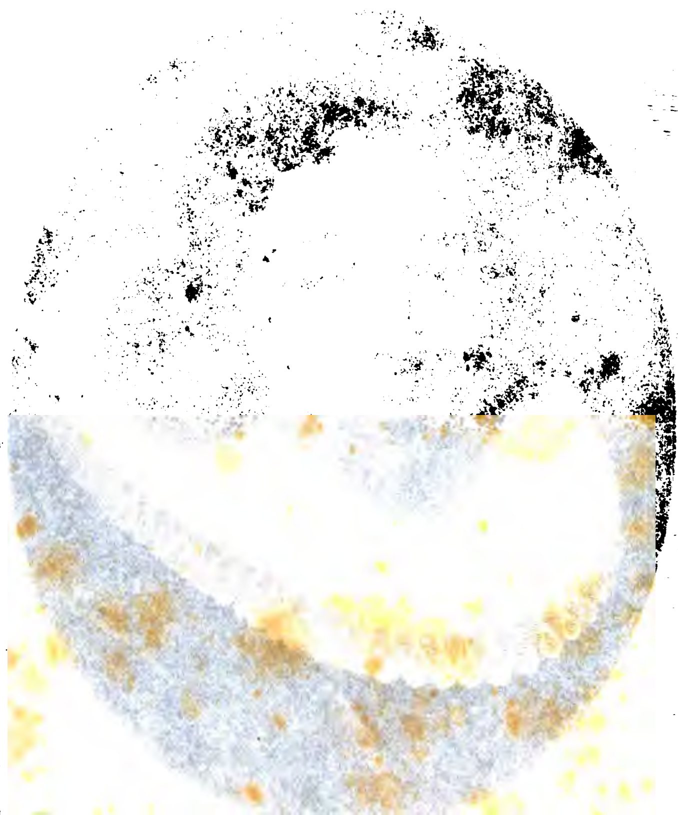
HANS SAMTID.

AF

RICHARD PETERSEN.

KJØBENHAVN.
KARL SCHØNBERGS FORLAG
1887.

THOMAS KINGO

OG

HANS SAMTID.

AF

RICHARD PETERSEN.

KJØBENHAVN.

KARL SCHØNBERGS FORLAG.

1887.

Kjøbenhavn. — Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri (F. Dreyer).

Forord.

Det er nu rigeligt en Menneskealder siden Provst A. C. L. Heiberg udgav: *Thomas Kingo, Biskop i Fyn, en Levnedsbeskrivelse* (1852). Dette med Flid udførte Arbejde gav dels en kortfattet Skildring af Kingos Liv, dels og fornemmelig en Fremstilling af hans Virksomhed som Biskop, særlig støttet paa det Materiale, som Odense Bispearkiv frembyder. Hvor fortjenstligt dette Værk end monne være, kan en ny Skildring af Kingo dog næppe kaldes overflødig, eftersom der trænges til en fyldigere Fremstilling paa flere Omraader og da især med Hensyn til hans Digtervirksomhed.

Den nærværende Bog gjør ikke Fordring paa at være et lærd Værk, men den er et Forsøg paa at fortælle om Kingos Liv, om hans Digtning og om hans Samtid paa en jævn og anskuelig Maade. Det maa imidlertid tages i Betragtning, at 200 Aar ere henrundne siden Kingos Dage, og at alene som Følge deraf kan der ikke ventes et „Livsbillede“ som af en Personlighed fra nyere Tid. Tilmed ere Kilderne til Kundskab om flere Perioder af hans Liv endog ualmindelig fattige. Hvad hans Gjerning angaar, da er kun saa meget af hans Virksomhed som Biskop medtaget her, som maatte anses nødvendigt for at gjøre Fremstillingen nogenlunde ensartet; en videre Fordybelse i denne vilde næppe tiltale de fleste Læsere. Derimod har hans Digtning faaet en udførligere Behandling, da det jo er den, som har væsenligst Betydning for Efterverdenen. Med Forsæt har jeg ikke mindst dvælet ved hans verdslige Digt-

ning, da den er mindre kjendt og dog af historiske Grunde fortjener at kjendes. Helt igjennem har jeg meddelt Prøver af hans Poesier, fordi de vare nødvendige til Forstaaelse og de fleste af dem desuden ere lidet tilgængelige for Almenheden[1]).

Hvad Livsbilledet maatte mangle i Fylde har jeg paa en Maade søgt at erstatte ved saa meget som muligt at give et Tidsbillede, og til et saadant er der i den nyeste Tid fremkommet mange gode Hjælpemidler, som jeg efter Lejlighed har søgt at benytte.

Endelig har jeg i Bogens sidste Kapitel forsøgt at give en kortfattet Fremstilling af Kingos kristelige Livsanskuelse, hvilket jeg haaber, mine kristelige Læsere ikke ville fortryde paa.

Dette Arbejde er begyndt, da jeg boede et Sted, hvor jeg daglig havde Slangerup for Øje og saaledes bestandig mindedes om Kingo, og det er nu endt paa et andet Sted, hvor jeg er fjærnere fra Hovedstaden, og hvor Arbejdet har frembudt større Vanskeligheder. Men skjønt det vel ikke kan undgaas, at det maa bære Mærke heraf, haaber jeg ogsaa, at det maa bære Vidne om, at det er fremgaaet af en oprigtig Kjærlighed til gamle Kingo, hvem jeg personlig staar i stor Taknemligheds-gjæld til, og for hvem jeg derfor, efter min Ævne, ogsaa gjærne vilde rejse et Minde.

Med stor Tak maa jeg paaskjønne, at det høje Ministerium for Kirke- og Undervisningsvæsen har understøttet mig til Udarbejdelsen af dette Skrift.

Greving Præstegaard ved Holbæk i November 1887.

Richard Petersen.

---

1) For ikke at virke forstyrrende for Læsningen er alt, hvad der er anført af Kingo eller andre Digtere, meddelt med Nutidens Retstavering.

Indhold.

Anmærkninger.

S. 59: Oxel er rigtig Læsemaade og betyder: en Udvæxt. Jvnf. Addit. 148, fol. Univbibl., hvor der ogsaa findes en Afskrift af Digtet.

S. 192, L. 13: «dit Lam, som borte var», Gullands gamle Vaaben er et Lam med Korsfane.

THOMAS KINGO OG HANS SAMTID.

THOMAS KINGO
H P HANSEN SC

I.

I Slangerup og Frederiksborg.

I Nordsjælland, en Mil fra Frederikssund og 4—5 Mil fra Kjøbenhavn, ligger Landsbyen Slangerup. Egnen er venlig om end ikke særlig smuk; Byen ligger noget højt, og dens meget anselige Kirke røber, at der er noget usædvanligt ved Stedet, men forøvrigt er selve Byen kun lille og hæver sig ikke synderligt over det almindelige Maal for en Landsby. Der findes i vore Dage mange langt anseligere Landsbyer rundt om i Danmark; men enhver Fædrelandsven véd, at der knytter sig betydningsfulde Minder til dette Sted.

I den tidligere Middelalder, da Nordsjælland var bedækket med store Skove, hvoraf de nuværende kun ere temmelig tarvelige Levninger, var der i denne Del af Landet tre Kjøbstæder: Søborg, Helsingør og Slangerup. Til hvilken Tid denne sidste har faaet Kjøbstadret, vides ikke med afgjort Sikkerhed, men det er sandsynligvis Erik Ejegod, der saaledes har hævet Byen. Thi her var denne Konge født, og han bevarede altid det Sted, hvor hans Vugge havde gaaet, i kjærlig Ihukommelse. Han lod en Kirke opføre her, hvis Alter skal have staaet paa selve den Plet, hvor han havde set Lyset. Og da Kong Erik siden gjorde sin bekjendte Valfart for at afbede sine Synder ved Frelserens Grav, da sendte han de kosteligste Gaver, han vidste, fra Konstantinopel hjem til sin Fødebys Kirke,

baade en Splint af Kristi Kors og Levninger af St. Nikolaus, en Helgen, der blev meget æret her i Danmark, eftersom han særlig mentes at tage sig af søfarende. Erik Ejegod saa' dog aldrig sit Fødested mere, thi snart efter opgav han Aanden paa det fjærne Kypern; hans Ben kom til at hvile længere borte fra Fædrelandet end nogen anden dansk Konges, men det er en Ære for det lille Slangerup at have fostret en af Landets gjæveste Drotter[1]).

Naar vi følge Slangerups Udvikling ned gjennem Tiden, erfare vi, at noget senere i Middelalderen blev Staden forsynet med et Benediktiner Nonnekloster, som laa paa dens søndre Side ned imod Vandet. Slangerup var nemlig dengang en Søstad, idet en Arm af Roskilde Fjord gik ind til Byen. I dette Kloster boede en Tid lang en Prinsesse Agnete, Datter af den onde og ulykkelige svenske Kong Birger og Søsterdatter af Erik Menved. Dengang var det vistnok Byens bedste Tid; den fik endog i Aaret 1302 Særrettigheder lige med Roskilde, hvoraf man maa slutte, at den efter Tidens Forhold har været en anselig Stad; Kongerne kom jævnlig dertil og holdt Retterthing. Men disse gunstige Omstændigheder varede dog ikke længe ved; medens andre Kjøbstæder hen imod Middelalderens Slutning hævede sig, stod Slangerup stille eller gik tilbage, og 1545 blev den i Skatteævne kun regnet i Klasse med Landets mindste Stæder. Lidt senere hen truedes den endog med ganske at gaa til Grunde som Kjøbstad, idet der nemlig kun 2 Mil derfra dukkede en ny By op, Hillerød; Kong Frederik d. 2den ønskede at fremme denne og bestemte først, at Slangerups Rettigheder skulde overføres paa den. men denne Beslutning blev dog forandret derhen, at de to Nabobyer saa temmelig blev stillede paa lige Fod. Begge fik for at fremhjælpes Frihed for Skat og Tynge til Kronen i 10 Aar, men

[1]) Med Rette er der derfor nu rejst en Bavtasten for Erik Ejegod i Slangerup.

Slangerup maatte som Vederlag derfor bygge Stalde til 3—400 kongelige Heste og sørge for Boliger til Hofsinderne, naar disse stundom bleve indlagte i Byen. At Slangerup dengang just ikke havde noget meget stadsmæssigt Præg, kan skjønnes deraf, at dens Skattefrihed siden blev forlænget, mod at Borgerne skulde opføre gode Kjøbstadbygninger med Tegltag.

Slangerup var saaledes i Løbet af det 16de Aarhundrede gaaet tilbage. En væsenlig Aarsag hertil har det ogsaa været, at den Fjordarm, som førte ind til Byen, efterhaanden udtørredes, saa at Skibsfarten ophørte. I Aaret 1578 fik da Borgerne Tilladelse til at holde en Ladeplads ved Fjorden en Mil fra Byen; Stedet hed dengang Falkenberg, men fik nu Navnet Frederikssund, og det kom saaledes til at høre ind under Slangerup. Dette hjalp vel noget, og man finder, at der i den følgende Tid var enkelte driftige Borgere, som drev en Del Søhandel, men i det hele taget var og blev Slangerup kun en ubetydelig By. En trykkende Byrde var de mange Ryttere, som jævnlig blev lagte i Indkvartering hos Borgerne i længere Tid ad Gangen.

Foruden den Kirke, som Erik Ejegod havde ladet opføre, og som var knyttet til Klosteret, var der en anden, den egenlige Sognekirke, liggende paa Byens højeste Sted og viet til St. Mikael; den befandtes paa Frederik d. 2dens Tid at være altfor lille, saa at en Del af Menigheden under Gudstjenesten maatte staa ude paa Kirkegaarden, og tillige meget brøstfældig. Det var da nødvendigt at skaffe en ny Kirke, thi den gamle ved Klostret var ogsaa ubrugelig; men Slangerup selv ævnede det ikke. Kongen tog sig da af Sagen; hver sjællandsk Kirke, hvortil Kronen havde Patronatsret, ydede noget vist, Borgerne fik Lov til at gjøre Indsamling, og Kongen selv holdt sig ikke tilbage. Saaledes rejstes den anselige Kirke, som staar endnu, i gothisk Renaissance, lys og luftig, og den var færdig omtrent ved Kongens Død 1588. Af den gamle Kirke benyttede man blandt andet største Delen af Taarnet,

men dette har ikke været heldigt, idet det er for smalt i Forhold til den øvrige Bygning. Forøvrigt gjør denne sin Bygmester, Hans Stenvinkel d. ældre, al Ære; det er et smukt Gudshus, passende for en anselig Kjøbstadmenighed. Skibet blev prydet med Vaabenskjolde, udførte i Glasmaleri, og en smukt udskaaren Prædikestol, Koret ligeledes med en rigt udskaaren Altertavle. Hermed havde saaledes Byen faaet sin bedste Pryd. Men det var ogsaa noget nær den eneste, thi Klosterets Bygninger, som nu ikke længere brugtes efter Bestemmelsen, forfaldt mere og mere og forsvandt tilsidst helt. Som en Erstatning havde Byen 1536 faaet en Latinskole, men dens Bygning var ikke meget anselig[1]).

Her i Slangerup er Thomas Kingo født, paa fædrene Side af skotsk, paa mødrene af dansk Æt, i Aaret 1634.

I hine Tider var der ikke liden Forbindelse mellem Danmark og Skotland. Den var, saa at sige, indledet fra den Stund af, da Kristiern d. 1stes Datter Margrethe 1469 ægtede den skotske Konge Jakob d. 3die. Denne Forbindelse mellem Fyrstehusene førte til, at skotske Krigere i betydeligt Antal tog Tjeneste under de danske Faner ikke blot under de første Oldenburgere, men ogsaa saa langt ned i Tiden som under Frederik d. 2den. Og det blev ingenlunde ved Krigerne, men ogsaa mangen en Skotte, som dyrkede Fredens Gjerning, fandt et Hjem i Danmark; saaledes var der under Kristian d. 3die et helt Gilde af Skotter i Kjøbenhavn, og man kan nævne en Række Mænd fra hint Land, som i den sidste Halvdel af det 16de Aarhundrede have været Professorer ved vort Universitet. Ogsaa blandt Studenterne var der dengang ofte Skotter, og duelige Haandværkere fandt tit Vejen hertil. I det hele taget faar man Indtryk af, at Nationen har været vel anskreven her i Landet.

---

[1]) Sjællands Stiftslandsbykirker 1880 om Slangerup. — Dansk Kjøbstadblad ved J. Schytte 1875.

En vis Fornyelse af det venskabelige Forhold mellem de to Folkeslag fandt Sted, kort efterat Kristian d. 4de havde besteget Tronen, altsaa under Formynder-Regeringen. Kong Jakob d. 6te af Skotland kom nemlig i Aaret 1590 efter et Ophold i Norge ned til Danmark med sin Dronning, Kristian d. 4des Søster Anna. Han gik i Land i Helsingør d. 21de Januar, tog derefter en Tid Ophold paa Kronborg, som da var i sin Nyheds Glans, og kom d. 21de Februar til Kjøbenhavn. Her blev intet forsømt, som kunde tjene ham til Tidsfordriv og Fornøjelse; han viste sin Færdighed i Ridderspil, og han henrykkede den lærde Verden ved at overvære Forelæsninger paa Universitetet; han besøgte to af Tidens største Berømtheder, Niels Hemmingsen i Roskilde og Tyge Brahe paa Hveen. Endelig, efter at have overværet et Bryllup i Kongefamilien i April Maaned, drog den lærde Konge, Maria Stuarts Søn, hjem[1]).

Der fortælles, at dengang Kong Jakob var gaaet i Land i Helsingør, forhørte han sig, om der fandtes nogen Skotte i denne By, og da det blev sagt ham, at der var kun én, nemlig Tapetmager Thomas Kingo, erklærede han, at han vilde logere hos ham, hvilket ogsaa skete. Denne Kingo var for ikke længe siden indvandret til Danmark. Saa vidt man kan skjønne, havde han hidtil været bosiddende i Landsbyen Crail tæt ved Firth of Forth, i Nærheden af Edinburgh[2]). Navnet Kingo er sikkert et Stednavn fra denne Egn, hvor Sammensætninger med King ere almindelige. Han var Tapetmager, og det er bekjendt nok, hvilken Rolle vævede Tapeter dengang spillede; hvorvidt han har haft Arbejde paa Kronborg Slot, kan ikke oplyses, men da han benævnes «kongelig» Tapetmager, maa man i ethvert Tilfælde antage, at han er benyttet til at smykke kongelige Bygninger. Denne Thomas

---

[1]) Histor. Tidsskr. 3 R. 2. Bd. S. 621 ff. — L. Holberg: Danmarks Riges Histor. 2, S. 539.

[2]) Navnet skreves Kril paa Hans Kingos Ligsten. Pontopp. Marm. Dan. S. 299.

Kingo havde allerede, før han kom til Danmark, en Søn Hans Thomesen Kingo, født i Crail 1586, som paa en vis Maade fulgte sin Fader i Professionen, idet han ogsaa blev Væver, men i Linned og Damask. Han bosatte sig i Slangerup og giftede sig i en Alder af 38 Aar med Karen Sørensdatter, som upaatvivlelig har været af jævn Bondeslægt. Medens Faderen synes at have været en anset Mand, drev Hans Kingo det aldrig ret vidt; han sad i smaa Kaar og havde en ikke liden Børneflok. Flere af disse døde tidligt, men en Søn og to Døtre overlevede Forældrene; Døtrene hed Elisabeth og Else, Sønnen er ham, som vi her skulle beskæftige os med.

Thomas Hansen Kingo, som hans fulde Navn lyder, blev født d. 15de December 1634[1]). Det var nogle Aar efter Danmarks uheldige Deltagelse i Trediveaarskrigen, der betegner et Vendepunkt i Fædrelandets Skjæbne. Fra nu af begyndte Danmarks Nedgangstid. Knap 3 Fjerdingaar efter Thomas Kingo blev Peter Griffenfeld født, den Mand, som havde de største Betingelser til at hæve Fædrelandet, men ikke naaede til det. Det var en ualmindelig stræng Vinter, da den lille Thomas saa' Dagens Lys, og den blev længe mindet derfor[2]). Det Hjem i Slangerup, som han voxede op i, var lille og tarveligt, Faderen var ikke at regne blandt Stadens Bedsteborgere, men alligevel var det dog et godt Hjem. Flid og Nøjsomhed var til Huse dér og gik Haand i Haand med usminket Gudsfrygt; Hans Kingos «Rigdom var et ærligt Navn», bevidner Sønnen siden hen. Et kjærligt Hjem har det ogsaa været, hvorfor denne holdt af at tænke tilbage paa sin Barndoms Dage og mindes Forældrenes Omsorg paa ethvert Trin af Banen:

---

[1]) Pontopp. Annal. 4, 110. — J. C. Bloch: Den fynske Gejstligheds Historie 1, S. 151. — B. Deichmanns Ligtale over Kingo. — Slangerups ældre Kirkebog er brændt 1724, saa at derved adskillige vigtige Oplysninger om Kingo ere gaaet tabte. I Universitetets Matrikel skrives hans Navn: Thomas Johannis Kingopius.

[2]) Mads P. Farstrups Dagbog S. 18.

Jeg fik min Vandrestav i Haand,
da næp' et Ord jeg talte;
saa snart jeg kom af Svøbebaand,
man slap mig løs og kaldte,
ja lokked mig med kjærligt Smil,
saa jeg slog løs at gange,
tre Trin var mere end en Mil,
thi jeg var spæd og bange.

Min Barnekæp jeg siden red
og prøved Glutte-Dyster,
jeg lo ad Verdens Herlighed,
men elsked Barnelyster. —

Den lille Thomas har været et livligt, let bevægeligt Barn med Lyst til at tumle sig omkring, og som nok kunde finde paa Spilopper; derfor trængte han ogsaa til Ave, og den fik han baade da og siden:

I min Ungdom dagligt Brød
jeg hos Ris og Ave nød,
Tugtens Graad er nu saa sød.

Dengang glemte man ikke Optugtelsen, «Riset laa nær ved Æblet», stundom vel nær. Men Kingo skjønnede paa den Tugt, han havde faaet, og indskærpede siden Gavnligheden deraf, for at Egenviljen i Tide kunde blive bøjet, og det havde man dengang i det hele et klart Blik for. En noget yngre Landsmand, der var bekjendt for sine sirlige Ord, udtaler denne Sandhed saaledes: «Det er et af de sundeste *principiis* i Børnetugten, at Børn maa ej vide af anden Vilje at sige end den, der bor i deres Forældres Hjærne og Hjærte, og naar en Fader tager Dukketøj og Sukkertøj fra dem, det da er dem nok at sige med en *noble froideur*: Papa tog det! (ligesom Job)» [1]).

---

[1]) Tychonius: Tolv Elims Kilder. Kbhvnske. Saml. 2, S. 36.

Ogsaa en alvorlig Gudsfrygt traadte den lille Thomas i Møde i Hjemmet; Tiden laa endnu nær op mod den store Vækkelse efter Reformationen, og det sporedes trindt omkring; Faderens skotsk-reformerte Oprindelse kan ogsaa have haft sin Betydning.

Jeg har lært min Gud at kjende
fra mit første Barnesvøb,
dér jeg i Gangvognen rendte,
snubled ofte i mit Løb,

synger han siden. Det var dog ikke nogen mørk og tung Frygt for Gud, der indprægedes i ham, men en barnlig Tro og glad Fortrøstning til Guds faderlige Forsyn, baaret frem af Bønnen:

Jeg kan mig nu fuldt vel erindre,
hvordan Guds Forsyn med mig gik
udi de Aar, da jeg var mindre,
og jeg forstod ej Verdens Skik:
Jeg var tilfreds med mine Kaar
og stoled paa mit Fadervor.

Paa hvilket Sted i Slangerup Kingos Barndomshjem har ligget, vides ikke med nogen Vished, men et Sagn har dog bevaret sig dér om, at det skal have været i Byens nordlige Udkant. Var Hjemmet tarveligt og indskrænket, saa var det heller ikke store Omgivelser, han kom i, da han begyndte sine Vandringer ud af det, thi Slangerup var jo alt andet end storslaaet. Naar undtages Kirken, der majestætisk ragede frem og saa' dybt ned paa Staden, var det hele overmaade smaakjøbstadagtigt. De lave Huse, hvoraf største Delen trods Kongebud var straatakt, fordelte sig i 9 smaa Gader. Midt i Byen, lige Syd for Kirken og Kirkegaarden, laa Torvet, til daglig Brug Samlingsplads for Stadens Ungdom, undertiden Paradeplads for de indkvarterede Ryttere. Midt paa det laa fire store, flade Stene, hvorpaa der fra

gammel Tid solgtes Fisk og Kjød paa Torvedagene. Ud til det stødte det lidet anselige Raadhus[1]). Men var Slangerup ikke stort bevendt som By, saa havde den paa den anden Side nok af Landlivets Tillokkelser, ja i Grunden levede største Delen af Befolkningen mere end halvvejs som Bønder. Nogle faa Skridt, og man var ude i den frie Natur, i Omgivelser, som dengang vare smukkere end nu, med Skov nær ved, smukke Søer, Bakker og en venlig Aa. Alt dette kunde nok paavirke et modtageligt Sind, og det havde Thomas, saa det er intet Under, at en levende Natursans tidlig blev vakt i ham. Gud og Naturen, det var de to Magter, der greb ham fra Barndommens Dage, men de var for ham nøje sammenknyttede.

Meget tidligt begyndte hans Skolegang, som dengang var almindeligt; han kan ikke have været mere end 4—5 Aar. Nogen ubetinget Glæde har det ikke været for ham, da han blev sat i Byens «danske» Skole; dertil havde man for lidt Greb dengang paa rigtig at omgaas Børn; Skole og Straffe vare uadskillelige Begreber. Det var naturligvis langt fornøjeligere for en livlig Dreng at tumle sig i den frie Natur end at sidde plantet i en lille, beplumret Skolestue, opfyldt af Børn, hvor en fattig Stakkel af Skoleholder indpræntede Fibelen, de første Begyndelser i Regning og Skrivning samt Katekismus og indpræntede dette paa en meget haandgribelig Maade, saa det gik ikke af uden Taarer og Jammer. Derfor undrer man sig ikke over, at Kingo siger:

Den Vej, som laa til Skolegang,
besværlig var at træde,
den faldt mig stundom meget lang
og korted mig min Glæde.

Saadanne danske Skoler fandtes dengang kun i Kjøbstæder og langtfra i alle; de svarede til Nutidens Almue-

---

[1]) Smlgn. Resens Atlas.

skoler, men stod dybt under dem. Kingo lærte altsaa her, som hans ældste Biograf sirligt udtrykker sig, «Begyndelsens Elementer i den saliggjørende Lærdom, saa og at læse og skrive, hvori han forfremmede sig meget smukt» [1]). Han viste sig forøvrigt som en ualmindelig flink lille Purk, hvorfor ogsaa Læreren raadede Faderen til at lade ham gaa videre frem ved at sætte ham i Latinskolen, thi et saa «skarpsindigt Hoved og godt Næmme» maatte endelig videre uddyrkes. Som Følge deraf kom han i Latinskolen, efter Sigende da han ikke var mere end 6 Aar.

I hine Dage havde hver Kjøbstad sin Latinskole, og i den gik alle Børn, der skulde lære noget videre, enten de saa skulde studere eller ej. Slangerup Latinskole laa Nord for Kirken og var den anseligste Bygning i Staden næst efter denne, hvilket dog ikke vilde sige meget; den var noget høj og smal. Ved den var ansat en Rektor og 2 Hørere; den var rigelig forsynet med Stipendier, saa at Disciplene foruden fri Undervisning, som alle havde, desuden havde Udsigt til at faa lidt til Hjælp til Klæderne. De ældre Disciple, der var op imod eller over 20-Aars Alderen, havde desuden i Slangerup nogen Fortjeneste som Løbedegne i de omliggende Landsbyer. Men forresten var Skolen nu i Tilbagegang; det nyanlagte Hillerød havde faaet en Latinskole, som blev begunstiget af Kongerne, og det gik ud over Slangerups; Stipendier blev uden videre tagne fra denne og lagte til hin. Fra 2 Hørere sank den ned til at maatte nøjes med én [2]).

En Latinskole dengang var, som bekjendt, i mange Maader vidt forskjellig fra nu. Baade udvortes og indvortes betragtede vare de efter vor Smag lidet tiltalende; Lokalet, én stor, fælles Stue for alle Klasser, afdelt ved Rækværk, var forsynet med Stengulv, Vinduer med smaa Blyruder, der kun indlod et tarveligt Dagslys, og uden

[1]) B. Deichmann i Ligtalen.

[2]) Albert Thura: Valvæ scholarum (Hdskr. Univbibl.).

Varme om Vinteren. Lærerne var ofte raa og uvidende, Straffene stundom barbariske. Idelig var der Brug for Riset, ingen Dag gik hen, uden at dette *sceptrum scholasticum* var fremme. Forsømtes Skolen uden lovlig Grund 1 eller 2 Dage, fik de smaa Fyre 3 Slag paa den bare Bag, de ældre 3 dito, men paa Ryggen. Forsømte de Gudstjenesten, nød de samme Traktement; store Forseelser, saasom Tyveri, Utugt, blodigt Slagsmaal, straffedes med 20 Slag. Kl. 10 og 5 foregik der omtrent hver Dag en Pryglescene paa Skolen, inden Disciplene gik hjem Formiddag og Eftermiddag, idet de dovne da blev førte frem for Rektor, der med egen Haand svang Riset over Synderne.

En Latinskole i hine Dage var altsaa ikke blot en Dannelses-, men ogsaa en Optugtelsesanstalt. Den unge Kingo maatte betræde den med en Blanding af Ærbødighed ved Tanken om den Visdom, han her skulde fyldes med, og Frygt ved Tanken om det altid nærværende Ris. I én Henseende var Springet stort, thi saa snart han var optaget i den, fik han et nyt Maal; ikke Dansk, men Latin skulde være hans Udtryksmiddel, og kun gjennem Latinen som Medium skulde Visdommen gydes i ham. Glemte han sin Værdighed saa dybt, at han talede Dansk paa Skolen eller udenfor den i sin Samværen med Kammeraterne, da var Riset rede til at falde med 3 Slag paa hans blottede Skuldre. Lykkeligvis havde han dog Lov til at tale Dansk med andre skikkelige Folk, der iblandt med sin Fader og Moder.

Thomas Kingo hørte til de fattige Børn, og efter som han voxede til, maatte han vel ogsaa være glad ved at kunne tjene nogle Skillinger enten ved et Stipendie eller ved at opvarte med Sang ved Bryllup eller Begravelse; til det sidste var han særlig godt skikket, thi han havde en smuk Stemme og var overmaade musikalsk. Imidlertid havde han det gode forud for en Del af sine Kammerater, at han havde sit Hjem i Byen.

Rektoren ved Skolen hed Magister Hans Hansen Aalborg. Det var en ung Mand[1]), som havde tiltraadt Embedet kort før Thomas Kingo blev optaget i Skolen; men det var en alt andet end glimrende Stilling at være Rektor i hine Dage. Havde han ikke Haabet om Forfremmelse at trøste sig ved, kunde det være tungt nok at indtage Rektorsædet, men en lysere Fremtid vinkede i Skikkelse af et Præstekald. Thi en Rektor maatte dengang betragtes som en underordnet gejstlig Person, der ogsaa skulde «opvarte» i Kirken. Hans Aalborg var en ret dygtig Mand, og han skal have haft et godt Øje til den unge Kingo, som i en halv Snes Aar sled Skolebænken under hans Scepter. Men hvad lærte saa en flink Discipel i hine Dage gjennem en saa lang Aarrække? Svaret er paa én Maade let nok: Latin og atter Latin. Modersmaal, levende Sprog og Historie, disse Fag som Nutiden med Rette sætter som noget af det ypperste, hørte dengang ikke til den latinske Skoledannelse; derimod romerske Forfattere først og fremmest, latinsk Grammatik, Rhetorik, Prosodi, nogen Mathematik og Logik samt Religion. Dannelsen var mest formel, ikke meget anlagt for Fantasi og Følelse. Til Lykke for Kingo havde han i sig selv et rigeligt Væld af begge Dele, saa rigeligt, at al Skolens Formalisme ikke kunde slukke det. Og glemmes maa det heller ikke, at Disciplene ingenlunde vare afstængede fra det friske Natur- og Menneskeliv, der rørte sig uden om dem.

I Aaret 1650 skete der en stor Forandring i Thomas Kingos Liv. Han var da noget over 15 Aar gammel og var en meget lovende Discipel. Med sine Forældres Samtykke bød han da Farvel til sit Fødested og den Skole, der saa længe havde set ham inden sine Mure, og drog

---

[1]) Han var født i Kjøbenhavn 1609 og havde i en Række Aar studeret i Wittenberg, 1637 tog han Magistergraden i Kjøbenhavn. — Thura: Valvæ schol. — Hundrup: Lærerstanden i Slangerup. Roskilde Skoleprogr. 1871.

til det nærliggende Frederiksborg. Man har undret sig over denne Omplantning, ja forarget sig derover og ment, at der maatte ligge noget slemt bagved; paa en Tid langt senere hen, da onde Tunger spillede Bold med Kingos Rygte, kom den Gisning frem, at han havde begaaet en stor Forseelse, nemlig staaet i utilbørligt Forhold til en Pige, hvorefter han naturligvis maatte staa Skoleret, lide den forsmædelige Afstraffelse og endelig forlade Skolen med Skjændsel. Men der er kun liden Sandsynlighed for, at det er andet end rent Opspind. Hans Rektor Magister Aalborg blev nogle Aar efter Præst i Fyn og levede som saadan endnu, da Kingo blev Biskop dér; han fik ham da paa Visitats, saa' ham med Glæde i denne Stilling, ærede ham som sin Biskop, ligesom han tilforn «havde elsket og undervist ham som sin Discipel»[1]). Den samme Forfatter, der beretter dette, bringer Kingos Omflyttelse til Frederiksborg i Forbindelse med hans store Fremgang i Skolen, og der er al Rimelighed for, at dette netop var Grunden. Thi det var meget almindeligt, at de fremmeligste Disciple forlod de smaa Latinskoler, til hvilke Slangerup ubetinget hørte, for at komme i en bedre, hvor de kunde gaa videre frem[2]).

Saa drog Ynglingen da til Frederiksborg. Var Rejsen ikke lang, saa var Forandringen dog som en Forsmag paa at komme ud i den store Verden. Thi vel var Staden, han drog til, kun ganske lille, men, skjønt ny anlagt, dog allerede mere end det gamle Slangerup. «Hillerød regnes ikke for nogen Kjøbstad», skriver den samtidige Arent Berntsen, «er dog mangen Kjøbstad lig

---

[1]) Deichmann i Ligtalen.

[2]) Det er i Kalls Manuskr. fol. 97 kgl. Bibl., at Rygtet om den ovennævnte Forseelse af Kingo er noteret, men det indeholder i det hele kun lidet sikre Optegnelser. Det er ogsaa meget usandsynligt, at de gode Slangerup Mænd kun 18 Aar efter, da Erindringen om en saadan Tort endnu maatte være levende, da vilde have ønsket at faa Kingo til deres Præst, og at denne i saa Tilfælde vilde vende tilbage til Stedet.

og anseligere end Slangerup. Thi her ere adskillige smukke Huse opbygte baade af kgl. Majestæts Tjenere saa vel som af en og anden, som sig dér nedsætte»[1]). Og saa var der jo Slottet, dengang i sin Ungdoms friske Herlighed, omgivet af Sø og Skove. Det var et Syn, som nok kunde bringe et Hjærte til at svulme af Glæde, og hvis den unge Kingo kjendte Digteren Lyskanders Beskrivelse af Stedet, maatte det gjenlyde i ham:

Den Sted han ligger saa lystelig,
baade Himmel og Jord dér fryder sig,
at Hjærtet sig ved maa glæde.
De Skove, de ligge hen rundt omkring,
de Søer, de løbe hen i den Ring,
den Fisk spiller indenfore.
Baade Hjort og Hind de springer saa vist,
og Fuglen synger paa grønneste Kvist,
den ringeste med den store.
Dér satte den Herre for nogle Aar
slig Bygning, før aldrig i Riget vaar,
med kostelig Taarn og Tinde.
Af sig han kaldte det Frederiksborg,
At det skal være, mens Verden staar,
hans Navn til evig Aminde!

For lidt over to Aar siden havde gamle Kong Kristian den 4de lukket sine Øjne, men den ny Konge og Dronning kom dog jævnlig ud paa Slottet, og da var der noget at se af den store Verdens Stads.

Men det var ikke just derfor, at Kingo var kommet til det skjønne Sted; hans Maal var jo videre at træde i Latinskolens trange Rum. Det var en Hæder for den fattige slangerupske Discipel, at han blev optaget i Rektorens Hus, thi det tyder paa, at han maa have været vel anbefalet, og at man ventede sig noget af ham. Denne

[1]) Danmarckis fructb. Herlighed S. 23.

Rektor var en ung, anset Lærd, Magister Albert Kaspar Bartholin, Søn af den berømte Dr. Kaspar Bartholin, Professor i Medicin og Theologi. Han havde som saa mange af den lærde Stand dengang studeret en Tid i Udlandet, men var i sit 25de Aar bleven Rektor i Frederiksborg og var designeret til Professor ved Kjøbenhavns Universitet. Albert Bartholin havde et meget godt Ord paa sig som lærd og flittig Lærer, endvidere som en from og kjærlig Mand; men han havde et svagt Helbred, hvorfor han allerede 1660 i en Alder af kun 40 Aar maatte tage sin Afsked fra Skolen[1]). Der kan ingen Tvivl være om, at han har øvet stor Indflydelse paa Kingo. Der fortælles, at han tog «med Fornøjelse» mod det unge Menneske, der allerede havde gode Fundamenter i boglig Kundskab og et «lærvilligt Ingenium», og med faderlig Omsorg søgte hans Forfremmelse[2]). Han optog strax Kingo i sin egen Klasse, Mesterlektien.

Frederiksborg Latinskole var ny og Bartholin først dens anden Rektor. Den var oprettet af Kristian d. 4de 1630, og Skolebygningen blev færdig Aaret efter. Dette Hus, hvor Kingo nu kom til baade at bo og nyde sin Undervisning, laa paa samme Sted, som den nuværende lærde Skole. Det var en lang, smal Bygning i 2 Etager med et stejlt Tag, høje Gavle og smaa blyindfattede Ruder. I den nederste Etages ene Ende var den store Skolestue for de lavere Disciple, kun skilt ved et Gitterværk fra Mesterlektien, der desuden laa 2 Trappetrin højere. I denne lærde Helligdom har Kingo siddet 4 Aar paa Skolebænken og lyttet til Rektorens Tale, undtagen naar det var meget koldt om Vinteren, da man saa tyede ind i hans private Værelse for at varme sin Krop ved Ovnen. I Mesterlektien stod det store Kateder, medens Hørerne i de lavere Lektier maatte være glade ved en Træstol med høj Ryg. I den anden Ende af den nederste Etage var

[1]) Thura: Valvæ schol. S. 97.
[2]) Deichmann i Ligtalen.

Rektorens Bolig; oven paa boede Skolens to Hørere, og her var ogsaa Kamre for de Disciple, der som Kingo var i Huset hos Rektoren. Endvidere var her et «Vinterkammer» med lange Bænke, hvor de forfrosne Disciple af de lavere Lektier kunde optøs, naar det fandtes nødvendigt.

Skjønt Mesterlektianer var Kingo dog paa ingen Maade voxet fra Skoletugten. I Frederiksborg var den Bestemmelse, at hvis nogen i denne Klasse blandede danske Ord ind i Latinen, skulde han to Gange daglig, Kl. 10 og 4, have Bank, lige indtil det lykkedes ham at angive en anden Synder for samme Forseelse. Man maa forudsætte, at denne uhyggelige Straffemaade ikke skriver sig fra den gode Albert Bartholin.

En Behagelighed ved Frederiksborg Skole var, at der her med særlig Iver blev lagt Vind paa Sang og Musik, mere end ved de fleste andre Skoler. Det var udtrykkelig saaledes bestemt af fjerde Kristian. Af Instrumenter dyrkede man særlig Kvart- og Tenor-Basuner samt Violin. Her var saaledes en god Lejlighed for Kingo til at udvikle sit Talent i denne Retning. Et andet Gode ved Skolen var den kongelige Bestemmelse (af 1642), at 2 af de bedste Hoveder med ringe Midler, strax naar de vare blevne Studenter, skulde have fri Kost paa Kommunitetet, en Bestemmelse, som kan have været medvirkende Aarsag til at drage mangen en til Skolen. Forøvrigt blev der holdt Examen en Gang hvert Fjerdingaar af Hofprædikanten og Slotspræsten for at paase Flid og Fremgang[1].

Medens Kingo nu i Mesterlektien flittig forøgede sine Kundskaber ikke blot i Latinen, men ogsaa i Græsk, Filosofi og mere, kan man ikke tænke sig andet, end at de 4 Ungdomsaar fra det 15de til det 19de, som han tilbragte i Frederiksborg, ogsaa i andre Henseender maa

[1]) F. P. J. Dahl: Histor. Efterretninger om Frederiksborg lærde Skole. — Henrichsen: Bidrag til Skoletugtens Historie i Norden.

have været betydningsfulde for ham. Disse Aar ere jo gjærne for ethvert Menneske, der naa'r frem til en virkelig Udvikling, en Aandens Grødetid. Men vi mangle desværre Midlerne til at følge ham i saa Henseende og maa nøjes med Gisninger. Hans levende Natursans, et af de mest fremtrædende Træk hos ham, kunde ikke andet end faa en stærk Tilskyndelse i de smukke Omgivelser, og her i Frederiksborg var netop ogsaa et Sted, hvor Kjærlighed til Fædrelandet kunde vækkes, her hvor Minderne om en nylig svunden Storheds Tid fra Frederik d. 2dens og fra Kristian d. 4des tidligere Dage traadte ham saa levende i Møde i det stolte Slot med dets Omgivelser. Kingo havde ikke blot et aabent, modtageligt Sind, men alt formede sig poetisk i ham, som han siden hen viste; rimeligvis har Digtervingerne saa smaat begyndt at spire frem alt nu. Vist er det, at han følte sig dreven til at gjøre nærmere Bekjendtskab med den danske Digtning, som vel dengang ikke indtog noget højt Standpunkt, men dog havde en og anden Sangfugl med ægte Stemme, fremfor alle Mester Anders Arrebo, der var død i hans Barndom. Og en særlig Betydning maatte det have for det unge Menneske, at hans Rektor og Velynder Albert Bartholin var en Mand, der langt fra var druknet i Latinen som saa mange dengang, men som elskede sit Modersmaal og den danske Litteratur, hvad han viste ved at skrive en Bog herom[1]). Saaledes førte baade de stedlige og de personlige Omgivelser Kingo til, som en af hans Biografer udtrykker sig, «fra Ungdommen op sært at inklinere for vort Moders Sprog og danske Poesier»[2]).

Saa fik da endelig den langvarige Skolegang en Ende, da Kingo havde fyldt sit 19de Aar. Trang har den sikkert nok mangen Gang været for ham, den fattige Mands Søn, især da han havde en stærk Higen efter Ære og Højhed.

[1]) De scriptis Danorum, der udkom 1666.
[2]) Deichmann i Ligtalen.

Det kan mig i Hjærtet anke,
at min Ungdom ej er fuld
efter Mening, Mod og Tanke
af det skjønne Verdens Guld

skriver han siden hen, idet han mindes sin Ungdoms Tanker. Men nu havde han naa't det foreløbige Maal, som kun den mindste Part af Latinerne drev det til, og med et berømmeligt Testimonium fra sin Rektor tog han i Foraaret 1654 Afsked med Frederiksborg for at drage til Akademiet, som man dengang kaldte Universitetet. Albert Bartholin døde i Aaret 1663 hos sin Broder Thomas i Kjøbenhavn af Blodstyrtning efter en langvarig Sygelighed, kun 43 Aar gammel [1]).

[1]) Alb. Thura: Valvæ schol. 97.

II.

Studenteraar i Kjøbenhavn.

Sammen med tre andre Skolekammerater fra Frederiksborg, af hvilke den ene vistnok var af skotsk Rod ligesom Kingo[1]), drog denne nu til Hovedstaden. Den Glæde, hvormed de unge Mennesker gik det ny, friere Liv i Møde, blev dog betydelig dæmpet ved for Haanden værende Omstændigheder. En ødelæggende Pest var nylig udbrudt og tog allerede stærkt fat i Kjøbenhavn. En Pige havde ført Smitsoten med fra Danzig i sine Klæder, og da den først havde grebet om sig, kunde det under hin Tids jammerlige hygiejniske Forhold let forudses, at en ond Tid var i Vente. De nye Studenter maatte imidlertid underkaste sig en Slags Adgangsprøve til Universitetet, den saa kaldte *Examen styli et artium*, der for en Del Aar siden var bleven paabudt af Kristian d. 4de, og denne bestod Kingo meget vel. Dermed var dog de unge Mennesker endnu ikke rigtig optagne i de hæderlige Studenters Lav. Datiden, der havde saa megen Sans for Formerne, havde omgjærdet Adgangen til Højskolen med to betydningsfulde Ceremonier, som først skulde gjennemgaas.

Den ene var den saa kaldte Deposits. Det blev tilkjendegivet de nys ankomne, paa hvilken Dag de skulde modtage den akademiske Indvielse, men de maatte først nyde en Slags Vejledning af en dertil beskikket Mand, sædvanlig en Pedel, for at kunne fremtræde paa behørig Maade under Ceremonien. Da den fastsatte Dag saa kom,

---

[1]) Han hed Vilhelm Sinclair. F. P. J. Dahl: Hist. Efterr. om Frederiksb. Skole.

mødte Skaren, der vel ikke omfattede alle de i dette Aar fra Latinskolerne dimitterede, eftersom de navnlig paa Grund af Afstandene gjærne ankom til Kjøbenhavn til forskjellig Tid, men dog en stor Mængde, i Studiegaarden. De var ikke til at kjende igjen, men lignede Markedsgjøglere af simpleste Slags. Klædningen var sammenflikket af lutter Lapper af forskjellig Farve, ingenlunde sirlige som vore Harlekiners, men snarere som af gamle Klude, og paa Ryggen hang en lang, smal, sort Kappe eller rettere Pjalt, som dækkede over en Pukkel, Ansigtet var sværtet med Sod, lange Horn stak frem af Panden og Æselsører paa Siderne, hvortil kom en vældig Næse; en spids Hue bedækkede Issen. Altsaa lignede de noget Polichineller. Medens denne sælsomt udklædte Skare nu ventede i Gaarden, traadte Lederen af Ceremonien, Depositor, ud til dem. Han var ogsaa i Forklædning, bar Maske for Ansigtet og en Stav i Haanden samt var forsynet med flere Redskaber, en Ferle[1]), Høvl og Tang. Under Slag og foragtelige Raab drev han hele Skaren ligesom en Flok Svin foran sig ind i et Kammer, hvor han stillede dem op i en Halvkreds. Han rettede paa dem med Staven og gjækkede dem paa mange Maader; han holdt en Slags Examination over dem, men Spørgsmaalene vare kuriøse og beregnede paa at fange dem; naar de ikke kunde besvare dem, slog han dem med Staven eller Ferlen og titulerede dem «Svin». Naar dette havde varet en Stund, begyndte den egenlige Deposits ɔ: Aflæggelse. Lederen bearbejdede hver enkelt med sine Redskaber; han høvlede dem, medens de laa langs hen ad Gulvet, saa at Pukkelen gik af dem; han rykkede med sin store Trætang Æselsørene og den lange Næse af dem; han slog Vand over deres Hoveder, at Sværten kunde gaa af, og tørrede dem med en Pjalt. Saaledes kom den rette menneskelige Skik-

---

[1]) Ferlen var en kort Træstav med en rund Klump i den ene Ende, besat med Metalknapper eller Sømhoveder. Den brugtes mest til at slaa Synderen i den flade Haand.

kelse frem, og da fik de Lov til at fjærne sig. De gik saa hjem og klædte sig i deres egne, anstændige Klæder.

Hermed var da den første Del af Ceremonien til Ende, og nu begyndte den anden. *Deposituri*, som de unge kaldtes (hvoraf Navnet Rus er kommet), mødte atter paa Universitetet, men denne Gang i en Høresal. De kom nu som nye, pæne Mennesker og bleve modtagne af Dekanen ved det filosofiske Fakultet, *Mag.* Bertel Bartholin. De havde en Ordfører, som i en sirlig latinsk Tale henvendte sig til Dekanen og i alles Navn ydmygt bad om Optagelse i det akademiske Borgerlav for derved at rykke op i en højere, ædlere Tilværelse. Dekanen svarede herpaa i et længere Foredrag, hvori han forklarede dem de Ceremonier, de nylig havde været underkastede. Hidtil havde de været Skoledrenge, levet under den trælsomme Tugt, med mange Unoder, der minde om Dyret. Saa længe et Menneske ikke har faaet den akademiske Visdom, lever han i en bedrøvelig raa Tilstand. Men nu skulde det blive anderledes.

Efter denne Tale rettede Dekanen nogle prøvende Spørgsmaal til hver, fremtog derefter en Kande og hældte lidt Vin ned over enhvers Hoved som et Sindbillede paa den højere Glæde, der nu ventede dem, hvor efter han gav dem lidt Salt i Munden som Tegn paa, at de nu frivilligt skulde tilegne sig Visdommen uden som før at drives med Tvang dertil. Og hermed var Handlingen til Ende[1]).

En almindelig, ikke just heldig Skik var det nu, at de nybagte Minervas Sønner slog sig løs Resten af Dagen, løb om i Gaderne i Forklædning og drev allehaande Gjøgl. Man kan ikke undre sig over, at det ene førte det andet med sig. Men under de nærværende bedrøvelige Forhold kan man antage, at det for denne Gang faldt bort af sig selv.

---

[1]) Om Deposits: Holger Rørdam: Fra Universitetets Fortid S. 71 ff. — Reinhardt: Histor. Tidsskr. 3 R. 3 Bd. S. 80 f.

Saa var altsaa Kingo nu bleven en ret Musasøn, men ét stod endnu tilbage, nemlig **Indskrivningen** som Student. Denne fandt Sted den 6te Maj. Det var en talrig Skare, der gav Møde paa den Dag, i Alt 151, yngre og ældre Mennesker, komne rundt omkring fra Rigets forskjellige Provinser, lige fra Ribe til Bleking, fra Lolland til Nordlandene, ja ogsaa fra Udlandet. Med højtidelige Følelser ved Tanken om nu at blive indtegnede som Borgere i den lærde Republik strømmede Studenterne ind i Kollegiebygningen. Her saa' de sig da Ansigt til Ansigt med selve Højskolens Hoved, Rektor magnificus, *Dr.* **Thomas Bang.** Om ham gik 'Ordet, at han var Danmarks og Norges første Latiner, hvad dengang vilde sige meget. Mangen Student havde kun altfor haandgribelig faaet denne Lærdom at føle, naar han maatte gjennempløje hans *Aurora*, en latinsk Grammatik i to tykke Bind, der skulde være som en gylden Morgenrøde for en lang latinsk Levedag. Den trykkende Tanke om denne tunge Lærdom blev dog for de nye Minervas Sønner mildnet ved Fortællingen om, at Rektoren iøvrigt var en meget elskværdig Mand, hvem de trygt kunde ty til, og som stod dem bi med Raad og Daad, naar det kneb for dem. Lærdommen havde ikke sløvet ham for Livet, han var baade virksom og from; Latinen havde ikke døvet ham for Modersmaalet, han elskede og fremdrog det gjærne. I ét og alt var det en Mand, Studenterne kunde se op til, trods det, at han en Tid havde været sindssyg [1]).

Saa maatte de nye Studenter træde frem, og deres Navne bleve indførte i Universitetets Matrikel, Kingo som Thomas Johannis Kingopius [2]). Derefter maatte de aflægge

---

[1]) Thomas Bang blev siden igjen sindssvag. En Dag saa' man ham løbe ned paa Frue Kirkegaard, gribe fat i en Gjedebuk, som gik dér, og sætte sig op paa den. Kort efter døde han. Pontoppidans Annaler 4, S. 481.

[2]) Universitetets Matrikel.

den højtidelige akademiske Borgered, der bestod af 3 Punkter: at rette sig efter den høje Skoles Love og Bestemmelser, at beflitte sig paa hvad der kunde fremme Fred og Enighed i det lærde Samfund under den fælles Rektors Styrelse og endelig at lyde og vise Ærefrygt mod Universitet og Rektor. Saa sandt hjælpe mig Gud!

Herefter maatte Studenterne opgive, hvilken Professor enhver især havde valgt til sin private Præceptor, thi dette forlangtes udtrykkeligt. En saadan skulde vejlede dem i deres Studeringer og holde et vaagent Øje med deres Liv og Færd. Kingo havde hertil valgt *Mag.* Bertel Bartholin, Broder til hans Rektor i Frederiksborg.

Saaledes var altsaa Kingos Indtræden i den akademiske Verden fuldbyrdet, men Fortsættelsen fulgte ikke saa ganske her paa. Dag for Dag greb nemlig Pesten videre om sig, og hvem kunde under saadanne Omstændigheder roligt hengive sig til Bogen? Folk døde allerede i hundredvis, Ligklokkerne udsendte fra Dag til Dag deres sørgelige Toner over Byen, Konge og Hof forlod Staden, og endelig blev Universitetet den 30te Maj erklæret for lukket. Sørgelig var Tiden tilvisse, ikke mindst sørgelig for de mange fattige Studenter, der nys vare komne hertil; de gjorde bedst i hurtigst muligt at komme bort igjen, men hvor mange var der ikke, som maatte opgive al Tanke herom, fordi deres Hjem var saa fjærnt!

Saaledes var det jo ikke med Kingo, og der er al Rimelighed for, at han efter Højskolens Lukning har taget Fod i Haand og er vandret hjem til Slangerup for at se Tiden an dér, maaske ogsaa for at tilbringe en Stund i Frederiksborg. Pesten naaede ikke ud til Barndomshjemmet dette Aar, men i det følgende Aar 1655 kom den slemme Gjæst dertil og «grasserede stærkelig» baade der og andet Steds i Egnen[1]).

I Kjøbenhavn gik det imidlertid værre og værre. I Juli døde mere end 600 Mennesker om Ugen, i den føl-

[1]) Uvelse Sogns Ministerialbog.

gende Maaned alene i Frue Sogn i én Uge 229. Og Kjøbenhavn havde dengang kun omtrent 30,000 Indbyggere. I Latinskolen døde 246 Disciple. Da Sygdommen var paa sit højeste i Avgust, blev alle Torvedage afskaffede; der blev tændt Baal i Gaderne, hvor der brændtes Tjære, Enebær og Malurt for at rense Luften. «Om Morgenen Kl. 8», skriver en samtidig, «begyndte man at ringe for Lig og gik saa med Lig den hele Dag, og man ringede indtil Aften» [1]. Sygdommen blev ved Maaned for Maaned, men aftog, da Vejret blev koldere; først i Februar 1655 hørte den helt op. Men da var mellem 8 og 9000 Mennesker bortrevne.

Imidlertid havde Universitetet atter optaget sin afbrudte Gjerning; lidt efter lidt samledes Studenterne igjen. Med det nye Aar finde vi Kingo atter i Kjøbenhavn, hvor han blev «examineret og approberet» som Alumnus paa Kommunitetet, det vil med andre Ord for hans Vedkommende sige, at han fik Plads paa Regensen og Bespisning paa Klosteret. Heraf synes det at fremgaa, at han ikke har været af dem fra Frederiksborg Skole, der strax ved at blive Studenter kom til at nyde disse Goder [2]. Nu havde han opnaaet dette Held, uden hvilket han næppe havde kunnet fortsætte Studeringerne.

Regensen, der for største Delen var de samme Bygninger som nu, var dengang ganske kjøn. Som bekjendt var det en Adelsgaard, som Kristian d. 4de havde kjøbt af Kansleren Kristian Friis til Borreby og omdannet til en stor Studenterbolig. I denne Skikkelse havde den nu staaet i henved 30 Aar. Den bestod ligesom nu af 3 Længer, hvoraf kun de to, ud til Kannike- og Skidenstræde (Krystalgade), vare beboede af Studenter, den imod

---

[1]) Johan Monrads Autobiografi S. 14. — O. Nielsen: Kjøbenhavns Historie 1, 270.

[2]) I Kommunitets-Matriklen S. 124 findes han under Navnet Thomas Chingovius. — Blandt de 4, der 1654 dimitteredes fra Frederiksborg, findes Kingo som Nr. 4; maaske her findes Grunden til, at han ikke strax fik Kommunitet. Se Univ.-Matriklen.

Kjøbmagergade var Kirke. De to Længers Endegavle vare smukt buede, Kirken havde ind mod Gaarden et Taarn med Spir, og i selve Gaarden var der Haveanlæg. Det hele saa' langt bedre ud dengang end nu, trods det, at der var Jærnstænger for alle Vinduerne. Her boede da 100 Studenter, to sammen i to Værelser; det forreste var Sovekammer, forsynet med en solid Himmelseng til to, og kaldtes *cubiculum*; det inderste var Studerekammer, og det var møbleret med et Bord og en Kistebænk, der blandt andet benyttedes som Madskab. Dette Værelse bar det lovende Navn *musæum*. Forøvrigt var der kalkede Vægge, Stengulv og smaa Ruder, men der var dog Kakkelovn. Det hele var jo ikke meget efter vor Tids Smag; dengang var man nøjsom og ikke forvænt.

Dog det var ikke blot Bolig, disse 100 Studenter nød godt af, de fik ogsaa Mad. Men denne Bespisning foregik ikke paa Regensen; de maatte ulejlige sig et Par hundrede Skridt hen paa Hjørnet af Frue Plads og Nørregade. Her stod Kommunitetsbygningen, til daglig Brug kaldet Klosteret, som en af de Længer, der omgav Universitetsgaarden, en kjøn, ny Bygning med takkede Gavle i 2 Etager. Den rummede alt, hvad der henhørte til den legemlige Bespisning; for den aandelige blev der sørget i det Hus, der laa lige overfor paa den anden Side af Gaardspladsen. Paa Klosteret var der en meget stor Spisesal i den Ende, som vendte ud mod Frue Plads, og her har Kingo indtaget sine Maaltider i 3 Aar. Dengang anvendtes Dagen noget anderledes end nu; Studenterne stod op om Sommeren Kl. 4, om Vinteren Kl. 5 og tog for sig af Kistebænkens Indhold, hvorefter Dagværket begyndte. Forelæsningerne vare ogsaa i Gang meget tidlig paa Dagen. Kl. 10 blev der ringet med Madklokken paa Klosteret, og ud strømmede da Studenterne fra Regensen eller fra Kollegiebygningen, thi det gjældte om at være præcis; et Øjeblik efter blev Regensporten aflukket.

Spisesalen paa Klosteret frembød under Maaltidet et ejendommeligt Skue. Her var 12 dækkede Borde,

hvert til 12 Studenter, foruden endnu et nede ved Døren for 12 Disciple af Frue Latinskoles Mesterlektie. Alle de unge Mennesker vare sortklædte, thi andet var ikke sømmeligt. I den øverste Ende af Salen befandt Regensprovsten sig, der havde Opsyn med, at det hele gik sømmeligt til; for Enden af hvert Bord sad en Dekan, det vil sige en ældre Student, og han havde Opsynet med sit Hold. Provst og Dekaner kjendtes strax paa, at de bar en lille sort Kappe uden paa Klædningen. Maaltidet begyndte med en Bøn for hvert Bord; derefter maatte en af Studenterne oplæse et Stykke af Bibelen eller en gudelig Bog; naturligvis alt paa Latin. Saa kom Maden, og den var solid, om end ikke altid af bedste Beskaffenhed, som der tit blev højlig klaget over. Den bestod af 4 Retter Mad til Middagen Kl. 10, saasom Vælling, Grød, Kaal og Ærter; Flæsk, Oxesteg, saltet Lammekjød, Sild, saltet Lax, Bergfisk og tørre Flynder; disse vare de almindeligste Retter; hertil en Pot Øl til hver Mand. Man fik rigelige Portioner, og man var vant til at tage godt for sig. Hver havde sin egen Tintallerken og Tinske samt sin Lommekniv; Fingrene ansaa' man dengang for den hensigtsmæssigste Gaffel. Over Rangen holdtes der nøje. Først langede Provsten, dernæst Dekanerne, saa Studenterne efter skiftevis Tur til Fadet.

Naar den 3dje Ret var sat paa Bordet, blev Dørene aflaasede, for at ingen skulde undslippe, thi nu begyndte den alvorligste Del af Fællesspisningen. Det var nemlig Disputérøvelserne, som gik for sig ved hvert Bord for sig. Et theologisk Æmne blev fremsat, Dekanen fungerede som Præsident, to Studenter havde Rollerne som Forsvarer og som Opponent, men alle maatte være belavede paa at give deres Besyv med i Laget. Naar der var disputeret længe nok *pro et contra*, skulde Dekanen løse Knuden. Selvfølgelig var alt paa Latin, og under Straf maatte ingen heller tale andet ved Spisningen end Latin, undtagen hvis man skulde foretrække Græsk.

Naar den 4de og sidste Ret endelig var fortæret,

sluttedes Maaltidet med en Bøn og en Salme, hvor efter hver kunde gaa til sit. Men om Eftermiddagen Kl. 5 gik det samme omtrent for sig igjen, med den Forskjel, at da fik man kun tre Retter til legemlig og kun et filosofisk Æmne til aandelig Behandling. Kl. 8 var det Sengetid, saa blev Regensen aflaaset.

Opsynet var strængt med Regensianerne. Det blev nøje paaset, at de smukt gik paa de theologiske Forelæsninger (thi det skulde de alle), og Provst samt Dekaner undersøgte idelig deres Optegnelser paa disse. Endvidere skulde de gaa i Kirke hver Søn- og Helligdag, oven i Kjøbet baade til Højmesse og Aftensang, og hver ugenlig Bededag, foruden til Morgen- og Aftenandagten paa Regensen. Endelig skulde de under haard Straf gaa til Alters mindst 2 Gange om Aaret. I Sandhed, der var ikke synderlig Grund dengang til at prise det frie Studenterliv; Regensianerne i Særdeleshed levede saa temmelig i Spændetrøje fra Morgen til Aften.

Dog er ingenlunde alt udtømt hermed. Der var ogsaa Deklamationsøvelser, i Almindelighed om Onsdagen eller Søndagen. Hver Regensianer skulde deklamere i det mindste 4 Gange om Aaret; det var sandsynligvis en selvstændig Afhandling, som maatte fremsiges frit, uden Papiret, og det skulde vare en halv Time. Dette skete paa Regensen fra et Kateder, og Handlingen skulde overværes af Provsten, vedkommendes private Præceptor og hans Bordkammerater. En grov Fejl mod Latinen blev strængt irettesat.

Saaledes var det daglige Liv ordnet paa det nøjeste for de Studenter, der nød den Lykke at bo paa Regensen[1]). Men hertil kom endnu det Tilsyn, enhver især stod under af sin Præceptor, der paa en Maade var hans Formynder, og som han var i høj Grad afhængig af, thi uden hans Anbefaling kunde han ikke komme frem. Kingos Præceptor var, som tidligere nævnt, Bertel Bartholin.

---

[1]) Reinhardt: Kommunitet og Regens. Histor. Tidsskrift 3 R. 3 Bd.

Den Familie, han tilhørte, var som sammengroet med Universitetet gjennem en lang Aarrække og spillede en stor Rolle ved det. Faderen Kaspar var paa Kristian d. 4des Tid en højt anset Professor først i Medicin, siden i Theologi. En af hans Sønner var Kingos Rektor i Frederiksborg, en anden den berømte Anatom Thomas Bartholin, som 4 Gange var Universitetets Rektor. Bertel, som paa denne Tid var en 40 Aar gammel, havde i sine yngre Dage tilbragt halvfjerde Aar hos den lærde Holger Rosenkrans paa Rosenholm, den fromme og theologiske Herre, der havde en hel Skole af unge Adelsmænd om sig. Af ham var han paavirket i Retning af levende Kristendom, særlig som den i Tyskland var fremtraadt ved Johan Arndt, en Retning, der gik ud paa at fremstille sit Liv som en stadig Andagt og en praktisk Aagren med det betroede Pund. Der kan næppe være Tvivl om, at Bertel Bartholin har haft megen Betydning for Kingos aandelige Udvikling, at han har givet ham Stød til en Bevægelse, som senere hen tydelig kom for Dagen. Da Kingo en Del Aar efter traadte frem paa den store Skueplads, var han ikke sen med at vedkjende sig sin levende Tilslutning til den Arndt-Rosenkranske praktiske Kristendom.

Bertel Bartholin var ogsaa en Mand, der havde set sig godt om i Verden. Han havde rejst i de vigtigste Lande i Evropa og særlig længe i Italien, hvor han i Rom havde haft Adgang til det vatikanske Bibliothek. Han var en dygtig Videnskabsmand i de romerske Antikviteter, og i et af de Breve, den unge Peter Schumacher netop paa denne Tid sendte hjem fra Leijden, hilser han *Mag.* Bertel og takker ham for et nys udkommet Skrift, som han «ikke har nydt, men slugt» [1]).

Under en saadan Præceptors Vejledning drev altsaa Kingo det theologiske Studium. Grundbetragtningen af dette var i korte Ord fremsat af *Mag.* Bertels Fader:

---

[1]) Odin Wolff: Greve Peter Griffenfelds Levnet S. 15. — Vinding: Regia Academia Havn. S. 363 f.

Det første, der kræves, er den hellige Skrift, det andet den hellige Skrift og det tredje den hellige Skrift. Først skal man nemlig i Barndommen have faaet den ind paa Modersmaalet, siden i selve Kilderne og endelig i Kommentarerne. Det var ret ud af Datidens Hjærte. Og det var ikke tomme Ord, thi hvad der end manglede dengang, saa havde man sin Bibel kjær, og Studenterne lærte at være hjemme i den i en ganske anden Maalestok end nu til Dags almindeligt. Bibelen var for hin Tids Theologer ikke blot den særlig gudbeaandede Bog, men hvert Ord i den var indblæst af Gud, ja endog Vokalerne i det hebraiske Testamente. Den hellige Skrift skulde give Svar paa ethvert Spørgsmaal; man gik trøstig ud fra, at den kunde det, men oversaa' kun altfor ofte, at man fik det Svar ud af den, som man vilde have. Her hjemme var, det forstaar sig, hele Bibelen saa at sige én stor Bekræftelse paa Rigtigheden af det lutherske Lærebegreb.

Ja, dette lutherske Lærebegreb spillede selvfølgelig Hovedrollen ved det theologiske Studium; det var Øjestenen, som det gjaldt om at bevare ren og ubesmittet. Der er ingen Grund til at holde sig op der over, ingen Grund til at forarges over den orthodoxe Nidkjærhed, der dengang traadte saa skarpt frem. Man behøver blot at tænke paa, at Trediveaarskrigen først var endt for 7 Aar siden, denne store Kamp, hvor der fra Begyndelsen af spilledes med de blodige Tærninger om, hvor vidt Pavedømmet atter skulde lægge sit Aag over Nordevropas Nakke. Som de protestantiske Folk gjennem en Menneåalder maatte staa med Sværd i Haand for at værge deres fri aandelige Livssyn, saaledes maatte deres Præsteskab og Theologer hævde den protestantiske Lære ud ad til mod aabenlyse eller skjulte Anløb, ind ad til for at bevare den i sin Renhed. Naturligvis kom derved megen Uelskværdighed frem, baade Snæverhjærtethed og Magtsprog, baade Spidsfindighed og Selvbehag, men paa Bunden var der gjennemgaaende en fast Overbevisning om, at man stod paa Sandhedens Grund. Theologer og Præsteskabet i det

hele havde Folket paa sin Side; ikke saaledes, at man sløvt og uvidende fulgte dem, ja, det kunde vel gjælde mange, men i det hele og store «var man med», med fuld Overbevisning og hjærtelig Tilslutning. Ligesom i vore Dage Politiken rundt om i Landene lægger stærkest Beslag paa Folkenes Interesser, saaledes var det dengang Religionen; og naar vi finde den Hidsighed og Paastaaelighed urimelig, hvormed man dengang hævdede sine religiøse Meninger, saa vil en kommende Efterslægt rimeligvis finde det samme om vor Politik. Hver Tid har sine brændende Spørgsmaal.

Det theologiske Studium var derfor i hine Dage det over alle de andre langt fremherskende, og det dreves med Alvor og Forkjærlighed. En stor Lærefader var nys gaaet til Hvile, det var Biskop Jesper Brochmand; men hans Hovedværk levede efter ham; det var Gjenstand for stor Beundring og blev ivrig gransket, «den ganske Theologis System» hed det. En Dogmatik i det store var dette Værk og en Gjendrivelse af alle Kjætterier lige fra de ældste til de nyeste, alt bygget strængt over det nøjest gjennemførte Skriftprincip, men rigtignok ofte gjennemført saaledes, at der i Stedet for Aand kun blev tør og smaalig Spidsfindighed. Studenterne skulde ikke lære hele denne Bog, dertil var den altfor vidtløftig, men et Udtog af den var Grundvolden for deres theologiske Dannelse, og dette Udtog kunde volde dem Besvær nok. Saa var der endvidere den egenlige Bibelfortolkning, og her havde man Vejledninger nok, der iblandt baade af Brochmand og Professor Hans Svane; grundige vare de, men Grundigheden var dreven til Smaalighed, til pedantisk Pindehuggeri. Hans Svane var Professor i Begyndelsen af Kingos Læretid, men byttede snart Katedret med den sjællandske Bispestol, og da han som Menneske var fornem og herskesyg, som Professor haartrukken og vidtløftig, er det rimeligt, at Studenterne ikke have sørget dybt ved hans Afgang. Troslæren og Bibelfortolkningen, baade det gamle og ny Testamente efter Grundsprogene, var Hoved-

sagen ved den theologiske Dannelse; Kirkens Historie kom kun med i Forbigaaende, navnlig for at gjendrive Kjætterier, hvorimod Sædelæren drøftedes grundigere. Politiken kom ganske naturligt til at stikke sit Hoved op midt i Theologien og det en Politik, som faa Aar efter blev yderst brændende; naar Øvrighedens Oprindelse afhandledes, da fremstilledes den som guddommelig indstiftet, Øvrighedens Bærere vare som Guder eller Engle; Kongemagten var Guds Naadegave og beroede særlig paa Salvelsen. Gud har lagt Kirkens Styrelse i Kongens Haand, medens dens indre Anliggender ere lagte i Præsteskabets Haand. Bag ved denne Betragtning laa Modsætningen til Kalvinismen, der var demokratisk i Grundsætninger. Men man maa ikke overse, at den store Forandring i Statsforfatningen, der faa Aar efter skete ved Enevældens Indførelse, var vel forberedt gjennem den kirkelige Betragtning, og man vil ikke undre sig meget over, at Præsteskabet saa beredvilligt sluttede sig til den[1].

Da Studenterne paa Regensen saa flittig maatte overvære Gudstjenesten, blev det af Betydning, hvem der var deres Præst. De havde jo, som tidligere omtalt, en Kirke i Fløjen ud mod Kjøbmagergade, og Jens Justesen, en Bondesøn fra Hanherred, var Studenterpræst. Han var uden Tvivl en af Hovedstadens mest fremragende Gejstlige, men gik sin egen Gang støt og ufortrøden uden at hige efter Ære eller Bifald. En alvorlig, levende Kristen var han, der dybt foragtede al Prædike-Manér, alle de svulstige og salvelsesfulde Talemaader, som dengang lige saa vel som siden kun spillede en altfor stor Rolle for mange Præster. Han var Pebersvend og levede yderst tarveligt, men var utrættelig i at meddele de fattige. Hans Ydre bar Præget af den dybeste Alvor, og hans Tale var stræng og rystende, men manglede dog ikke Evangeliets Trøst. Ingen kunde saadan som han tale til

---

[1]) N. M. Petersen: Bidrag til d. d. Litthist. 3, S. 88 f. 93. Rosenberg: Nordboernes Aandsliv 3, S. 315 ff.

Samvittigheden; han vakte mange Mennesker og deriblandt Kongens Halvbroder, Ulrik Gyldenløve, den tapre, men udsvævende og forsorne unge Herre, som døde under Kjøbenhavns Belejring 1658 og, takket være Jens Justesen, døde som en angrende Synder. Mange kunde ikke lide den sære Præst, der saa haardt gik Folk paa Klingen, og han maatte døje megen Forfølgelse og Krænkelse, men det tog han med kristelig Taalmodighed. Engang lod en Student en Sten ovenfra falde ned paa ham, den ramte hans Hoved, og han havde hele sit Liv igjennem Mindelse af dette Slag[1]).

I Aaret 1644 var Jens Justesen bleven Præst for Regensen, men da den derværende Kirke viste sig at være for lille, blev der tænkt paa at gjøre en Forandring. Lige over for Regensen stod Rundetaarn, egenlig som et Tilbehør til denne, men nu blev Trinitatis Kirke opført og indviet 1656 udelukkende som Studenterkirke. Her har Kingo i to Aar altsaa overværet Højmessen, der holdtes fra Kl. 7½ til 9½, og Aftensangen fra 12 til 12¾; men Regenskirken benyttedes for Fremtiden kun til Morgen- og Aftenandagten samt til visse Øvelser.

At en saa helstøbt Personlighed som Jens Justesen maatte øve megen Indflydelse blandt Studenterne, er let at forstaa. Med al sin Strænghed var han dog ikke pietistisk, skjønt han en Tid lang stod i megen Berøring med saadanne Folk. Der var nemlig en Bevægelse i den Retning i Kjøbenhavn i Kingos Studenteraar. Niels Svendsen Krønike, tidligere Lektor i Kristiania, var kommet til Kjøbenhavn 1653 og holdt gudelige Forsamlinger med ikke liden Tilslutning af Folk, der iblandt baade Præster og Studenter. Allerede i Kristiania havde han vakt stort Røre ved sine Opvækkelsestaler og sine Angreb paa Statskirkens Præster, dem han kaldte Satans Apostle, sladrende Pappegøjer, Hunde, som lade sig Munden stoppe med et Stykke Kjød. Derfor havde han mistet sit Embede, men

¹) Pontoppidan: Annaler 4, S. 623 f.

han havde ikke ladet sig skræmme ved dette Uheld; i Kjøbenhavn fortsatte han sin Gjerning, om end ikke i fuld saa skarp en Tone. Naar han prædikede, var det stadig over det Æmne at skille sig ud fra Babel; han lagde Præsterne paa Sinde at være nidkjære i deres Kald og fremfor alt strænge i at overholde Kirketugten. Men han nøjedes ikke hermed; han hævdede Aandens indre Lys som det, der stod over Bibelen, og Sakramenterne lagde han liden Vægt paa. Kristus var ham ikke sandt Menneske, af samme Kjød og Blod som os andre. En Tid lang gik det temmelig uanfægtet med hans Forsamlinger, og selv Jens Justesen sluttede sig nær til ham, thi Niels Svendsen var en alvorligt greben Mand; men da hans Vildfarelser blev mere aabenbare, blev han draget til Ansvar, og man var dengang ikke just til at spøge med i det Kapitel. Da han blev overbevist om falske Lærdomme, og han desuden havde afholdt sig fra Nadveren, blev han sendt som livsvarig Fange 1655 til Dragsholm Slot, hvorfra dog Svenskerne slap ham løs 3 Aar efter. Men en Del af hans Meningsfæller blev i længere Tid ved at holde Sammenkomster i Kjøbenhavn. Hele denne Begivenhed vakte megen Opmærksomhed, og at Jens Justesen for en Stund sluttede sig til Niels Svendsen, maatte særlig falde mange Studenter paa Sinde; men da Regenspræsten kom under Vejr med hans vitterlige Vildfarelser, traadte han op imod hans Lærdomme[1]).

Da Tiden forøvrigt i religiøs Henseende ikke just var meget bevæget, har dette Røre kunnet virke heldigt paa adskillige ved at vække deres Eftertanke. Under Studenternes ensformige Tilværelse er det kommet som en friere Luftning, og var der end megen Vildfarelse deri, saa var det dog et Forsøg paa at hævde aandeligt Liv over for aandelig Død.

Kingo har faaet det Vidnesbyrd, at han hørte til de alvorlige Studenter, og derfor har han ikke vel kunnet

[1]) L. Helveg: Den d. Kirkes Historie efter Ref. 1, 377 ff.

undgaa at paavirkes af denne Bevægelse, end mindre af hans egen Præst Jens Justesen. Han holdt sig fjærnt fra slet Selskab[1]), og det manglede der just ikke blandt Studenterne. Tonen mellem disse var kun altfor ofte meget raa, og den var bleven værre derved, at en hel Del Udlændinge, navnlig Tyskere, studerede i Kjøbenhavn. Under Trediveaarskrigens Forstyrrelser havde de begyndt at søge hertil, og Tilløbet varede endnu ved, men de bragte mange Unoder med sig. Da Tiden var saa fattig paa højere eller ædlere Nydelser, gik det løs paa de simple; Kipper og Kroer bleve flittig besøgte af mange Studenter; tysk Øl og Brændevin øvede en stor Tiltrækning, ligesom Kort- og Tærningspil. Slagsmaal baade paa Knejper og Gader hørte til Dagens Orden, og selve Regensen maa man ingenlunde tænke sig som et stille Kloster; én af dens Provster omtrent paa denne Tid erklærede, at han ikke kunde ønske sin argeste Fjende noget værre end at være i hans Sted. Men der var jo ogsaa skrappe Midler til at holde de urolige Personer i Tømme, der iblandt Karceret, et Fangehul, der idelig blev benyttet.

Ungdommen mangler sjælden Lyst til at være paa Moden, og det gjorde den heller ikke dengang. Vistnok var der ikke meget modeagtigt ved største Delen af Studenterne, thi de var fattige og maatte være glade ved at kunne have noget at skjule deres Nøgenhed med. Ofte maatte Bisp, Professorer og andre Godtfolk komme dem til Hjælp, at de ikke skulde være altfor sjofle. Men der var ogsaa dem blandt Studenterne, der havde lidt til overs, og man kunde se saadanne med fint Linned, Manchetter for Hænderne og paa Støvleskafterne med hollandske Kniplinger, ja endog en enkelt med en Paryk, en Prydelse, der endnu var en Sjældenhed her i Danmark. Sligt kunde ikke tillades, og det blev dem strængelig forbudt med Tilføjende, at om nogen understod sig til det, kunde han ikke vente at faa Kald. Derimod anbefaledes det dem at

[1]) Som der stod i hans Testimonium.

bære til Stadighed en sort Kappe som Tegn paa deres Værdighed, og det gjorde de da, men den kaldte Folk i Almindelighed en Hale (cauda), fordi den var lang og smal[1]).

En flink og ordenlig Student som Kingo havde til visse dengang kun faa Slags højere Nydelser i Sammenligning med nu. Det var dog et stort Gode, at Universitetsbiblioteket blev aabnet 1657 oven paa den ny Trinitatis Kirkes Loft; her kunde en akademisk Borger gaa hen hver Onsdag og Løverdag og underholde sig med Læsning i 3 Timer. Der var Borde og Bænke der oppe, men man maatte ikke laane Bøgerne hjem.

Forøvrigt havde en god Student ingen andre Nydelser end hvad der laa lige for Haanden. Hvis hans Øje ikke var sløvet af den megen Læsning og Ryggen ikke krummet af den megen Tugt, hvis han havde et frisk Blik paa Livet, der rørte sig om ham, kunde han have Fornøjelse af at forlade sit «musæums» trange Vægge og gaa lidt omkring i Stadens Gader. Kjøbenhavn var dengang en langt mere karakteristisk By end nu. Taarne med høje, slanke Spir mødte Øjet rundt omkring; der var Helliggejsts, Petris, fremfor alle Vor Frues, der hævede sig kobbertakt 228 Fod højt. Gaderne vare just ikke efter Nutidens Smag, men mere maleriske; det stive, ensformige trættede ikke Øjet saaledes som nu. Rundt omkring, navnlig i Hovedgaderne, saa' man smukke og anselige Huse; Adelen havde talrige Gaarde, og de vare ofte rigt udstyrede; de smaa Ruder klædte godt. Endnu paa denne Tid var der mange mindre eller større Udbygninger, som sprang frem over det smalle Fortov, Bislag, Svibuer, Kjælderhalse og alskens Skur, saa man indlod sig ikke paa at gaa paa Fortovet. Midt paa Gaden holdt man sig, paa den Række store Rygsten, som vare anbragte dér, og hvor man nogenlunde kunde bevare Fodtøjet for Snavset, som der iøvrigt var

[1]) R. Nyerup: Hist.-stat. Skildring af Tilstanden i Danm. og Norge. 3 Bd. 168 f.

Overflødighed af. Men idelig maatte man rykke til Siden for Vognene, der i daarligt Føre kunde stænke de stakkels Fodgængere ganske artigt til.

En almindelig Spaseretur var hen til Slottet og Børsen. Kjøbenhavns Slot, som det laa dér omflydt af Vand, gjorde et kongeligt Indtryk, ikke ved sit Omfang, thi det var ikke større end, at det hele kunde staa i Kristiansborgs mellemste Gaard, men det var højt, og op over det hævede sig det «blaa Taarn» med et vældigt Spir, prydet med de 3 forgyldte Kroner, Sindbilledet paa Rigets Krav paa Herredømmet over Norden. Paa Slotspladsen var der altid noget at se eller høre; her færdedes jo den fornemme Verden, og her musiceredes daglig, naar Herskaberne gik til Taflet Formiddag og Eftermiddag. Tæt ved Slottet laa Børsen, og den var et meget søgt Sted, ikke blot af de handlende, men ogsaa af spaserende Folk, især de fine Damer. Det store Rum foroven var indrettet som en Basar; ned ad Salens Midte var der en Mængde Kramboder, hvor der ikke blot solgtes Manufaktur- og Galanterivarer, men de lærde Mennesker kunde fryde sig over Boglader med nye Bøger, især komne fra Holland. Fattige Studiosi maatte nøjes med at betragte dem udvendig, men alene at læse Titlerne paa disse Værker var dog en Smule Nydelse.

Forøvrigt skete der i Kingos Studenteraar store Forandringer i Kjøbenhavn; ligesom vore Dage have været Vidne til storartede Udvidelser af dens Omfang, saaledes var man dengang begyndt med saadanne. Den gamle Nørreport blev nedrevet 1656 og en ny opsat for Enden af Frederiksborggade; Østerport var nogle Aar tidligere flyttet fra sin fordums Plads paa Østergade, og hele den store Mark ned til Stranden med de sløjfede Volde og Grave laa nu hen og ventede paa Bebyggelse. Her var et vildt Uføre med Bakker og Dale, hvorfor de altid vittige Kjøbenhavnere kaldte det Hallandsaas. I begge Somrene 1656 og 57 saa' man mange Folk i Færd med Jordarbejderne til de ny Volde og Grave; kun Skade, at de ikke bleve

drevne med en saadan Kraft, at de vare færdige ved Krigens Udbrud, men deri manglede der saare meget, og Kjøbenhavn fik det at føle.

I den lyse Sommertid higer man ud fra Stadens snævre Gader for at trække Vejret frit, se det Grønne og glæde sig over Naturlivet. Et ungt Menneske som Kingo, der var født og opvoxet paa Landet og elskede Naturen, maatte særlig føle sig draget til, naar Lejlighed gaves, at forlade de kvalme Mure og de duftende Gader. Dengang var der ingen egenlige Forlystelsesanstalter udenfor Byen, men alligevel forlystede baade gamle og unge sig paa det bedste med hvad der var. Især gik Strømmen om Søndagen ud af Nørreport. Der var allerede dengang en Forstad derude, som just ikke var stort bevendt, men hvad der trak, det var de mange dejlige Haver, som tilhørte Borgere i Byen. Nogle af dem stod aabne for Publikum, og man kunde faa Smørrebrød, Faaremælk eller Frugter for en billig Penge; i en af dem, som kaldtes Stokholm, var der vakre Lysthuse. Der var ogsaa en Kirkegaard herude omkring en nybygget Kirke (dér hvor Kommunehospitalet nu staar), som særlig øvede Tiltrækning; det mylrede med Mennesker her, hvor man frit kunde gaa ind, slaa sig ned i Græsset, nyde den medbragte Mad eller lade hente til sig fra Beværtninger i Nærheden. Man sad saa godt dér under de store Lindetræer og nød Sommeridyllen, lidet anende, at et Par Aar efter var Forstaden brændt, Haverne ødelagte, og Fjendens Kanoner stod opkjørte nær ved den samme Plet for at bringe Fordærvelse over dem[1]).

Kingo hørte ikke til de Studenter, hvis højeste Nydelse det var at forslaa Tiden paa saadanne Steder som i «Dyrkjøb», «Godtkjøb» eller hos Hr. Mogens i «Kappadocia», for at prøve Vinens Godhed; heller ikke hørte han til dem, hvis Livs Ideal var at naa de tre K'er: Kald, Kjortel

---

[1]) J. Monrads Autobiografi S. 11 f. f. — O. Nielsen: Kjøbenhavns Historie 3 Del.

og Kone. Han var af de flittige, der passede sin Gjerning, og hans foresatte havde derfor et godt Øje til ham; men han var saare langt fra at være et Hængehoved, nej, der var Livslyst i det unge Menneske, der var en Higen fremad mod noget stort. Hans Natur var let bevægelig, og Verdens Lyst kunde nok friste ham stærkt, saa han siden havde Grund til at takke Gud for, at han slap igjennem disse Ungdoms Aar uden at lide Skibbrud, som saa mangen anden:

Min Ungdom lod mig Porten op
til Verdens mange Veje,
én viste mig til Ærens Top,
til Lyst mon andre skeje;
paa Ærens Vej Arbejdet stod
med møjsom Sved i Pande,
men sminket Lyst med skiden Fod
vred om til mørke Lande.

Den rette Vej har Gud mig kjendt
fra Ungdom op at løbe,
endog jeg heller havde rendt
for Lysters lækre Svøbe;
og om jeg end af Vejen vred
til Lysters Afkrogs Telte,
saa hjalp mig Gud, om Foden gled,
jeg dog ej ganske vælte.

Det kunde have været vakkert nok at kjende nogle af Kingos nærmeste Omgangsfæller i Studentertiden, men Efterretningerne tie herom; kun én tør med nogenlunde Rimelighed formodes at høre hertil, nemlig Jens Sten Sehested, en uægte Søn af den bekjendte Statsmand Hannibal Sehested. Han var vistnok omtrent jævnaldrende med Kingo og blev Officér. En «hjærtensgod og ydmyg» ung Mand var han, som ikke ansaa' det for under sin halvadelige Værdighed at omgaas Studenter, og hos ham var der prægtig Lejlighed til at fordrive Tiden. Han var ikke

blot en for hin Tid meget god Poet, men ogsaa musikalsk, og her dyrkede de unge Mennesker da baade Sang og Spil. Vi finde senere Kingo i nær Forbindelse med ham[1]). Derimod har han som Student ikke kjendt noget til sin jævnaldrende, Peter Griffenfeld eller rettere Schumacher, thi denne havde et stort Forspring for Kingo, eftersom han blev Student hele 7 Aar før ham, og fra 1653 til 62 var han uden Lands.

Det rolige Studenterliv blev paa en vis Maade afbrudt i Sommeren 1657, da den skjæbnesvangre Herredag i Odense holdtes, hvor det blev vedtaget at begynde Krig med Sverige, uagtet Landet var aldeles uberedt. Allerede i Eftersommeren var Krigen i fuld Gang, baade i Skaane og til Søs. Men enhver véd, hvordan det gik i det ny Aar 1658; hvordan Karl Gustav gik paa Isen over Bælterne og allerede i Slutningen af Februar stod kun et Par Mil fra Kjøbenhavn. Her var nu Forfærdelse og Jammer, Fæstningsværkerne vare langt fra færdige, ingen havde ventet sligt, man raabte paa Fred, som den kunde blive. Og det blev da Roskildefreden, som afsluttedes d. 28. Februar, den bitreste Fred, Danmark endnu havde sluttet, og som først skulde finde sit Sidestykke i det 19de Aarhundrede. Tungt bankede manges Hjærter, da den blev kundgjort i Hovedstaden, da man maatte høre, at ikke blot de skaanske Provinser, men ogsaa Bornholm og en stor Del af Norge var tabt, ikke at tale om Forsmædelsen med Forræderen Ulfelds Gjenindsættelse i sine Besiddelser. Bittert er det faldet den kjække Ungdom, til hvilken Kingo hørte, paa Sinde, og ydmygende har han fundet Efterretningen om, at hans kjære Frederiksborg havde maattet smykke sig til Fest for Erobreren. Men Herrens Veje ere ikke vore!

---

[1]) Rahbek og Nyerup: D. danske Digtekonst. 1 D. — Kristoff. L. Friis, Præst i Græsted, fortæller i sin haandskrevne «Analecta de Hymnop. sacris» om, hvorledes han som Student tit var i Selskab med Sehested og drev Musik hos ham.

Under disse Omstændigheder var det pinligt at fordybe sig i Bøgerne, men der var ikke andet for, thi Examen stod for Døren. Den 8de April var han oppe til den theologiske Examen og havde *Dr.* Thomas Bang og *Dr.* Jakob Knudsen til Censorer. En homiletisk Prøve har han vistnok ved samme Lejlighed underkastet sig. Han bestod sine Examiner vel og fik en hæderlig Attestats med sig fra Universitetet med Vidnesbyrd om, at han havde hengivet sig med alvorlig Flid til Studeringerne og ikke søgt daarligt Selskab.

Saaledes havde Kingos egenlige Universitetstid varet omtrent 3 Aar, thi paa Grund af Pesten var den først virkelig begyndt 1655[1]. Men da nu hans Ophold paa Regensen og Bespisningen paa Klosteret hermed havde Ende, maatte han kort efter forlade Staden. Det var det eneste Tidsrum i Kingos Liv, da han var knyttet til Kjøbenhavn, men betydningsfulde have disse Aar været for ham.

---

[1]) Hermed stemmer det, at Deichmann i Ligtalen og Bloch: fynske Gejstl. 1, 52 begge have 3 Aar.

III.

Huslærer og Digter.

Den 23aarige theologiske Kandidat vendte nu sine Fjed hjemad mod sin Fødeegn i Nordsjælland, thi om han end gjærne vilde, havde han ikke Midler til at fortsætte sit Ophold i Hovedstaden. Det var et Held for ham, at han hurtig fik en Plads som Huslærer, formodenlig ved sin gamle Rektors Anbefaling, hos Forvalter paa Frederiksborg Slot Jørgen Sørensen[1]). Han kom derved for en Tid til atter at opholde sig paa dette Sted, der maatte være kjært for ham, og denne Gang under friere Forhold som en vel anset ung Mand. Han har da kunnet nyde godt af adskilligt, som han havde været stænget ude fra, medens han var Skolediscipel, har kunnet staa paa en mere lige Fod med sin fordums Rektor, og naar han af og til gjæstede sin Fødeby, har han ogsaa dér kunnet træde frem paa en anden Maade end før. Den mærkeligste Mand i Slangerup var Sognepræsten *Mag.* Søren Povlsen[2]). Ham kjendte Kingo fra Barn af, thi han var knap 3 Aar gammel, da Søren Povlsen kom til Byen; altsaa havde han i sin Skoletid mangfoldige Gange siddet paa Kirkebænken og sunget i Kor, naar Magisteren holdt Gudstjeneste, og mangen en Gang er Kingo bleven examineret i Skolen i hans Paahør. Men dengang har den ærværdige Mand staaet fjærnt ophøjet over den fattige

---

1) Deichmann: Ligtale over Kingo. — Kalls Saml. 130 fol. Kgl. Bibl.

2) Wibergs Præstehist. under Slangerup. — Holg. Rørdam: S. Povlsen Gotlænder i Kirkeh. Saml. 3 R., 3 Bd. 1, 93. — N. M. Petersen: Litteraturh. 3, S. 408 ff. m. m.

Skoledreng. I Studentertiden derimod er Kingo sikkert nok kommet i nærmere Berøring med ham og end mere nu, da han var en haabefuld Bejler til det hellige Præste-Embede. Men det kunde ikke andet end være af Betydning for Kingo at lære den gode Slangerup Præst nærmere at kjende, thi det var en meget mærkelig Mand.

Søren Povlsen var nu omtrent 60 Aar gammel. Han var født paa Gulland, som jo hørte til det danske Rige fra Valdemar Atterdags Tid indtil den sørgelige Brømsebrofred 1645, og man kaldte ham gjærne Søren Gullænder eller Judichær efter Gaarden Dommerarv, som var hans Fødested. Til sit 17de Aar havde han opholdt sig paa den fjærne Ø, hvor han gik i Visby Skole, og altid bevarede han en stor Forkjærlighed for sin smukke Hjemstavn, saa den gamle Mand holdt meget af at udbrede sig om disse Barndomsminder. Senere havde han gaaet baade i Roskilde og Kjøbenhavns Latinskole; som Student opholdt han sig en Tid i Kønigsberg. Efter at have været Hører i Kjøbenhavn og Provst paa Kommunitetet, blev han 1627 Rektor i Vordingborg, hvor paa samme Tid Digteren Anders Arrebo var Præst. Omgangen med denne højt begavede Digter blev af megen Betydning for Søren Povlsen, thi han havde for længst et godt Øje til den ædle Skjaldekonst. Ikke fordi hans egen poetiske Aare just flød saa rigelig, men han havde Øre for Sprogets Velklang og havde allerede fra Dreng af ærgret sig over de mange kluntede Uregelmæssigheder i den danske Versebygning. Han havde set, at Tyskerne heri var langt forud for os, men han kom ogsaa til den Overbevisning, at det danske Sprog var lige saa fuldkomment som det tyske eller andre, og at det derfor var en god Gjerning at belære sine digtende Landsmænd i den ædle Rimekonst. Arrebo var en Mester i at digte, virkelig at digte, men selv hos ham kom baade Stavelser og Rim ikke altid saa regelret og afmaalt, som de burde. Altsaa blev det fra nu af en Hovedgjerning for Søren Povlsen at vejlede i saa Henseende; han forfattede selv nøjagtigt regelmæssige

Vers og øvede sine Disciple deri. Efter at han 1637 var bleven Præst i Slangerup, fortsatte han med megen Flid sine Bestræbelser; efter Opmuntring af sine foresatte gjennemgik han Salmebogen og rettede dens mange Fejl og Ufuldkommenheder, men da det var en kostbar Sag at faa den trykt, blev det kun faa, der nød godt af disse Forbedringer. Hr. Sørens vigtigste Arbejde, som i mange Aar beskjæftigede ham, var en vidtløftig «Dansk Rimekonst», som først udkom efter hans Død; dog fik han længe forinden udgivet et Uddrag af den. Det var en Bog, som gjorde god Nytte i sin Tid, thi man trængte til den; og Hæder fortjente den gode Præstemand for sin store Kjærlighed til det danske. «Hvo sit eget Modersmaal ikke højt agter», skriver han, «han burde med raadne Æg af hans Fæderneland at udjages, og aldrig burde han saa værdig at agtes, at han en Dansk skulde kaldes. Thi det er saa prægtigt, at det i nogle Stykker de allerypperligste Tungemaal overgaar.» Men han lagde ogsaa Digterne paa Hjærte ikke blot at skrive godt, rent Dansk, men ogsaa ligesom de græske og romerske Poeter bruge «skjønne og sirlige Tillægs-Egenskabsord», hvilket i den følgende Tid trolig blev fulgt. Nu om Stunder har Søren Povlsens Værker kun litterærhistorisk Interesse, og allerede Holberg skriver i Fortalen til Peder Paars, hvor han skjæmtende omtaler Reglerne for dette Heltedigts Versemaal: «hvad Søren Povlsens Prosodi er angaaende, da véd jeg ikke, om den foreskriver saadanne Regler, eftersom jeg ikke haver læst samme Bog, haver heller ikke i Sinde saa hastig at læse den». Bogen var nemlig vidtløftig og tør.

For Thomas Kingo, der havde Kjærlighed til Modersmaalet og var digterisk begavet, var Søren Povlsen en Mand, der kunde læres meget af, og vi kunne ikke tvivle om, at han ogsaa ved sin Omgang nu og i følgende Aar har lært meget af ham, hvad der siden kom Kingo til Gode, da han optraadte som offenlig Digter. Omgangen med Magister Søren var ellers ikke helt let, da denne var en hidsig og paastaaelig Mand, som undertiden greb til

korporlige Beviser; saaledes havde han som Rektor i Vordingborg engang fornøjet sin Kollega i Nykjøbing paa Falster med en god Dragt Prygl. Man maatte derfor tage den gamle Mand med Varsomhed, og saa fandt man bag den barske Skal et varmt og ærligt Hjærte. Hans Billede hænger i Slangerup Kirke med hans 2 Hustruers, og den skjæggede Præst ser godt ud.

Imidlertid blev der snart andet at tænke paa end dybsindige Undersøgelser af Modersmaal og Versebygning. Netop da Høsten var i fuld Gang, indløb den rystende Efterretning, at Karl Gustav den 7de Avgust var landet i Korsør med en Hær. Allerede 4 Dage efter stod han paa Valby Bakke uden for Kjøbenhavn; i de følgende Dage viste Svenskerne sig i Nordsjælland, som blev stærkt besat af dem. Det var svære Tider, som nu begyndte, og man kan tænke sig, i hvilken Spænding alle brave danske Mænd og Kvinder gik, da man hver Dag kunde frygte at høre Budskabet om, at ogsaa Hovedstaden og dermed hele Riget var faldet for Erobreren. Men nej, dette Budskab kom ikke; tvært imod trængte Rygter ud paa Landet om mandige Udfald fra Kjøbenhavn; saa var al Ting dog ikke opgivet. Men i Frederiksborg gik man nu ogsaa i Uro for Fjendens Foretagender i Nordsjællænd; Kronborg var strax bleven indesluttet, og den 6te September overgav det stolte Slot sig uden Kamp. Det var en tung Tidende, blandet med Bitterhed, thi det var nær ved at være den bedste Vaabenplads i hele Riget. Og efter dette blev Svenskerne mere nærgaaende; de kunde sprede sig rundt om i Egnen, og de gjorde det. I hine Tider fo'r man ikke med Læmpe i Krigsfærd; der blev plyndret og begaaet mange Voldsomheder. Ikke blot Frederiksborg fik Svenskens Kjærlighed at føle, ogsaa det lille fredelige Slangerup maatte døje meget, hvorom Søren Povlsen skrev:

— — saa vi, Gud bedre't, høre maa
de tordnende Kartover,
ildspyende Musketter, saa
her skælver Høj og Skover;

hver Mand og Kvind udplyndret er
og jages ud som Hunde,
udskattes ilde, ja desvær
slaas, pines alle Stunde.

Lige før November gik der et befriende Suk gjennem Kjøbenhavnerne, da den hollandske Flaade efter en blodig Kamp sejlede ind i Havnen, medbringende det man haardest trængte til: Levnedsmidler og Mandskab. Ja, trods den truende Fare, som næsten daglig lurede om Hovedstadens lave Volde og dens Vande, havde man det i Virkeligheden bedst der inde, thi man var sig selv, var fri og utvungen, var sysselsat med den ædleste Kamp. Langt værre var det ude i Landet, hvor man var under det daglige Tryk af en Fjende, som kun havde at byde, og man maatte lyde. Nogle flygtede ud og skjulte sig i Skovene; især i Frederiksborgegnen kunde de iltre Kulsviere kun daarligt komme ud af det med Fjenden og foretrak at lege Røvere med ham i Skovene, og det var en ganske alvorlig Leg, der ikke gik af uden Blod.

Saaledes sneg Tiden sig hen, Vinteren kom barsk og haard, som den dengang gjærne var. Men i Februar blev der Glæde. Hurtig fløj Budskabet ud over Sjælland om den lykkelige Nat mellem den 10de og 11te, da Sejrherren fra de mange Kampe blev standset i sit Løb, da 1500 tapre svenske Krigere farvede Sne og Is med deres Blod, medens der var Jubel og Lovsang indenfor Voldene. Hvordan Kingos Hjærte var med i denne Glæde, gav han Vidnesbyrd om, da han siden sang om Belejringen og Stormen, idet han vendte sig til Gud:

Du samled Folkehjærter saa,
som Under var at skue,
at hver var færdig ud at gaa
mod Sværd og Skud og Lue!
Hver gjorde villig Tog og Vagt,
Liv, Blod og Gods at vove,

hver passede paa Fjendens Agt
og sjælden vilde sove.

Den Nat, den blodig Vinternat,
da Fjenden sig oprørte
os med al Magt at gribe fat,
da man ej andet hørte
end Torden, Skud og Lyne-Ild,
Granater, Sværd og Klinge,
der Døden var saa vred og vild,
da skjulte os din Vinge!

Og det er vistnok i Erindringen om, hvad han selv maatte døje af Fjenden, og hvad han for sine Øjne saa' andre lide, at han skriver:

Som grumme Floder brød de ind
og hastig overfused,
de trængte os til Sjælen ind
og hæftig mod os sused;
Gud lod vor Sjæl dog gjennem gaa,
men de i Blodestrømmen laa
den Tid, de grummest brused.

Den overhængende Fare for Kjøbenhavn var nu vel fjærnet, men Fjenden blev dog liggende i Lejr tæt uden for Byen i over Aar og Dag, og ude paa Landet gjorde Modgangen ham kun haardere mod Befolkningen. Aaret 1659 bragte Svenskerne megen Modgang; det var øjensynligt, at Bladet nu havde vendt sig; Jylland blev taget af Danmarks Forbundsfæller, hen ad Efteraaret kom Turen til Fyn, og efter det fuldstændige Nederlag, Svenskerne led ved Nyborg den 14de November, var alt uigjenkaldelig tabt hinsides Store Bælt. Men Sjælland beholdt Svenskerne, og det maatte, saa at sige, undgjælde for deres Tilbagegang; Tiden 1659—1660 var forfærdelig haard for Befolkningen her undtagen selvfølgelig for Kjøbenhavn, hvor man havde det godt og ikke led nogen følelig Mangel.

Kingo var imidlertid ikke længere i Frederiksborg. I Løbet af 1659 opgav han sin Stilling hos Forvalteren paa Slottet for at overtage en betydningsfuldere Gjerning af samme Art. Uden Tvivl gjorde hans Bekjendtskaber i Slangerup Udslaget hertil. En af de fornemste Familjer i denne By hed Atke; der var en Borgermester Hans Atke, en anset og dygtig Mand, og han havde en Broder Karsten Atke, som boede i Løve Herred og var Godsinspektør. Denne Familie interesserede sig for den unge, begavede theologiske Kandidat og skaffede ham Plads som Huslærer hos Fru Lene Rud til Vedbygaard[1]).

Midt under Krigen drog altsaa Kingo afsted for at tiltræde sin nye Stilling. I det vestlige Sjælland nær ved den store Tis Sø ligger Vedbygaard i Løve Herred, et Par Mil Nord for Slagelse. Det er én af de ældste Herregaarde i Danmark, og i et Par hundrede Aar havde den tilhørt den berømmelige Adelsslægt Rud. Det var det sidste kvindelige Skud af denne Stamme, Fru Lene Rud, der nu ejede den. Hendes Fader Knud, som i sin Tid havde været Høvedsmand paa Kjøbenhavns Slot, havde opført Gaarden med svære, grundmurede Bygninger og Grave omkring for 70 Aar siden. Fru Lene havde været gift med Jørgen Ejlersen Grubbe, som ejede Tostrup, og hvem hun bragte Vedbygaard. Han var en Mand, der havde tumlet sig meget omkring i Verden; i sine unge Dage var han i hollandsk Tjeneste, men da han blev usaattes med sin egen Ritmester og skjød ham ned, maatte han flygte herfra; siden var han med i Kalmarkrigen og døde 1643. Dette Ægtepar havde mange Børn, i det mindste 15; men da den yngste af dem paa denne Tid var 24 Aar, var det næppe for nogen af dem, Kingo skulde

[1]) Deichmanns Ligtale. — Bloch: Fynske Gejstl.'s Historie 1, 151. Flere Forfattere anføre Lene Rud til Sæbygaard og Kingo som Huslærer paa denne Gaard. Dette er en Fejltagelse. Den Rudske Familie ejede Sæbygaard paa Lolland, men ikke S. paa Sjælland, og Kingo har kun været Huslærer paa Vedbygaard.

være Lærer. Der var Børnebørn, og nogle af disse maa ventelig være blevne opdragne hos deres Bedstemoder; hun kunde hertil have Brug for en god Huslærer. Skjønt det intet Steds udtrykkelig siges, kan man ikke antage andet, end at det var disse, Kingo skulde undervise [1]).

Kun en god halv Mil fra Vedbygaard ligger et andet endnu mere bekjendt gammelt Herresæde Sæbygaard. Det skal være bygget af Esbern Snare, som boede der paa sine ældre Dage og efter Sigende fik en brat Død ved at styrte ned af en Trappe. Højt og smukt ligger Gaarden tæt ved Tis Søs Bred. Paa den Tid, Kingo kom til denne Egn, hørte Sæbygaard Kronen til.

Endnu en tredje, skjønt mindre, Herregaard ligger tæt herved, nemlig Nørager. Den ejedes af den ovennævnte Karsten Hansen Atke, som tillige var Godsinspektør paa Vedbygaard. Under de urolige Krigsforhold boede Atke med sin Familie paa denne sidste Gaard, og Kingo underviste hans Børn sammen med de adelige.

Det var en smuk Egn, Kingo var kommet til, men saa længe Krigen varede, var der kun liden Anledning til at fordybe sig i Naturens Idyller. Det maa mangen Gang have været svært nok for ham at udføre sin stille Lærergjerning, thi Fjenden var paatrængende, og hele denne Egn led forfærdeligt. Sæbygaards Gods blev omtrent øde, og Svenskerne tumlede saa skrækkeligt med Befolkningen paa Strøget herfra og ned mod Korsør, at et Par tusinde Bønder efterhaanden skulle være blevne dræbte af dem. Heller ikke Kingo gik fri for Ubehageligheder. Det fortælles, at Brødrene Karsten og Hans Atke engang, da Karl Gustav opholdt sig i Slangerup, skulle have udvirket et Sauvegarde-Brev for Kingo til Vedbygaards Sikkerhed. To af Fru Lene Ruds Sønner, vistnok Alexander og Ejler Grubbe, vare nylig komne hjem fra Udlandet, og under deres Ophold paa Vedbygaard fandt de Fornøjelse i Om-

---

1) Vedel Simonsen: Familie-Efterretn. om de danske Ruders Adelsslægt.

gangen med den livlige Huslærer, de spaserede om med ham, og de lærte ham at fægte, hvad han, skjønt vordende Gejstlig, nok i saadanne Tider kunde faa Brug for. En Dag kom en svensk Kornet ind paa Gaarden og lod uden videre en Hoppe trække ud af Stalden for at føre den med sig; Kingo kom til og fremviste sit Sauvegardebrev; dog, Kornetten agtede ikke det mindste herpaa, men lod sin Tjener føre Hesten bort. Kingo trak da blank og huggede Tøjlen over, saa Dyret slap fri og søgte tilbage til Stalden; Kornetten, forbitret herover, trak da ligeledes sin Kaarde og gik løs paa Kingo. De unge Grubber raabte paa Latin til denne, at han kun skulde værge for sig, og det havde den raske Lærer ikke noget imod, men inden Blod kom til at flyde, faldt Kornetten over sine egne Sporer lige paa Ryggen, og da han saaledes laa for sin Modstanders Fødder, maatte han bekvemme sig til at bede om Pardon, der ogsaa blev ham tilstaaet. Han red saa bort, og Kingo med Grubberne vandrede ud af Gaarden, samtalende om den lette Sejr; men lidt efter kom Kornetten ridende bag efter dem, som om han vilde spørge om Vej, og da han saa' sit Snit, fyrede han sin Pistol af paa Kingo. Kuglen, der formodenlig kom noget bag fra, gik skraat gjennem Kingos Mund og ud igjen, men han bar Mærke af den i Læberne til sin Død. Grubberne greb da Svenskerens Hest, rev hans Pistoler fra ham og slog deres Krudtpander itu, men lod ham selv ride bort, thi det var jo ikke raadeligt at lægge voldsom Haand paa en overlegen Fjende.

Nogen Tid efter kom Kornetten imidlertid igjen for at hente Furage, men Kingo holdt sig inde paa sit Kammer for ikke at yppe Klammeri. Da Svenskeren kjørte bort, fulgte Karsten Atke og Gaardens Skytte Adrian ham til Hest. Under Vejs begyndte Kornetten at skjælde ud paa den Sauvegarde, der havde været paa Gaarden under hans forrige Ophold. Atke svarede, at han maatte ikke tale saa om en brav Karl; enhver kunde være god for sig. Men Kornetten trak pludselig en Pistol ud af sit Bælte og

vilde have skudt Atke, hvis Skytten Adrian ikke var kommet ham i Forkjøbet; han sprang i en Fart af sin Hest, lagde sin Bøsse an tværs over Sadelen og skjød Svenskeren ihjel. Liget bandt han med en Strikke om Foden til Halen af sin Hest og slæbte det saaledes til en Mose, hvor han begravede det. Men denne Gjerning blev ikke skjult; en Lieutenant med nogle Dragoner indfandt sig snart, greb Atke og førte ham med sig til den svenske Lejr. Det var en farlig Sag for den gode Atke, skjønt han jo ikke selv havde udført Drabet; men hans Hustru havde Mod nok til at rejse efter ham, fik Foretræde for Karl Gustav, og paa hendes Bøn slap Atke da fri. Skrækken havde imidlertid givet ham en Rystelse, som fulgte ham til hans Død mange Aar efter.

Denne lille Begivenhed, som tilfældigvis er opbevaret[1]), giver os et ret levende Indtryk af Forholdene i Svenskekrigens Tid. Denne lakkede nu imidlertid mod Enden; Karl Gustav døde i Februar 1660, Underhandlinger kom snart i Gang, og i Juni afsluttedes den endelige Fred udenfor Kjøbenhavn. Denne var rigtignok ikke saaledes, som de Danske kunde ønske eller vente efter den heldige Vending, Sagerne havde taget, men der var intet at gjøre derved; de fremmede Magter, særlig Holland, lagde Tryk paa os, Landet var udtømt, og saaledes blev Tabet af de skaanske Provinser endelig beseglet. I den nærmest følgende Tid rømmede de svenske Tropper Sjælland, der havde været besat af dem næsten i to Aar. Hr. Ove Juel til Villestrup blev beskikket til dansk Kommissarius for Løve Herred samt hele det nordvestlige Sjælland i Tidsrummet mellem Fredens Afslutning indtil Svenskernes Rømning. Han kom til Egnen, ledsaget af 4 danske Ryttere, kjække Karle, som havde «kaputeret» mangen Svensker, og tog nu kraftig fat paa sin Gjerning. Han skaffede Bønderne mange af de Heste, som Fjenden havde taget fra dem, tilbage, og allerede sidst i Juni vare de

[1]) Kalls Saml. 97 fol. Kgl. Bibl.

svenske Regimenter paa denne Egn dragne bort[1]). Saa kunde man da endelig igjen trække Vejret frit, men tungt var det at se ud over Landet; aldrig havde det set saa sørgeligt ud som nu, Gaarde og Huse vare ødelagte, Kvæget bortført og dræbt, rundt omkring laa Marker udyrkede hen, og Befolkningen førte en sørgelig Tilværelse. En Tredjedel af hele Sjælland laa øde, forfærdeligst saa' det ud i Kjøbenhavns Omegn, der lignede en Ørken, men ogsaa herude i Løve Herred var Tilstanden elendig. Endog Skovene vare hærjede paa det ubarmhjærtigste, meget havde Svenskerne hugget om og bortsolgt, mange Træer havde de brændt af paa Roden. Rundt om vrimlede det med Tiggere; mange Mennesker, som før havde været velhavende, maatte kummerlig betle om Brødet.

Aaret 1660 blev som bekjendt et af de store Mærkeaar i Danmarks Historie; det var en bedrøvelig Afslutning paa Fortiden, men Begyndelse til en ny, meget forskjellig Udvikling for Fremtiden.

Efter Krigens Ophør forblev Kingo endnu i noget over et Aar paa Vedbygaard. Hans Velynder og Ven Karsten Atke traadte paa denne Tid i Forhold til en Mand, der dengang spillede en betydelig Rolle, Rentemester Henrik Müller. Det var en Holstener, der i sin Tid havde været Tjener hos Rigens Hofmester Frans Rantzau, der i Efteraaret 1632 druknede i Graven ved Rosenborg, og Menigmand havde ham mistænkt for, at han havde voldt hans Død. Müller var en snu Mand; han var bleven Skriver i Rentekammeret, kom i Forbindelse med store Handelshuse i Holland og Portugal, og fra disse skaffede han Frederik d. 3dje Pengelaan til at føre den svenske Krig. Til Løn herfor blev han Rentemester og adlet; efter Krigen kom han i Besiddelse af store Jordegodser, til Dels som Vederlag for udlagte Penge, der iblandt Sæbygaard. Her blev nu Karsten

[1]) Ove Juels Dagbog ved Crone.

Atke hans Foged og Forpagter og tog Bolig paa Gaarden[1]. Men da Atke var saa nær knyttet til Kingo, fulgte det af sig selv, at denne, som læste med hans Børn, blev en stadig Gjæst paa Gaarden; den halve Mil mellem Sæby- og Vedbygaard var kun en behagelig Spaseretur.

Fra denne Tid skriver sig med temmelig Sandsynlighed det første Digt af Thomas Kingo, som er bleven opbevaret. Det har til Overskrift: Nævetud og Knud herud!

Inden vi skride til at meddele Prøver af dette Digt, finde vi det nødvendigt at tage et vist Forbehold overfor Læseren. Det vilde være Uret, hvis man vilde maale hin Tids Poesier med vor Tids Alen; der ligger over 200 Aar imellem, hvoraf især det sidste Aarhundrede mægtig har udviklet den æsthetiske Sans. Nu til Dags kan ethvert dannet Menneske i visse Maader skrive bedre end selv den bedste Digter dengang; en vis Smag og Skjønhedssans ligger saa at sige i Luften. Paa hin Tid var Digtekonsten i sin Barndom; man forstod ikke at begrænse sig, og man stødtes ikke over platte Udtryk. Derfor vente man ikke nogen konstnerisk Nydelse ved noget Digt fra hin Tid i sin Helhed; man maa være glad, om der er Enkeltheder med hvad vi ville kalde virkelig Poesi. Betragter man derimod sligt i et historisk Lys, stiller Sagen sig anderledes; da har det sin Interesse at se, hvordan man i hin fjærne Tid tænkte og følte, hvad man dengang fandt smukt eller endog aandrigt. Og hvad særlig Kingo angaar, da har han tegnet sig med et saadant Navn i vor Historie, at alt hvad der kan tjene til at kaste Lys over ham, har sin Interesse.

Hvad Digtet «Nævetud og Knud herud» angaar, da har Kingo selv ikke ladet det udgaa for Offenligheden; det er aldrig bleven trykt i sin Helhed, men findes kun i

---

[1]) Sjæll. Tegn. 1680 Gehejmark. under 24. Avgust kaldes Karsten Atke for H. Müllers forrige Foged og Forpagter paa Sæbygaard, og det ses, at han har ført Regnskab som saadan fra 1. Maj 1660.

en, ikke just i alle Maader nøjagtig Afskrift[1]). Det betegner sig ved Overskriften som et Vinterstykke fra Juletiden, da Frosten bringer Folk til at puste i Hænderne for at varme dem, og det viser hen til Slutningen af Julehelgen, da som bekjendt St. Knud (Hertug, d. 7de Januar) bærer Julen ud. Naar Dagene længes, da strænges Vinteren, og St. Knud var dengang midt i Vinterens Hjærte, eftersom d. 7de paa hin Tid efter den julianske Kalender svarer til vor 17de Januar. Man ser af Digtets Begyndelse, at det ikke var første Gang, han prøvede et Ridt paa Pegasus. Vistnok har han allerede da i sin Omgangskreds haft et godt Navn som Poet, og man mærker ogsaa strax, at han ingenlunde mangler Øvelse i at føje sine Ord efter Versemaalet. Efter al Sandsynlighed kan man regne dets Affattelse til Begyndelsen af 1661, hvoraf man da vil se, at trods de nylig overstandne Trængselstider, var der dog endnu Rum for dansk Gemytlighed.

Digtet begynder saaledes:

Hvo kan fortænke en Poet,
    om han vil skifte Kappe,
og til at blive en Profet
    vil lave sig en Trappe;
og nu igjen, hvo vil se sur,
    om en Profet tør stemme
et Hakkebrædt i Vennebur
    og ej Poeten glemme.
Sæt Strenge paa, spil lystig op,
    Poet, Profet tillige,
om Momus[2]) virrer end med Krop,
    véd ej, hvad han vil sige.

---

[1]) I Rahbeks og Nyerups «Danske Digtekonst» findes meddelt Brudstykker af det. — Afskriften findes i Thottske Saml. 1528, Qv. Kgl. Bibl.

[2]) Momus, Nattens Søn, Gud for Spot og Dadel.

Her vises da hen til, at Kingo ikke blot nu vil træde op som Poet, men ogsaa som Profet, at Digtet vil komme til at omhandle visse Spaadomme. Efter nogle Undskyldninger for de Smaating, han nu vil fremføre, fortsætter han:

Velan, hvad for Poeteri
er os nu næst for Døre,
og hvad for nyttig Profeti
vil faa os nu at gjøre?
Nu Hjærnen lægges vil i Blød,
nu grundes vil og gjættes,
nu Loddet kastes vil i Skjød,
nu strides vil og trættes:
Om man i Aften vente maa
en lystig Gjæst til Huse,
eller maaske det tør bestaa
til bedre Dage ljuse.

Man maa tænke sig et Hjem i Nærheden af Vedbygaard, hvor man venter Besøg af Kingo; men paa Grund af Vintervejret er det meget tvivlsomt, om han kan komme. En spaar, at han kommer, en anden mener, at det er umuligt; baade Karle og Piger tage levende Del i Forhandlingen herom, hver har sin Mening.

Fra Marken kom nu Drengen hjem
saa hvid, som han af Mølle
var krøben ud, kom ilde frem,
havd' intet Traad*) at følge.
Han traved tokket**) hen i Vejr,
mod Vintervinden gabed,
og det var ham saa nær, saa nær,
han krøbet havd' i Skabet.
Han svær ved Sankte Baldrian,
saa Mund og Næse blaane:

*) Spor. **) Vildsomt.

Nej, nej, det er saa langt i fran
som klyve op til Maane,
at nogen Ven, hvor fin, hvor from,
idag til Gaarde gjæster,
da løb vist Verden avet om,
da gik vist Vogn for Hester. —
Af Fæhusdøren titter ud
smaa Røgterpog og fløjter:
Hum! hum! hvor gjør hun sig til, Knud,
hvor færes hun og føjter!
Mens det nu saadan ude la'r,
da bliver jeg vist inde,
jeg tror og ej slig Vibenar
er nogen Sted at finde,
der over Tærskelbjærg*) sin Fod
idag et Straasbred flytter;
jeg tør der sætte Væd imod
vor Moders Mælkebøtter;
hver én jeg vil forgylde glat
baad' inden til og uden,
om fremmed Hoved næste Nat
her dukker ned paa Puden.

Det var nu Røgterpogens Mening. Men:

Mod sligt træ'r frem til Væddemaal
vor fede Stegers-Tærne:
Jeg gid' ej hørt slig Pludderkaal,
det bryder mig min Hjærne.
Jeg tør mit Hoved la' bestrø
med hede Tørveaske,
jeg ej begjær' at hedde Mø,
man maa mig kalde Taske;
paa Søndag jeg til Kirke gaar
med Karkluds Vrevl om Lokken,

*) Dørtærskelen.

med Ildtang gjennem Næsebor,
med sveden Hosesokke,
saafremt at ej en fremmed Gjæst
loger' herind i Aften!

Stegerstærnen er altsaa vis paa, at de vil faa fremmede, og denne Vished har hun faaet af adskillige Spaadomstegn:

Paa Retterbænk*) forgangen Nat
man Springedansen hørte,
den Kokkekniven havde fat,
med ham gesvindig kjørte,
Tallerken-Rien**) larmed med,
ja Fad og Potter trilled,
og naar det tager saa afsted
i Kjøkkenhullet spiller,
da slaar det mig ret aldrig fejl,
at Gjæst jo er i Vente;
han maa da straxen hisse Sejl
og ikke længer lente***). —
En anden Søster træder til,
af samme Næb vil sjunge;
i Stuen har hun hørt et Spil
med Dørens Knark og Gunge.
Paa Bænken hvismed*) Skurevisk,
paa Gulvet digt**) blev skrabet,
og Kortet klapped tæt paa Disk***),
og Nøglen klang i Skabet;
og mere saadan Nattefærd
har syslet om i Søvne,
saa maa jo Venner være nær
paa saadan Kald og Stævne.

Denne samme Stupige spaar ogsaa efter Almanakken; hun finder skrevet i den for igaar, at Planeterne hvile,

---

*) Kjøkkenbord. **) Rækken. ***) Tøve.
*) Bevæge sig hurtigt. **) tæt. ***) Bord.

men at der saa bliver Bevægelse paa Jorden; og hun tyder det saaledes, at en god Ven er i Bevægelse hen imod Gaarden.

Men om Hr. Kingo sværmer hid
med Snebi-Sværm om Strube,
at stokke*) ham vi gjærne gid'
og unde ham en Kube.
Hvor monne dog den gode Mand
idag sit Tilhold have,
mon Vinter ha' ham under Hand,
med Kuld og Kjede ave? — — —
Vel muligt, at en Fiskervaag
paa Tis Sø ham gjør Harme,
vel muligt, han i Velstøf Skov
i hule Bøg ta'r Varme,
som Eremit ta'r Ly og Læ,
hvor han lidt Skjul kan finde,
og nøjes som forvildet Kræ
med hvad han for sig finder;
lidt Honning er hans bedste Mad,
af vilde Bier sanket,
to Nødder, svøbt i Bøgeblad,
fra Musetanden vanker.

Her fremsættes nu en Mængde Muligheder om, hvor Kingo vel kunde være; der iblandt:

Kanske han i en Rævegrav
har stukket sig i Dvale,
han kolden Sne og Is og Kraf**)
ej kunde længer taale.
Han ønsker der saa sagt' ved sig,
vil Hjerald***) nu kun komme
til Mikkels Kjælder listelig
med Svovl og Svamp i Lomme,

*) Sætte fast. **) Smaa Isstykker. ***) Formodenlig Skytten.

med Ild i Skaar og Træ paa Bag
og Fyr for i Munde,
det blev mig vel fuld kjær en Sag,
jeg dermed hjælpes kunde.

Eller maaske staar Kingo i en Snedrive til Bæltestedet og drømmer om Julestulegene fra igaar, saa som: at bære Dægge i Favn, at hitte Stifmoders Kæp, at give Junker Slentz «lystige Skræp», at bære Hynde for sin Hjærtenskjære:

Han Hynde bar paa Ryg igaar
alt for sin Hjærtenskjære,
nu falder noget andet for,
han maa sig lade lære
med Skovl at kaste gjennem Vold
og Vinterskansen bryde,
om han vil komme i Behold
og Huselyet nyde.

Saa indføres Værten, idet man maa tænke sig ham gaaende udenfor og findende Kingo midt i Snedriver; hvorpaa han tiltaler ham saaledes:

Her maa jeg nu faa saa til Ord:
Som man og ellers plejer
at trøste paa et lille Nor,
der over Ende stejer*)
og falder ned paa Gulvet plat:
Faldt du? Slog du dig, Barnet?
Rejs op! kom hid, min Snut, kom brat,
jeg vil dig løft' af Skarnet,
— saa Kingo: tutter, stritter hardt!
arbejder! puster! stræber!
at I jer i en flugtig Fart
med Vejen hid kan slæbe.

---

*) Snubler.

Saa vil vi Middel finde paa
at styre jer Ulæmpe,
jer Kjortel skal vel løses fra
de snebegro'de Klæmpe *).
Er eder et Tinkandeskjæg
af Sne paa Kjæve voxen,
vi med en fin Balberer-Streg
vil skjære af det Oxel (?).
I det ej finde skal engang
til aller mindste Skrække,
er Knevelsbarten jer for lang,
vi vil den artig stække.
Og om jer Mund er frossen til
af Kuld og bleven vaalen,
vi den vel tø og varme vil
med gode Venners Skaaler.
Vi vil med Grød og Kogemad
Jer slunkne Tarme made,
med søden Vand i Hummelblad
jer kolde Mave bade.
Jer pantserstive lange Rok
da sligne**) skal hos Gruen***)
og isbeflætted Hovedlok
gaa løs i varme Stue.
Ja, Marven skal i Skinneben
livagtig Varme finde,
I skal forglemme Frostens Men
og Kuldens Harm forvinde
og sige: Lad kun Jule-Knud
sin Kalkepose ryste,
han faar mig ej af Døren ud,
før Vinters Baand vil briste!

Hele dette Digt hører ind under Betegnelsen «Juleløjer», og der er al Rimelighed for, at det er skrevet kort

*) Frossen Sne. **) Tø. ***) Arnen.

efter, at Begivenheden har fundet Sted, og er rettet til en bestemt Person. Herpaa tyder ogsaa den Gaade, som Digtet ender med, og som er i samme Stil som Datidens Bindebreve:

Gjæt, hvis Ønske?

O, var mit Skjød en Kakkelvraa!
Naar frossen Kingo kommer,
lyksalig jeg mig sagde da
for alle Rosens Blommer!
O, var min Kind en Kakkelovn
for Kingos kolde Næse,
den stegtes da, til den blev brun,
jeg gjærn ad hende hvæsed. —
O, var min Hals et lidet Søm
ret hardt hos Ovnen slagén,
hans Hosebaand og Buxerem
det skulde gjærne drage*).
O, at det kunde skikke sig,
jeg blev et Fyrebække*n*,
det skulde ej fortryde mig,
jeg langs ad Lagnet trækked
og Varme satte i hver Traad,
hver Fjer, hver Straa til Bunde,
at naar ham Søvnen gik oppaa,
han om mig drømme kunde
og sige ved sig sagtelig:
Du dejlig Sommerlille**),
naar jeg engang faar favnet dig,
sig Vinter vel skal stille!

Digtet «Nævetud og Knud herud» er trods Æmnets Ubetydelighed ikke uden Interesse. Det sætter os livligt hen i den lystige Stemning, der uadskilleligt hørte med til Juletiden; hvad man i vore Dage har af Leg og Mun-

*) Bære. **) Sommer-Lilje.

terhed i Midvinterfesten, er kun lidet imod dengang. Overalt, i By og paa Land, vare da Julestuerne i Gang; der var en Rigdom af Lege og en Rigdom af godt Humør; naturligvis vare Legene stundom lidt fri og Humøret vel overstadigt, men der var ogsaa meget smukt i Gang. Lysten til Selskabelighed var stærkt fremtrædende hos de Danske, og man kan af Udtalelser fra hin Tid se, hvordan ogsaa de gamle ret hjærteligt vare med. Dertil kom, at det kristelige ingenlunde blev glemt, men snoede sig som den røde Traad gjennem det hele. Julelegene kjendtes af alle, derfor gaa de idelig igjen i Digtene fra hin Tid, ja endog i Prædikener hentydede man til dem; de udførtes ikke blot inden Døre, men ogsaa i det fri med Forklædninger; der var Julebukke, Rummelpotter samt syngende Børn, bærende Julestjærnen. Alle kjende «Julestuen», som Holberg har skildret den for os, men i hans Dage fik al den Leg og Lystighed dog et Stød, som ikke blev forvundet igjen, nemlig ved Kristian d. 6tes Sabbatsforordning 1735[1]. Paa Kingos Tid var sligt i saa fuldt Flor, at end ikke den almindelige Jammer efter Krigen kunde dæmpe det. «Nævetud» er et Minde fra Julestuernes Dage.

Men dernæst er Digtet betegnende for dets Forfatter. Da vi kjende saa lidt til Kingos Personlighed i de unge Dage, maa man være glad ved ethvert lille Lysglimt, der kastes paa den. I Episoden med den svenske Kornet se vi ham som en kjæk, ung Mand; det samme viser sig af Digtet, idet han trods Kulde og Snefog arbejder sig frem til Maalet. Han er munter og lystig, en kjær Gjæst i den glade Juletid; han forstaar at spøge, har en klar og godmodig vittig Opfattelse af Folk, og det er tydeligt, at han har en høj Stjærne hos Kvinderne. Endelig er han Poet og allerede nu lykkelig Poet i en mindre Kreds. Med disse Antydninger maa man lade sig nøje; Tiden har forøvrigt bleget Farverne paa Billedet af hans Ungdom.

---

[1]) Werlauff: Histor. Antegnelser til L. Holbergs Lystspil S. 149.

Som Huslærer paa Vedbygaard, agtet af Fru Lene Rud og af Karsten Atke, yndet af Folk i Egnen, henlevede Kingo et Par Aar, nemlig til Sommeren 1661. Der gik Ry af den dygtige og begavede, vel studerede unge Mand; af og til har han sikkert øvet sig i at prædike, og da der nu kom en Opfordring fra en gammel Præst der paa Egnen om at blive hans Medhjælper og Kapellan, slog Kingo til og beredte sig til at træde ind i Præstestanden. Man kunde undre sig over, at Kingo ikke foretrak at vente nogle Aar og imidlertid se sig om i Verden som Hovmester for en eller anden ung adelig eller rig borgerlig Herre, hvad jo dengang var saa almindeligt, eller over, at han ikke søgte Understøttelse til at studere en Tid i Udlandet, saasom i England[1]. Thi didhen rejste i dette Tidsrum mangen brav Student, og Kingo var jo ved sin Herkomst mere end de fleste andre knyttet til Øriget. Men herom forlyder intet, enten han saa har manglet Lysten eller ikke kunnet ævne at sætte det igjennem. Han har, saa vidt vides, aldrig sat sin Fod udenfor de danske Øer.

I Sommeren 1661 kunde Kingo da begive sig ind til Kjøbenhavn for at berede sig til sin Ordination ved at indstille sig til den saa kaldte Bispeexamen, og ventelig har han da boet i Fru Lene Ruds Gaard ved Kultorvet[2]. De lystige Ungdomsdage vare nu forbi; som en værdig Præstebroder skulde han vende tilbage til Løve Herred.

[1]) Henrik Gerner havde saaledes med kgl. Understøttelse studeret 16 Maaneder i Oxford ved Aaret 1655.

[2]) Nuværende Nr. 67 og 69. O. Nielsen: Kjøbenhavns Historie 1, 431.

IV.

Kapellan i Løve Herred.

Den alderstegne Præst i Kirke-Helsinge Peder Jakobsen Worm trængte til en Medhjælper; i 24 Aar havde han været Sognepræst paa dette Sted, men siden 1648 havde han haft Kapellaner, den sidste var nylig bleven befordret, og derfor var han bleven enig med Thomas Kingo om, at denne skulde overtage Pladsen[1]. Det var en alvorlig Højtidsdag, da Ordinationen fandt Sted med vanlig Ceremoni i Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn. Hvem kan tvivle om, at en ung Mand som Kingo, hvis Hjærte var grebet af Kristendommens Sandhed, og hvis Sind var modtageligt for ethvert Indtryk, maatte føle sig stærkt bevæget, da han i de hvide Klæder stod for Altret i det høje Kor under de nedhængende Faner, Minder fra Danmarks Hædersdage. Hvilke Følelser, der paa saadan en Dag maatte gjennemtrænge en oprigtig og alvorlig Evangeliets Tjener, har han siden givet Udtryk, naar han synger:

Nu er den Dag oprunden,
den Tid er nu for Haand,
vor Frelse den er funden;
Gud give os sin Aand,
at vi ej skulle være
til Stød for nogen Mand,
hvorved Guds Embeds Ære
bespottet vorde kan!

[1]) Hans Kapellaner vare: 1) Hans Rasmus Havrebjerg, siden Præst i Vig: 2) Jørgen Madsen Aarby, der blev Kapellan 1654 og nu var befordret til Sorterup. — Kalls Saml. 486, Qv. Kgl. Bibl.

Det var Svane, som ordinerede Kingo. I sin Tid havde han været hans Foresatte som theologisk Professor, men i de Aar, der siden vare gaaede, havde Lykken føjet denne Mand, saa at han var bleven en af de ypperste i Landet. Den fremragende Rolle, han spillede ved Enevældens Indførelse, og som er saa vel bekjendt, havde gjort ham i højt Maal yndet af Kongen og Dronningen. Han var ikke blot som Sjællands Biskop den øverste Gejstlige i Landet, men han førte den enestaaende Titel af Ærkebiskop, var Medlem af Højesteret og tillige rig Godsejer. Skjæmmedes hans Karaktér end af Stolthed og Herskesyge, saa var han dog en Mand af Fortjeneste; han var en virkelig Fædrelandsven med Hjærtet paa det rette Sted, som han viste i Farens Stund. Da syv af hans Søstersønner, alle theologiske Kandidater, ved Krigens Udbrud vilde rejse bort, sagde han til dem: «Hvad? Vil I hjem, Karle? Her er andet at tage Vare; den sidste danske By maa forsvares, saa længe der er nogen ærlig dansk Mand i Live». Og saa blev de. — Som Theolog hørte han til den strængeste orthodoxe Retning ligesom den afdøde Biskop Brochmand, hvem han havde været nær knyttet til, men han manglede dennes ligefremme Hjærtelighed. Svane blev altsaa nu Kingos øverste Foresatte og var det i alle hans Kapellanaar, men heller ikke længere. Han har uden Tvivl lagt Mærke til de betydelige Egenskaber hos den unge Kapellan og bidraget sin Del til hans Forfremmelse [1]).

En Ordination var baade i Biskop Svanes og overhoved Samtidens Øjne noget mere end den nu er. Man saa' i den ikke nogen Menighedshandling, men snarere en ligefrem Handling af Gud selv, som ved den, i Forening med Kaldelsen, udkaarer et Menneske til sin Medarbejder og forlener ham særlige Gaver dertil. Saaledes opfattedes Ordinationen noget nær paa katholsk Vis som

---

[1]) Om Svane: Pontopp. Annaler 4. Om ham som Theolog, navnlig: Rosenberg: Nordboernes Aandsliv 3, 311 f.

et Sakramente, der meddeler Præsten et særligt Præg, som hæver ham op over Menigheden.

Saa kunde Kingo da drage hjem igjen for at tiltræde sin første præstelige Virksomhed. Kirkehelsinge med Annexet Drøsselbjærg ligger et Par Mil Vesten for Vedbygaard; begge Sognene grænse paa den ene Side til Store Bælt. Egnen er ikke særlig skjøn, men Havet til den ene Side, og den ikke meget fjærne Tis Sø til den anden giver den dog et frisk og venligt Præg; fra Bakkerne ud mod Bæltet kunde Kingo se, hvordan «Solen tor sig i Vestervand» om Aftenen. Her paa denne Plet har han i 7 Aar levet og virket, fra sit 27de til sit 34te Aar; i den anselige Helsinge Kirke med de to Sideskibe og i den mindre Annex-Kirke har hans Røst lydt i Ungdoms Friskhed med det Liv og den Varme, som var hans Særkjende, fra Søndag til Søndag. Det fik Folk snart at mærke, at det var en usædvanlig skrap og dygtig Kapellan, der nu var kommen til Huse i Præstegaarden, thi disse syv Aar grundlagde Kingos Ry som Præst. At han ogsaa i sin Gjerning udenfor Kirken har været nidkjær og virksom, kunne vi ikke tvivle om, thi det var ham saa at sige medfødt aldrig at ligge paa den lade Side; der var i saa Henseende meget af den skotsk-engelske Natur i ham. Befolkningen var forarmet og nedtrykt efter den svenske Krig; ja det var af de Strøg, der havde lidt mest; det har set kummerligt nok ud med de mange forfaldne, halvt eller helt øde Gaarde, men i disse Aar gik det da fremad igjen. Og Menighedernes aandelige Standpunkt har ogsaa været lavt, men Kirken søgtes og skulde søges, og en Mand som Kingo, der i en sjælden Grad kunde tale klart, jævnt og fyndigt, har ikke arbejdet forgjæves dér.

Vi kjende saa godt som intet til Kingos aandelige Udvikling i de syv Kapellan-Aar, men hvem kan tvivle om, ikke blot, at der har været en saadan, men at den ogsaa har været rig og betydelig, naar man tænker paa, at han faa Aar senere traadte frem og forbavsede Samtid og Efterverden med aandelige Sange, der vare Udtryk for

den inderligste Tro og en ægte, dyb Erfaring. Der findes Vers af ham, der godt kunne være Udtryk for noget af det, han især følte sig gjennemstrømmet af i dette Tidsrum; saaledes naar han et Sted siger til Gud:

Havde du af Lykken fyldet
mig med Verdens Lysteskaal
og mit Levned slet forgyldet,
ført mig til mit eget Maal;
var jeg bleven ønskemæt
og paa Lykkens Tinding sæt,
da maaske du blev forgjæt!

Kingo havde, som før er omtalt, en stærk Higen mod Verden, baade mod dens Ære og dens Lyst; hans Ungdoms Forhaabninger have, troligt nok, svunget sig langt højere op end til den beskedne Stilling som Kapellan i en afsides Egn. Men det blev ham ikke beskikket, at han dengang fandt fornemme Velyndere, der vilde bære ham frem, og han maatte slaa sig til Ro i Troen paa, at det saaledes var bedst for ham.

Hvor vidt Kingo nogensinde har gjennemgaaet en egenlig Opvækkelseskamp, eller Troslivet efterhaanden er dæmret op i ham gjennem Ungdomsaarene, kan ikke afgjøres; der findes imidlertid Ytringer af ham, der kunne tyde paa, at han af Erfaring kjender, hvad vi nu kalde «Vækkelsen» og den dermed følgende første Kjærligheds Glæde. Saaledes naar han synger:

Hvor jeg omkring i Verden gik,
da syntes mig hvert Øjeblik,
jeg blev i Himlen løftet ind,
saa havde Gud fyldt op mit Sind.
Guds Billede jeg stedse saa'
i alt det, som jeg rørte paa.

Og videre:

Min Tanke fløj i Himlens Sal,
foragted denne Jorde-Dal,

min' Ord var Jesu Lov og Pris
og lydte kun af Paradis,
min Gjerning var at gjøre Bod
og undertrykke Kjød og Blod.

Kingos Kjærlighed til det himmelske Fædreland gik altid Haand i Haand med den til det jordiske. Der var nylig indført en Takkefest for Stormen paa Kjøbenhavn, og den indledes med en lang Bøn, forfattet af Svane, helt igjennem bygget over det gamle Testament, saa man mærkede Tordenrøsten mod Fædrelandets Fjender. Det var naturligvis en Festdag ret efter alles Hoved, og mangen én, som ellers kun daarligt var med, kunde her stemme i af sit fulde Hjærte. Man kan ogsaa tænke sig, at i Prædikenerne paa denne Dag lagde Præsterne ikke Fingrene imellem i Omtalen af Svenskerne; Harmen over de nylig overstandne Lidelser og Danmarks Ydmygelse var endnu altfor levende. Her har været en Lejlighed, hvor Kingos Fædrelandssind kunde komme til Udbrud. Senere hen, men det var mange Aar efter, kom der en Paamindelse fra Roskilde Landemode om ikke paa denne Fest at fremføre Fornærmelser mod den svenske Nation[1]).

I Præstegaarden, hvor Kingo som ugift Kapellan fik Kost og Ophold, rørte sig et temmelig broget Familieliv. Den gamle Peder Worm var flere Gange gift og havde adskillige baade Sønner og Døtre, hvoraf nogle paa denne Tid enten vare voxne eller dog nær den voxne Alder, andre ganske smaa eller fødtes under Kingos Ophold. Hr. Peder Worms nuværende, 3dje Hustru var nemlig en ung Kone. Den ældste Søn Jakob Worm var, da Kingo tiltraadte sin Stilling 1661, 19 Aar gammel og Discipel i Slagelse Skole. Han var et begavet ungt Menneske, som Faderen uden Tvivl har sat et stort Haab til; i Hjemmet var han bleven undervist til sit 15de Aar af en duelig Lærer, Fader til den bekjendte Præst og Digter Jørgen

[1]) C. T. Engelstoft: Liturgiens Historie i Danm. S. 156.

Sorterup. Som Mesterlektianer i Slagelse var han nu tillige Løbedegn i Nabosognene. Hans Lyst til Studering var ganske ualmindelig; Bogen var hans uadskillelige Ledsager selv under Maaltiderne og i Kirken, hvorfor en gudfrygtig Præst udenfor Slagelse engang sagde til ham: «Jakob, Jakob! Du læser saa meget; give Gud, du maatte faa Gavn af det altsammen!» Han var dog langt fra elskværdig; en, som det syntes, uimodstaaelig Lyst til at spotte og gjennemhegle alting var tidlig et Særkjende hos ham. Da Slagelse kun ligger et Par Mil fra Kirkehelsinge, kunde Jakob Worm hyppig gjæste Hjemmet, og det forstaar sig, at Kingo og han snart gjorde Bekjendtskab med hinanden. 1663 blev Jakob Worm Student, og han var af dem, der gjorde sig bemærkede for særlig Dygtighed. Paa tre Aar gjorde han sig færdig og tog theologisk Examen; det følgende Aar disputerede han for Magistergraden, og kunde da vise sin Begavelse ved at holde den ved den Lejlighed sædvanlige Taksigelsestale baade paa latinske og hebraiske Vers. Forøvrigt var han bekjendt som en drabelig Disputator, hvad dengang vilde sige meget; han deltog saaledes i 22 filologiske og filosofiske Disputationer paa Regensen og Walkendorfs Kollegium, og ved de fleste af dem var han Præses, et Vidnesbyrd om, hvilken Anseelse han i saa Henseende nød. Han havde med særlig Forkjærlighed lagt sig efter Filosofen Cartesius' Lærdomme og blev betragtet som et udmærket spekulativt Hoved. Det var 1667, medens Kingo endnu var Kapellan i hans Hjem, at Jakob Worm var bleven Magister, og Lykken syntes nu ret at tilsmile ham. Han havde vakt saa megen Opsigt, der gik saa stort Ry af ham, at den lærde Kong Frederik den 3dje flere Gange lod ham holde latinsk Prædiken for sig, og da han saa udgav et Skrift «om den kongelige Ret til at kalde Præster», hvilket var efter Kongens Smag, fik han Ventebrev paa Embedet som theologisk Lektor i Viborg, et Embede, der i den Anledning blev rigeligere lønnet. Ved denne Udsigt, der saaledes aabnede sig for Jakob Worm

til i en nær Fremtid at komme i en god Stilling, afslog han et Tilbud, der var gjort ham, om at ledsage en ung Adelsmand paa en Udenlandsrejse[1].

I de Aar, Kingo gik i sin beskedne Kapellanstilling i Kirkehelsinge, var altsaa Jakob Worm fra Skolediscipel og Løbedegn avanceret op til at blive en anset Magister, en Mand, hvis Navn havde Klang i den lærde Verden. Om hvorledes de to, der havde otte Aars Forskjel i Alder, dengang kom ud af det med hinanden, forlyder intet, men formodenlig gik det helt godt trods Jakobs Ondskabsfuldhed til sine Tider og hans hele uberegnelige Væsen. Hyppigt var han næppe hjemme, og naar han da kom, maatte han i den afsides Præstegaard være kjærkommen som den, der bragte Nyt, baade lærd og ulærd, fra Hovedstaden, og som den, der med Vid og Færdighed kunde behandle Spørgsmaal, der havde Interesse. Jakob Worm var Poet, og Kingo var det end mere; her var et andet Tilknytningspunkt. Da anede Kingo næppe, at han snart i den unge Magister skulde faa en af sit Livs værste Fjender, der skulde iskjænke ham mangt et bittert Bæger.

Hr. Peder Worms andre Børn, der mest vare Døtre, lægge ikke særlig Beslag paa vor Opmærksomhed, ligesaa lidt som Manden selv. Han blev Provst i Løve Herred, medens Kingo var hans Medhjælper. Men paa samme Tid denne sidste traadte i Forhold til en yngre samtidig som Jakob Worm, der baade var Digter og Lærd, har han sikkert stiftet Bekjendtskab med en ældre, der ikke alene ogsaa kunde gjøre Fordring paa at benævnes Lærd, men i en endnu højere Grad kaldtes og agtedes for Digter. Det var Anders Bording, et Navn, som paa hin Tid og endnu mer end et halvt Aarhundrede efter havde den skjønneste Klang for alle Yndere af den danske Muse. Han var langt ældre end Kingo, hele 15 Aar, havdeført

---

[1]) Pontopp. Annaler 4, 611 f. — O. Wolff; Journal for Politik m. m. 1812.

et bevæget og uroligt Liv, tit under meget trange Kaar; snart havde han opholdt sig i en vestjysk Præstegaard, snart paa en sjællandsk Herregaard, snart i Kjøbenhavn. Han var Magister og Theolog, men han havde ogsaa brugt Sværdet under Kjøbenhavns Belejring; han var yndet som Digter, men havde ogsaa erfaret, at Guld og Ros følges ikke altid ad, at Digterkransen tit dækker Tindingen paa Armods Søn. Aaret efter, at Kingo var kommet til Kirkehelsinge, blev Anders Bording Rektor for Slangerup Skole, en mager Stilling, som den fattige Digter dog maatte foretrække for at lide ligefrem Nød. Naar Kingo da gjæstede sit gamle Hjem, hvor begge hans Forældre endnu stadig levede, maa man tænke sig, at han har opsøgt Bording, fornøjet sig ved hans Selskab og nydt godt af hans Digtersnille. Thi Bording var en Poet, som Kingo kunde lære af; ingen havde som han Formen i sin Magt; hans Vers fløđ saa lette og behagelige, saa at man endnu i vore Dage kan have Fornøjelse af mange af dem, og Manden selv var ogsaa nok værd at omgaas. Men længere end han skulde nødes til, blev Bording dog ikke i Slangerup; han kom der 1662, forlod det mod Slutningen af det følgende Aar og drog saa til sin Fødeby Ribe som Lektor. Men heller ikke her følte han sig tilpas, drog ligesaa hurtig derfra og flyttede til Kjøbenhavn, hvor han bedre kom paa sin Hylde. Kong Frederik overdrog ham at udgive «den danske Merkurius», den første politiske Tidende her til Lands, oven i Kjøbet paa Vers. I Kjøbenhavn døde han 1677; hans Lys udsluktes paa samme Tid, som Kingos netop begyndte at straale i sin klareste Glans[1].

Endnu skinnede den 30aarige Kapellans poetiske Lys kun for en mindre Kreds, og der var et stort Spring fra at være Løve Herreds anerkjendte Digter til at blive det for hele Danmark. Et Trin fremad skete nu i disse Aar ved hans Digt: Sæbygaards Koklage, der udkom i Trykken vistnok 1665, og var det første, der udgik for

[1]) Hundrup: Slangerup Skole. — N. M. Petersen 3, 502 f. m. m.

Offenligheden fra hans Pen. Det var ikke stort, kun 2 Ark i Oktav, men Æmnet er unægtelig heller ikke betydeligt. Det handler om Køernes Klage paa Sæbygaard over den «hornmægtige og kløv-agtbare» Tyr, som den 22de Avgust Anno 1665 ved en uformodet Død hastelig blev henrykt. Det betegner sig derved som et komisk Heltedigt, men uagtet Kingo virkelig havde en Aare for det komiske, kan det dog som Helhed ikke kaldes vel lykket. Dels er Æmnet for tyndt, dels er der ikke Lune nok deri, dels endelig henfalder han altfor meget i den brede Vidtløftighed, som skjæmmer saa mange Digte fra hin Tid. Kingo har ikke formaaet at tilspidse Pointet i Digtet tilstrækkelig, men har fortabt sig i idelige Løb ud til Siderne. Men er Digtet som Helhed ikke heldigt, saa er der dog adskillige gode Partier i det, og disse findes navnlig i disse Sideløb, hvor der flere Steder træder os livlige Tidsbilleder i Møde.

Det begynder saaledes:

Vi horned' Kør til Sæbygaard
og dets indhegned Vænge,
fribaarne Slægt i mange Aar
til Skove, Søer og Enge,
Herskinder paa vort Malkested
i Øster og i Vester,
i Norden og i Sønden med,
hvor vores Kløf sig fæster.
Vor sorrigfulde Skjæbnes Art
maa ikke gaa i Dvale,
vi brumler, bejser, brøler hardt;
men om vi kunde tale
og som Profetens Asenmund
med Mændemaal udføre
vor Klage, vi da Skov og Lund
til Medynk skulde røre.

Køerne klage da over den Sorg, der har ramt dem, at deres gamle Kalvefader har sat Livet til i Karpedammen

Øst for Gaarden. De ville fortælle hans Levned og begynde med Udseendet:

Af Lemmer var han før og bred
og ret paa Fædre slægtig,
som hollandsk Art er stor og fed,
af Kjød og Knogler vægtig.

Han saa' bister ud, men man kan ikke altid regne efter det ydre. Skinnet bedrager saa tit i Verden, saaledes ogsaa med Tyren, der var meget skikkelig og flink. Denne Tanke giver Anledning til en Sammenligning med Kulsvieren:

Kulsvieren fra Ungdom op
brandøjet altid titter,
fra Hælen indtil Hovedtop
han grimer sig og smitter.
Om ham en vakker engelsk Mø
blev va'r paa Roskild Hede,
af Frygt hun skulde næsten dø,
hjærtkippet*) hannem bede,
at han, den unge Bjærgetrold,
vil lade hende leve.
Et tusind Pund hun ham til Told
velvillig vil bebreve,
endog han aldrig er Tyran,
men ikkun kulsort gliser
og som flabmundet Morian
sin Filsbenstand fremviser.

Kingo kjendte Kulsvierne og deres gode Egenskaber fra sin Barndomsegn og særlig fra Frederiksborg, og om England og Livet derovre har han sagtens tit hørt af sin Fader. Han drager nu Slutningen af sin Lignelse:

Saa dømmer Verden ofte vrang
af bare Øjenstraale,

*) Med Hjærtebanken.

thi Sindsens Dyb er bred og lang
og ej saa let at maale.
Hvor mangen ser saa vrinsk og vild,
som han kund' hundred fælde,
er dog ej værd en røget Sild,
naar det om Hug skal gjælde.

Denne sidste Ytring fører saa igjen Kingo ind paa en Betragtning af Bonden:

Kan Bonden Jeppe og sig ej
tyrannisk nok anstille,
om nogen paa hans Gildes Vej
begynder ham at drille?
Hans Øje voxer brikke-trindt,
han hærder strax sin Pande
at bøde for mod Kæp og Flint,
mod brodden Krus og Kande.

Naar Jeppe kommer hjem med en Rus, er han en stor Karl:

Naar den skumskjægget Fyldevom
ved Hanegal hjemkommer,
som han vild' vælte Huset om,
han hujer, puster, brummer.
Han sagler, skummer, skjærer Tand
og griber til sin Junge*),
han flisker**), bander hver en Mand
i Lever og i Lunge.
Da faar hans Lutse høre paa,
hvor mangt et Manddoms-Stykke,
hvor mangen død der for ham laa,
hvor mangen gik paa Krykke,
den Tid han var for Oldenso***)
med Kristian den fjerde,
hvor mangt et sulten Ben han gno,
hvor mangt et Streg han lærte.

*) Kniv. **) larmer. ***) Oldeslohe.

Men naar Jeppe saa har sovet Rusen ud, saa er han igjen Skikkeligheden selv:

Men naar man ham om Morgen ser,
naar han er fra sin Tønde,
saa naadig han ad hver Mand ler
som Bondehund ad Mynde.

Denne Skildring af den sjællandske Bonde Jeppe har sit nok som bekjendte Sidestykke i Holbergs af samme Navn, og det er rimeligt nok, at Kingos Skildring har foresvævet denne sidste, da han skrev sin udødelige Komedie, thi «Sæbygaards Koklage» var meget kjendt og læst. Forøvrigt laa det nær for begge Digterne at skildre Bonden, som de gjorde, thi det var grebet ud af Virkeligheden, og de mere end 50 Aar, der laa imellem de to Skildringer, havde ikke forandret Bonden eller hans Stilling. I dem begge lære vi Jeppe at kjende fra Trællesiden, han som naadig ɔ: naadelig ser til hver Mand som Bondehund til Mynden, som den simple ser til sin finere Overmand. Thi forkuet og fortrykket var han, vant til at krumme Ryg; Byrderne, der laa paa ham, vare saa store, at der skulde endda en bred og stærk Ryg til at bære dem. Det var sandt, hvad Holberg skrev:

I usle vornede! — I drives jo som Mære
til Arbejd af jer Fogd, jert Herskab og jer Præst,
ej nogen Dag er fri, ej Søndag eller Fest[1]).

Eller som en samtidig af Kingo lader Bonden sige

Gud velsigner Arbejd mit,
men naar hver Mand har faa't sit,
lidet er tilbage.
Landgjæld tager Husbond min,
Oldengjæld af mine Svin
bør han og at tage.

---

[1]) Peder Paars 1 B. 3 S.

Tiende giver jeg min Præst,
Kong' og Kirke af det bedst',
dertil Degn en Trave,
Skriver-Skjæppe Skriveren,
én vil Herredsfogeden
for sit Embed have.

Kongen giver jeg min Skat,
kommer den ej frem saa brat,
strax de exekverer,
So og Ko jeg sælge maa,
at jeg Rytterskat kan faa
og til Officerer[1]).

Som disse Vers røbe Medlidenhed med Bonden, saaledes gaar der ogsaa gjennem Kingos Skildring af ham aabenbart Medfølelse. Men denne Medfølelse er forenet med en Anerkjendelse af Bondens gode Egenskaber, navnlig hans urokkelige Trofasthed. Dette kommer især frem i følgende Vers om Bondens Hund:

Som avindsyge Bondehund,
ved tørre Høstak bunden,
sig før la'r gjøre blodig Mund
og tærske ned i Grunden,
før han en liden Vindel Hø
sin Præstes Kusk skal give,
da skal han bide, bjælde, gjø
og højt i Luften pibe.

Som Herren er, saa følge ham Svende, som Bonden, saa var hans Hund og omvendt; som den er trofast og vogter det, den skal, saaledes er Bonden, og han havde vist det i Krigens Tid.

Ogsaa Præsten kommer med i «Koklagen». Sæby-

[1]) *Rusticus queribundus*, et Digt omtr. fra 1668 (Nyrup: Danske Viser 1, 234 f.).

Præstens Kør og Kalve gik i Vænge sammen med Herregaardens Kør, og hans Pige kom altsaa derud for at malke, men Præstepigen var ikke for intet en Præstepige; hun kunde Kristendom fremfor Herregaardens Piger, og dette Samliv i Vænget blev ikke uden Frugt for en eller anden af disse. Køerne fortælle altsaa:

Vel kunde vi og højt derpaa
med oprakt Horne svære,
vi Præstens Pige aldrig saa'
sin Mælkekande bære,
vi jo en Kirkesalme fik
af hende strax at høre,
som Orgelværk det herlig gik
og klang udi vort Øre.
Vor Mælkedeje deraf tog
det første Gavn og Gode
og lærte som af Præstebog
at sjunge efter Node;
og slog hun end tit fejl oppaa
sin Katekismi Blader,
for hun gad ej til Degnen gaa
med andre Bønderhjader,
da gjøres det ej dert behov,
at hun hos Degnen læste,
hun til sin Lærdom saasom sov,
naar Præstens Piger blæste
i hende, at hun blev saa nem
og paa sit fastend' Hjærte
fik mangt et Ord, der havde Klem,
det hun og hastig lærte.

Derved lærte «Mælkedejen» paa en nem og behagelig Maade den nødvendige Kristendom, som hun skulde kjende og gjøre Rede for, hvis hun skulde giftes:

Hun ej da skulde bleg og rød
for Sognepræsten stande,

thi mangen Stakkel tit faar Stød
for denne Skik i Lande,
at strax en fattig Pige skal
i Ægtestand indtræde,
langt er det da fra Præstens Tal',
at han vil det tilstede,
før hun er bleven overhørt,
om hun kan staa sin Prøve,
hvad Sæd og Skik hun haverført
i Lærdom sig at øve.
For den Skyld mangen ærlig Mø
i fulde fjorten Dage
af Længsel daane maa og dø,
forventend' Mand og Mage,
ja tit en Maaned gaa paa Tog
og mod sin Vilje bryde
sig med sin Katekismi Bog,
det maa en Sten fortryde.
Men vilde Præsten om den Skik
saa ofte ikke tviste,
han tit en Rigsmark Danske fik,
som han maa ellers miste.

Præstens Pige lærte ogsaa noget mere fra sig:

Hun lærte først vor Malkemø,
at hun ej skulde slippe
vort Yver (Fruens Malkesø)
og ej gaa bort med Strippe,
at hun jo krydsed Ko og Spand,
før Mælken kom paa Hylde,
thi Kjærlinger de ellers kan
Smørlykken fra os trylle.

I ovenstaaende har Kingo givet os et lille, levende Tidsbillede. I de følgende Vers giver han sin Mening til Kjende om Opdragelsen. Vel er det Tyrens Opdragelse, han fremstiller, men den gjælder ogsaa for Menneskets;

Kingos Ord ere noget massive, men de ere for gode til at overspringes:

I Ungdom blev han tugtet vel
udaf hans gode Moder,
at han ej skulde som en Træl
paafinde Verdens Noder.
Sin egen Patte hun ham fik
og holdt slet ingen Amme,
at han ej skulde faa den Skik
paa fremmed Bryst at kramme,
og blive saa en Dudendop
udi sin gamle Alder
og gaa med en unyttig Krop
med brudden Lænd og B . . . . .
Hans Fader hannem ellers holdt
til Sparsomhed og Maade
og vænte ham til hedt og koldt,
at han sig kunde raade,
at naar han skulde vorde til
engang sin egen Herre,
han ikke med forkikket Spil
sig skulde selv forværre.

Paa den Vis voxede han op, blev flink og skikkelig; man saa' ham ikke

æde mer
end han vel kunde orke,
og ligge saa i Dynd og Ler
hos Bondens So at snorke.
Ej heller drak han Viddet bort
ved Nat og Dag at søle
hos Tærningspil og Fembladkort
og tog saa Seng i Pøle. —
Han derfor og ej heller laa
til Middag hen at snue,

og Jesper Smed[1]) ret aldrig saa'
ham engang i sin Stue.
Thi Brændevin og Tobaksrøg
han aldrig vilde drikke
og sidde der saa fuld som Øg,
ret næbbefuld og hikke.
Man derfor ej Rubiner ham
af Næsen kunde plukke. —

Efter denne Udflugt om Opdragelse og Levned, hvori der jo ligger en gavnlig Moral, vender Digteren til Slutning tilbage til Tyrens Skjæbne. I Svenskertiden havde den megen Modgang; den maatte idelig se, hvordan disse flaaede og spiste dens Børn, og den selv var bestemt til at føres med til Pommern, men før de fik udført det, maatte de ved Fredslutningen forlade Landet.

Der Freden hørtes nu i Sky
ud af Trompete-Munde,
og Bonden satte Bo paa ny
og var saa glad, han kunde,
og hver sit Kvæg i Marken drev
fra vrede Mænd og onde,
og Lov i Land blev Frelsebrev
for Adelsmand og Bonde,

da blev Tyren «Ordensbroder»,

at han saa kunde som en Stud
et Munkelevned føre;

men da saa endelig hans Husbond engang vilde sælge ham til Kjøbenhavn, rev han sig løs, styrtede sig i Dammen og druknede.

Vi have saa udførligt skildret Gangen i hele Digtet, fordi der gives saa mange gode Enkeltheder deri, og fordi

---

[1]) Smedene paa Landet holdt dengang Udskjænk.

det har en vis Berømmelse. Det blev af Samtiden anset for særdeles godt, og da det er Kingos Debut som Digter, maa denne saaledes i Samtidens Øjne være betragtet som meget vellykket. En Menneskealder senere (1695) giver dog Digteren, Landsdommer Tøger Reenberg, der aldrig synes at have været Kingos Muse særlig gunstig, ham et spydigt Spark for Sæbygaards Tyr. Han omtaler en Hingst og en Hoppe og siger da:

Men se, min Gejst er altfor slet
de Dyder at afmale,
som dette Par bekvemmer ret,
en Kingo burde tale,
og véd, han fandt Materie nok
af Dagen, naar det skete,
af Hestens Hoved, Hals og Krop,
af den, som Bruden ledte.
Kort sagt, hvis hannem Sæby Tyr
et Adelsvaaben giver,
med Rette han for dette Dyr
sig Pegasus tilskriver[1]).

Da Kingo som Kapellan i Kirkehelsinge kun boede et Par Mil fra sin forrige Egn, kunde han vedligeholde Forbindelsen med sin Omgangskreds dér, og særlig vedblev han at staa Karsten Atkes Familie nær. Denne Mand havde en besværlig Stilling i sin dobbelte Egenskab af Forpagter paa Sæbygaard og Foged paa det vidtløftige Gods. Indtil 1666 holdt han ud, men da opgav han sin Post og flyttede bort fra Herredet, uden Tvivl for at tage Bolig i Slangerup, hvor han 3 Aar efter blev Raadmand, medens han dog vedblev at eje Nøragergaard[2]). Dette hans Opbrud fra Egnen satte Kingo i Bevægelse, og han skrev et Digt: Karsten Hansen Atkes Afsked fra

[1]) Tøger Reenberg til Msr. Broberg. Reenbergs Skrift. 1, 1—28.
[2]) Gehejmeark. Pakke Slangerup Nr. 18. Udnævn. 2 Decbr. 1669.

Løve Herred, der maa være forfattet kort efter Koklagen. Det er meget forskjelligt fra denne, udgaaet som det var af den varmeste Følelse for den bortdragende Hædersmand og hans Familie; et Stemningsdigt er det, hvor han dels lader Hjærtet udtale sin Vemod ved Afskeden og Tak for den henrundne Tid, men tillige maner Egnen i hele dens Ynde frem for Læserens Blik, den Egn, hvor Atke og Kingo havde levet saa mange lykkelige Dage. Digtet begynder smukt saaledes:

Hvad er det dog for «Gode Nat»,
jeg gjennem Luften hører?
Hvo vifter her med Haand og Hat,
hvo er det, som her kjører
med læsset Vogn og pustend' Hest,
som den der agter flytte
og fare hen, hvor han kan bedst,
til fremmed Hus og Hytte?
Om Øjet er mig ellers ret,
da synes det at være
Hr. Karsten Hansens Vogne-Dræt,
i hvad den har at bære! —
Holdt, holdt! du hastig Kjøresvend,
hvor hen skal Rejsen gjælde?
Hvis er de Læs og Flytningsmænd,
som her i Vejen hælde?
Jeg ser de Kister stor' og smaa
har Karstens trende Ruder,
og Helvigs Navn [1]) er sy't oppaa
de Olmerduges Puder. —
Hvad har dog Løve Herred gjort,
mens I vil ikke blive
og bo paa denne lystig Ort
jer Tid hos os at drive?

---

[1]) Karsten Atkes Hustru hed Helvig Dragunsdatter.

Kingo spørger om Grunden til Afrejsen; om hans Foresatte Rentemester H. Müller har forurettet ham eller nogen af dennes Familie [1], men han svarer selv strax derpaa, at det er umuligt; Atke staar højt baade hos Rentemesteren, hans gode Frue og hans unge, vidtberejste Sønner. Men hvorfor drager han da bort? Er Stillingen ikke god, har Rentemesteren ikke lagt alt i hans Haand, naar han selv er borte? Og nu Stedet! hvor kan Atke dog bære over sit Hjærte at forlade den skjønne Egn, Sæbygaard, Tis Sø, Skovene?

Mig tykkes, naar jeg Steden ser,
som fordum Esben Snare
med tusindaarig Sten og Ler
lod bygge og bevare,
at han tilforne vel har ledt,
før han saa just har fundet
et Sted, som var saa vel forset
og med slig Lyst omrundet.
Thi Østen for dér rejser op
og sig mod Skyen holder
den ældegamle Skovetop,
hvis sindalgrønne Folder
og Grenevæxt gjør slig en Pral
i Luftens nedrig Veje,
som den var gro't til Himmelsal
og Stjærneloft at feje.
Dér kan man se sin Lyst oppaa
den danske Djurekonning,
den kroned Hjort, i Duggen gaa
med sin betakked' Dronning.
Dér er den brikkerumped' Raa,
den kaade Buskeføjte,

---

[1]) Blandt Müllers Familie nævnes særlig hans Hustru Sofie Hansdatter, f. Rosenstjerne, som døde i Marts 1669 og hans Svigersønner Professorerne Finke og Bartholin.

dér ser man Lure-Mikkel gaa
    hos Rævisen, sin Tøjte;
dér sidder under Busk og Læ
    den hjærtekipped' Hare,
dér ser man op og ned i Træ
    de snare Egern fare.
Der hører man foruden Tal
    Skovenglene [1]) at sjunge,
som levendgjør den Løvesal
    med himmelstemmet Tunge.
I Busken har Naturen sat
    sit Apothek og Kjøkken,
dér grøder Jorden slig en Skat,
    den krydderrige Frøken,
at hvor man ser, da er der fyldt
    i alle Rum og Gange
med Urtedesmer, smuk forgyldt,
    oppaa de grønne Stange.

Gaar man saa ud af Skoven, da kommer man til Karpedammen, og videre frem

    da dejlig Tis Sø møder
og smiler ad sin gamle Ven
    med sin krystalle Læbe,

foruden andre mindre Søer med allehaande Fisk i:

Jeg om Søfyrsten Gjedden vil
    ret ikke meget tale,
som gjør utallig Spring og Spil
    alt med sin lækre Hale:
Hans spydbevæbnede Drabant,
    Aborren, med ham følger,
en god Soldat, en snar Gesant
    i dybe Sø og Bølger.

[1]) Fuglene.

Hans Bondesønner dér og gaa,
den Flire, Skalle, Løge,
som alt hans Hof opholde maa
og til hans Kjøkken søge.

Og hvor var der ikke en dejlig Udsigt fra Karsten Atkes Værelser paa Sæbygaard!

Jeg svær, jeg tænker meget tit
paa eders livsom Stue,
hvor man af vestre Vindu vidt
den dejlig Sø kan skue.
Naar Solen vester løben er
og skjæven Straale dypper,
som endelangs i Vandet skjær,
sligt Skilderi det ypper,
at purpurrøde Vesterkant
sit himmelblaa bemænger
med Søens tindrende Bliant,
græsgrønne Skov og Vænger,
som gjøre Øje, Sind og Sjæl
af slig Forlystning fulde,
at sjællandske Apelles vel,
selv Karl van Mander[1]) skulde
forbavset lade lærde Haand
med konstig Pensel falde,
for slig Skatterings konstrig Baand
en Overmester kalde.

Naar Kingo mindes al den Naturens Herlighed, da fatter han ikke, hvi Atke vil drage sin Vej. Dog naar han tænker sig ret om, da bliver Aarsagen ham klar; Hr. Karsten trænger til Hvile:

I maa vel engang være kjed
jer Krop at overile

---

[1]) Den hollandske Maler K. v. Mander, som blev indkaldt af Kristian d. 4de og døde 1672.

med megen Vaagen Dag og Nat
for andres Guld at vinde,
for fremmed Rok at tage fat
og deres Tot at spinde.

Atke har arbejdet sig selv frem, som saa mangen anden, der maa slide og slæbe, døje Modgang og Stød, men som bærer alt ved Tanken om at faa det godt paa sine ældre Dage. Og han har stedse i sin Færd vist Gudsfrygt, Trøskab mod sine Foresatte og Godhed mod den ringe:

Vel den, der gjører slig Anstalt,
naar han af Herberg drager,
at Værten bleven er betalt,
og Stodderen ej klager.

Ogsaa Præsterne holdt af Karsten Atke:

Vil I, at Præsterne de skal
sit Skudsmaal eder give,
vel ti for én skal gaa i Val
jer Pas at maatte skrive.
Gud véd, de modig klager sig,
at de skal nu ombære*)
en Mand, der saa omgængelig
med hver Mand kunde være. —

Og med slig vel ment Ros ender saa Digtet[1]), der hører til den bedste verdslige danske Poesi fra hin Tid. Karsten Atke har dog vistnok, foruden Trangen til roligere Dage, tillige haft en anden Grund til sin Bortflytning. Det har nemlig vist ikke været nogen ganske afgjort behagelig Stilling at staa under Rentemester Müller, og man ser da ogsaa, at der siden hen kom en Tvist imellem dem angaaende Atkes Regnskaber fra 1ste Maj 1660 til 1ste Maj

*) Undvære = entbehren.
[1]) Det findes trykt i Wielands Saml.

1666, hvorfor der nedsattes en Kommission for at undersøge Sagen[1]). Dette skete først i Aaret 1680, og da begyndte det at gaa tilbage med Henrik Müllers Herligheder. Han havde i sin Tid haft mange Gaarde rundt omkring, deriblandt ogsaa Bøstrup i Drøsselbjærg Sogn; det er ham, som har grundlagt Ledreborg, og inde i Kjøbenhavn havde han før Svenskekrigen opført et stort Hotel med tilhørende Boldhus paa den Plads, hvor nu Kancellibygningen staar. Men Henrik Müller maatte sælge den ene efter den anden af sine Ejendomme. 1683 maatte han pantsætte sine største Godser, Sæbygaard og Dragsholm, og 1688 gjorde han Opbud, da Ejendommene saa godt som intet indbragte i de daarlige Tider. Karsten Atke vendte imidlertid siden tilbage til Løve Herred og tog Bolig paa Nørager, der tilhørte ham.

Det forstaar sig af sig selv, at Kingo ikke i Længden kunde ønske at forblive i den underordnede Stilling som Kapellan. Opmærksomheden var begyndt at henledes paa ham, en og anden Velynder havde han vundet, ikke blot Karsten Atke, men vistnok ogsaa andre. Kingo spejdede nu efter et Præstekald, og det i Slangerup vinkede ad ham i det fjærne, eftersom Søren Povlsen var en aldrende og svagelig Mand. Ydre Tilskyndelser have sikkert ikke manglet, og Kingo gjorde da indledende Skridt for at naa' Maalet. I Begyndelsen af 1665 var han inde i Kjøbenhavn og fik Lejlighed til at prædike i Slottets Kirke for Kong Frederik, der holdt af at bedømme Prædikanter. Kongen fandt Behag i hans Prædiken og tilkjendegav ham sit Bifald gjennem Kansleren Peder Reetz. Kort efter indgav Kingo en Ansøgning til Kongen, hvori han skrev:

«Stormægtigste, højbaarne Fyrste, allern. Herre og Arvekonning!

Jeg, eders kgl. Maj.'s fattige undertegnede Undersaat, som nu udi 4 Aars Tid haver været Medtjener udi Ordet, haver paa det allerunderdanigste eders kgl. Naade dette

---

[1]) Sjæll. Tegnelser for 1680. Gehejmark.

ydmygeligst at afbede: At ed. kgl. Maj. vilde af kgl. medfødte Mildhed og Naade forunde mig eders Naades Expektancebrev paa det Præstekald udi Slangerup herudi Sjælland (hvor at Sjælesørgeren er en bedaget og svag Mand). Og ed. kgl. Maj. naadigst vilde anse, at jeg ej alene er barnefødt der paa Steden, men og siden optugtet udi ed. Naades Arveriges Skoler og Universiteter, dog som den, der altid (uden Gud og min allern. Herre og Konge) haver været og endnu er ganske hjælpe- og venneløs, min Fader værende en Udlænding og en indfødt Undersaat til hs. kgl. Maj. af Store Brittanien. Og ligesom det haver naadigst behaget ed. kgl. Maj. forleden Anno Dom. 4ta Epiph. at anhøre udi ed. kgl. Maj.'s Residenskirke min underdanigste og enfoldige Prædiken, og ed. kgl. Maj. mig fattige og ringe Guds Ords Tjener ved hs. Exc. Hr. Kansler ed. kgl. Maj.'s Mildhed og Naade tilsagde, saa giver det mig underd. Anledning, at jeg med tropligtig Ydmyghed ed. kgl. Maj. denne min underd. Begjæring fremstiller osv.»

Saaledes var Stilen dengang, og Kingos Ansøgning er ikke det mindste mere krybende end alle andres. Naar han hævder, at han er hjælpe- og venneløs, saa mener han dermed, at han ingen kjender, som har Kaldsret og vil give ham Embede. Som Svar kom følgende aabne Brev af 10de April 1665: «Gjøre alle vitterligt: At vi naadigst haver bevilget og tilladt, saa og hermed bevilger, tillader og anordner, at os elskelig, hæderlig og vellærd Hr. Thomas Kingo, hvis Gaver af Prædikestolen os selv bekjendt er, maa og skal fremfor nogen befordres og kaldes til at være Sognepræst i vor Kjøbsted Slangerup i den nuværende Sognepræsts Sted, saafremt han hannem overlevendes eller Kaldet i anden Maade ledigt vorder. Thi forbyde vi osv.» [1]).

Saa havde Kingo da Ventebrev paa Slangerup Kald. Men ogsaa Sogneboerne her ønskede at se deres Bysbarn som deres Sjælesørger, da hans Dygtighed var bleven dem

[1]) Kirkeh. Saml. 2 Bd. 590 f.

bekjendt, maaske ved at han paa Besøg i Hjemmet har prædiket for dem[1]). Imidlertid gik der flere Aar hen, før han og de saa' deres Ønske opfyldt; den gamle Søren Povlsen Judichær holdt endnu ud i Embedet og tænkte saa lidt paa at dø, at han tvært imod samme Aar giftede sig paany med en Præsteenke.

Endelig bragte Aaret 1668 Forandring og det paa begge Steder, baade i Slangerup og Kirkehelsinge. I Juli døde den gamle Peder Worm, og den sidste Avgust døde Søren Povlsen, men en Uge før hans Død, som formodenlig maa have været sikkert forudset, fik Kingo Kaldsbrev; dog regnede han selv sin Udnævnelse fra d. 6te September. Saaledes var hans Kapellantid hermed omme. Allerede paa den 12te Søndag efter Trinitatis (vistnok i September) blev den ny Præst indsat i Kirkehelsinge. Det var en Normand, Frans Pedersen Kønig, 5 Aar yngre end Kingo, som hidtil havde været Kapellan i Rakkestad i Nærheden af Frederikshald.

I Efteraaret 1668 forlod da den nu 34aarige Kingo den Egn, hvor han i Alt havde tilbragt omtrent 9 Aar, de sidste 7 som Kapellan. Opholdet i Løve Herred havde været betydningsfuldt for ham; i de Aar var han fra Yngling bleven Mand, og det en Mand i fuldeste Betydning; hans dobbelte Gjerning som Præst og Digter havde allerede nu skaffet ham et Navn. Formodenlig har Afskeden fra Løve Herred været svær nok for ham, da han havde saa mange Venner dér. Men paa den anden Side ventede ham det gamle, kjendte og elskede Sted, en ny og større Gjerning; det var et Skridt fremad paa Banen, og dette «fremad» havde en god Klang for ham som for ethvert Menneske, der duer til noget.

---

[1]) Univ. Program 1703.

V.

Manddomsaar i Slangerup.

Sommeren 1668 havde været saa skjøn[1]), at man næppe mindedes en lignende; Høsten var rig, saa det var under de mest smilende Forhold, at den nordsjællandske Egn aabnede sig for sin hjemvendende Søn. Det beskedne Slangerup bød Velkommen og viste særlig i saadant et Aar, at det havde noget at byde paa, som gamle Søren Povlsen havde sunget:

Slangerup paltet udvortes vel ser,
 mange Ting prægtig i hende dog ere,
hvilke Gud giver (foruden hans Lære)
 derfor indvortes hun praler og ler.
Agre og Enge med andet sligt mer
 herlig her ligge, som stedse os nære:
Faarene Ulden til Klæder frembære,
 Stude her fødes og Køerne fler:
Kornet her aarlig og kjærnefuld bliver,
 Olden og Skoven os rundelig giver,
Vandet fremsender os Fiske paa Fad.
 Intet os mangler, hver daglig her haver
Klæder og Føde med andre Guds Gaver,
 derfor bør ingen at laste den Stad[2]).

Dette lød jo særdeles lovende. Dog vare Tiderne i Almindelighed ikke saa gode nu, og en enkelt god Høst

---

[1]) Den danske Merkurius for 1 Juli 1668 og flere Steder for samme Aar.

[2]) Daktylisk Sonnet af Pros. Danica. (H. Rørdam: Kirkeh. Saml. 3 R. 3 Bd.)

kunde ikke forslaa til at bringe dem op. I det hele taget var det smaat med alting, og jo nærmere Hovedstaden, desto daarligere stod det til med Befolkningen. Ifølge Skildringer fra Datiden vare de ydre Forhold i faa Træk omtrent saaledes: Af Kornsorter saa' man de samme som nu paa Markerne, men paa Sjælland havde Rugen Overhaand, og de største Strækninger uden Sammenligning laa hen som Skov, Moser og tarvelige Græsgange. Af Bønderne var der nu kun meget faa, der kunde kaldes velhavende; anderledes havde det været for 30 Aar siden, da Søren Povlsen kom til Slangerup. Svensken havde pint dem ud, og Skatterne vare store og blev end større. Det var en Sjældenhed at finde Sølvbægere og Sølvskeer hos Bønderne; det bedste, man nu kunde finde hos dem, var det, som altid har haft deres Forkjærlighed: de store Senge med mange og tunge Fjerdyner. En Plage for Bønderne, særlig i Nordsjælland, var de mange Kongerejser; tit maatte de møde langt borte, og stundom vare 100 Vogne tilsagte, forspændte med 4, 6 eller 8 Heste, thi man kneb ikke paa det, og Bønderhestene vare meget smaa. Havde Bønderne det daarligt, saa havde Borgerne i en Smaastad som Slangerup det ikke stort bedre, tilmed da de fleste ogsaa dér skulde leve af Jorden, men alligevel følte de sig betydelig hævede over Bønderne og havde jo ogsaa deres Forrettigheder fremfor dem. Levemaaden var tarvelig, men solid; Rugbrød, Saltmad, Stokfisk og Ost spillede Hovedrollen; Drikkevarer satte man da som altid særlig Pris paa; foruden Øl havde nu Brændevinen begyndt for Alvor sit sørgelige Sejrstog gjennem Folket. Derimod roses Folk i Almindelighed for deres Renlighed og nette Klædedragt[1]).

Til Slangerup Kald hørte foruden selve Kjøbstaden et Landdistrikt og Annexet Uvelse, som ligger nærmere op mod Frederiksborg; endvidere hørte det en Mil fjærne Frederikssund, som jo i lang Tid havde været Ladeplads

[1]) M. Molesworth: account. 59. 175 f. o. a. Forff.

for Slangerup; ogsaa under Kaldet. Det var 1665 bleven Toldsted med Kjøbstadret til liden Glæde for Slangerup, der stadig var i Tilbagegang, trykket af Frederikssund paa den ene og Hillerød paa den anden Side. Præsteembedet var saaledes noget vidtløftigt, men der var derfor ansat en residerende Kapellan som Medhjælper, der fik Kost og Bolig hos Sognepræsten og forøvrigt Offeret af Uvelse Menighed. Da Kingo tiltraadte Embedet var der en Kapellan Jakob Bentsen Halland, der sad saa smaat i det, at han fik Tilladelse til at sætte Bækken for Kirkedøren for at faa lidt af Menigheden. Han slap saa derfra det næste Aar, og hans Efterfølger blev Jakob Adsersen Arp, som var Kapellan største Delen af Kingos Tid [1]).

Selve Præstekaldet var heller ikke af de meget indbringende. Som Kjøbstadembede hørte der ingen Avling til; der var derfor ingen egenlig Præstegaard, men vel en Præstebolig, der skal have ligget i Kongens Gade, det vil sige ved den Vej, der fører til Frederiksborg, N. O. for Kirken. Søren Povlsen havde i sine sidste Aar gjort en Del Bekostning paa Boligen ved Hjælp af Kirkens Midler, men faa Maaneder før sin Død fik han ved Kongebrev Tilhold om at lade sig nøje med hvad Residens og dets rette Tillæg, hans Formænd før ham havde haft, og skulde han behøve mere Bygninger, da maatte han selv kjøbe dem og vedligeholde dem paa egen Bekostning [2]). Denne Bolig, som i henved 9 Aar har huset Kingo, brændte 1724 i den store Ildsvaade, der da overgik Slangerup [3]); den nuværende Præstebolig ligger paa et andet Sted. Søren Povlsen, som havde faaet sat igjennem, at Beboerne i Frederikssund skulde høre under Slangerup Kald og ikke til Udesundby, som laa lige ved Siden af dem, havde ondt ved at faa disse til at svare Offer og andre Ydelser til

---

1) H. Rørdam: S. Povlsen Judichær. — Wiberg: Præstehist. under Slangerup.

2) Sjæll. Tegnelser for 1668. Gehejmeark.

3) Der brændte i Alt 57 Gaarde og Huse.

sig, hvorfor han maatte ty til Domstolene mod dem og fik da ogsaa sin Ret bekræftet for Højesteret 1666. Men alligevel havde Kingo i sin Tid den samme Historie med dem og fik ligeledes Bekræftelse paa sin Ret[1]. Først længe efter gik Frederikssunderne af med Sejren, idet de 1744 bleve lagte under Udesundby Kald.

Da Kingo nu skulde sætte Fod under eget Bord og oven i Kjøbet have en Kapellan paa Kost, var det rimeligt, at han saa' sig om efter en Hustru. Han var nu 34 Aar og nærmede sig saaledes Pebersvendealderen. I hin Tid spillede som bekjendt Kjærlighed en mindre Rolle ved Indgaaelsen af Ægteskab end nu omstunder; særlig var det bleven en Slags præstelig Hævd at ægte Enken paa Kaldet, naar der var en saadan. Det var der i Slangerup; Søren Povlsens Enke Sofie var kun 46 Aar, en moderat Alder, da saa mangen Enke paa de 70 fandt en Forsørger. Men det blev der ikke noget af; tvært imod kom Kingo i Strid med hende i Naadensaaret om nogle Indtægter. Han var paastaaelig, og hun var paastaaelig; Borgermester og Raad mæglede Forlig, men uden Nytte, saa maatte Biskop og Provst endelig afgjøre det[2]. Her fik da Kingo ingen Hustru, men derimod fra sit forrige Hjem. Det var Peder Worms efterladte Enke Sille Balkenborg[3], som endnu var ung, han gav sin Haand og sikkert ogsaa sit Hjærte, thi alt tyder paa, at det har været en virkelig Tilbøjelighed, der knyttede de to sammen. For Vindings Skyld skulde han ikke gjøre det, thi han vandt jo ikke Kaldet med hende, som ellers var saa almindeligt. Vistnok skal han have sluttet en Overenskomst med Eftermanden i Kirkehelsinge, Hr. Frans Kønig, om at udbetale hende en Sum Penge én Gang for alle i Stedet for at svare hende en aarlig Aftægt — hvilket altsaa er sket, inden han blev trolovet med hende, strax efter Mandens

[1] Sjæll. Tegnelser, 1675, 28. April. Gehejmeark.
[2] Biskop Vandal og Provst Husvig. H. Rørdam: S. Povlsen.
[3] Navnet skrives ogsaa Blankenborg.

Død[1]) — men det kunde dog ikke paa langt nær veje op imod, at han fik en Flok Stifbørn at forsørge. Sille Balkenborg var norsk; hendes Fader, Lambert Antonii Balkenborg (f. 1586 † 1650), var Rektor i Oslo, siden Præst i Sundalen. Tre Børn havde hun selv i det mindste: Mette, Drude og Sille, Navne, som den Gang befandtes kjønne; de vare alle smaa. Desuden var der jo Børn fra Peder Worms første Ægteskab, men de vare ældre og vistnok forsørgede[2]).

Det var efter al Sandsynlighed i Sommeren 1669, saa snart Sørgeaaret efter Peder Worm var udrundet, at Kingo førte sin Brud til Slangerup. Nu blev den tomme Præstebolig da i en Hast befolket, og Kingo var en lykkelig Ægtemand[3]). Han havde slet ikke Anlæg for at være Pebersvend, tvært imod var hans Hjærte modtageligt for kvindelige Indtryk. Herom har man ogsaa et Vidnesbyrd i et Hyrdedigt, som vistnok mest passende kan henføres til denne Periode; det bærer Navnet Chrysillis og har i sin Tid været ganske ualmindelig yndet, saa at det gjennem et helt Aarhundrede var en af de mest sungne Folkeviser[4]). Vi anføre noget af det:

Chrysillis, du min Verdens Guld,
o du min Ønske-Skat,
mit Lys i Lykkens Nat,
kom nærmer hid, o Hjærte huld,
og læg dit Øre til,
jeg for dig sjunge vil;

---

[1]) A. C. L. Heiberg: Th. Kingo S. 18 efter en Optegnelse i Kirkehelsinge Præstearkiv, hvor det med Urette fremføres som et beregnet Fif af Kingo.

[2]) En Datter Elisabeth var gift med 2 Præster i Grevinge: Niels Bøgvad og Poul Bhie. Der var ogsaa i det mindste én Søn foruden Jakob Worm.

[3]) I Følge Uvelse Kirkebog bar Sille M. Thomas' et Barn over Daaben i Uvelse Kirke 11 S. e. Trin. (sands. sidst i Avgust) 1669.

[4]) Man gjorde i sin Tid fuldt saa meget af det, som senere hen af «Rungsteds Lyksaligheder», siger Rahbek.

Lykkens Sang,
Lykkens Gang
vil jeg vise uden Fejl,
hvor du mig,
jeg og dig,
skue maa som i et Spejl.
Solen skal ikke naa'
de Vestervande blaa,
ej hænge lysen Lok
paa Stjærneflok,
før du, Chrysillis, har
gjort mig for Verden bar*),
hvor højt jeg elsker dig
bestandelig.

En Hyrdedatter est du jo,
og blandt din Faders Faar
gik første Blomster-Aar.
Dig glædte tit den Hyrdebo,
Hyrdindens Malkespand
kom tit for Mund og Tand;
Hyrden dig
tog med sig
tit op paa den høje Hald,
hvor du saa'
Hjorden gaa
neder i den fede Dal.
Da Solen den randt op,
forgyldte Klippens Top,
dig vakte Hyrden ej,
men gik sin Vej,
hented de fede Lam,
til dig, naar Aften kam;
da var Hyrdindens Skjød
din Seng saa blød.

---

*) aabenbar.

Saalunde levede Chrysillis lykkeligt hos Hyrden og Hyrdinden, hendes Forældre, frydede sig over Naturen, over Havet, over Løvsalen, over hele Livet, der rørte sig om hende.

Den kroned Hjort og kaade Hind
opknejsede og saa'
den grønne Skytte gaa
krogrygget mod den sagte Vind,
gaar derfor strax i Spring
og Dans den Skov omkring;
du da saa'
Lyst oppaa
Haren, sammenkrympet sad,
hvor han sprat,
naar den Krat
knasede af Skyttens Trad.
Midlertid Fuglen sad
sikker bag Bøgeblad,
Nattergalen paa Pos'tiv
legte i sit Liv.
Rørdrommen var Basist,
Bogfinken Tenorist,
Lærken Diskanten haldt,
Solsorten Alt.

Naar Stjærnetæppet da blev lagt,
og hver en Flod blev fuld
af stjærnestukket Guld,
og Hyrden sine Faar saa sagt
i Aftensvalen drev
og Spor i Duggen skrev,
du da med
gik afsted,
Faareflokken tal'te tit
og besaa'
stor' og smaa
Himmel-Fakkel blusse frit.

Stjærnerubinen klar
skin' i de Mælkekar,
og Perleduggen faldt
paa Haar og alt.
Filax, den trofast Hund,
opvarted al den Stund,
Hjorden forsynet blev,
og Ulven drev.

Chrysillis sejlede i Ungdoms Vaar bort fra sin Fødestavn og kom til et fremmed Sted; ogsaa dér vandt hun alles Hjærter, men tilsidst blev hendes eget Hjærte fanget af Hyrden Korydon:

Du mindes vel den Aftenstund,
jeg dig ved Haanden fik
og ene hos dig gik;
endog at Maanens røde Mund
udblæste Kuld og Vind,
dog blussed frit dit Sind.
Aftens Tvang
var ej lang,
Time var som Øjeblik,
Tiden flød,
Talen brød
begge Hjærters skjulte Nik.
Da blev den delte Glød
oppustet klar og rød,
indtil vort Hjærteblod
i Lue stod.
Da bandtes Venskabs Baand,
da raktes Mund og Haand,
Godnat tog hver da glad
og skiltes ad.

Dog denne Lykke varede kun saa kort; det blege Had og den lumske Avind rejste sig imod dem og isnede

deres Blod; Uvenner fik de, der søgte at skille dem. Men kunde de end for en Stund faa Magt imod dem, aldrig vil Korydon svigte sin Kjærlighed:

Trods derfor jeg dog bie vil
den himmelstemte Tid
med Troskabhed og Flid.
Det raades dog her oven til,
hvad neden her paa Jord
gaar rigtig efter Snor.
Jeg ej mer
nu anser
Sejrværk og Timeglas;
Gud bedst véd
Tid og Led
paa vor Tankes Tarve-Pas.
Bliv, Himmel, midlertid
alle Steds god og blid,
giv Glæd' engang for Graad,
giv Lykk' og Raad!
Stræb, Verden, kun imod,
brænd af dit hidsig Blod,
Chrysillis elsker mig
bestandelig!

Der er i alt 16 Vers[1]). Digtet er forbavsende godt, naar man tager i Betragtning, at det ligger 200 Aar tilbage i Tiden. Der er ægte Poesi og sand Følelse i det, saa det næppe er for meget sagt, at kun den, der selv er ramt af Kjærlighedens Pil, kunde digte saaledes. Det viser sig her som altid i Kingos verdslige Digte, at Naturskildringer vare hans stærke Side; forøvrigt vil en opmærksom Læser bemærke, at der er Strofer, som minde om adskilligt i hans Sjungekor og pege hen paa, at det skriver sig fra omtrent samme Periode. Den til «Chrysillis»

[1]) Her meddelt efter Rostgaards Saml. 152 fol. Univ. Bibl.

hørende Melodi, der formodenlig er af Kingo selv, tjente ogsaa til at bære dette Hyrdedigt frem, og den er blandt andet bleven benyttet af H. A. Brorson til nogle af dennes Salmer.

Omtrent samtidig med at Kingo traadte ind i Ægtestanden, gjorde han et andet Skridt, som havde Betydning for hans Fremtid. Den 8de Juni 1669 tog han nemlig Magistergraden. Sligt skete dengang næsten altid efter en Opfordring, der udgik fra Dekanen ved det filosofiske Fakultet, denne Gang Professor Jens Bircherod; det var almindeligt, at Kjøbstadpræster tog denne Grad. Selve Handlingen holdtes ikke for en enkelt ad Gangen, men alle de, der vilde indstille sig til den, fik Befaling til at møde paa én Gang til en bestemt Tid, saa at det blev en større Magisterpromotion. De maatte først underkaste sig en Prøve, bestaaende baade af Examination og Disputats; siden fandt selve Forfremmelsen Sted med ikke ringe Højtidelighed. I den store Høresal paa Højskolen drog Rektor ind i Optog, fulgt af Professorer, Studenter og de vordende Magistre; to store Katedre fandtes opstillede her, hver paa sin Side, det ene højere, det andet lavere. Dekanen besteg det højere, Magistrene det lavere; neden for dette sidste stod nogle Børn med Lys i Hænderne. Dekanen aabnede Handlingen med en Tale, hvorefter en eller flere af de vordende Magistre behandlede et filosofisk Æmne efter foregaaende Bestemmelse. Naar dette var overstaaet, rejste en filosofisk Professor sig op, og med vel valgte latinske Ord opfordrede han Dekanen til at pryde disse værdige Mænd med Mesterkransen; en Pedel traadte frem med Scepter i Haand og krævede Løfte af dem, hvorefter enhver særlig berørte Scepteret med Ordene: Det lover jeg! Saa blev de da proklamerede som rette Magistre, og de tog som saadanne nu Plads i det højere Kateder. Mesterhatten, for neden rund, for oven lukket, blev sat paa deres Hoved, en Bøn blev holdt om, at dette maatte blive til Guds Ære og manges Gavn, hvor-

efter en af Magistrene sluttede Handlingen med en Taksigelsestale.

Efterat denne Højtid var forbi, fulgte en mindre alvorlig Del nemlig Magistergildet. Dette holdtes i et offenligt Lokale og var i stor Stil; naturligvis vare Professorerne til Stede, men ogsaa andre lærde og ansete Herrer; Stadsmusikanter og syngende Skolebørn manglede ikke, og det kunde gaa helt lystigt til. Men det kostede ogsaa ganske artigt, ikke at tale om, at Dekanen fik sin Umage meget rundelig betalt[1]).

Om det var under dette Ophold i Kjøbenhavn eller et andet omtrent i denne Tid, at Kingo prædikede i Hovedstaden og havde Peder Schumacher til Tilhører, kan ikke afgjøres, men fra Aaret 1668 var de gejstlige Embeders Bestyrelse og Besættelse kommet under denne, og han mødte idelig i Nikolaj Kirke for at høre vordende eller allerede værende Præsters Prædiken. I sin lille Notebog har han sat en tyk Streg under Navnene paa dem, som han særlig fandt skikkede til Forfremmelse, og blandt disse Navne staar Kingos.

Paa samme Tid, som denne havde tiltraadt Embedet i Slangerup, var der sket en Forandring paa Sjællands Bispestol. Ærkebiskop Svane døde ganske uventet i Sommeren 1668, efter at han endnu Dagen i Forvejen havde siddet i Højesteret, og til hans Eftermand blev beskikket den lærde theologiske Professor Johan Vandal. Skjønt Schumachers Indflydelse allerede nu var meget stor, skete dette dog nok imod hans Vilje. Vandal var især berømt for sit store Værk om de kongelige Rettigheder, hvoraf nogle Dele vare udkomne, men som først sluttedes 4 Aar efter; heri fremtræder han ikke blot som en grundlærd Mand,

[1]) H. Rørdam: Kbhvns Univ's Hist. 3, 403 ff. — I Følge Danske Saml. 4 Bd. 176 vare Udgifterne ved Magisterpromotionen 1677 ialt 764 Rdlr. 1 ℳ 11 β, deraf til Dekanus 300 Rdlr., hans Husholderske (der har forestaaet Anretningen) 50 Rdlr., Maaltidet 100 Rdlr., hans Husfolk 10 Rdlr., Skolen og Instrumentisterne for Musik 20 Rdlr. o. s. v.

men navnlig som videnskabelig Begrunder af den nys oprettede Enevælde. I dette Værk findes Læren om Kongemagten som Guds Naadegave bevist ved mangfoldige Steder af Bibelen og hedenske Forfattere; videre findes her Beviser for, at Myndigheden over Kirkens ydre Anliggender bør ligge i Kongens Haand, medens den aandelige Myndighed skal udøves af Præsteskabet. En saadan Mand passede jo godt til at indtage den højeste Plads i Kirken paa denne Tid. Mod Kingo viste han sig ikke blot som en velvillig Foresat, men forstod ogsaa at skatte hans Betydning.

Saa sad da Kingo i sin tredobbelte nye Værdighed som Magister, som Husfader og som Sognepræst i Slangerup. Skjønt der var to Præster til at bestride Kaldet, medens der nu kun er én, og skjønt Folketallet i hele Pastoratet dengang var lavere end nu, maa man dog ikke tænke sig, at Kingo havde sine kronede Fridage her. Gudstjenesten optog nemlig dengang Præsterne i en langt højere Grad end nu. Uvelse Sogn blev i Almindelighed besørget af Kapellanen, men Sognepræsten havde Hovedsognets Byrde mest hvilende paa sine Skuldre. Allerede i det ydre var det let kjendeligt, hvem af de to der var Sognepræsten, thi medens de vel begge bar Præstedragten, der var den samme som nu, saa havde kun en Kjøbstad-Sognepræst Lov til at bære Bonnet, hvilket var en rund skyggeløs Hat med en udadgaaende flad Pul. Gudstjenesterne vare dengang langt talrigere end nu; for det første var der 3 Festdage paa hver af de store Højtider, endvidere Helligtrekongersdag, Maria Renselsesdag, Maria Bebudelsesdag, St. Hansdag, Maria Besøgelsesdag, Mikkelsdag og Allehelgensdag, alle som særlige Helligdage, hvortil kom Takkefesten den 11te Februar. Men hvad der især forøgede Tallet var, at der hver Onsdag og Fredag hele Aaret om var Gudstjeneste; om Onsdagen var der almindelig Ugedagsprædiken undtagen i Fasten, hvor Herrens Lidelses Historie var det fastslaaede Æmne; Fredagen var Bededag i alle Kjøbstæder, ved hvilken Texterne vare fri,

men Litaniet skulde afsynges. Paa visse Tider af Aaret holdtes dernæst Katekisation med Ungdommen, ligesom ogsaa hver Lørdag med de voxne, som indfandt sig til Skriftemaal. Derimod behøvede Præsten ikke at være til Stede ved den daglige Otte- og Aftensang, Kl. 8 eller 9 og 2 eller 3, som udførtes af Disciplene i Latinskolen. Men naar til det oven anførte regnes de andre kirkelige Forretninger, særlig Ligprædikener, der dengang spillede en stor Rolle, ser man, at en Præst, navnlig i en Kjøbstad, havde ikke synderlig Lejlighed til at ligge paa den lade Side.

Den almindelige Gudstjeneste havde vel i det hele taget en overvejende Lighed med den nuværende, men der var dog nogen Forskjel. Indgangsbønnen var tavs, hele Menigheden knælede ned; efter Kyrie eleison blev «Aleneste Gud i Himmerig» sunget, hvorefter Præsten messede Kollekt og Epistel. Saa kom en Salme og «Nu bede vi den Helligaand», hvorpaa Evangeliet blev messet; derefter fulgte Credo eller Trossalmen. Var der Børn at døbe, skete dette nu. Saa kom et Par Vers af den Salme, der sluttede sig til Evangeliet, hvorefter Præsten besteg Prædikestolen. Under hans Bøn ved Begyndelsen og Slutningen knælede alle, ogsaa han. Prædikenen var gjærne lang og strængt skriftmæssig, men blev holdt frit og ofte med megen Varme og Iver. Haartrukne Spidsfindigheder og søgte Allegorier manglede i Regelen ikke, men der faldt ogsaa mangt et djærvt eller kjærligt Ord. Menigheden, som nøje forpligtedes til stadig at søge Kirken, fulgte i Regelen godt med, og hvor meget det end ellers dengang skortede paa almindelig Dannelse, saa var der et ikke ringe Kjendskab til Skriften og megen Ærbødighed for det kirkelige. Det var saa at sige paa hin Tid det egenlige Samlingspunkt for Folkelivet. Hvorledes Kingo prædikede, have vi et udmærket Vidnesbyrd om i den eneste opbevarede Tale af ham; det er ikke for meget sagt, at han var en af de ypperste i sin Tid. Ægte Forstaaelse af Kristendommen, et Trosliv, prøvet baade i

«Fald og Sæde», kjærnefulde Ord, ofte med Tilsætning af danske Ordsprog, et bestemt Stade, saa han forstod at skjælne mellem troende og vantro, alt dette er hans Særkjende. Smagløshederne ere færre hos ham end hos de fleste andre. Han var ikke Lovprædikant, men han var ligesaa fjærnt fra at forkynde Fred og ingen Fare; hans Prædiken talte til Samvittigheden.

Efter Prædiken fulgte dengang ikke den nu brugelige Velsignelse; kun et Salmevers blev afsunget, hvorefter Nadveren begyndte, og den holdtes omtrent som nu. Præsten var iført Messeskjorte og Messehagel, men den hvide Messeskjorte bar han forøvrigt saa godt som under hele Gudstjenesten, ogsaa paa Prædikestolen.

Dengang kom der jævnlig Afvexling i Gudstjenesterne paa Grund af den strænge Kirketugt, der blev holdt. Undertiden maatte jo en Synder staa aabenbart Skrifte for hele Menigheden, og undertiden blev der lyst Band; dette skete mest paa Søndagen før Jul (4 Sønd. i Adv.) og før Paaske (Palmesøndag); paa disse saakaldte «Bands-Søndage» holdt man ikke af at gaa til Alters.

Udlændinge, som besøgte Danmark, roste gjærne Gudstjenesten dengang som baade smuk og højtidelig. Sangen var i Kjøbstæderne, hvor der jo af Disciplene havdes et godt indøvet Kor, kraftig og kjøn; ofte var der Vexelsang, og hvor Præsten saaledes som Kingo var musikalsk og sang godt, forøgede det Højtideligheden. Orgler holdt man meget af, og det skal have været almindeligt, at der var gode Organister. Paa de høje Festdage var der endnu latinske Responsorier. Under Sangen stod Menigheden gjærne op, og alle bøjede Knæ ved Jesu Navn[1]).

Kjøbstadkirkerne vare paa hin Tid som oftest velholdte indvendig, og de roses for Renlighed. Slangerup Kirke var dengang noget nær som den er endnu den Dag idag; fra den samme Prædikestol, hvor Kingos kraftige

[1]) C. F. Engelstoft: Liturgiens Historie i Danmark. — Molesworth: account, 389 f. (i fransk Udg.) — Farstrups Dagbog 93.

Røst i 8 Aar lød, sker Forkyndelsen endnu; Døbefonten er den samme, Alteret til Dels ogsaa. De samme brede, rummelige Stolestader, som staa nu, rummede ogsaa Menigheden dengang, ja adskillige ere langt ældre. Dengang havde hver Kreds sine bestemte Stolestader, og man holdt meget strængt over Rangfølgen, saa strængt, at det hyppig udartede til uhyggelige Stridigheder. Endnu er der paa Slangerup Kirkestole Indskrifter, som minde om hin eller en foregaaende Tid; der er Borgermesters og Raadmændenes Stole og deres Kvinders lige overfor paa den anden Side. I den lyse, store Kirke, prydet med Billeder og Epitafier, der iblandt over Kingos Formand Søren Povlsen, har det været højtideligt at overvære Gudstjenesten, naar Kingos Røst lød ud over Menigheden, som sad der tæt Side om Side og lyttede. Der gik vidt om Ry af den gjæve Præst.

Imidlertid faldt der mørke Skygger ind i Kingos Liv. Kun kort varede Glæden over Samlivet med Hustruen; Sille Balkenborg døde efter kun noget over et halvt Aars Ægteskab, vistnok et Stykke ind i Aaret 1670. De havde været lykkelige med hinanden; nu kunde han kun vise, hvor stor en Kjærlighed, han havde baaret til hende, ved med faderlig Omhu at tage sig af hendes efterladte Børn. Og det gjorde han[1]). Ægteskabet havde kun været som en kort Drøm, nu var Kingo atter alene uden nogen Støtte ved sin Side. Men det følgende Aar døde ogsaa hans Fader i den høje Alder af 85 Aar; gamle Hans Kingo havde da oplevet den Glæde at se sin eneste Søn som sin Præst og Sjælesørger, som en hædret og anset Mand. Kingo bekostede en smuk gullandsk Ligsten over hans Gravsted i Kirkens Kor, ved den nordre Væg, med en

---

[1]) Deichmann i Ligtalen. Vel kan man ikke altid stole paa Udtrykkene i Ligtaler, men naar D. ikke blot siger, at de »levede et meget kjærligt og fornøjeligt Ægteskab«, men tillige, at Kingo »lod se Prøve af den store Kjærlighed, han bar til hende, i den ufortrydelige og faderlige Omsorg« for hendes Børn, saa ligger deri aabenbart noget mere end blotte Talemaader.

Indskrift langs Kanten, hvorpaa stod Hans Kingos og Hustrus Navne, at han var barnefødt i «Kril» i Skotland, hans Alder, og at 3 af hans Børn, formodenlig tidlig døde, vare begravede herunder. Midt paa Stenen satte han følgende Vers, hvori han lader sin Fader udtale, at han

her hviler sig i Livsens Haab
og paa den Overengels Raab
blandt Orme-Selskab lenter.
Min himmelgivne Sjæl i Fred
fo'r op at se Guds Herlighed
og Kroppens Samling venter.
Med Æren tjente jeg mit Brød,
den kroned baade Liv og Død
og var mit dyre Smykke.
Jeg aatte ikke Verdens Guld,
nu ejer jeg saa megen Muld,
som denne Sten kan trykke.
Min Rigdom var et ærligt Navn;
et evigt Liv i Himmelstavn,
det har jeg alt i Eje.
Søg, Læser, at du det kan naa,
og tænk, at Døden dig ogsaa
vil engang slet udfeje.

Denne Sten ligger der endnu, men en senere Præst i Slangerup, Hr. Peder Friis, som døde 1729, har fundet det passende at tilegne sig den til eget Brug. Verset kunde saa gaa paa ham selv, det blev derfor staaende; Overskriften blev borthugget, og hans eget højlærde Navn med dydædle Hustrus blev sat i Stedet. I en lille Fordybning under Verset havde Kingo sat: «Mine Dage ere lettere henfløjne end en Væver-Skytte (Job 7. 6)», Ord, der passende hentydede til Faderens Livsstilling som Væver, men Hr. Friis har forandret de sidste Ord til: «end en Lilje, som er visnet paa Marken.» Synderlig Ro i den ranede Grav har bemeldte Præst dog ikke fundet, efter-

som nysgjerrige ofte have aabnet hans og hans Kones Kister for at se deres ret vel holdte Lig og nyde det sjældne Skue af en endnu efter Døden parykklædt Præst.

Kingo havde ingen Hastværk med at blive gift igjen; i 3 til 4 Aar levede han som Enkemand, og da han endelig gjorde Forandring, var det vel nærmest for at faa en Husmoder, der kunde tage sig af Hjemmet og bære Omhu for Børnene. Det var upaatvivlelig omtrent ved Begyndelsen af Aaret 1674, at han lod sig ægtevi til en Enke, der forlængst havde traadt sine Børnesko, Johanne Lavritsdatter Lund, der havde været gift med Kristen Pedersen, Forvalter over Mørkegaard og Frydendal i Holbæksegnen. Hun var 53 Aar gammel, men havde kun ét Barn, en halvvoxen Datter, saa Familien forøgedes jo ikke meget; hun har formodenlig haft noget til bedste. Kingo levede i mange Aar med hende; hun var en ordenlig og dygtig Kone til at styre Huset, men noget egenligt Kjærligheds-forhold har der næppe været imellem dem[1]).

Imidlertid var Kingos Familiekreds allerede nogle Aar i Forvejen bleven forøget paa en anden Maade. Jakob Worm, hvem vi sidst forlod i meget lovende Omstændigheder, idet han havde Ventebrev paa et theologisk Lektorembede i Viborg, var jo bleven Kingos Stifsøn paa en Maade, da denne blev gift med hans Stifmoder. Ventetiden faldt Jakob Worm noget lang, Embedet vilde ikke blive ledigt; han maatte se sig om efter noget andet, men Frederik d. 3dje, som havde et godt Øje til ham, var imidlertid død, og ingen af de nuværende indflydelsesrige Mænd tog sig af ham. Han maatte saa bide i det sure Æble og søge, hvad han kunde faa, og det blev da det

---

[1]) Deichmann, der nok vidste Besked, anfører, at Kingo var 3—4 Aar Enkemand. Hermed stemmer det ogsaa, at «Johanne Mag. Thomas'» første Gang findes anført i Uvelse Kirkebog som holdende et Barn over Daaben d. 10de S. e. Trin. 1674. Allerede 1ste S. i Advent anføres hun igjen og saa fremdeles flere Gange. Det var almindeligt, at Præstekonerne saaledes bar Børnene.

lille Rektorembede i Slangerup, som atter var bleven ledigt 1671. Herved kom han da til at leve Side om Side med Kingo, ja kom i Grunden i Følge Stillingen til at staa under ham. Det var en uheldig Skjæbne, der saaledes førte de to saa nær sammen, uheldigt, at der var Familieforbindelse imellem dem og et uheldigt Tidspunkt, da det skete. Thi Worm var opfyldt af Bitterhed over de Skuffelser, han havde lidt; han var i sine egne Tanker en stor Mand, der paa den uretfærdigste Maade blev tilsidesat. Hans Karaktér var stolt og urolig; han manglede ingenlunde Begavelse, men denne gik ikke i Retning af det dybe, og selv i en saa raa Tid som hin i saa mange Henseender var, laa der en for en «dannet» Mand ualmindelig Raahed paa Bunden. Dertil kom, at hans Gudsfrygt ikke var saa ægte, at han lod sig tale til Rette. Der udviklede sig snart et Misforhold mellem ham og Kingo; Fejlen var væsenligst hos Worm, hvis hele Færd altid var meget pirrende, men Kingo blev ogsaa her prøvet paa sin ømme Side. Saaledes som Kingo træder frem for os gjennem alt, hvad vi nu kjende, var han en varmtfølende, ædel Mand, en dybt bevæget Natur, stærk i alt; han havde i sin inderste Grund en sand Ydmyghed, saa det er ud af hans Hjærtes Følelse, naar han siger:

Thi naar jeg ser, hvad jeg gjør,
og jeg spør',
om hvad jeg har fortjent,
det intet er bevendt!

Men den var forenet med en stærk Hævdelse af sin Ret og sin Myndighed. Han var af de Mennesker, der vide hvad de ville, og som ikke have Lyst til at vige et Haarsbred til Siden, fra hvad de erkjende for det rette. Men den Slags Folk ville have Alburum og komme let til at støde til andre. Jakob Worm var af de paatrængende Mennesker, selvfølende og vigtig; han vilde være Nummer

ét, medens Kingo virkelig var det. Saaledes maatte de komme til at tørne sammen.

At følge Gangen i det ubehagelige Forhold, der udviklede sig mellem dem, er ikke muligt nu og lønnér heller ikke Umagen. Forøvrigt var Kingo ikke den eneste, Worm løb Panden imod, nej, han rettede sin Galde mod alle og alt, hvad der mishagede ham. Han havde, som før er omtalt, en ualmindelig Lethed ved at skrive Vers, — noget der altsaa gjorde ham til en Rival af Kingo og tjente til at ægge Misforholdet — og disse Vers blev mere og mere Afløb for hans krænkede Selvfølelse og onde Lune. Disse Worms Digte blev saa godt som ikke trykte, men mange af dem kom vidt omkring i Afskrifter, noget, der var almindeligt dengang. I Løbet af godt en halv Snes Aar danne de en hel Litteratur af en egen Slags; de stille Vrangsiden frem af Personer og Begivenheder. Af og til kan der nok være noget træffende eller berettiget ved dem, men som oftest falde de ind under Betegnelsen: Smudsblade. Kun lidet af dem egner sig til at fremstilles for Offenligheden, da det vrimler med saa lave Udtryk, at man maa forbavses over, at en halv- eller hel-gejstlig Mand kunde tumle med sligt.

Worms Digte gik løs paa alt muligt, og Kingo fik sin Bekomst; det er imidlertid ofte vanskeligt at bestemme, hvad der sigter til ham eller andre. Vi anføre et Exempel paa Stiklerier af den simple Slags, som upaatvivlelig gaar paa Kingo som Digter:

Jeg mangen Skjaldrer ser med Hyklepen florere,
med Verse-Kram og -Knas de højt tør aspirere,
men hvortil tjener sligt Tallerkenslikkeri,
det er kun Spilleværk og opblæst Fantasi.
Thi Ret og Sandhed de nedtræder under Fødder,
med Laster tier de, som dem for Øjne møder,
og smigre hyklevis som Akabs Præstesekt,
slig Snylterimer er af samme Art og Slægt.

I «En ny Rimekonst» siger Worm:

Jeg kjender her en Mand, som meget har at sige,
som udi Rimekonst skal næppe have Lige,
ej saa urimeligt kan sættes hannem frem,
han faar det jo i Rim, saa det har Art og Klem[1]).

Men af de rent personlige Smædedigte mod Kingo er det om hans Kalot det mest bekjendte. Vi kunde helst ønske at forbigaa det med Tavshed, men det hører med til Skildringen af Personer og Tid og maa derfor berøres, skjønt det er ikke meget værd. Det begynder saaledes:

Jeg véd en Kalot
en Gejstlig at bære, han nylig har faat,
hun sidder paa Toppen hans Hoved saa fast,
han kan den for ingen aftage med Hast,
hun varmer hans Pande, det gjør ham saa godt
at bære Kalot.

Han er jo en Mand,
er kommen fra Bonde i ypperlig Stand,
med Finhed at melde, er bleven til Præst,
dog Hykler at være, det finder han bedst;
nu Haaret er borte, hans Hoved er blot,
thi bær han Kalot.

Jeg saa' ham engang
blandt dennem, som ere i højeste Rang;
jeg tænkte: Kalotten han tager vel af,
mens de ham tiltalte og Hænderne gav.
Men ligesom Halen den følger sin Rot,
saa sad hans Kalot.

---

[1]) Rostg. Saml. 167 fol. S. 817 og 838. Univbibl.

Jeg væmmes derved,
du trykker Kalotten i Panden dybt ned,
saa sidder i Nakken det purvorren Haar,
og du som en Allik med Hovedet staar,
forvirret du synes, fordi du har faat
den lumpne Kalot.

Paa disse Smæderim svarede Kingo, og det er kun et Vidnesbyrd om Tidens Tone, at han gav ham Svar som Tiltale; hvert af Worms Vers faar Svar i et lignende af Kingo. Det begynder saaledes:

Hvis er den Kalot,
du Æsel optegner saa ilde til Spot
og laster, den sidder paa Hovedet fast,
fordi den ej for dig aftages med Hast;
den varmer mit Hoved og gjører mig godt,
du lumpne Hundsfot!

Du varst i Betryk,
om ikke du havde den spanske Peryk,
der kunde bedække dit skaldede Svin,
som mæsker dig daglig med Øl og med Vin
og altid opspinder til Galskab en Tot,
du lumpne Hundsfot![1])

At Kingo saaledes lod sig tirre til at svare igjen, er et Bevis paa, i hvor høj en Grad Worm havde krænket ham i det hele taget, formodenlig ved at lade sine Smædevers cirkulere i Afskrifter. Det er ganske vist pinligt at se en Mand som Kingo saaledes lade sig rive hen af sin Uvilje, men for Datidens Øren lød det ikke saa ilde som nu. Worm svarede forøvrigt endnu engang og fremførte allehaande grov Haan mod Kingo, saasom at han havde været fuld i Kirken, at han havde ligget i Rendestenen,

---

[1]) Lützows Miscellanea. Kgl. Bibl.

Beskyldninger, som man ikke maa tillægge nogen Sandhed, thi Worm var vitterligt en Løgner, der fremførte lignende Ting mod enhver, selv de bedste Mænd, naar de ikke vare efter hans Hoved, eller han blot havde hørt nogen løs Sladder. Men ganske vist havde Kingo sine Fejl og sine Fald; hvor kunde han ellers synge saa hjærtelig:

Jeg har og vel forsøgt, hvor fodefalsk og glat
al Verdens Bane er. O Gud! tag derfor fat
og hold min højre Haand, at jeg til Skamfald ej
skrænter hen,
saa min Uven
beler mig paa min Vej!

Men hvad der laa bagved det hele, var en nagende Misundelse; netop i de Aar, da Worm sled Skoleriset i Slangerup og ikke kunde komme videre, steg Kingo frem paa sin glimrende Bane og tildrog sig almindelig Beundring fra alle Kanter. Men at Kingo i det hele og store har taget dette besværlige Forhold paa den rette Maade og «destilleret den Galde», som han et Sted siger, i Troen paa ham, der leder alle Ting, det er der ingen Tvivl om. Vistnok i Mindet om Jakob Worms Fjendskab og andres Falskhed, synger han siden:

Jeg var min Uvens daglig Sang
og fandt hans Tunges Knibetang,
min Ven han gav mig vel et Smil,
men hvæssed dog paa Falskheds Pil;
min Nabo holdt sig fra min Dør,
hans Huldskab var som Siv og Rør.

Et endnu synligt Minde om, at der i disse Aar har været bitre Forhold i det lille Slangerup, er et Epitafie, som blev opsat 1675 af Borgermesteren Hans Atke, Broder til Kingos Velynder Karsten Atke. Denne Mand var en af dem, som paa Kjøbstædernes Vegne mødte paa Rigs-

dagen i Kjøbenhavn 1660; der gaar endnu den Tradition om ham, at han var en meget fremtrædende og myndig Mand, hvad ogsaa hans særdeles smukt udførte Billede paa Epitafiet giver Indtryk af. Her har han blandt andet sat følgende Linjer:

Jeg denne Kirkes Gavn og Byens Tarv at øge,
det Gud er bedst bekjendt, har altid traat at søge.
Gud kaldte mig, og jeg er for hans Ansigt set,
hvor Jesus mig har dømt og ej en falsk Profet.

Mindesmærket er opsat af Hans Atke selv, 5 Aar før han døde. De sidste Ord: «Og ej en falsk Profet» indeholde aabenbart en Sigtelse, men mod hvem? Tanken falder strax paa en af de to, som da levede med Atke i den lille By, Kingo eller Worm, men det er uden Tvivl den sidste, der menes. Dels véd man nemlig ikke andet, end at Kingo altid stod i godt Forhold til Slægten Atke, der havde taget sig af ham, dels kunde han vistnok have forhindret Opsættelsen af en for ham krænkende Indskrift i sin egen Kirke. Med Kingos Karaktér og med hans allerede da ikke ringe Gunst paa højere Steder for Øje kan man endog paastaa, at disse Linjer havde ikke faaet Lov at blive staaende. Det er da upaatvivlelig Worm, der sigtes til som falsk Profet; han har vel sagtens behandlet Hans Atke paa samme Maade som Kingo og saa mange andre, maaske udbredt Smædedigte over ham.

Vende vi os nu fra Betragtningen af de Fortrædeligheder og Gjenvordigheder, der mødte Kingo i Slangerup, kunde vi ønske at dvæle ved den Vennekreds, der samlede sig om ham, men her staa vi tomme og uden Efterretninger. At han nød megen Agtelse blandt sine Standsfæller i Omegnen, er der ingen Tvivl om, og han blev, da han nogle Aar havde været i Slangerup, valgt til Viceprovst i Herredet. Der holdtes dengang regelmæssige Herredskonventer, og vi faa et lille Indblik i Tiden, naar vi høre, at det ved Landemoder indskærpedes Præsterne·

ikke at møde ved Konventerne i graa Klæder og med Ridestøvler og Sporer, men i ordenlig præstelig Dragt. Ligeledes mindedes de gode Brødre om, at det ikke var passende ved Gjæstebud at lade Tobak bringe ind «som en Konfekt efter Maaltidet»; følte de Trang til at ryge, kunde de gjøre det privat. Og lige det samme skulde gjælde om Brugen af Brændevin[1]). Forøvrigt begyndte der netop nu at ske en Forandring i Levemaaden, idet baade The, Kaffe og Chokolade nylig havde holdt deres Indtog i disse Nordens Lande og hurtig skaffede sig Plads i de bedre stillede Kredse.

Have vi ingen bestemte Vidnesbyrd fra Kingos nærmeste Kreds om præstelige Venskabsforhold, saa faa vi søge længere ud. Der møder os da en gammel Mand, hvem Kingo aldrig havde set og vist aldrig fik at se, men som han paa Frastand kom til at holde af og udtale sin varme Hengivenhed for. Det var Provst Villads Nielsen i Udbyneder og Kastbjærg i Jylland ved Indløbet af Mariager Fjord, en Præst af den gode, gamle Slags, grundmuret i Troen. Hans Navn var ikke blot æret i hans egen snævrere Kreds, men hele Landet over, thi han var en flittig og grundig Forfatter. Hans Skrifter vare opbyggelige og omhandlede Kristendommens Kjærnepunkter, saasom Budene, Daab og Tro, Fadervor, Nadveren, Sorg og Død; Titlerne paa dem vare efter Tidens Skik undertiden lidt løjerlige, men ret betegnende, f. Ex. Nøglen til Guds Hjærte, Katekismi Postbud, Rakels Barselseng. I Aaret 1671 udgav han: Himmeriges Barnemoder, en kort og enfoldig Forklaring over Daabens Sakrament, tilegnet Oberst Frederik v. Arenstorff til Overgaard, den siden noksom bekjendte Fører for den danske Hær i den skaanske Krig, og hans Frue Avgusta E. Rumohr. I Fortalen siger Villads Nielsen, at han ikke havde ventet sig Levneds Frist til at fuldkomme dette Skrift, baade for jævnlige Skrøbeligheder og Tidernes Vanskelighed, men

---

[1]) Bestemmelse paa Roskilde Synode 1670.

efterdi Gud har givet ham Livet, saa har han søgt Trøst mod Tidens Besværlighed, og i den hellige Daab har han da fundet Guds Børns Trøst. Bogen er god og endnu værd at læse. Han bruger deri det Udtryk, at Vandet i Daaben bliver «fast gjennemgudet» af Faders, Søns og Helligaands Navn, saa de, der tro og blive døbte, kunne ikke andet end blive Guds Børn. Vi maa ikke forarges over, at det kun er Vand, men annamme Guds og vor Frelsers Fromhed og Kjærlighed deri, ligesom Hyrderne annammede ham i Klude, og ikke som den syriske Høvedsmand vredes over, at vi vises hen til Vand. Om de smaa Børns Tro, naar de døbes, siger han, at det vel ikke lader sig forstaa, men Fornuften vil jo altid gjærne mestre og være vís; den vil ligesom de Bethsemiter kige ned i Arken, om Gud er der (1 Sam. 6, 19.), den vil tage Maalestokken i Haand og maale. «O, du daarlige Fornuft; det er ikke dig, men det er Aanden, der kan randsage alle Ting, lad derfor din Maalen være! Fornuften er ikke Troens Herre, men Troens Fange.» Han hævder, at vi ikke blot ere døbte i Guds Navn, saa at Daaben har sin Kraft og Værdighed af ham, men ogsaa til Guds Navn, saa at den skal være os som en Tugt til at ære, frygte, tjene og tilbede ham og dermed afsondre os fra Djævelen, hans Væsen og Gjerninger.

Villads Nielsen hørte til Landets bedste Præster, og han stod i nært Forhold til den lærde og gudfrygtige Holger Rosenkrans; det var den alvorlige, praktiske Fromheds Retning i det Spor, som Arndt i Tyskland havde anvist, navnlig ved sit berømte Skrift om «den sande Kristendom». Det er derfor betegnende for Kingo, at han med Varme sluttede sig til Villads Nielsen; han maa skriftlig have staaet i Forbindelse med ham, eftersom den oven anførte Bog strax i sin første Udgave bærer en Tilskrift af Kingo: «Sin ubekjendte, dog vel bekjendte gode Ven i Kristo, den hæderlige og fornemme, vellærde Mand Hr. Villads Nielsen til Ære». Og han ledsager Tilskriften med et Digt, hvori han siger:

O Hjærtens Sjælemand, du trykker dig alt ind
med Herrens sødest Ord i stenestive Sind.
Jeg har dig aldrig kjendt, dog kjender jeg dit Hjærte,
jeg fik et Maaltid Mad hos dig, som jeg begjærte;
dog saast du aldrig mig; vi blive dog velkjendt,
før Kjærligheden faar sit store Maaltid endt,
som aldrig, aldrig sker. Dog skal vel dette blive,
at baade jeg og fler skal Ærens Kundskab give,
hvorved at Verden dig skal evig kjende grandt. -

Der ligger ikke saa lidt i disse Linjer; det er mere end en Anerkjendelse og Tak, det er en glad Samstemning af den yngre med den ældre, hvem han skylder saa meget. Det viser os, at Kingo følte sig i Overensstemmelse med den Retning her i Landet, der havde kristeligt Liv i sig i Modsætning til den stive og kolde Orthodoxi. Villads Nielsen døde 1681, og Fr. Arenstorffs Frue vilde ikke tillade, at et Epitafie blev sat op over ham, «fordi hans Færd ikke stemmede med hendes, og hun i Liv og Død hadede ham». Siden er det dog i al Tarvelighed bleven ophængt [1]).

Allerede i Aaret 1675 døde Sjællands Biskop Johan Vandal, og hans Efterfølger blev en Mand, hvem næppe mange havde ventet at se i denne højt betroede Stilling. Det var en kun 29aarig Præst, Hans Bagger, en Professorsøn fra Lund, hvis korte Løbebane endog havde været delt mellem Sverige og Danmark. Student var han bleven ved Kjøbenhavns Universitet, men han havde snart forladt dette og var draget til Greifswalde i Pommern, som dengang var svensk. Siden vendte han for en Stund atter sine Fjed til Kjøbenhavn, hvor han tog Bakkalaureusgraden, men da han som en dygtig ung Lærd opnaaede Rejseunderstøttelse, drog han til Tyskland, hvor han i et

---

[1]) Om Villads Nielsen: Pontopp. Ann. 4, 611. L. Helveg: Kirkehistorie efter Ref. 1, 386. — Himmeriges Barnemoder 1671. Kingos Tilskrift er dateret: Kjøbenhavn d. 20de Oktbr. 1671.

Par Aar flakkede om mellem forskjellige Højskoler. 1669 vendte han hjem til Lund, der jo var bleven en svensk By og Aaret i Forvejen havde faaet sit Universitet «Carolina» oprettet; han tog her Magistergraden og fik Kongebrev paa at blive Professor. Et Par Aar efter drog han med en svensk Sendefærd til England, hvor han opholdt sig i længere Tid, kom saa hjem til Lund, hvor han nu skulde tage fat paa sin Professorgjerning, men pludselig blev han, det var i Aaret 1674, kaldet til Sognepræst ved Frue Kirke i Kjøbenhavn og Stiftsprovst, og allerede Aaret efter sad han paa Bispestolen. Baade det ene og det andet vakte naturligvis almindelig Forbavselse, men Forklaringen var den, at Griffenfeld, som i disse Aar stod paa Magtens Tinde, yndede ham og havde Tro til hans Duelighed, hvortil kom, at Bagger ægtede hans Søster, den unge og smukke Enke efter den forrige Stiftsprovst ved Frue Kirke.

Griffenfelds Valg var ingenlunde faldet paa den urette, thi hvorvel Bagger i Lærdom stod tilbage for mangen anden, saa var han dog baade begavet og dygtig. I Begyndelsen var det almindelige Omdømme stærkt imod ham; man ærgrede sig over den Lykke, han havde gjort, men han vandt snart Folk for sig ved sin virkelige Duelighed og sit jævne, muntre Væsen. Der var noget gemytligt ved den lille Mand, skjønt han ogsaa, naar det skulde være, kunde holde stærkt paa Værdigheden. Der var dog én, der fattede et formeligt Had til Bagger og trolig søgte i Smug at nedsætte ham, det var Jakob Worm. Ligesom han haanede sin nærmeste Foresatte, Kingo, ligesom han udspyede sin Galde mod sin højeste Foresatte, Griffenfeld, fordi denne, der nok forstod sig paa Mennesker, ikke vilde befordre ham, saaledes dængede han nu ogsaa Biskop Bagger til i sine utrykte og anonyme Smædevers. Naturligvis fordi Bagger heller ikke skjønnede nok paa hans Fortjenester. Et saadant Nidskrift hed: «Den alamodiske Epafroditus», og her gik han løs dels paa Biskoppen, dels

paa dennes Famulus, en ung Theolog Morten Lipper, som formodenlig ikke havde været imødekommende nok mod Worm. Man faar af dette Skrift et Karrikaturbillede af Bispens Visitatser. Dér kommer den ungdommelige Biskop dragende med sin Famulus, den sidste ikke i en adstadig Studenterkjole, men i et Liberi som en Abe. Komme de i en Præstegaard, hvor Manden er sat og alvorlig, da stemme Bisp og Famulus samme Tone an; Bispen ser lige saa gravitetisk ud som Kirkeværgen i Strassburg, alle skulle staaende læse til Bords, han uddeler Irettesættelser, Krucifixet hænger ikke passende i Stuen, Præsten er ikke præstelig nok i Klæder; Famulus hvisker Konen i Øret: «Min Herre er vred, han maa stilles tilfreds». Men en anden Lyd faar Piben, naar Præsten er af den gemytlige Slags; da slaas Gjækken løs; man lever ikke *superintendentikôs*, men *studentikôs*. Bispen snakker op og drikker med Selskabet, Famulus ikke blot drikker, til Øjnene bæve i Hovedet, men fordriver Tiden med at spille Ferkering og Lanter[1]). Hvis Præsten vil slippe for slem Behandling, da har han nok at koste paa at made dem; til Afsked mister han mangen Gang sine bedste Bøger, som han maa laane Bispen, og maa endda være glad, om Famulusen til Farvel ikke render ham i Pølen med sin Hest eller sætter Ild paa Gaarden med sine Pistoler. I lige Maade har Worm travlt med Baggers Manerer paa Prædikestolen; han er theatralsk, manøvrerer idelig med Lommetørklædet, hans Stemme er heller ikke tilpas; han er hoven overfor Præster, Rektorer og Degne, Rektorer ikke at forglemme[2]).

Dette er nu en skaansom Fremstilling af Worms Udgydelser; læste i deres Nøgenhed tage de sig ikke nær saa godt ud, saaledes de bekjendte Vers:

---

[1]) Kortspil. Et af de vigtigste Kort i Lanter hed Pamfilius.

[2]) Om Bagger: Jens Møller: Nyt theol. Tidsskrift, 16 Bd. — O. Wolff: Journal for Politik osv. 1812. E. Pontopp. Kirchenhist. S. 92 ff.

Men vi maa vor' Øjne væde
ved den hede Taarestrøm,
beskelig maa vi begræde,
at Guds Kald er kun en Drøm.
Simon Magus, Tæver, Tisper
kalde Præster, Provster, Bisper.

Kirkenøglen undertiden
hænger ved et Tøselaar,
Peters Nøglebaand ved Siden
bæltehænges paa et Faar,
en Skomagers Syl og Risper
kan nu gjøre Præster, Bisper[1]).

Ligesaa smagfuldt er det, naar han siger om Baggers Udnævnelse:

Fra Fjende-Sol og -Slægt til Pavedom han (ɔ: Griffenfeld) kalder
en lækker Kurtisan, som Søster vel befalder.

Samtiden og Eftertiden har bevidnet, at Bagger var en retsindig og tro Herrens Tjener, som heller ingenlunde manglede Mod til at tage Bladet fra Munden overfor de allerhøjeste Personer, hvorfor han endog engang blev suspenderet.

Bagger var saaledes bleven Kingos Foresatte; af Worms Digte lader det til, at denne har set Bispen paa nært Hold, maaske ved Visitats i Slangerup. I ethvert Tilfælde er det vist, at Bagger satte megen Pris paa Kingo, og da denne snart blev hans Embedsbroder, udviklede der sig et varmt, gjensidigt anerkjendende Forhold imellem dem, saa at de siden hen i Livet med Glæde mødtes og arbejdede sammen.

I 8 til 9 Aar var Kingo Præst i Slangerup. Et syn-

---

[1]) Af *Studiosus lamentans*, skrevet omtr. 1673. — Simon Magus og Skomageren er Griffenfeld; Faaret er Bagger.

ligt Minde om denne Tid har han skjænket Kirken dér i en Lysekrone, som hænger der endnu. Paa denne staar:

Dit Ord, o Gud, det er din Kirkes Lysekrone,
som skal vejvise os til Lysets eyig Trone,
lad og i Slangerup dit Lys ej pustes ud,
det beder Kingo, som bar Fakkel for din Brud.

Og disse sidste Ord ere sikkert saa sande, som muligt. Kingo bar Fakkel for Kristi Brud, for den Menighed, der var ham betroet; han lod Ordet lyse og lyste ogsaa selv ved hele sit oprigtige Væsen. Men Gud havde betroet ham et større Pund, saa at han ej blot bar Blus for den lille Kreds i sin Fødeegn, men ogsaa for hele Kirkefolket i Danmark til Oplivelse og Glæde. Det er dette, vi i det følgende skulle betragte.

VI.

Aandelig Digtning i Slangerup.

I Kirkehelsinge havde Kingo begyndt sin Virksomhed som Digter, og hvorvel Eftertiden ikke har godkjendt disse hans Frembringelser i deres Helhed, vare de dog af Samtiden blevne modtagne med Paaskjønnelse. I Slangerup fortsatte han med Kraft, hvad han saaledes havde begyndt; han betraadte nye Baner og høstede Berømmelse paa dem. Vi have allerede set, hvorledes han forsøgte sig i Hyrdestilen med sin «Chrysillis», og hvor godt han var kommet derfra; naar dette lille Digt slog saa stærkt an, da laa det for en stor Del i, at denne Art af Digtning var i høj Grad moderne. Den havde nærmest sit Udspring i Frankrig, især fra den berømte Hyrderoman «Astrea», der havde vakt en overordenlig Opsigt dér og formelig forstyrret Folks Hoveder; fra sit Hjemsted var dette Digt vandret gjennem Tyskland til Danmark, hvor det for største Delen var bleven oversat af Søren Terkelsen, og overalt fulgte Begejstringen det. Under Navn af «Astreæ Sjungekor» gik en Mængde Hyrdesange med Melodier til rundt blandt Folk, og man var henrykt over disse følsomme Udgydelser mellem Hyrder og Hyrdinder, man var bevæget ved de Gjenvordigheder, deres Kjærlighed maatte friste, og man følte sig opbygget ved de moralske Betragtninger, der kom frem. Kingos Forsøg i denne Slags Digtning var noget af det mest vellykkede, der fremstod her i Landet.

Idet Kingo følte Digterkaldet som en Gave fra Himlen, et betroet Pund, — og det gjorde han — maatte det ligge ham paa Hjærte med Alvor og Kraft at hellige sig

til det. Men hvorvel Digtere fødes, hvorvel den sande Poesi er en Gnist fra Himlen, saa kræver Digtningen som enhver anden Konst sit Arbejde. Og det forstod Kingo saa godt. Saa' han da ud over sit Fædrelands poetiske Litteratur, da var det ingenlunde skjult for ham, at den stod paa et ufuldkomment Trin; naturligvis kunde han ikke se det, saaledes som vi nu kunne det, men han kunde se det, og flere end han. Tilstanden var dengang saaledes, at det 17de Aarhundrede i én Henseende havde gjort et Tilbageskridt fra det foregaaende. Reformations-Aarhundredet var i aandelig Henseende langt mere bevæget, selvfølgelig mest i religiøs Retning; det Liv, der da var oppe, havde givet sig Luft i mange friske, hjærtelige og dybe Sange, for største Delen vel Oversættelser fra Tysk, men en Del af dem dog originale danske. Det 17de Aarhundrede kunde ikke maale sig med sin Forgænger, skjønt det kunde fremvise én ypperlig Digter, Anders Arrebo, som havde meget af Luthertidens umiddelbare Friskhed ved sig; han slog Strengene saaledes, at han i sine bedste Digte endog kan tiltale vor Tid. Men én Svale gjør ingen Sommer, og efter Arrebos Bortgang saa' det bedrøveligt ud paa det danske Parnas. Det manglede ikke paa Folk, der forsøgte at krybe derop, men paa den Maade lader hint Bjærg sig nu engang ikke bestige; der skal Vinger til, og dem havde man ikke, eller de vare saa smaa, at man knap kunde naa' Halvvejen op til Toppen. Og stort videre naaede selv en Mand som Bording dog ikke. Kingo havde derimod en Følelse af, at Vingerne manglede ikke ham, naar han blot kunde bruge dem rigtig. Dertil hørte Arbejde og Øvelse.

Det Stof, en Digter skal bearbejde paa lignende Maade, som en Billedhugger Leret, er Sproget. Det skal bøjes let og smidigt, det skal være rent og klart. Men i hvilken Tilstand befandt vort Modersmaal sig dengang? Latinen havde jo Overherredømmet; det var de Lærdes Sprog, og den lærde Verden havde meget at betyde. Saa var der Fransk, der nu mere og mere trængte sig frem som de

fines og højtstilledes bedste Udtryksmiddel, og Tysk, som var en gammel Bekjendt her i Danmark, om end ikke af de gode. Dansk maatte finde sig i at indtage den nederste Plads omtrent paa samme Maade som Bønderne. Og disse sidste vare noget nær de eneste, der talte Modersmaalet saa temmelig rent; i Kjøbstadfolks Tale stak tyske Ord idelig Hovedet frem, ligesom Latinen hos de Lærde. En Lykke var det, at det danske Sprog skulde lyde fra Prædikestolen; derfor blev ingen nærmere til at hævde det end Præsterne, der stadig offenlig maatte benytte det. Men ét var at bruge det mundlig, et andet skriftlig. Naar man betænker, at hele den højere Dannelse — og anden var der knap Tale om — var paa Latin, saa kan man let sætte sig ind i, hvor vanskeligt det maatte være for Datidens dannede Mennesker at behandle Dansk. De havde jo desuden indsuget den Lærdom fra Drengeaarene af, at Latinen var Fuldkommenhedens Sprog.

Imidlertid viste der sig, glædeligt nok, adskillige Tegn paa, at det danske Maal havde sine Elskere. Netop i Kingos Studenterdage, i Aaret 1657, traadte én af de Lærde, Professor i Medicinen Rasmus Bartholin, Broder til de Bartholiner, Kingo dengang var knyttet til, ved en Universitetshøjtid op og holdt en latinsk Tale om Studiet af det danske Sprog. Det var en varm Hævdelse af Modersmaalets Ret. «Jeg lover eder», sagde han, «baade Visdom og Rigdom og Hæder og Ære, jeg lover eder alle et fornøjet Liv, naar Modersmaalet bliver dyrket med Alvor. Skulle vi vise Utaknemlighed imod vort eget Land? Nej, ved at tjene vort Fædreland gavne vi netop Videnskaben. Hvad der hidtil alene har været de Lærdes Sag, det skal da blive alles. Vel véd jeg, at de fleste holde for, at vort Maal er ikke ret skikket til at udvikle, hvad der kræves til en videnskabelig Meddelelse, men lad os dog først forsøge det, førend vi mistvivle. — Derfor beder og besværger jeg alle gode Mænd og Fædrelandsvenner at lægge sig paa Hjærte, hvor mange og store Goder, der gaa tabte for Fædrelandet, naar Modersmaalet

ringeagtes. Længe nok have vi tyet til fremmede; lad os bruge Naturens Gaver og ved vor Gjerning vise, at vi ikke staa tilbage!» Hvem véd, om ikke disse djærve og sande Ord ere slaaede ned i Kingo, som troligt nok var Tilhører ved denne Lejlighed. Og man saa' det glædelige Syn, at der hist og her traadte Dannemænd frem, som ikke nøjedes med at tale om Modersmaalets Ret, men gjorde Alvor af at fremhjælpe Sproget. Der var jo saaledes vor gamle Bekjendt, Søren Povlsen i Slangerup; han havde trolig arbejdet for Dansken, særlig at den kunde blive bekvem til Versebrug, og ham kjendte Kingo da godt. Ude paa Refsnæs boede Præsten Lavrits Kok, en Mand, man vel ikke véd stort om, men som havde dansk Kraft nok til at digte sin uforglemmelige Dannevirke-Vise: «Danmark, dejligst Vang og Vænge!» I Ørslev ved Skjælskør var for faa Aar siden død Præsten Hans Mikkelsen Ravn, en Mand, der havde et saare skarpt Blik for Modersmaalets Renhed. «Vi have tysket saa længe», skrev han engang, «at vi ere blevne halve Tyskere, og nu er man ej nøjet dermed, men vil endnu oven i Kjøbet flikke dette Blandingssprog med franske Gloser. Hvis Ønsker havde nogen Magt, da vilde jeg ønske, at alle vilde sammensværge sig med mig i al Venskabelighed om igjen at jage hine slet sammenhængende Ord ud af Sproget.» Videre var der Præsten i Kjøge Erik Pontoppidan (den ældre), der skrev en dansk Sproglære, den første virkelige, et for sin Tid udmærket Skrift, der opredede mangt og meget, som hidtil havde staaet uklart, og Præsten i Birkerød, den fra Svenskekrigen bekjendte Henrik Gerner, der ligesom Ravn laa i stadig Fejde med de indtrængte fremmede Ord og arbejdede paa det danske Sprogs «Skriverigtighed». Men som den sidste i Rækken nævne vi Peder Syv, Præsten i Hellested i Stævns, 3 Aar ældre end Kingo, den udmærkede Samler og Gransker i Modersmaalet; allerede 1663 havde han skrevet fortræffelige «Betænkninger om det cimbriske (ɔ: det nordiske) Sprog», og i Aarenes Løb gjorde han sig

end mere fortjent ved sin «danske Sprogkonst», sine Samlinger af Ordsprog og Folkeviser. Han blev den ypperste af dem alle, men ingen kan nægte, at det var en sjælden Samling af sjællandske Præster, og i deres Tal traadte Kingo nu ogsaa ind. «Hvad Tid han kunde unddrage fra sit Embedes Forretninger», skriver en af hans Biografer, «har han anvendt paa flittige Studeringer, særdeles at excolere vort Moders Sprog og danske Poesier, hvortil han fra Ungdommen op sær inklinerede» [1]).

Det var Kjærligheden til vort Sprog, der drev Kingo til at dyrke det; ligesom de oven nævnte Mænd søgte han at rense det for fremmede Ord og derimod optage gode gamle danske Ord, der vare gaaede ud af almindelig Brug. Alle hans Skrifter kom til at bære fordelagtigt Vidne derom. Men naar han nu saaledes fik Sproget renset, hvad vilde han saa danne af det? Ja det var jo Poesi. Han følte ingen Drift til at optræde som prosaisk Forfatter; Digt skulde det være. Sproget skulde altsaa under hans Haand formes til Vers; det var et Arbejde, som mange, grumme mange fuskede paa, men han vilde ikke være blot Dilettant, han vilde være virkelig Konstner. Hvad der i den foregaaende Tid var digtet og virkelig fortjente Navn af Digtning havde fra Formens Side store Ufuldkommenheder; Sproget gjorde dem for mange Knuder under Dannelsen af Versene, og de vare ikke klare over, hvorledes de skulde behandle det. Endog Anders Arrebos Vers frembød jo mange Ubehjælpeligheder. Søren Povlsen havde ved sin Verselære givet mange gode Vink om Versemaal og Versefødder, og den studerede Kingo jo nok flittigt, men han blev ikke staaende herved.

Et Folk saa lille som det danske kan, aandelig talt, langt mindre være sig selv nok end et større Folk kan det. Vor Litteraturs Historie bærer næsten til alle Tider Vidnesbyrd om, at trods vor hæderlige Selvstændighed ere vi dog kun blevne til det, vi ere, paa Grund af vor Mod-

---

[1]) Deichmann i Ligtalen.

tagelighed for fremmed Paavirkning. De fleste Tilskyndelser faa vi uden fra og kunne da mangen Gang med Held føre det videre; der gives endog de Strømninger, der have sat deres bedste Frugt hos os. Saaledes har det været i nyere Tid, og saaledes var det ogsaa dengang. I Tyskland havde en Forbedring af Digtekonsten længe været i Opkomst; allerede før Trediveaarskrigens Udbrud var der i Weimar — den samme By, der siden til en Tid skulde blive Evropas ypperste Digtersæde — stiftet et saa kaldet «frugtbringende Selskab», der navnlig gik ud paa at rense Sproget for fremmede Ord; det omfattede baade Fyrster, adelige og Lærde, og øvede en betydelig Virksomhed, og naar vi nys have set en lignende Bestræbelse her hjemme, da hører dette med til Selskabets fjærnere Frugter; der var en Forbindelse mellem det ene og det andet. En Bog, der kom til at spille en stor Rolle for alle Dyrkere af Digtekonsten, var «Von der deutschen Poeterei» af Martin Opitz. Heri indskærpedes det som en Grundregel, at Poesien maa have sin egen Udtryksmaade, forskjellig fra Prosaens eller det daglige Livs; det gjælder om at anbringe passende Lignelser, finde paa velklingende Sammensætninger og derhos udspække det hele med Mythologi og anden Lærdom. I Epos og Læredigt, hvor der handles om saadanne høje Ting som Guder, Konger, Helte og deslige, skal man lade Personerne, ja ogsaa de livløse Gjenstande, optræde talende, og det skal være Taler i stor Stil med Kraft og Lidenskab; man skal undgaa at nævne Tingene ligefrem, men helst omskrive dem med høje, prægtige Ord. Og i saa Henseende vistes der hen til mangt et Exempel hos Grækere og Romere. Opitz var ikke blot Theoretiker, men praktiserede selv denne forbedrede Digtekonst, der vandt stort Ry. Men andre gjorde det dog langt bedre end han, der iblandt Holsteneren Johan Rist, en begavet Mand, der delte Opitz' Anskuelser, og som ved sine Digte skaffede disse Indpas i vide Kredse. Han boede i Wedel ved Elben og stiftede et litterært Samfund «Elbsvane-Ordenen», der for-

bandt sig til at virke for forbedret Digtekonst. Rist forfattede baade verdslig og aandelig Poesi, som selvfølgelig var i den vedtagne Stil, og han blev i høj Grad beundret; adskillige af hans Salmer vare virkelig fortræffelige og bruges endnu. Men da han boede saa nær op mod Danmark, bredte hans Ry sig snart herind; han blev ogsaa her læst, yndet og beundret.

Kingo var en ret oplyst og kundskabsrig Mand. Hvor dybt hans Kundskaber stak, kunne vi ikke med nogen Sikkerhed maale, men der kan ikke tvivles om, at han efter Lejlighed søgte at følge godt med Tidens Udvikling. Foruden de gamle Sprog kunde han Engelsk og Tysk, ogsaa noget Fransk. Engelsk har han vistnok hørt i Hjemmet af Faderen; vel var denne som Barn kommet til Danmark, men han har muligvis siden været igjen i Skotland for at lære sin Haandtering. Forøvrigt var det slet ikke nogen Sjældenhed, at Folk af den lærde Verden kunde Engelsk; mange studerede i Oxford; det laa jo nær for Kingo at lægge sig efter sit fædrene Maal. Han kunde tale Engelsk, og han anfører lejlighedsvis engelske Ord som Forklaring, men forøvrigt kan der ikke paavises nogen ligefrem Paavirkning fra denne Side paa ham som Digter. Anderledes med Tysk. Naturligvis kunde Kingo, som alle dannede Mennesker her til Lands, Tysk; der var jo en stor Forbindelse med dette Land, der var tillige kristeligt Fællesskab med Nordtyskland; mangen Bog, især af den opbyggelige Slags, fandt Vej herind og fik Plads i Præsternes Boghylder. Men paa Kingos vilde man ogsaa finde andre end rent opbyggelige, ogsaa poetiske; navnlig er Rist i flere Henseender bleven ham et Forbillede. Ogsaa Paul Gerhardt, der paa denne Tid endnu levede som gammel Mand, var kjendt og vel ogsaa kjær for Kingo, thi at kjende hans Salmer var det samme som at faa dem kjære, saadan et Indtryk gjorde denne milde, elskelige Digter, den største i Tyskland efter Luther, paa alle og gjør saa endnu.

Den Betragtning af Poesien, som gjennem Opitz, Rist

og andre trængte sig frem, er meget forskjellig fra vor Tids Smag. Vi ville gjærne have den saa naturlig som muligt, vi finde, at en ædel Simpelhed er den sande Poesis bedste Smykke. Den daværende Smag gik i en ganske anden Retning. Det var Ludvig den 14des Tid; han var den glimrende Sol, som endnu var i sin Opgang, og som alle bøjede sig for. Hans Hof er Symbolet for hin Tid; pompøst, afmaalt skulde alt være; den uhyre Paryk, som nu smykkede Herrernes Hoved, var som en Glorie, og Damernes Slæb som en Paafuglehale. De høje Hæle vare som Koturner, der gjorde Gangen afmaalt og stiv. De lige Linjer behagede Datiden; disse Haver med de klippede Hækker, disse lange lige Alleer, som nu trætte os, fyldte Folk med Henrykkelse. Som Smagen var i Dragt og Moder, saaledes i Poesien; det ene er som det andet. Versene fik ogsaa nu deres afmaalte Trin; skulde de være i højere Stil, gik de alle i samme Trit: Alexandrinerne blev det rette Versemaal, og de blev ved at være det i næsten halv andet hundrede Aar. Det klædte ikke saa ilde paa Fransk, daarligt paa Tysk, endnu daarligere paa Dansk. Det synes man nu; dengang fandt man det skjønt; om Smagen kan det ikke nytte at disputere. For os faa disse alexandrinske Vers langt fra noget rigtig højtideligt, de klinge snarere parodisk, men maaske har Holberg nogen Skyld deri fra den Stund af, da han lod sin Peder Paars sejle ud i Verden paa dette Versemaal. Vil man sætte sig ind i Kingos Tid og vurdere hans Digtning, da maa man stadig have *in mente*, at hans Tid i et og alt falder sammen med Ludvig den 14des.

Fra Aaret 1670, det vil sige fra Kristian den 5tes Tronbestigelse, tager Kingos Digtning et stærkt Tilløb; han gaar saa at sige over fra at være Sanger for en snævrere Kreds til at blive det for hele Landet. Han hilser strax den nye Konge i et stateligt, opsigtvækkende Digt; Opmærksomheden var fra nu af stærkt henledt paa ham. Dette fremgaar blandt andet af en Betragtning over den danske Digtning af Jens Sten Sehested, som

skriver sig fra det følgende Aar 1671. Den kaldes «tromenende Erindring til alle konstædle, ret- og dybsindige Lyst- og Konstpoeter». Da den sætter os ganske godt ind i, hvad Tanker der rørte sig paa dette Omraade, anføre vi lidt af den; han udbryder:

O Landsmænd, bliver ved vort Modersmaal at ære,
som før var halv foragt', dog nu kan Prisen bære,
mens i vor Hjærne klar det saa omæltes kan,
at sig forundre maa den gamle danske Mand.

Han nævner Anders Arrebo som Danmarks Opitz og fortsætter saaledes:

Nu løfter Konstens Sol først Taagen af vor Hjærne,
nu spises*) Nordens Folk af Digtekonstens Kjærne,
nu driver Flidens Blæst en Sky fra dette Land,
fordi sig plantet har Dybsindigheds Forstand.
Vort søde danske Maal er riger' end man mener,
den ædle Digtekonst gjør Sproget daglig rener',
som nu befindes kan ved mange danske Folk;
dybsindig Videnskab er nu Naturens Tolk.

Man ser, at Sehested er grebet af den Bevægelse i Retning af Danskhed, der var kommet frem, og han hilser sin Tid som en begyndende Digtervaar; der er nu saaledes Bording, der fortjener Ære for hans «nette Gejst», og videre er der

Vor Kingo, danske Rist, som vore Sind opløfter,
gjør sig udødelig, fordi han Sproget drøfter
i Konstens nette Trin, til Skallen falder hen,
og vi beholder her en Kjærn' af Dansk igjen.
Det (ɔ: at) han dybsindig er, kan nok med dem bevises,
som har hans Skrifter set, det ringest' Ord maa prises
af alle og enhver, man mærker Held og Fynd,
før end man Hælvten naa'r, i hvis**) han har begyndt.

*) bespises. **) hvad.

Hans dagelyse Konst, hans grund-dyb-nemme Minde
og himmelhøje Sind kan Skriften sammenbinde
som Kjæd' og Lænkeled. Hans snelle Tankepil
randsager alle Ting, det ser man af hans Stil.

Sehested beundrer, hvorledes Kingos Tanke snart stiger op til «Himlens gyldne Noder», snart ned i Havet; snart nævner han Fiske og Fugle, snart Planterne ved Navn; det er især Digtet til Karsten Atke, der her staar ham for Øje. Og videre:

Den skyggerige Skov, de bladefulde Grene,
den krystalklare Flod, de dér igroede Stene
omdøbes mesterlig ved et Forandrings Tegn,
saa snart vor danske Rist lystvandrer i den Egn. —
En konsterfaren Mand maa sige, Hjærtet kipper,
fordi af hvert et Ord Naturens Fylde pipper,
hans hjærterørend' Aand la'r Øjet stirrend' staa,
thi man forundrer sig, hvor Kingo det kan naa. —
Thi vil jeg Kingo nu en Digterfyrste kalde
og den Poete-Prins med Hønepligt anfalde,
det (ɔ: at) han som hidindtil fremdeles bliver ved,
indtil Naturens Knægt ham viser Endens Fjed[1]).

Disse «tromenende» Vers hilste saaledes allerede Kingo som en Digterfyrste og mindede ham om hans Hønepligt at lægge flere Æg af samme Slags. Denne Pligt efterkom Kingo ogsaa paa det bedste, ja paa en Maade som langt overgik Forventningen. Fra nu af deler hans Digtning sig i to Grene, den ene aandelig, den anden fædrelandsk; de løbe paralelle med hinanden og maa behandles hver for sig.

Vi vende os først til den aandelige Digtning, men standse strax ved, at ogsaa denne deler sig i to Grene, den ene af en noget blandet Beskaffenhed, den

[1]) Her efter Addit. 167 fol. Univbibl. S. 1356.

anden rent aandelig. Det blandede er de religiøse Lejlighedsdigte, det vil navnlig sige Vers over afdøde. Paa en Tid, da man ved Død og Begravelse satte alt det Maskineri i Gang, som man kunde overkomme, var det ikke muligt for en Digter at slippe for at give sin Skjærv med. Poetiseres skulde der, og det manglede ikke paa velvillige Sjæle, som gjærne vilde give nogle Rim til bedste for at hædre den afdøde; hvor kunde saa en anerkjendt Poet holde sig tilbage? Det er dog ikke nogen lang Række af Sørgedigte, vi have fra Kingos Slangeruptid, og man faar Indtrykket af, at han ikke har stemt disse klagende Strenge, uden hvor hans eget Hjærte mer eller mindre havde Part med i Sagen. Disse Digte faa mest Interesse derved, at de kaste lidt Lys over hans Forbindelser; den poetiske Interesse er ikke saa stor.

Fra Aaret 1674 have vi Sørgevers over to, der hver paa sin Maade hørte til Kingos Velyndere. Den ene var Karsten Atkes Hustru Helvig. Her synger han:

Al Verden, far da vel! Mig lyster ej at bygge
oppaa din løse Sand. Din store Flagreskygge
  har falsket mangen Mand, at naar han stod sig bedst,
  da var han Lykkens Sving og onde Skjæbner næst.
Saa vidt som Solen sig omkring Naturen nejer,
og Himmelhvælvingen sig rundt om Jorden vejer,
  er ingen Ting at se i Verdens vide Skjød,
  som jo er mærket med Forandrings daglig Død. —
Vel os, om da vi kan saa god en Afsked tage
fra Lykkens Laanegods, at vi skal ikke smage
  en større Bitterhed, end selv at Døden er,
  at skilles fra de Ting, som vi fuld højt har kjær.
Vel os, om vi med Lyst kan Verden bag os kaste
og med en trøstig Sjæl til Evigheden haste! —
Saa har du slidt din Tid, o salige Matrone,
og taget trøstig fat den evig Ærens Krone;
din Husbond fatted's ej i Med- og Modgangs Tide
en engletrygger Ven, hvorpaa han kunde lide. —

Velan saa følge dig, din Bortgang at begræde,
de Venner, som du før har tjent i Lyst og Glæde.
Tag denne sidste Pligt til Takke paa din Grav,
som dig din skyldig Ven til sidste Minde gav[1].

Der er Stemning i disse Linjer; Kingo havde jo i en Række Aar staaet den afdøde og hendes Familie nær.

Fra samme Aar er et Digt over Kansleren Peter Reetz, den øverste Embedsmand i Landet, Præsident i Kancelliet, Herre til Thurebyholm og flere Godser, som døde den 10de Juli i en Alder af 60 Aar. Han var en af de Mænd, som havde staaet Frederik den 3dje nærmest; i Aaret 1652 havde han været Fører for en Sendefærd til den daværende engelske Republik, og det var ved denne Lejlighed, at den bekjendte Scene foregik, at Cromwell vendte sig til den unge Erik Rosenkrans og ankede over, at Kongen af Danmark sendte ham et saa ungt Menneske i et saa vigtigt Anliggende, men fik til Svar af denne: Vel er mit Skjæg ungt, men det er dog ældre end eders Republik! Det er ogsaa bekjendt nok, at Peter Reetz var en af de Mænd, som tog Leonora Ulfeld i Forhør, da hun var bleven indsat i det blaa Taarn paa Kjøbenhavns Slot. Han var forøvrigt en hæderlig Mand, Velynder af Griffenfeld, der stod under ham, og hvem han overlod meget frie Hænder; Kingo havde ogsaa Grund til at være ham taknemlig, da hans Anbefaling havde været en væsenlig Aarsag til hans Ansættelse i Slangerup, og han vistnok i flere Maader havde taget sig af ham, hvorfor han ogsaa kalder ham «sin højgunstige Forfremmer». I Digtet over ham siger Kingo om hans Grav, at den er

en Æres Grav! en Grav, som selv skal sige
for Verdens sidste Mand, at faa var dine lige
i Dyd og dyb Fornuft, i Lærdom og Forstand,
hvormed du tjente Gud, din Kong' og Fødeland[2].

---

[1]) Wielands Saml. 14, S. 63.
[2]) Rostg. Saml. 152 fol. Univbibl.

Fra det følgende Aar (1675) ere to Sørgedigte, der fortjene at omtales. Det ene er over en ung Pige, Maren Bering, som døde i sit 22de Aar. Hun var en Datter af den især som latinsk Digter berømte Vitus Bering, der hørte til Kingos Venner og Velyndere, og som vi derfor skylde en nærmere Omtale. Denne Mand var bleven Student kort efter at Kingo var født og havde opholdt sig i lang Tid i Udlandet, baade i Nederlandene og i Frankrig, det sidste Sted tildels sammen med Brødrene Thomas og Bertel Bartholin; senere var han i lang Tid i Rom. Overalt vakte han en vis Opsigt ved sine ualmindelig smagfulde og pompøse latinske Digte, i hvilke han ogsaa hyldede de allerhøjeste Personer, saasom Ludvig den 14de og det tysk-østerrigske Kejserhus. Efter sin Hjemkomst kort efter Kristian d. 4des Død blev han først Professor i Poesi, snart efter kongelig Historiograf, men der synes at have været noget uroligt over Manden; thi han forlod Kjøbenhavn og drog over Sundet til sin Velynder, den rige og ansete Tage Thott, ham hvem man kaldte den skaanske Konge, for at nyde et Otium paa hans Herresæde Skabersø, medens han dog beholdt sin Løn som Historieskriver. Siden fik han endog af Kong Frederik den berømte Lundegaard, den gamle Ærkebispebolig, der var ligesom et helt Slot med dejlige Haver, at nyde og beholde. Faa Aar efter kom det jo rigtignok i Svenskernes Hænder, men Bering fandt sig mærkelig til Rette i de nye Forhold; han vandt Karl Gustavs Yndest og forblev i Krigsaarene derovre som svensk Undersaat, ja endog i svensk Tjeneste; efter Krigen solgte han dog Lundegaard og drog til Kjøbenhavn. Her fandt han den bedste Modtagelse, blev Assessor i Skatkammer-Kollegiet, siden ogsaa i Højesteret; han vedblev at være Historiograf, men var lidet virksom i saa Henseende, idet han kun med Nød og næppe drev det til at faa en Skildring af den sidste Svenskekrig færdig. Derimod var han stedse saare frugtbar som latinsk Digter, og det betragtedes som en udsøgt Hæder at faa

Gravskrifter af «den danske Virgil», ligesom han ogsaa var selvskreven til at forfatte officielt Mindeskrift ved Frederik den 3djes Bortgang og Velkomsthilsen til den nye Konge. Mange ansaa' ham for Danmarks ypperste Digter, og han var det vel ogsaa, saafremt man kunde være det paa Latin; Datidens Smag for det sirlige og det panegyriske kunde ikke have nogen mere pragtfuld Repræsentant.

Vitus Bering var 2 Gange gift; hans sidste Hustru var Renteskriver Jørgen Hansens 15aarige Datter Gertrud, der gjaldt for Kjøbenhavns smukkeste og elskværdigste unge Pige. Men af sit første Ægteskab havde han tre Døtre, af hvilke den mellemste, Jytte, var gift med Sekretær Bolle Luxdorph, en Mand, der siden kom til at spille en betydelig Rolle. Den ældste Datter Maren døde, som oven omtalt, i sit 22de Aar den 3dje April 1675 efter en from og meget højtidelig Forberedelse. Kingo, der var kjendt og yndet i Familien, skrev «i største Hast» et Sørgedigt over den «dydædle og himmelelskte Mø»:

Er det da bedst at dø, naar fejrest er at leve?
Hvo vilde frygte da for Dødens Sendebreve,
som Himlen skikker ud, inaar de komme frem
at fordre os herfra op til vort rette Hjem!
Indgrav dig, Verdensbarn, med stor Bekymrings Tanke
i Livets falske Lyst! Lad din Ligkistes Planke
kun sætte bag din Dør, dog høvler Tiden paa
den sidste Hvilespaan, du under dig skal faa. —
Vel derfor, evig vel, den Sjæl, som sig bereder
og daglig færdig gjør, at naar som Døden meder
med sidste Hjærtestød, at den sin Ormesæk
for Døden kaste kan og gjøre ham til Gjæk.
Vel tusind Gange dig, dydædle Maren Bering,
som nu i Himlen har sin rette Vornedværing,
du gik den rette Vej, dydpryded' Englemø
i Dødens Ansigt, der det faldt dig til at dø. —

Vel er her efter dig din Faders saared' Hjærte,
din ædle Moders og din Ættes store Smerte,
den gode Tanke, som du hver Mand om dig gav,
hvorfor enhver og gaar vemodig til din Grav.
Men Himlen raade vil! Det er dog Lyst at tale
sit sidste Ord med Gud og saa sit Hjærte svale
som du med Hjærtens Trøst og tage sit Farvel
i hver Mands Yndest og en ubesmittet Sjæl[1].

Hun blev jordet i St. Rochi Kapel i Frue Kirke den 16de April, efter den Tids fornemme Skik om Aftenen, men allerede den 20de Maj fulgte Faderen hende efter. Ogsaa hans Bortgang var opbyggelig; da det lakkede mod Enden, fremsagde han et smukt Digt om, at han gik bort i den Fortrøstning, hvori han havde levet; 3 Aar efter hvilede hans unge Hustru ved de to andres Side. Men her, som saa ofte, mindes man om, hvor mange af hin Tids Mennesker der dog forstod det, der ellers er saa svært at nemme, at sige Verden Farvel i Tro og med Glæde. Det er et Vidnesbyrd om, hvor dybe Rødder Kristendommen dog havde i Slægten[2].

Paa samme Tid døde en anden af Kingos Velyndere, Biskop Johan Vandal, den 1ste Maj 1675 og blev begravet den 27de i samme Maaned. Han havde haft et svagt Helbred og blev kun 51 Aar gammel. Kingos Æresvers over ham er ganske pudsigt; han kommer ind paa Betragtninger over, at mangen én næsten naa'r 10 Gange 10 Aar, hvis Liv er «hjauset hen med idel Lystelæpper»; og saa skal man se en saadan Hædersmand rejse saa tidlig af!

---

[1]) Wielands Saml. 13 Bd. S. 17.

[2]) H. Rørdam: Vitus Bering. Histor. Tidsskr. 5 R. 1 Bd. og 6. Bd. S. 851 f. Mange Aar efter hans Død udkom «Florus Danicus», trykt i Odense 1698 paa Kingos Trykkeri, en Danmarkshistorie fra Dan til Kristoffer af Bayerns Død, smukt udstyret med smaa Kobberstik. Det var Berings historiske Efterladenskab, som nu til Dags ingen Betydning har.

Men o, hvor maaleløs' er Herrens dybe Domme!
I Himlens Raadstuhus Fornuften ej maa komme!
Gud høster, naar han vil, saavel sit Hvedekorn
som Brændenælden og katkloet Kragetorn. —

Vel synes stundom det at være vort Utykke,
at ædle Sjæle tit har saa skræ-uren Lykke,
at de Herberge faar i ret en Skrantnings-Malm
og tit maa rømme for en mavemullen Kvalm.
En anden derimod er som han ud var huggen
af haarden Stene-Eg; til Graven og fra Vuggen
har ingen Værk udi hans Svampehjærte skudt,
og ingen Sidebyld hans lasked' Ribben brudt.
Mens andre, som sin Del i Flid og Konst har taget
og Tankeskruen tit udi sin Hjærne draget
ved Dags- og Nattelys, saa mangt et Stød de maa
og mangen Svaghed til Studerings Aabod*) faa.

Saaledes er det desværre gaaet den gode Biskop Vandal.

Du havde Kjærnen af alt det, man Lærdom kalder,
dertil du lagde Grund i første Ungdoms Alder,
ved Kundskabs rige Bryst du daglig fostret blev
og ved Guds Visdoms Sol din Ungdoms Dampe drev.
Det hellig Ebers Maal laa paa din danske Læbe
med saadan Fynd og Kraft, at og du kunde slæbe
Rabbin og Kabbalist fra deres Snivedrøm
og skjænke dennem af den rene Guds Ords Strøm.

Han berømmer ham dog ikke alene for hans Dygtighed i Ebers Maal ɔ: Hebraisk, men ogsaa for hans Græsk, og «det dejlige Romermaal flød fra ham som hans Modersmaal». Dette Sørgekvad er ikke blot løjerligt, men med alle dets djærve Ord og vel mente Ærgrelse over Mandens tidlige Død er det saa betegnende for den varmt følende

*) Løn.

Kingo, at man faar en Fornemmelse af, at det ret er talt ud af hans Sjæl[1].

De oven anførte Sørgedigte maa tjene som Prøver paa denne Art af Poesi, men det er langt fra, at Forraadet fra Slangerup-Aarene dermed er udtømt; der findes opbevaret adskillige flere og endel ere formodenlig tabte[2].

Vi vende os hermed fra denne religiøse Lejligheds-digtning til det, som er Glanspunktet for Kingos Digter-virksomhed i Slangerup, til det Værk, der ikke som det øvrige er bleven overtrukket af Tidens Skimmel, men endnu den Dag idag straaler med lifligt Skjær, til hans «Aandelige Sjungekors» første Del. Det var ved Juletid 1673, at denne lille Bog, der for enhver, der elsker den danske Litteratur, har en noget lignende Interesse som «Digte af Adam Øhlenschlæger» fra 1802, udkom. Bogen havde dog været færdig en rum Tid og havde cirkuleret blandt adskillige kyndige Mænd, deriblandt Biskop Vandal, for at bedømmes af dem; den kongelige Bevilling var underskrevet den 21de Oktober 1673. Vi fejle næppe ved at antage, at dette Sjungekor væsenlig er forfattet i det Tidsrum, da Kingo var Enkemand.

Det var kun en lille Bog, indeholdende i Alt 21 Salmer. Titelen var: «Thomas Kingos Aandelige Siunge-Koors første Part, Indeholdende 14 Gudelige Morgen- og Aften-Sange tillige med de 7 Kong Davids Poenitendse-Psalmer sangviis forfattede». Denne Titel var trykt med sorte Bogstaver; foran var der et kobberstukket Blad med nogle Figurer; bag efter Titelbladet fulgte Samtykke til Trykken af Johan Vandal, thi der var stræng Censur i Landet; saa fulgte en Tilskrift til Kongen, en lignende til

---

[1]) Originaltryk med Motto: Hodie mihi, cras tibi. Kbhvn. 1675. Rostg.s Saml. 152, fol.

[2]) Bl. a. er der Sørgevers over Griffenfelds Hustru Katrine Nansen † 1672, Dr. Kaspar Bartholin † 1672, flere af Familien Schøler, til hvilken Kingo maa have været knyttet, saal. E. Schølers Hustru † 1675, Assessor i Højesteret Kasp. Schøler † 1677, senere dennes Enke † 1679, Fru Elisab. Høegh, Friherreinde Holck † 1674.

Læseren, derefter den kgl. Bevilling samt et Æresdigt til Kingo af H. S. L. (hvilket var en almindelig Skik dengang). Den udkom hos Boghandler Kristian Gertsøn i Kjøbenhavn, en af Datidens bekjendte Boghandlere, der i stort Omfang forsynede Folk med Salme- og Andagtsbøger [1]).

Biskop Vandal udtaler sig i sit Samtykke til Bogens Trykning meget varmt om denne: «Saasom jeg med største Sindets og Aandens Glæde har læst disse 14 gejstrige og dejlige Morgen- og Aftensange samt de 7 Kong Davids fortræffelige Poenitense-Salmer, vel og arteligen udsatte af vores berømmeligste danske Skjaldrer og Guds Huses frugtbringende Tjener *Mag.* Thomas Kingo, saa eragter

---

[1]) At Forfattere og Boghandlere dengang, som siden, ofte stod i fortrolig Berøring med hinanden, derom kan følgende lille Vers til Kristian Gertsøn bære Vidne. Det er af Dorte Engelbretsdatter, som fra sit Hjem i Bergen havde gjort en Rejse til Kjøbenhavn og dér boet hos Gertsøn; da hun skulde hjem, laante hun en foret Kappe af ham til at beskytte sig mod Kulden paa Vognturen fra Kjøbenhavn til det Sted, hvor Skibet ventede (formodenlig Helsingør). Hun skriver da:

I Torsdags Aftes Klokken ni
jeg uskadt kom til Sundet
det farlig Skrækkehav forbi
og efter Hvile stunded.
Men Bagkastellet fik sin Rest
og endnu vel tør svie,
et cetra hjælper mangen Præst;
jeg faar med Skaden tie.

Hin fored Kjole gjorde godt
mod Kuld og Vinters Brusen,
Kren Krensen Kjørsvend, der sad blot,
vist peb iblandt som Musen. —
Nu, lev da vel evindelig,
mit Vale han annamme,
gewesner Wirth, bed godt for mig,
jeg gjør for ham det samme!

Addit. 167 fol. Univbibl.

jeg dem og meget værdige ved Trykken offenlig at udgives til de hos os værende Kristnes almindelige Brug, at de derved kunde opvækkes og opmuntres til en ret kristelig Andagts gudelige Øvelse.»

Kingos Tilskrift til Kong Kristian den 5te er vel værd at lægge Mærke til. Efter nogle indledende Ord om, at han overgiver dette ringe Skrift til Majestæten, ikke som en dyrebar Verdens Gave, men som en Nytaars Gave, en liden Gudfrygtigheds Gave, skriver han: «Mit Forsæt med dette mit aandelige Sjungekors første Part haver aleneste været dette, at jeg, Gud til Ære og mine Medkristne til Opbyggelse, kunde give dem Anledning udi Morgen- og Aftensange at ihukomme de særdeles Sukke, som de ikke alene for sig selv, men ogsaa for Guds Kirkes og vor rene evangeliske Lærdoms Flor og Fremgang saavel som for ed. kgl. Maj.s Arvehuses Lyksalighed og det gemene Bedstes Fremtarv ere skyldige at udøse; hvilke særdeles Stykker aldeles ikke udi nogen Bedesalmer bør udelukkes. Maa det behage ed. kgl. Maj., som tilforne i saa stor Naade haver optaget nogle faa af mine forrige Rimskrifter, at vende fremdeles et naadigt Øje til dette mit ringe Arbejde, skal jeg derved opægges at anvende al mulig Flid til ikke alene den anden Part, men og flere af mit Sjungekor at forfærdige. Saa vi og her i Danmark saavel som de Tyske og andre Landsfolk (af hvilke vi hverken have Behov at laane eller udi Rimekonsten det ringeste at eftergive) kunde have Salmer og Sange til Gudfrygtigheds daglige Øvelser, som ikke ere taad*) og udlaant af deres. Thi de Danskes Aand er dog ikke saa fattig og forknyt, at den jo kan stige lige saa højt mod Himmelen som andres, alligevel at den ikke bliver ført paa fremmede og udlændiske Vinger.» I disse Ord har Kingo altsaa lagt Eftertryk paa følgende: Hans aandelige Sange gaa ikke alene ud paa den personlige Opbyggelse, men skulle ogsaa indskærpe at have den fælles Tarv for

*) Tiggede.

Øje, baade Kirkens og Fædrelandets; dernæst ere de fuldstændig originale danske, saa at naar Folket finder, at det ved dem kan svinge sig op mod det høje, saa skyldes det ikke en fremmed, men vor egen hjemlige Aand, som Gud har udstyret lige saa rigt som andre.

I Forordet til Læseren omtaler Kingo Melodierne til Sangene. Disse vare nemlig trykte i Bogen, saaledes at for hver Dag var der en ny Melodi, paa hvilken den Dags Morgen- og Aftensang samt Poenitensesalme kunde synges; det blev i Alt 7 Melodier. Han beder Læseren ikke at undres over disse, der ikke ere i den sædvanlige Kirketone, men klinge noget verdslige og tildels ogsaa bruges til verdslige Sange. «Jeg haver dermed villet gjort de velklingende og behagelige Melodier saa meget mere himmelske og dit Sind des mere andægtigt, at om du kan lade dig undertiden befalde for en Melodis Artigheds Skyld at gjærne anhøre en Sang om Sodoma, du meget mere (om du est et ret Guds Barn) skulde lade dig behage under selvsamme Melodi at høre en Sang om Zion. Jeg véd vel, at der ikke faa skal lade sig finde, som dette mit ringe Arbejdes spæde Foster skal ville udkviste, fordi det ikke er overklædt med de gamle og brugelige Kirkesanges Toner. Men her udi haver jeg ikke vist at gjøre mig nogens sær Tanker til en Lov, besynderlig fordi jeg finder vore Forfædre, som haver digtet og sammensat vore Kirkesalmer, at de ikke haver bundet sig til en, to eller flere, men frit taget allehaande Melodier, endogsaa af lystige og verdslige Toner, som mere end nok er bevisligt.» Og saafremt nogen vilde anke over, at disse Melodier ere for vanskelige at lære, da anser Kingo sligt kun for «Ord-Nisser» til at kyse Børn med. Disse medfølgende 7 Melodier ere tildels meget smukke, og det er rimeligt, at nogle af dem skyldes Kingo selv, thi han var, efter alt at dømme, en af Landets bedste Musikkyndige [1].

---

[1]) Hvorfor ogsaa Rektor Math. Schacht i Kjærteminde i sit Værk «Musicus Danicus» regnede ham blandt de kyndigste danske Musikøvere. — Forøvrigt se Heiberg: Th. Kingo S. 26.

Naar man har villet finde Sandsynlighed for, at flere af dem kunne være af skotsk Udspring paa Grund af Lighed med Folketoner fra dette Land, da ligger denne Formodning jo nær, eftersom han kan have hørt slige af sin Fader [1]. Forøvrigt vare Noderne kun daarlig trykte, hvorfor Kingo gjør en vel grundet Undskyldning for, at de ikke ere saa nette og kjendelige, som de burde være.

I Slutningen af Forordet omtaler Kingo selve Digtenes Form. «Skulde der og være noget udi Rimekonsten, som den skarpsindige Læsers lækre Øren skulde anstøde, vil jeg, naar min Fejl vises, mig baade der paa erklære og en anden Gang, saa vidt muligt, der efter rette. En retsindig og billig dømmende Læser vil fortolke det, som hans Guds Kjærlighed er, men et vringelvoren og særsindet Hoved vil forklare det, som hans Sind og Sæder ere.» Man ser heraf, hvormeget det laa Kingo paa Hjærte, at Versebygningen og Rimene vare gode, men han var belavet paa Kritik. Imidlertid trøstede han sig med, at en Del af de højædleste og højlærdeste Hoveder iblandt os, besynderlig Biskop Johan Vandal, havde fundet Behag i dette Værk og opmuntret ham til at udgive det. Og han tilføjer, at han i Fremtiden ikke har i Sinde at tage Haanden fra Ploven, men vil med Guds Bistand føre flere af sine Rimskrifter for Lyset; hvoraf man maa slutte, at han havde flere aandelige Sange liggende færdige, hvilket ogsaa antydes derved, at han lige fra Begyndelsen af kaldte denne Bog for Sjungekorets første Part.

Vi vende os nu til selve Sangene. Allerede det allerførste Vers anslaar de rette Strenge:

Rind nu op i Jesu Navn,
du livsalig Morgenrøde,
jeg vil i Basunen støde
hos min Seng og Hvilestavn!

---

[1]) Af skotsk Oprindelse menes «Rind nu op i Jesu Navn» og «Op, op, i søde Jesu Navn» at være.

Al min Inderdel sig røre
med al Tak for Nattely,
og min Frelsers Lov opføre
til den høje Himmelsky.

Lov og Tak klinge her i rene Toner, og dermed maa jo en Kristen begynde sin Dag. Denne Taksigelse føres videre gjennem de to følgende Vers og gaar saa, ligesom uvilkaarligt, over til Bøn:

Give Gud, jeg kunde saa
Dagen i din Frygt begynde,
at jeg ikke skulde synde
og paa Snublestenen gaa.
Ak, at Jesus vild' oprinde
over mig som Sol og Skjold,
at jeg kunde overvinde
Kjød og Blod og Satans Vold.

Bønnen skrider saa frem i de følgende 4 Vers, indtil den ender i en tillidsfuld Fortrøstning:

Mine korte Dag' og Aar,
Lykke, Velfærd, Gods og Ære,
hvordan de skal lodnet*) være,
det udi din Ville staar:
Giv mig kun hvad dig behager,
bland du selv mit Levneds Skaal,
ej som det min Gane smager,
men saa som det er dit Taal.

Herefter udvider Tanken sig til at omfatte Guds Menighed, Konge og Fædreland, hvorpaa den vender tilbage til den enkelte Kristen og ender med Betragtning over Maalet, der stundes til:

*) Beskikkede.

O min Gud, du hjælp mig da,
naar mit Levneds Maal har Ende,
og mit Hjul ej mer vil rende,
men mit Aag skal spændes fra!
Lad da uden Tid og Dage
mig dit Æres Ansigt se!
Synd og Sorrig, Ve og Klage
raadne med min Jorde-Ble!

Disse samme Tanker ere paa lignende Maade, men i rig Afvexling, førte frem gjennem de 6 andre Morgensange. En forunderlig Morgenglans, der kaster et stemningsfuldt Skjær over det hele, omstraaler især Begyndelsesversene; saaledes paa den 4de Dag:

Velkommen Morgenstund, med Guld og Gavn i Mund!
Lov ske dig, gode Gud, jeg vaagned glad og sund;
nu skal min' Øjenbryn ej mere Hvile faa,
før min Fod
med Hjært' og Mod
i Herrens Hus skal staa!

Eller den noksom bekjendte Begyndelse paa den 6te Morgensang:

Nu rinder Solen op
af Østerlide,
forgylder Klippens Top
og Bjærgets Side,
vær glad, min Sjæl, og lad din Stemme klinge,
stig op fra Jordens Bo
og med din Tak og Tro
til Himlen svinge.

Den 7de staar dog ingenlunde tilbage for denne:

Vaag op og slaa paa dine Strenge,
sjung mig en dejlig Morgensang,
o kjære Sjæl, stat op af Senge,
gjør med din Tak en Himmelgang;

gjør Vold oppaa den Stjærneborg
og glem saa længe Verdens Sorg.

Taksigelsen kommer frem med Følelsen af Guds mangfoldige uforskyldte Naade i hver Sang, men det skjønneste Udtryk har den vel faaet i Linjer, som disse:

Utallig saa som Sand
og uden Maade,
som Havsens dybe Vand
er Herrens Naade,
som han mit Hoved daglig overgyder.
Hver Morgen i min Skaal
en Naade uden Maal
til mig nedflyder.

Bønnen, der omvexles paa mangfoldige Maader, faar undertiden et eget Præg ved den Erfaring, der ligger bag ved den, Erfaringen om Syndens store Magt og Sangerens egen Skrøbelighed; saaledes:

Er jeg end til alle Prikker
ej saa lige engleskjær,
om jeg Synden end inddrikker
i mit svage Kjød disvær',
giv mig, Gud, dog Styrk' og Kraft
imod Syndsens giftig Saft,
at jeg den i Æget døder,
før den Basilisker føder.

Men han tyr ind til Jesu Naade:

Men om jeg snubler, og min Fod
han glider hen paa Verdens Hale-Is,
udslet du da med Jesu Blod
min blodig Synd og gjør dog ikke Ris
saa store, som jeg vel fortjene kan,
men bøj mit Hjært' igjen som Strømme-Vand.

Fortrøstningen faar mange Steder et saa mærkelig frejdigt Udtryk, at kun den, der i sit Hjærte har en Understrøm af Glæde, har kunnet synge som Kingo:

Min Sjæl vær frisk og glad,
lad Sorgen fare!
Dit Legems Blomsterblad
skal Gud bevare;
han skal idag mig give Kraft og Styrke,
jeg i mit Kald og Stand
min Gud og Fader kan
tilbørlig dyrke.

Du bedst min Tarv og Trang,
o Herre, kjender,
tilmed er Lykkens Gang
i dine Hænder;
og hvad mig tjener bedst i alle Maade
du det tilforne ser!
Min Sjæl, hvad vil du mer?
Lad Gud kun raade!

Aftensangenes Præg er et andet end Morgensangenes, thi om end Tak, Bøn og Fortrøstning ogsaa drage sig igjennem dem og maatte gjøre det, er Synsvinkelen saa at sige en anden. Stemningen bliver jo forskjellig, enten man betragter den opgaaende Sol eller den dalende, enten Dagen i sin Fremgang eller i sin Nedgang, enten man ser hen paa Lysets eller Mørkets Tid. Og det rette Aftenskjær med sin Vemod, med sin Tanke vendt paa Nattens Mulm, det har Kingo forstaaet at kaste over disse Sange. Her klinger Følelsen af Forgængeligheden stærkt igjennem, og Tanken kredser idelig om Nattens Broder, Døden. Som Indledning til Aftenstemning kan den 3dje Sangs Begyndelse tjene:

Den prægtig' Sol, som hele Verden glæder,
saa sædelig hen fra vor Syn aftræder,
og Natten bæller ud som af en Ørk;
o Lysens Fader, hos mig arme vandre,
som Mørket kan til Liv og Lys forandre
og Lys til Mørk.

Eller den 5te:

Det mulner mod den mørke Nat,
og Dagen er oppaa sit sidste Fjed,
mod Vesten haver Solen sat
sin Gang hen til sin vanlig Nedgangs-Sted;
i Jakob rinder dog en Stjærne op
saavel i Dale som paa Bjærgetop.

Lad mørknes ikkun immerfort,
jeg gruer dog for aldrig nogen Ting;
naar Luften bliver sval og sort,
saa lyser Jesus om mig rundt omkring!
Hans Aand i mig et Lys oppustet har,
som over alle Verdens Blus er klar.

I Taksigelsen vender Tanken gjærne tilbage til de længst svundne Dage og dvæler oftere ved Barneaarene, noget der falder ligesaa naturligt for Betragtningen, naar man lægger sig til Hvile om Aftenen, som i forstærket Grad, naar man ved Livets Aften stunder mod den sidste Hvile:

Fra min Moders Bryst og Barm
har du mig alt godt beskjæret
og min Tilflugt stedse været
under Skyggen af din Arm.
Din usigelige Naade
staar i hvert mit Fodefjed,
paa hvad Sti jeg vilde traade,
har du, Gud, alt følget med.

Naturen minder os om altings Forgængelighed:

Jeg triner nu udi det duggefulde Græs,
Naturen siger mig: Bi lidt, stat her og læs:
Se Morgenblomsteret, hvor det er falmet nu,
det var fragt*),
nu er det slagt**),
ak, kom det dog ihu!

Min Sjæl, vær rolig lidt, mens jeg mig tænker om,
hvad dog min Gud han er langmodig, mild og from,
jeg ser mit Kontrafej i Blomster og i Hø,
Dag og Nat
mig lærer brat,
at jeg skal engang dø.

Ja, Nattens Mørke minder om Døden:

Omkring mig, naar mit Lys er slukt,
jeg finder Myggen mig at stikke paa,
jeg tænker da: naar jeg er lukt
i al min Ejendom og Gravens Vraa,
hvor Ormen' da skal vrimle i min Hud
og æde disse Verdens Lyster ud.

Men efter mørken Middernat,
da hører jeg det klingre Hanegal,
al Verden er til Side sat,
min Tanke er da udi Himmelsal,
hvorfra jeg ved Basunens stærke Lyd
paa Dommedag opvækkes skal til Fryd.

Baade i Morgen- og Aftensangene fremkomme Bønner for det almene Bedste, der undertiden faa et smukt Udtryk, som i den 6te Morgensang:

*) Knejsende. **) Hængende.

Lad Landet dejlig staa
af Frugt og Grøde,
lad Sandhed Fremgang faa
og Retten møde:
Gud give mig min Del med alle andre,
indtil jeg hos min Grav
nedlægge skal min Stav
og heden vandre.

De 7 Poenitense-Salmer kunne ikke maale sig med Morgen- og Aftensangene. Kingo skulde her bevæge sig i en snæver foreskreven Kreds som Oversætter eller Bearbejder, og det egnede han sig ikke til; han kunde bedst udfolde sit Talent i Frihed. Dermed skal det dog ikke være sagt, at de ere mislykkede, men de hæve sig ikke synderlig højt og naa' ikke Anders Arrebos mere jævne og ligefremme Gjengivelse af Davids Salter. Som Exempel anføre vi et Par Vers af den 2den Salme:

Thi der jeg var tavs og vilde
mene, jeg var engleren,
o, hvad gik det mig da ilde,
da vansmægted Marv og Ben;
skjulte Synder aad mig op
hemmelig fra Taa til Top,
jeg som Løven maatte brøle
for min lønlig Syndesøle.

Herrens Haand og heftig' Plager,
som med Synden var fortjent,
udi Tyngsel alt tiltager,
til min Vædske blev forbrændt;
jeg blev mager og forsvand
som en Urt for Sommerbrand,
mærk, o Synder! læg paa Hjærte,
sligt gjør Syndsens skjulte Smerte!

Navnlig i disse Salmer bruger Kingo ofte vel stærke Udtryk, i al Fald efter vor Tids Smag, skjønt de gjærne ere meget betegnende; saaledes strax i det første Vers af den 1ste Salme:

Ak, min Herre, straf mig ej
i din næsefnysend' Vrede
og udi din Grumheds Hede,
lad dog Naaden finde Vej!
Tænk dog, Herre, at jeg arme
er saa svag og siver hen,
at vil du dig ej forbarme,
faar jeg aldrig Kraft igjen.

Arrebos tilsvarende Vers lyder saaledes:

Ak Herre Gud, straf ikke mig
udi din store Vrede,
og revs mig ej, jeg beder dig
udi din Grumheds Hede.
O Herre Gud, mig Naaden te,
thi jeg er svag og fuld af Ve,
stor Synd mit Hjærte krænker.

I den nu almindelige Bibeloversættelse gjengives Ordene saaledes:

«O Herre! straf mig ikke i din Vrede og tugt mig ikke i din Harme. Herre, vær mig naadig, thi jeg er skrøbelig.» Kingo breder ogsaa Textens Ord for langt ud.

De noksom bekjendte Morgen- og Aftensuk fulgte ikke med den første Udgave af Sjungekoret, men den næste fra 1677 var «forbedret med nogle trøstelige Suk», i Alt 6, og siden forøgedes de til 14, men dette skete dog først i den 4de Udgave af 1684. Disse «Suk» overgaa ofte Sangene og høre til det allerypperste, der er udgaaet fra Kingo. Netop fordi de skulde være korte, har han her undgaaet Vidtløftighedens Skjær, som saa megen Digtning dengang strandede paa, og som Kingo i

Sangene heller ikke ganske mægtede at klare sig for. Som Hjærtesuk skulde de være hjærtelige, og det ere de da ogsaa i en sjælden Grad; de ere jo nu i et Parhundrede Aar ikke blot gaaet kristne Mennesker til Hjærte, men ogsaa sendte fra deres Hjærte op mod det høje! At anføre Exempler af dem behøves vel i og for sig ikke, da de ere saa kjendte og desuden alle ere ypperlige, men for Anskuelighedens Skyld pege vi hen paa, hvor indholdsrige Stroferne kunne være i al deres Korthed, saaledes:

Hav Tak, o Gud, for denne Dag,
for Sundhed, Glæde, Fred og Mag,
Tak ogsaa, naar dit Rise-Snært
vil kviste mig, det er mig kjært.

Eller:

Op, min Sjæl, thi Sol er oppe,
Straalerne paa Huset ler,
tænk, at du paa Zions Toppe
Herrens Naadestraaler ser.

Hvor hjærteligt er det ikke, naar han sukker om Morgenen:

Lad mig, o Gud, i denne Dag
i Tanker, Ord og al min Sag,
dig hjærteknyttet være,

og om Aftenen:

Tak min søde Gud og Fader,
som fra Sjæls og Legems Skader
haver fri't mig ved din Haand;
lad endnu din store Naade
fri mig ud fra Nattens Vaade
ved dit Øje og din Aand.
Viger bort, I Synde-Drømme,
flyder ind, I Glæde-Strømme
fra Guds Himle i mit Sind.

Og de dejlige Slutningsord paa det sidste Aftensuk:

Sov da, sov i Jesu Arme!
Viger alle Verdens Larme!
Jeg er i min Jesu Skjød!
Han mig skal af Mørket føre,
han min sidste Søvn vil gjøre
salig, rolig, sagt' og sød.

For at forstaa, hvilken Gave Kingo skjænkede Kirke og Fædreland ved sit «Aandelige Sjungekors første Part», maa man betænke, hvad man paa hans Tid ellers havde af sligt. Vi have set, at hans Gjengivelser af Davids Bodssalmer, hvilke man dengang idelig brugte til Andagt, staa tilbage for Arrebos, men Grunden dertil ligger netop i Kingos højtflyvende, dristige Aand og fyldige Fantasi, der kun daarligt kunde taale nogen Spændetrøje. Anderledes med Morgen- og Aften-Sangene og Sukkene. Kun ganske enkelte saadanne havde man paa Dansk, der kunde hævde sig Ret til at kaldes høj Poesi eller til at faa blivende Betydning, saaledes som Hans Sthens (f. 1544) «Den mørke Nat forgangen er» og den tilsvarende «Den lyse Dag forgangen er», hvilken sidste findes i den nu brugelige Salmebog og udmærker sig ved ædel Enfold og Hjærtelighed. Men disse tilhøre Tiden nærmere tilbage mod Reformationen; Kingos Samtid, der flittig tog Æmnet op, kunde kun vise, hvor højt han stod over den. Til Sammenligning anføre vi et Vers af Johan Brunsmands «Sjungende Himmellyst» (1687):[1]

Se Natten er forsvunden,
samt Mørket viger hen,
og Dagens Lys oprunden
nu atter er igjen,

[1]) Sjungende Himmellyst, Morgensang Nr. 1.

den klare Sol saa vide
oplyser Land og Strand,
betér sin Kraft hin blide
for baade Kvæg og Mand.

Det er lige henad Rimeriets Landevej. Eller et Morgensuk af Dorte Engelbretsdatters «Sjælens Sangoffer» (1678):[1]

Dagen mig saa vel befalder,
jeg mit Nattøj sammenbalder
og har Morgenstunden fat;
Sjæl, opmuntre dig i Tide,
sæt al verdslig Sorg til Side
og forøg din Himmelskat.
Det sig hænder somme Tider,
at du paa en Mundfuld bider,
før du ud i Luften gaar;
bør du da ej meget mere
dig med Bønnen konservere,
hvori al din Velfærd staar.[2]

Eller et af samme Digterindes Aftensuk:

Saa bedst som al Ting syntes kvik,
gav Dagens Afsked os en Nik,
at Solens Strimer synker;
før lod det sig saa morsomt se,
nu kurer baade Folk og Fæ,
der Aftenstjærnen blinker o. s. v.

---

[1]) Sjælens Sangoffer S. 252.

[2]) Man kommer uvilkaarlig til at tænke paa Wessels:

Naar dig nogen Karper byder,
og du faar kun tørre Jyder,
bliver du lidt flov derved;
men har du en sulten Mave
og ej anden Mad kan have,
gaar den tørre Jyde ned.

Disse to Skjalde hørte til Tidens mest ansete og skrev efter at Kingos Sange vare komne frem; deraf ser man bedst, hvor stor han var.

I Udlandet derimod, navnlig i Tyskland, som vi stod i mest aandelig Berøring med, manglede det ikke paa virkelig poetiske Sange til den daglige Andagt. Fremfor alle var her Paul Gerhardt, som døde omtrent ved det Tidspunkt, vi omhandle, i Aaret 1676. Han var en stor aandelig Digter; ingen efter Luther kunde ret vel gjøre ham Rangen stridig, og hans Salmer ere udsprungne af en inderlig Tro. Blandt dem ere adskillige helligede Morgen- og Aftenbetragtning, saaledes de bekjendte: «Wach auf, mein Herz, und singe» og «Nun ruhen alle Wälder». Der er ingen Tvivl om, at Kingo jo meget godt har kjendt Paul Gerhardts Salmer, ja det fremgaar ligefrem deraf, at en af Kingos senere skrevne Salmer («Min Sol, min Lyst, min Glæde») bærer tydelige Spor af en Tankeforbindelse med en af den tyske Digters, men der er ikke Tale om noget laant eller overhoved nogen ligefrem Paavirkning. Den tyske og den danske Digter, der lignede hinanden i kristelig Dybde, vare iøvrigt vidt forskjellige i Karaktér og Anlæg. Paul Gerhardt er rolig og blød; Verden ligger mest for ham i Solglands, han ser Guds Godheds Spor i alle Ting, Naaden er ham vis; derfor prædiker han Tilfredshed og trøstig at befale sine Veje og sin Hjærtesorg til hans Pleje, der bor i Himlen. «Han vidste at lægge Balsam paa saarede Sjæle.» For øvrigt synger han som Enkeltmanden, ikke paa Menighedens Vegne. Anderledes er Kingo, heftig, ildfuld og bevæget; i ham bruser og gjærer det, han kjender og skildrer Synden i sine mangehaande Skikkelser, han kjender og sukker under Kampen med den. Og som han ser det personlige Kristenliv oftest som en Kamp, saa er det hele store Verdensliv ham ogsaa en vældig Kamp, hvor Lys vexler med Mørke, den gyldne Sol med den skumle Nat, dog altid med Fortrøstningen, at Sejren bliver paa Lysets Side, at Naaden skal brede sig over

Synden for den troende. Den stærke Fortrøstning, der klinger gjennem Kingos Sange ligesom gjennem Paul Gerhardts, har hos den første mest af den dyrt kjøbte Erfaring, hos den sidste mere af den umiddelbare Barnlighed. Endelig bliver Kingo sjælden staaende paa det rent personlige Standpunkt, men er i fuld Betydning en Menighedssanger.

Det Indtryk, Kingos aandelige Sjungekors første Del gjorde paa Samtiden, var mægtigt. Som tidligere omtalt lagde Kristendommen endnu stedse Beslag paa Folkets højeste Interesse; et Vidnesbyrd herom er blandt andet de talrige gudelige Bøger, der udkom, og som blev læste og atter læste. Men hvorvel det vrimlede af Salmer og aandelige Sange og den æsthetiske Sans var saa lidet udviklet, forstod man dog meget godt, at her traadte noget ualmindeligt Folket i Møde. Det tjener til Ære for hin Tid, at medens den paa saa mange Punkter satte Flitteret over det ægte, saa besad den kristeligt Omdømme nok til at skatte det dybe og ægte hos Kingo efter Fortjeneste. Hans yngre samtidige, Biskop Deichmann, fortæller, at disse «hans søde og gejstrige Sange med stor Hjærtens Lyst og Begjærlighed af høje og lave bleve modtagne, saa de blev ej alene her i Fædernelandet, men og i omliggende Nabolande højt afholdte.» Og at Kingos Navn med dem trængte ind i alle Vraaer, selv gjennem Fængslets tykke Mure, have vi Vidnesbyrd om fra Leonora Ulfelds «Jammersminde». Hun fortæller, at hun Anno 1675 den 9de Januar gjorde for Tidsfordriv et Rim til *M.* Thomas Kingo under den Titel: «Den højberømte *M.* Tho. Kingo bedes en Bøn af en Dannekvinde udi alle Dannekvinders Navn.» Denne Bøn gik ud paa, at han poetisk vilde skildre dydige og rosværdige danske Kvinder, «iklæde dem i deres Pryd». Thi det var en Tanke, som beskjæftigede Kongedatteren meget i hendes langvarige Fængsel, saaledes at skildre ædle Kvinder, en Tanke, som hun ogsaa selv udførte i sit Haandskrift «Heltinders Pryd». Men at hun gjærne vilde have Kingo til at gjøre det poetisk, viser,

hvor højt ogsaa hun skattede ham, og det har da nødvendigvis været særlig gjennem hans Sjungekor. Hun, som da havde siddet i Blaataarn i 12 Aar, havde paa den Tid en Aarspenge, hvorfor hun ogsaa anskaffede sig Bøger. Men det Rim, hun efter sin egen Fortælling tilskrev Kingo, vilde hun dog ikke lade denne se, hvorimod hun havde i Sinde at opbevare det til sine Børn som et Minde fra den Tid.[1])

Hvilken stor Udbredelse dette Kingos første Sjungekor fik, derom vidne de hyppige Udgaver. Den første bærer Aarstallet 1674, derefter findes Udgaver fra 1677, 1680, 1684, 1686, 1694 og mindst 8 i det følgende Aarhundrede, foruden adskillige Eftertryk (deriblandt allerede et fra 1677). Desuden ere Sangene oversatte baade paa Latin, Tysk, Islandsk og Svensk.[2]) De gik ind i Folket, særlig i Danmark, mindre i Norge, og brugtes til den daglige Husandagt i lange Tider. Gjennem Sangerens Ord er der saaledes bedet Dag ud, Dag ind, ej blot for den enkelte selv, men for Kirken og for Fædrelandet; skulde nogen Kristen tvivle om, at disse Bønner have jo baaret deres Frugt ogsaa til at bevare Fædrelandet uskadt gjennem Menneskealdre, indtil Ulykkerne stormede ind paa det, da en anden Slægt levede, som kun var altfor fremmed for hin Bønnens Aand? Og den trosstærke Fortrøstning til Guds faderlige Forsyn, der saa tit faar et herligt Udtryk i disse Sange, for hvormange har den ikke været som en Husvalelse for Hjærtet i trange Dage? Vi mindes saaledes Præsten Broder Brorson i Randrup, som blev lagt paa Sottesengen i Aaret 1704; medens Hustru og Børn græd for at skulle miste deres Fader og Forsørger, og deres Kaar vare saare trange, trøstede den bortdragende sig selv og dem med Kingos Ord:

---

[1]) Jammers-Minde ved Birket-Smith, 3 Udg. S. 259.

[2]) Overs. paa Tysk af Fr. Brandt 1685; paa Islandsk af Steffen Olafson, paa Latin af Chr. Rose. — M. Hammerich og G. Rode: Tho. Kingos aandelige Sjunge-Kor, 1856. S. 215. Dansk Digtekonst ved Rahbek og Nyerup 3.

For mine Børn og Sæd
om jeg vild' sørge,
om jeg hver Time græd
og vilde spørge:
Hvor skulle de sit Brød og Lykke tage?
Gud lever jo endnu!
Han kommer dem i Hu,
de skal ej klage.

Og Gud kom dem i Hu og sørgede for Børnene; de to af dem blev Biskopper, den tredje Præst, den ene af dem var den berømte Salmedigter Hans Adolf Brorson.[1])

Kingos Morgen- og Aftensange tilligemed Sukkene hævdede sig altsaa deres høje Plads i den daglige Andagt gjennem et hundred Aar eller mere, indtil Rationalismens Strøm ogsaa skyllede dem bort fra Folket. Men med det gjenfødte Kirkeliv i dette Aarhundrede fulgte det saa at sige af sig selv, at de atter kom til at indtage deres gamle Plads. Da P. A. Fenger 1827 paany udgav dem tillige med Kingos andre Salmer, hilsede Grundtvig dem med følgende Ord: «Hvad Huskapellet var for vore Fædre, kan man vel næppe gjøre sig en ret levende Forestilling om uden selv at have været i det, men var det muligt, da maatte det være ved at eftersjunge Kingos Morgen- og Aftensalmer, som ret egenlig ere udsprungne deraf og annammedes derfor deri med saa inderlig Glæde, som Sjungekorets mange Oplag bevidne. Selv er jeg paa Jyllands Hede kun opvoxet mellem Kapellets nu vel sammenstyrtede Ruiner, men desuagtet gjennemklang dog de gamle Salmer og Kingos Aftensuk saaledes mit Bryst, at skjønt jeg siden, over i ti Aar, aldrig tænkte derpaa, kan jeg dog endnu paa en Maade høre dem i stille Timer hviske til Hjærtet, som Engle hilse fra Barnedage, og hviske aldrig forgjæves: Nu velan! Vær frisk til Mode!»

«Hermed være det paa ingen Maade nægtet, at ogsaa disse Sange stundom falde lidt vel lange, og at det spøger

---

[1]) H. Halling: H. A. Brorsons Levnedsløb S. 1.

lidt i de Værelser, der staa tomme, men jeg er dog vis paa, at selv en poetisk Hedning, naar den kristne Tro lod sig saa let overfare som en gammel Mythologi, vilde højlig beundre det Forbund mellem Højhed og Simpelhed, Glans og Inderlighed, som mer eller mindre, men immer kjendelig, udmærker disse vist mageløse Variationer over det mest dagligdags Thema. Jeg skjønner i det mindste ikke rettere, end at disse fjorten Hverdagsmalerier, hvor Himlen og Jorden, Kirken og Kongeborgen med samt det lille venlige Skovhus spejle sig i Indsøen uden anden Forskjel end den mattere eller stærkere Belysning af Morgen- og Aftenrøden, jeg skjønner ikke rettere, end at de maatte være nok til at gjøre en Skjald udødelig hos et langt mindre nøjsomt og taknemligt Folk end det danske.» [1]) Og en anden Salmekjender A. G. Rudelbach ytrer: «Vi tvivle om, at nogen Salmelitteratur har Magen at fremvise til disse inderlige, dybe, dejlige Toner i deres Helhed.» [2])

Men det tør man ogsaa sikkert haabe, at medens Tiderne skifte, Smagen forandres, Udviklingen skrider fremad, ville disse Kingos Sange bevares i levende Brug hos Menigheden og ikke sættes paa en Hylde som gammelt, skjønt interessant, Snurrepiberi. Dertil ere de af altfor uforgængelig Værd for alle Danske, der bæres af den samme Aand som Kingo, og som kort og simpelt faar sit Udtryk i dette Sjungekors Slutningslinjer:

Thi jeg din Tjener være vil
af al min Kraft, mens jeg er til.

---

[1]) Theol. Maanedskrift 13 Bd. S. 34.
[2]) Rudelbach: Salmelitteraturen S. 333.

VII.

Fædrelandsk Digtning i Slangerup.

Naar vi fra Kingos Sjungekor gaa over til Betragtningen af hans fædrelandske Digtning i Slangerup-Tiden, da er det en Vandring fra Højderne ned i Lavlandet, oven i Kjøbet et Lavland, der ofte er trælsomt nok at vandre i, hvor Foden trættes af det løse Sand eller stundom bliver siddende fast i den side Bund. Af og til træffer Vandringsmanden dog paa en Højde, der, om end den ikke er noget Bjærg, dog er saa stor, at man kan indaande den friske Luftning og nyde et friere Skue. Med andre Ord, en stor Del af denne Kingos Digtning er saa langt fra at kunne tilfredsstille en Læser nu til Dags, at man snarere har ondt ved at forstaa, hvorledes den kunde tilfredsstille hans Samtid. Men det er nu engang en Kjendsgjerning, at den ikke blot gjorde dette, men endog ofte vakte dens udelte Begejstring. Det minder os da om, dels at Tiden var nøjsom i æsthetisk Henseende, dels at Smagen var en ganske anden end nu. Det Stade, vi da bør indtage ved Betragtningen af denne Del af Kingos Digtning, bliver derfor, som tidligere bemærket, udelukkende det historiske; men sætter man sig paa det, og tager man tilbørligt Hensyn til, hvad man skylder en Personlighed som Kingo, vil man ikke kunne sige, at Betragtningen bliver uden Udbytte. Noget kaster Lys over hans Person eller over hans Samtid, andet henhører til Rubriken «Kuriosa», adskillige Steder hævde sig Plads indenfor Poesiens Tempeldør, og det, der intetsomhelst særligt byder, gaa vi hen over uden at lade os standse. Alt møder desværre frem i de stive Alexandrinere, hvilket

paa hin Tid gav det Glans, men som vi maa tage som en «Skjæbne», det nu engang ikke kan nytte at ærgre sig over.

I og for sig var det en smuk Følelse, der bragte Kingo til at optræde som fædrelandsk Digter; han var jo en meget dansk Mand, der aandede varmt for sit Land og tog med fuldt Hjærte, ja man kan sige med glødende Iver, Del i dets Ve og Vel. Derfor laa det saa nær, da han nu engang var Digter, at give sit Ord med i Laget for at besynge de Begivenheder, der satte Fædrelandets Sønner i Bevægelse, og saadanne Begivenheder manglede det ikke paa. Dernæst gjaldt det for ham, der saa vidt muligt paa alle Omraader vilde hævde Modersmaalets Ret og Ære, at vise, at det ogsaa i saadan Digtning ikke stod tilbage for andre Maal, særlig ikke for Tysk. Allerede dengang gjældte det, hvad Holberg et halvt hundrede Aar senere skrev, at (udenfor det religiøse) danske Skrifter ikke vare meget ansete i Danmark; tyske vare det meget mere, ikke at tale om latinske. Det var ikke grebet ud af Luften, hvad han siger i «Peder Paars»:

Hvis tilmed, kjære Ruus! du nogenlunde vidste,
hvor let man kan sit Navn ved danske Skrifter miste,
at den, der skriver kun paa Dansk, han blir foragt',
han aldrig kaldes lærd: du vistnok gav mig Magt. —
Man næppe finde skal et Folk, der eget Sprog
foragter saa som vi. [1])

Rigtignok mindes vi ved disse Holbergs Udtalelser om, at det desværre ikke lykkedes hverken Kingo eller nogen af hans Tid tilfulde at hævde Modersmaalets Ret; der skulde gaa lange Tider hen, før det skete, ja det er ikke sket helt ud før i det 19de Aarhundrede.

Idet vi følge den historiske Udvikling her i Danmark fra Kristian den 5tes Tronbestigelse, faa vi dermed tillige

---

[1]) Peder Paars, 2 Bog, 1 Sang.

Gangen i Kingos verdslige Digtning. Under den foregaaende Konge havde han kun behandlet Æmner af den beskedne Slags, men med Kristian den 5te, der ret egenlig er Kingos Konge, træder han strax op paa en højere Skueplads og gjør sig til Tolk for hele Folkets Følelser. Og hvilke ere da disse Følelser, som han forudsætter vare Folkets, men som i ethvert Tilfælde vare hans egne? Først selvfølgelig Kjærlighed til Fædrelandet, Ønsket om dets Held og Ære, Oprejsning efter den forsmædelige Ydmygelse; dernæst Glæde over Enevældens Indførelse og en ligesaa varm Glæde over den nye Konge. Da disse sidste Strenge, denne dobbelte Glæde, idelig bliver berørt af Kingo, ikke blot nu, men hele hans Liv igjennem, og disse Strenge tit have skurret slemt i Eftertidens Øren, kunne vi ikke undlade at dvæle lidt herved.

Da den store Begivenhed skete i Efteraaret 1660, ved hvilken Danmarks indre Skjæbne blev afgjort for næsten 200 Aar, var det ganske vist ikke Adelen alene, der følte sig krænket ved Indførelsen af en Enevælde, der pludselig berøvede den al politisk Betydning, men ogsaa hos adskillige af de lærde og Borgerstanden var der Misfornøjelse. Disse sidste havde vel ønsket en Forandring i Regeringsformen, men de havde ikke ventet et Udfald som det, der kom til at foreligge. Betegnende i saa Henseende er, hvad Biskop J. Bircherod skriver i sine Dagbøger om Rigsdagen i Kjøbenhavn: «Ja vel en mærkelig Konvent og Sammenkomst, hvis Slutning faldt omsider saaledes ud, at vi, der skal have vort Brød og Bopæl i dette Rige, maa aldrig vente saadanne Moder flere, i hvilke Stænderes *vota* skulle faa noget at sige, men vi maa alle med hinanden bekvemme os til *ex unius suprema et arbitraria potestati* at *dependere* (at være afhængige af éns højeste og selvdømmende Magt).» [1]) Der ligger i disse Ord, der ere nedskrevne mange Aar efter Begivenheden, en kun halv dulgt Misfornøjelse med Regeringsformen,

[1]) Bircherods Dagbøger ved Molbech S. 60.

der utvivlsomt deltes af ikke faa, særlig af det lærde Aristokrati, til hvilket Bircherod hørte. Men om der end i Begyndelsen af mange og i Tidens Løb af enkelte føltes en Skuffelse, saa var dog den almindelige Betragtning baade hos Præsteskabet og Borgerstanden, at Forandringen ubetinget hørte til de glædelige og gavnlige. Tidsaanden, der altid har saa stor Betydning, bar jo, som tidligere omtalt, hen imod Enevælde, baade her og trindt om i Evropa; man var træt af de evindelige Stridigheder mellem Adel og Konge, og man havde hos os set Riget bragt til Afgrundens Rand tildels ved dem. En stærk Kongemagt, mente man, vilde give et stærkt Rige, og denne Mening var ikke saa ganske grebet ud af Luften; udad til vandt Danmark-Norge ny Styrke ved at faa Magten lagt i én Haand. At Folkets Selvopdragelse derimod led et stort Skaar ved, at al Deltagelse i Styrelsen blev det berøvet, havde man ikke Syn for.

Kongemagtens Forherligelse blev Tidens Løsen. Alle andre Lande havde Mønsteret for Øje i det mægtige Frankrig og Ludvig den 14de; hvad man dér lærte om Kongen, som ikke blot kaldet af Guds Naade, men som delagtig i guddommelig Indsigt og Myndighed, det gik videre til andre Lande. Den lutherske Theologi tog sig jo særlig af denne Lærdom, og hos os ingen mere end Johan Vandal; Gud har umiddelbart indstiftet Kongedømmet, han styrer, leder, bevarer og beskytter Kongerne, han giver dem ved Salvingen særlige «heroiske» Gaver. Ved Begivenheden 1660 har efter hans Mening Kongen kun faaet det tilbage, som er hans med Rette, og som ved Stændernes Overgreb kun altfor længe har været ham og hans Forgængere forholdt. I det hele taget sluttede ingen sig varmere om Enevælden end Præsteskabet; særlig den yngre Slægt, hvortil Kingo hørte, havde faaet Tankerne om Kongemagtens Guddommelighed saaledes indpodede sammen med den theologiske Lærdom, at de dannede et uadskilleligt Hele med den. Forandringen 1660, ved hvilken Præsteskabet gjennem Biskop Svane havde spillet

en anselig Rolle, betragtedes saaledes af de allerfleste som saare lykkelig og heldbringende; og at Kingo saa' paa den med de Øjne, har han udtalt ved mange Lejligheder.

Kristian den 5tes Personlighed er bleven slemt medtaget af en nyere Tids historiske Forfattere; Oprettelsen af den nye Adel, Rangforordningen og Griffenfelds Fald, disse Kjendsgjerninger have især bidraget til afgjort at sætte ham paa det sorte Bræt. Da Stemningen nu engang var imod ham som en af de ringeste af den oldenborgske Stamme, var der kun saare lidet i al hans Færd, der kunde bestaa for hans strænge Bedømmere. Imidlertid, Bladet har nu vendt sig, en ædrueligere Betragtning gjør sig gjældende, og man har begyndt at sætte ham paa den Plads, som upaatvivlelig tilkommer ham. Kristian den 5te var født 1646, og ved sin Tronbestigelse var han kun 24 Aar gammel; han havde vel ikke lært overmaade meget, men dog ligesaa meget som de fleste Fyrster dengang; blandt andet bevarede han altid en levende Interesse for Geografi, og hans Sprogkundskaber vare passende for en Mand i hans høje Stilling, idet han forstod og talte Tysk, Fransk og noget Latin. Men han forstod og talte ogsaa Dansk meget godt. At hans Retskrivning var mangelfuld, er sikkert nok; dog delte han denne Mangel med sine fleste samtidige; men han kunde, naar det skulde være, udtrykke sig baade træffende og djærvt skriftlig. Som Prins havde han set sig en Del om i Verden, været navnlig i Tyskland, Holland, Frankrig og England, og som Konge bevarede han altid en stærk Rejselyst, som han tilfredsstillede ved hyppig at drage om i sine Riger og Lande.

Kristian den 5te var en af Danmarks populæreste Konger, om vi maa bruge dette Udtryk. Det kunde lyde urimeligt, naar man tænker paa, at Rang, Adel og en stiv Etikette ere saa nøje knyttede til hans Regering, men det er alligevel en Sandhed. Allerede da han var ganske ung, skriver den franske Afsending Terlon om ham: «Han gjør

sig elsket af alle,» og paa hans ældre Dage skriver Molesworth, den noksom bekjendte Englænder, om ham: «Alle elske, man kan sige elske over al Maade, Kongen.» De vare begge uvillige Vidner. Bekjendt er ogsaa Fortællingen om, at tit, naar han red gjennem Gaderne, stod Borgermænd ved de aabne Vinduer med Glas i Haanden og drak hans Skaal. Mon denne Folkeyndest, som forøvrigt strakte sig gjennem alle Stænder, ogsaa til Bønderne, var aldeles hen i Vind og Vejr? Paa ingen Maade; den beroede i sin inderste Grund paa, at Folket, høje og lave, følte, at han var en Mand med Hjærtet paa det rette Sted, at dette Hjærte gjærne vilde alle vel og ingen ilde, og at det bankede varmt for Rigets Ære og Selvstændighed. Folkelig var Kristian i den Forstand, at han gjærne bevægede sig blandt Folket, ikke blot blandt Borgerne, der jævnlig ved festlige Lejligheder saa' ham i deres Midte, men ogsaa stundom blandt Bønderne. Folkelig var han ogsaa i den Forstand, at han gjærne tog Del i Soldaternes Besværligheder og holdt af at tumle sig med Søfolkene paa det gyngende Skib. Det gjorde et godt Indtryk at se den raske, rødmussede Konge, tarvelig klædt, tidlig om Morgenen, i Lighed med hans Bedstefader, færdes paa Holmen i de urolige Tider for personlig at paase Arbejderne paa Flaaden. Man vidste, at han ikke skaanede sig selv; ligesom han i Fredens Dage var en af Landets dristigste Ryttere, saaledes udsatte han sig i Krigen hensynsløst for Fare, og det var ikke ham selv, der engang i et Slag faldt paa at skaane «sin dyrebare Person», men det var hans Omgivelser, der frygtede for hans Forvovenhed.

En stor Konge var Kristian ikke, men han var heller ikke af Undermaalerne. Han var flittig og paapassende, Landets Vel laa ham paa Sinde. Overvættes Pragt og Ødselhed yndede han langtfra, tværtimod var Hoffet i Udlændinges Øjne meget tarveligt; det gamle, lille, ubekvemme Kjøbenhavns Slot fik Lov til at staa i hele hans Regerings Tid, og intet Steds har han bygget noget Slot.

Han var militærisk, anvendte overordenlig meget paa Landets Forsvar og holdt en stor, smuk og kostbar Hær; hans Hof lignede snarest en Lejr. Men heller ikke Flaaden blev forsømt. Hans største Fejl som Regent var, siger Molesworth, at han havde for lidt Tillid til sig selv og for megen til andre; hans elskværdige Godmodighed førte til, at han temmelig let blev ledet af andre, og det blev stundom til Ulykke. Han manglede ikke Blik for at vælge sine Raadgivere; derom vidner hans Forkjærlighed for Griffenfeld i hans Regeringstids 6 første Aar, og man kan tilføje, at hans Vedhængen ved Griffenfeld, efter at denne ved sin Færd paa flere Maader var bleven ham besværlig, er et Vidnesbyrd derom. Sørgeligt var tilvisse den store Statsmands Fald, men det var ingenlunde uforskyldt, og naar han nu engang maatte fjærnes, kunde Kongen ikke let faa en dygtigere Stedfortræder end den, han valgte, nemlig Fr. Ahlefeld.

Hvad endelig Kongens Privatliv angaar, da hvilede der vistnok en Plet paa det ved hans Forhold til Sofie Amalie Moth; men det er dog en Undskyldning, der har nogen Vægt, at Forbindelsen blev indgaaet, da han endnu var ganske ung, at hun synes at have haft hans virkelige Kjærlighed, og at han iøvrigt behandlede Dronningen med al Agtelse, ligesom ogsaa det kongelige Par holdt af at være sammen. Datiden, som var saa vant til, at fyrstelige Personer og fornemme Herrer havde Elskerinder, tog sig ikke dette Forhold synderlig nær; dog har det nok været en Forargelsens Torn for mangt et alvorligt Menneske, særlig blandt Præsterne, at de uægte Børn saa ugenert blev lyste i Kuld og Kjøn. [1])

Alt i alt er det Indtryk, Kristian den 5te gjør, overvejende godt, og det har været det end mere for hans Samtid. Den stærkduftende Virak, der blev ofret til ham, var ikke Hykleri, men den var af en sammensat Beskaffen-

---

[1]) Om Kristian d. 5te: E. Holm: Danmark-Norge 1660—1720, 2, S. 22 ff. Riegels: Forsøg til 5 Kristians Historie. Molesworth: account of Denm., især 249 f.

hed, idet man dels hyldede ham som den salvede, det af Gud indstiftede Kongedømmes Indehaver, dels ogsaa hyldede den elskværdige og tapre Person selv. Duften af disse Virakskyer fra en Mand som Kingo vil ved en rolig historisk Betragtning ikke falde synderlig stærkt for Brystet. Ligesom den bildende Konst i hin Tid fortabte sig i Rokokosnirkler og Unatur, ligesom Engle og Guder og Gudinder ved alle Lejligheder maatte paradere for at udblæse Kongers og de stores, ja ogsaa de ubetydeliges vidunderlige Dyder, saaledes maa vi i de Partier af Kingos Digtning, hvor «Bombast og Grandiloquentia» træde os i Møde, se et Udslag af hin Tids, for os mindre behagelige, Mode. Men man er ikke berettiget til i sligt at finde Vidnesbyrd om personlig Kryben eller endog Hykleri hos Kingo; hvad han møder frem med er som oftest maadeholdent i Sammenligning med, hvad andre dengang kunde byde.

Den første Lejlighed, ved hvilken Kingo traadte frem paa en større Skueplads som Fædrelandets Digter, var ved Kristian d. 5tes og Charlotte Amalies Salving i Frederiksborg Slotskirke d. 7de Juni 1671. Den højtidelige Handling udførtes af Biskop Vandal med Bistand af to andre Bisper; man vil forstaa, at efter hele Tidens Betragtning maatte det blive en meget alvorlig Højtidsdag, hvorfor der heller ingen Lystighed fandt Sted ved Hoffet, men Dagen gik i al Stilhed. Kingo, der muligvis selv var tilstede som Tilskuer, havde i Anledning af Højtiden forfattet et større Digt: Hosianna eller Lykønske til Kristian d. 5te; det er Pragttryk i Folio og er vistnok ikke blot solgt hos Boghandlere og paa Børsen, men ogsaa paa Gaderne i Kjøbenhavn. Mottoet er: «Denne er Dagen, som Herren gjorde, lad os frydes og glædes i hannem»:

Dag op i salig Tid, al Nordens Held og Ære!
Dig denne store Dag skal lykkelig indbære
til langsom Evighed med Sejr, Fryd og Fred!
I Tvilling-Riger skal med Himlen blive ved!

Denne var jo den første Salving til Enevælde her i Landet:

O Danmarks dejlig Dag, hvis Lige kan ej findes
i runehuggen Sten og aldrig nogen mindes
fra første Folkebo og ikke siden Dan
sad op paa Kongestol og tog sig Riget an.

Kongen er den straalende Sol:

Dér træder Solen frem med Prunk og Konge-Fore,
strax falder Ydmyghed paa baade smaa og store,
de Stjærne-Blink og -Brask forblegnet svøbes ind,
til Kongèn vender sig og faar et andet Sind.
I hvert et Himmel-Tegn han Frihed har at løbe,
han kjører frydig frem og bruger flux sin Svøbe,
trods nogen siger nej og hindrer ham en Fod,
ej Skorpionen selv tør Stærten vende mod!
Saa mangt et Naade-Blus og himmelgunstig Øje
han plejer til sit Folk imidlertid at bøje,
hans majestætisk Bryst er cirkelfuldt af Magt,
i hver en Straale er en kraftig Virkning lagt.
Han øser Lys og Lyst paa alle Stjærneflokke,
han bukker ofte sig til Jordens vaade Sokke
og stikker Kvægnings-Kraft i hendes kolde Bryst,
naar Vinter-Voldsmand har forkrænket hend' og kryst',
o. s. v.

Dronningen er Maanen:

Lad askefarvet Sky paa hendes Ansigt ride,
lad Storm og store Vejr kun heftig om sig slide,
adstadig og saa jævnt den sig dog gjennemskjær
og faar sin Vilje frem, end naar den spædest er.
I hendes Herredom er Naade, Ro og Hvile,
hun tør ad Uro selv vel haanligt le og smile,
hun alle Kreatur fra Arbejd løser af,
hun er de mattes Liv og rette Stødestav. o. s. v.

Mod Slutningen peger Digteren hen paa de forskjellige Stænder, der vare repræsenterede, og siger om Adelen:

Det gamle Adels-Blod vil alle Kræfter rejse,
men aldrig mere for en Konge sig at kejse;
alt, alt hos ene dig at kunne Naade faa,
og de med deres Blod sin Troskab vidne maa.

Tiderne omskiftes; Adelen var nu bleven tam, dens fremtidige Rolle var som Stjærner at bøje sig for Solen. [1])

Dette Digt har været den første Aarsag til at skaffe Kingo Yndest hos Kongen, ligesom hans Navn ogsaa ved det vandt sit første almindelige Ry; det er jo skrevet 2½ Aar før hans Sjungekor udkom.

Fra det følgende Aar, 1672, er en Hilsen til Kongen ved hans Hjemkomst fra Holsten til Kjøbenhavn den 1ste Maj:

Velkommen, ønskte Dag, bliv fuld af Lyst og Glæde,
bred Silk' og Salighed paa Kongens Æresæde,
nu kommer han igjen med Blomster i sin Favn,
med Hjærtet til dit Liv, o store Kjøbenhavn. —
Lad lyne Volden om, lad Avind skjælv' og blunde,
lad Dumme-Bassen gaa ud af Kartovers Munde,
gjør Himlen ganske fuld af slig en Rygtes Vind,
at Danmarks evig' Maj gik nu med Kongen ind. [2])

Dengang svarede den 1ste Maj bedre til den vaarlige Forestilling om den end nu, eftersom den jo efter den gamle Kalender først faldt paa den nuværende 10de. Det gjorde saa meget, at Skoven næsten altid paa den Dag frembød virkelig Majgrønt.

Fra samme Aar er «den vidt berømte Danmarks Hovedfæstning Kroneborgs korte Beskrivelse», et Forsøg

---

[1]) Originaltryk af Hosianna i Rostg. Saml. 152 fol.
[2]) Addit. 167. fol. S. 1074. Univbibl.

altsaa i den beskrivende Digtart, som Kingo jo allerede havde anvendt sine Ævner paa i «Karsten Atkes Afsked». I og for sig var Æmnet godt valgt baade paa Grund af Borgens smukke Beliggenhed og den Skjæbne, der var overgaaet den i Svenskekrigen, men Forsøget er dog ikke faldet synderlig heldigt ud, thi. en slig Skildring kræver en anderledes ren og smagfuld Ordføjning, fri for platte Udtryk, end Kingo kunde møde frem med; Sproget var for lidet renset endnu. Man tumles derfor op og ned, snart op i virkelig poetiske Udtryk, snart ned i det platte, saaledes som allerede den iøvrigt vellykkede Begyndelse viser:

Gid Himlen vilde mig med Naader nu iføre
og med en fyrig Aand mit svage Sind oprøre,
   bedryppe lidt min Pen med søde Draabe-Fald
   af Honningbægerne, som staa paa Himlens Pald.
Min Moder skulde da mig renlig høre snakke
sit pattedrukne Maal, hvori saa mange hakke,
   jeg skulde Sukker paa min Fødetunge faa,
   saa godt som nogen Part i Verden har at aa *).
Jeg skulde mit Papir fuld af Behag da skrive
og flere med mig selv nyt Liv og Lyst indgive,
   at nøje se sig om hos egen Tuestød,
   før de for Rhin og Rom sin lærde Hjærne brød.
Af fremmed Farevand jeg derfor ej vil vide,
men i min egen Baad og Bæk saa sagt' henskride
   og more mig kun med den danske Zitterstreng
   at lege lystig for min Herre og hans Dreng.

Man føler ved disse Ord, hvor meget Fædreland og Modersmaal laa ham paa Hjærte, og for de varme Udtalelser til Gunst for vort eget hjemlige tilgiver man ham det uheldige Udtryk «pattedrukne». Digteren hejser nu Sejl og Kursen staar til Øresund:

*) eje.

Jeg ser dig, Kroneborg, jeg er saa klemt og kryst
for Ilden i din Barm og Torden af dit Bryst.
Jeg ser den stolte Sø din faste Fod at kysse
og sine Sejlebørn udi sit Skjød at dysse
ret op ved dine Knæ, saa de dig hilse maa
og dine Lynedblink vel nøje passe paa.

Idet Kingo nu vil skildre Stedets Historie begynder han lige fra Verdens Skabelse, hvilket just ikke var noget heldigt Indfald, men det giver ham dog Anledning til nogle ret poetiske Linjer:

Da første Sol randt op og over Verden smiled,
og Maanen fuld og frag sin Broder efteriled,
da første Fiske-Lynd omhveged Øresund
og nyfødt Fuglesang blev hørt i grønnen Lund,
da Verden Jomfru var, og ingen havde bolet
med hendes Herlighed, men Jorden var omsolet
med idel Ret og Ro, da Havet aldrig saa'
den beged Fjælebuk sin Ryg at pløje paa,
da Frosten aldrig Bro af Iseglas beridde
og sin graaskimled Rim hen over Skoven spridde,
da Regn i Skyen ej var aget her omkring,
og Frugtbarhed dog var i samtlig Verdens Ting,
da var din Byggeplads ikkun de bare Sande,
omfavnet lystelig af Øst- og Vesterstrande o. s. v.

Da saa Danmark blev befolket, men Svig og Uret snart kom frem, da byggede man her Flynderborg, kaldet saa af den stærke Flynderfangst; siden byggedes paa den Krog, der gaar ud i Vandet, Slottet Ørekrog, som Frederik den 2den lod nedrive og i dets Sted opføre det stolte Kronborg, der hviler paa Pæle af Steneg og firkantede Stene. Saa beskriver han Slottets indvendige Herligheder, hvortil hører i «Undervraaerne» de store Forraad af Skyts. Men gaar man saa op i et af Taarnene, har man en dejlig Udsigt, dels til de mange Skibe, der give Kongen en «utrolig

Rente», og som smukt maa bukke sig (ved at stryge Sejl) for de «proppede Slangemunde», dels ind over Landet:

Vil man til Landet se, da leger strax vort Øje
paa grønne Bjærgebryst og skovbegrode Høje,
dér gror den Eg og Bøg, som er med Verden fød,
ja den som ogsaa skal med Verden blive død.
Og naar at Øjet sig igjen med Bjærget dælder *)
og sig med Agtsomhed langs ned ad Bakken hælder,
dér har Natur og Konst en dejlig Have sat
og gjort et Paradis hos stinden Tornekrat.
Forneden ligger smukt med vel afdelte Gader
det lystig' Helsingør, som elsker dig for Fader
og rette Forsvar sin; dér ser man Folket gaa
og hver sin Syssel og sin Gjerning passe paa.

Han beskriver derefter igjen det indre, navnlig Værelserne med deres Tapeter, hvilke hans Bedstefader maaske havde været med at forfærdige:

Dit Omhæng rundt omkring med Guld og Silke praler,
om danske Kongers Mod og Heltedrifter taler
i slig' Historier, som kan udvise grant,
hvad Sejer danske Mænd i gamle Tider vandt.

Vel var der overgaaet Kronborg en stor Ildebrand 1629, men Tapeterne vare blevne reddede, og man ser heraf, at de nu paa Kingos Tid vare ophængte. Her fremstilledes danske Konger lige fra den graa Oldtid til Frederik den 2den.

Endelig omtaler Digteren den nyeste Tids sørgelige Begivenhed, da Slottet overgav sig til Gustav Wrangel den 6te September 1658; han sammenligner det med Sigvard Snarensvend, der i Kampen med Humble frivillig lod sine Hænder binde. Men den gunstige Lejlighed til en Skildring af det modige Forsøg paa at tage Slottet tilbage forsømmer Kingo ganske og ender med de Ord:

*) Sænker.

Saa stat da, Kroneborg, indtil den sidste Draabe
er tør't af Øresund; bliv, som vi ville haabe,
din Konges Ære, bliv en Styrke for vort Land,
en Torn i Øjet paa din listig Avindsmand! [1])

Det første Ønske er jo hidtil gaaet i Opfyldelse, idet Slottet staar endnu helt og holdent og bringer den fremmede, der fra denne Side nærmer sig Landet, en værdigere Hilsen end Koldinghus Ruin gjør paa en anden Kant. Men en synderlig Støtte for Landet har Borgen aldrig været; det er ingensinde lykkedes ved Hjælp af den at spærre Adgangen til Sundet. Derfor betegner allerede en fremmed Rejsende i Frederik den 3djes Dage det med Rette mere som et smukt Lystslot end en Fæstning. [2]) Efter Skaanes Tab blev Kronborg kun sjælden Opholdssted for Kongen, da Udsigten derfra vakte saa smertelige Erindringer; det hed sig, at Vinduerne over mod Skaanesiden en Tid lang vare tilmurede, hvilket dog turde være meget tvivlsomt.

Kristian den 5te styrkede Kronborg ved Opførelse af Fæstningsværker mod Landsiden, ligesom han ogsaa har oprejst Portaler. Kingo har givet 3 Indskrifter til Slottet, men i en senere Tid, af hvilke Verset over den ydre Port anføres her:

Trin ind, om du est værd; sig lader op min Bue
at aabne Pladsen til et kronet Slot at skue.
Tre Konger det har ført af Vand, af Ild og Skud
trods Havets Slug, trods Brand, trods Fjenders Kuglebrud.
Nu har Kong Kristian den femtes Magt og Møje
bygt Kroneværket trods hver Avindsyges Øje.
Gud give Kongen og hans Slægt en evig Rod,
saalænge Øresund skal kysse Kronborg Fod. [3])

---

[1]) Kroneborgs Beskrivelse 1672 findes i Wielands Saml. 4 Bd. S. 44 ff.

[2]) La Salle. Histor. Tidsskrift 5 R., 2 Bd. S. 240.

[3]) Molesworth: account of Denm. S. 59 beretter om Vinduernes Tilmuring. Forøvrigt meddeler baade han og Vrigny i sin Relation d'un voyage en Danemarc 1706, S. 177, at Kronborg omkring Aarhundredets Udgang var i Forfald.

Endnu fra 1672 have vi et Digt fra Kingo til Griffenfeld. Denne berømte Mand havde det foregaaende Aar faaet sit borgerlige Navn Schumacher ombyttet med sit nye Adelsnavn og var bleven Gehejmeraad; allerede nu var han, støttet baade ved Kongens og Enkedronningens Gunst, den mest formaaende Mand i Staten. Med Kongen var han saa fortrolig, at denne blandt andet engang skrev til ham: «Gud være lovet! Enkedronningen er rejst, saa slipper jeg for hendes: Was hör' ich nun!» Med Kongens Halvbroder Ulrik Frederik Gyldenløve stod han i nøje Venskab; de kaldte hinanden for Sokrates og Alkibiades. Præsteskab og Universitet saa' særlig op til Griffenfeld; han var deres Herre og Mester, og en saa lærd og indsigtsfuld Foresat havde de ingensinde haft, saa det er intet Under, at de hævede ham til Skyerne. Kingo beundrede ham ogsaa i høj Grad og har staaet i nogen, om end vel ikke megen, Forbindelse med ham. I November 1670 havde Griffenfeld ægtet den 15aarige Kathrine Nansen, Sønnedatter af den fra Statsomvæltningen bekjendte Borgermester, senere Præsident, Hans Nansen, men før Bryllupet var hun bleven adlet under Navnet Rosenfeld. Dette Ægteskab var lykkeligt, men saare kort. I April 1672 fødte hun en Datter, men døde selv 17 Dage efter sin Nedkomst, til stor Sorg for hendes Ægtefælle og for alle, der kjendte den elskværdige og begävede unge Frue. Kingo skrev da et Trøsteskrift til den «højædle, højvise og højtbetroede Herre», et lille Digt, som slaar paa de sædvanlige Strenge ved slig Lejlighed, Betragtninger over den grumme Død, som med sin «Syndekost» fejer løs baade i Marmorsalen og i Hyrdens Bo, hvorved vi erfare, at der er intet Verdens Paradis, uden at der jo vil «dratte» en Modgangs Draabe i vor Skaal; der er intet Sejerværk, der kan gaa, medmindre der er en «Uro» i det. [1]) Han vender sig dernæst mod den sørgende Mand og skriver:

---

[1]) Benævnelsen «Sejerværk» for et Ur er det tyske «Zeigerwerk».

Højædle Griffenfeld! hvis ædle halve Hjærte
saa uformodenlig har fundet Dødens Smerte,
hvad skal vi gjøre ved din anden halve Del,
at Smerten lindres, om den ej kan blive hel?
O lad din vide Sjæl, som næst ved Himlen svinger,
ej ligge her i Støv! Lad Griffens store Vinger
ej blive kraftesløs' udi sin Flugt og Fart,
om end det ædle Bryst til Ben er plukket bart!
Vel ligger her (desværr') dit Hjærtes hulde Glæde,
indsvøbt og hedenlagt udi sit Jordeklæde,
hvad har du mer igjen, naar hun er baaren ud
end som en kjærlig Drøm om din dydædle Brud?

Men efter disse smukke Linjer trøster Kingo ham med, at han har jo Datteren tilbage; hun skal være ham en Trøst, og hun blev jo ogsaa faa Aar efter den eneste Trøst, der næst Gud var tilbage for Griffenfeld, da Verden gik ham imod, men selv den Trøst var næsten kun «som en kjærlig Drøm» paa lang Afstand. [1])

Griffenfelds i disse Aar med stor Hurtighed efter hinanden følgende Ophøjelser bleve hilsede af Kingo; saaledes da han den 26de November 1673 blev Kansler og blaa Ridder, tilraabte han ham:

Du est vor' Tiders Ros, vort Under og Exempel,
som vandrer nu af et til andet Æres-Tempel
hen under Kongens Haand og Herrens Skjærm og Skjold,
optræder smilende paa Verdens Snuble-Bold. —
Velan! saa tag kun an af Kongen og hans Rige
det Navn af Kanseler, gak til din Højhed stige!
Tænk fremad Kongens Tarv, tænk paa hans Riges Gavn,
tænk vort Akademi at sætt' i Stand og Stavn!

Og som Nytaarshilsen Aaret efter skrev Kingo:

Guds Naades store Mand, du himmelbaarne Greve!
Her er mit Ønskes Maal: Gid du maa længe leve!

---

[1]) Trøsteskriftet i Høpffners Danske Rim S. 99.

Gud, som har Grunden lagt til den din Æresspir,
han himmelstøtte den til din og Danmarks Zir.
Gud lægge hundred Aar til dine Levnedsdage
og lede til din Seng en Hjærtens Englemage,
som kan formere dig din Lykke, Lyst og Liv,
at Danmark have kan en eviglivet Griv'! [1])

Det falder unægtelig noget stramt for Brystet, men det var kun et lille Sidestykke til den Hyldest, der i disse Aar stadig gav sig Luft. En Mand som den gjæve Thomas Bartholin holdt saaledes paa Universitetet ved en Fest i Anledning af Griffenfelds Fødselsdag 1674 en Tale til ham, hvori han sagde: «Du er et Vidunder for Verden ligesom for dit Fædreland. — Skjønt du, hjemme og ude, tiltrækker dig alles Øje og Sind ved den uforlignelige Straaleglans, der tindrer om dig, har du dog ikke forandret dit vennehulde Væsen; skarevis fyldes dit Forgemak af lykønskende og ansøgende; med Længsel forventes Døren oplukket hver Dag; alle blive de indladte efter rigtig Orden og frydes ved dit milde Aasyn.»

Men paa samme Tid Kingo i Slangerup udsendte disse viraksvangre Hilsener, sad i samme lille Stad en anden Mand, der underhaanden lod Vers om Griffenfeld med en ganske anden Duft udgaa; saaledes lader han ham med Hentydning til hans formentlige Fritænkeri og vitterlige Havesyge sige:

Naturen jeg skuer og troer ej mer
end det, som jeg daglig for Øjnene ser,
naar Mennesket dør, da er det kun Ler.

Mit Hjærte det holder Guldklumpen for Gud,
med Guld kan jeg gjøre paa Fæstning et Brud,
sligt agter jeg høj're end Guds Ord og Bud. [2])

---

[1]) Wielands Saml. 10 Bd. 404.

[2]) Samtale mellem en Theologus og en Politicus, trykt i O. Wolffs: Greve P. Griffenfelds Levnet. S. 123.

Det var Jakob Worm, der først havde krøbet for den mægtige og kaldt ham den største Mæcenas, men da Griffenfeld ikke vilde befordre ham, nu var bleven saa besk.

Kingo mødte snart efter med end mere til Storkanslerens Forherligelse, nemlig et Digt omtrent fra Nytaar 1675: Samsøs korte Beskrivelse. Denne Ø var jo skjænket ham af Kongen som et Grevskab i Danmark ligesom Tønsberg i Norge. Her var altsaa et Stof for Digterne til at behandle; nu maatte de frem med, hvad de kunde finde paa at sige om denne Ø. Vitus Bering mødte med et af sine højtklingende latinske Epigrammer; Ole Borch, den berømte Videnskabsmand og Stifter af det efter ham kaldte Kollegium i Kjøbenhavn, skrev en Lovprisning af Øen i samme Sprog, hvoraf vi anføre nogle Linjer som betegnende: «Hæv dig, Samsø! hæv dig atter midt op af dine Strømme; Norden- og Søndenvinden har tabt Retten over dig. Stedse skal du se Zefyrerne herske over din Sæd og Høst og dine Strande vrimle af dine skjællede Skarer, nu da din Herre Griffenfeld opløfter dig til de ætheriske Regioner og fryder dine Agre ved himmelsk Glans o. s. v.» Resen, Præsident i Kjøbenhavn og Forfatter af det bekjendte Atlas over danske Byer, kom med en geografisk Beskrivelse af Samsø. Alt dette var paa Latin, men Kingos Digt var paa Dansk:

Vandfaste Samsø, du ældgamle Fyrstesæde,
vær gunstig og tillad, jeg paa dit Land maa træde,
imedens jeg om dig med Lyst optegne kan,
hvad priseligt jeg véd for vores Eftermand.

Kingo begynder saa ligesom ved Kronborgs Beskrivelse fra Verdens Skabelse og fortæller, hvorledes Samsø kom op af Vandene. Paa Grund af Navneligheden, der rigtignok er noget tynd, sammenligner han den med Øen Samos i Ægæerhavet; denne kunde rose sig af Pythagoras og Sybilla, men Samsø staar paa ingen Maade tilbage, den har Dronning Dorthea (der fik den til Livgeding) og Perlen for det hele: Peter Griffenfeld, hvis

himmelhøje Vid i Kristi rene Tro
kuldkaster Hedningen (ɔ: Pythagoras) ud af sin Pramme-Bro.

Samos roses for sin Frugtbarhed, men hvad da Samsø?

Her voxer Korn og Kjærne,
her, her er Flæsk og Kjød, det dansk Mand æder gjærne!

Samos prises for sit berømte Naboskab, saasom Tenedos, hvor Grækerne efterlod «Helhesten», Lesbos, Kios, Nikaria og Palmosia, hvor St. Johannes havde sin Aabenbaring; men saa har Samsø Kristi rene Lære og læser i Johannes' Bog, og den mangler heller ikke godt Naboskab:

Og hvor hun vender sig, da har hun Brødreland,
som drikker hendes Skaal i Bæltets salte Vand.
Vort kroned' Sjælland hun som Overherre kjender,
det frugtefine Fyn med Havhest hun oprender,
den store Cimberø, navnkundig jyske Land,
sin gamle Nabo, hun vel snart besøge kan.
I Kallundborg hun sig med verdslig Ret forsvarer,
men udi Aarhus hun de gejstlig' Sager klarer.

Kingo undersøger dernæst Oprindelsen til Navnet Samsø; nogle forklare det af Samling, fordi Kongerne i sin Tid holdt store Herredage dér, andre mene, at det kommer af Samo, Fader til de stridbare Cimbrer (i Følge Lyskander). Det vil Kingo nu ikke driste sig til at afgjøre. Han gjennemgaar dernæst Øens Historie, hvorved han igjen, ligesom ved Kronborg, og vidtløftigere kommer ind paa Fortællingen om Sigvard Snarensvend, der skal være foregaaet her; videre anfører han efter Saxo Kampen mellem Ørvarod, Hjalmar og Angantyr med hans Brødre, Marsk Stigs Plyndringstog, samt hvorledes Kristoffer den 2den gav Øen til Knud Porse. Sluttelig skriver han:

Det Land blev og forundt Kong Kristian den anden
til Lyst og Tidsfordriv af Landet og af Stranden,

hvormed han skulde da sin Sorrig lidt forslaa,
dér ham hans Riges Spir var ganske tagen fra.
Han nævnes ofte vrangt Kong Kristian den onde,
dog kan ej sige det Klærk, Borger eller Bonde,
men mere slutte, han saa stor ej havde Skyld,
jeg vil ej røre mer ved den tillægte Byld.

Efter en Beskrivelse af Øens Herligheder, der paa sine Steder er ret malende, ender han med disse Linjer:

Far Samsø, far og vel! Fred, Frugtbarhed og Lykke
hvert Sted omkrone dig. Dit Fremad-Prydesmykke,
din Fremtarv og dit Gavn, dit evig Navn og Held
næst Gud skal være dig din Herre Griffenfeld.

Digtet er i det hele taget bedre end det om Kronborg, og det viser blandt andet, at Kingo efter Tidens Lejlighed dyrkede Fædrelandets Historie[1]).

---

[1]) Digtet findes i Wielands Saml. 3 B.

VIII.

Fortsættelse. Den skaanske Krig.

I Aaret 1675 brød den skaanske Krig ud. Evropa havde alt en Stund været væbnet til Tænderne, fordi Ludvig den 14des Magtsyge bestandig truede med at forstyrre Ligevægten, hvorfor ogsaa Anders Bording udbryder:

Nej, vores Jærnetid af Herskefebers Galde
saa slet forgiven er, at hvo som ej vil falde
fra Ret og Ejendom og bag af Dansen gaa,
fuld vel maa se sig for og stedse væbnet staa.

Det var altsaa lignende som i vore Dage. De to Hovedkæmpere vare den franske Konge og Vilhelm af Holland; omkring dem grupperede Magterne sig saaledes, at for Nordens Vedkommende Sverige stod paa Frankrigs, Danmark paa den anden Side. Skyerne vare længe trukne mere og mere sammen, i Danmark var Haabet om at vinde de tabte Landskaber tilbage yderst levende. Forud for Krigen gik det mere snildt end just hæderligt udtænkte Forspil i Rendsborg i Juni 1675, hvor Hertugen af Holsten-Gottorp, som havde givet Møde dér for at underhandle med sin Svoger Kongen, med Magt blev tvungen til at opgive alt, hvad han havde vundet ved de sidste Krige, og til at aabne sine Fæstninger for danske Tropper. Griffenfeld var Mesteren for dette Værk. Den 2den September aabnedes Krigen med Sverige, og ingen kan sige andet end, at Danmark, hvad Hær og Flaade angik, var vel beredt; Hæren talte 42,000 Mand; mange udenlandske Officerer, der havde et Navn, vare

indkaldte; desuden var den norske Hær paa 12000 Mand. Flaaden, som var vel udrustet, bestod af 46 Skibe, men en hollandsk Hjælpeflaade sluttede sig desuden til vor. Der var almindelig Forventning om et lykkeligt Udfald efter disse store Forberedelser, tilmed da den svenske Krigslykke havde lidt et slemt Skaar i Nederlaget ved Fehrbellin i denne Sommer.

Strax ved Krigens Udbrud drog den danske Hær gjennem Holsten ind i Meklenburg, besatte det aabne Land, tog flere befæstede Punkter og vendte sig derpaa mod Wismar, der var stærkt befæstet og havde en stor svensk Besætning. Fra den 23de Oktober til den 13de December belejrede den danske Hær Staden, en Belejring, som frembød mange Vanskeligheder, dels paa Grund af de store Mosedrag omkring Byen, dels for det slette, regnfulde Vejrs Skyld og endelig paa Grund af Svenskernes ufortrødne Tapperhed. Et Øjeblik var det nærved, at Belejringen var bleven opgivet, men Griffenfeld, som trods sit skrøbelige Helbred var med i Lejren, fik hindret dette. Saa fandt den blodige Storm Sted den 13de December, og to Dage efter holdt det danske Kongepar sit Indtog i Staden. Dette var den første Del af Krigen, som dermed var endt; Kongen tilligemed den største Del af Hæren vendte hjem til Sjælland for at tilbringe Vinteren her.

Kingo, der med et varmt Hjærte fulgte Krigens Gang, følte sig drevet til at besynge sine Landsmænds Bedrifter. Dette skete til en Begyndelse i et længere Digt: Kristian den 5tes første og lyksalige Ledingstog. Indledningen er saalydende:

Behjærted' Konge, du aarvaagne Scepterfører,
arvkroned Kristian, som Himlen selv oprører
med hellig Nidkjærhed, at dine Kroner maa
en evigvarig Fred med Navn og Ære faa:
Tilstæd dog, at min fast hendøde Sanggudinde
maa dette Liv i din Udødelighed finde
at tænde Lys udi sit ringe Lygteskrog
og vise Verden dit det første Ledingstog.

Digtet udkom noget ind i 1676, saa at Kingos Sanggudinde havde tiet et Aarstid. Han følger nu Begivenhedernes Orden, som ovenfor er beskrevet; om Historien med Hertugen af Gottorp skriver han til Kongen:

At Holstein ikke dig med Passen skulde snøre
og for dit Rejsemaal en Hindre-Sten opføre,
du Tønningen tog ind, saa selv Hertugen véd,
hvad nu dit Alvor er og hvad din Kjærlighed,

Ord, der lyde noget dristige, naar man betænker Hertugens Svogerskab med Kongen. Begyndelsen af Wismars Belejring skildres saaledes:

Her holdtes Vaabenthing, til Strid blev alting lavet,
den danske Landsknægt sig vel snart fik nedergravet,
og den Kanine-Konst, i Jord at bore sig
med mangen Krinkelkrog, blev øvet mesterlig.
Saa med en Huj og Hast blev Staden rundt omringet,
og Blodefanen om de væbned' Volde svinget;
Trompet og Trommeslag de buldred Døden ud,
det var den Bejlersang for denne trodsig Brud.
Her kastes Batteri, her tog man for at spille
en Kugle-Springedans og Luften gjennemdrille
med tusind Tordenskrald, som alle Skyer brast
og Himlen skulde strax paa Jorden blevet kast.

Svensken var dog ingenlunde forknyt, men stod, som Kingo anerkjender, tappert fast:

Men han blev lige stolt og hærdet udi Sinde,
ret som naar Klippen faar et Tordenbrud at finde,
omskjønt der sker et Riv i hendes Flisekrop,
hun holder lige stiv sin stærke Benrad op.

Men ogsaa de Danske maatte beundres for deres Udholdenhed og Mod:

Der saast du da, hvordan de danske Bondedrenge
ej sky for Trommen er, hvor ej de lader trænge
sig fra sin Stand og Post, naar man dem bruge vil;
i Krigens Skole ser man, hvad de duer til.
Som Flinten skjult i Jord i mange Aar og Dage,
der ingen værdiges i Haand engang at tage,
hans knivehvasse Kant og gnisterige Krop
endog blandt Truske-Træ sig selv ej tænder op,
men vil man hannem kun mod Jærn og Staalet bruge,
man hundred Funker da skal af ham stød' og knuge,
han viser da sin Kraft, at om han slides hen,
han er dog ever*), mens der noget er igjen.
Saa, saa, din Bondesøn, om end hans slette Kofte
den skjuler Hjærtet og hans knokkelføre Hofte,
giv hannem kun Gevær, før ham i Marken an,
han tør sig bilde ind, hans Slægt er af Kong Dan.
Han skal i Gjerningen det lade se og kjende,
hans tarvelige Sind af Ivrighed kan brænde
og hvor han tør sin Mand i Marken vel bestaa,
naar han kun haver den, der ham vil hidse paa.

Disse Linjer til den danske Bondes Ære maa man indrømme ere baade smukke og med virkelig Digterfølelse. Saa gaar han over til at skildre Stormen og sparer da ikke paa Kraftudtryk for ret at gjøre den anskuelig:

Lad hagle Jærn og Bly! Lad her fem blodig Fingre
afhugges fra sin Haand! Lad dér en Arm omslingre
bort fra sit Lænkeled! Lad her et afskudt Ben
høj-rosenfarve den næst lagte Kampesten!
Lad dér et Hoved hen ad Jorden hastig trille
og Blodet dansende i Sandet om sig spilde!
Hver hjærtefuld Soldat han tænkte dog ved sig,
at han blandt andres Død var selv udødelig.

*) skarp.

Og Kingo ender Digtet med Tak til Kongen, der baade havde vist sig uforfærdet i Striden og ved Stadens Overgivelse mild mod de overvundne:

Tak for hver vaagen Nat du for os haver taget,
Tak for hver faderlig Bekymring du har draget!

Det var i det hele en meget værdig Besyngelse af Krigens første Akt[1]).

Lille Juleaften holdt Kongen Indtog i Kjøbenhavn under Befolkningens stormende Jubel, men den, der næsten fik mest af Hæderen, var Griffenfeld, der jo ogsaa havde stor Andel i det heldige Udfald. Kingo hilste ham med følgende Vers:

Din Haand, som Kongen sig saa gjærne hælder paa,
er himmelstøttet og kan alle Maal opnaa!
Det Sværd, som føres i de hævnehidsig' Hænder,
det i dit dybe Sind du vejer først og vender
og højbetænksom ser, hvor vidt det blot kan gaa,
og hvor det Fredsens Balg omsider dog kan faa.
Hvad blodig Krigsmand skal til Lands og Vands udføre,
det skal du først udi din Hjærne overhøre.
Du viser dér, at Raad er bedre tit end Magt,
og Gud har alle Ting for Visdoms Fødder lagt[2]).

Dette var den sidste poetiske Hilsen, Griffenfeld fik i sit Liv. De første Maaneder af det nye Aar gik tilsyneladende uforstyrrede hen, men Grunden var udhulet under Griffenfelds Fødder; Kongen havde allerede for længe siden ved Lejlighed følt sig krænket ved hans Overlegenhed og havde den foregaaende Avgust advaret ham ved en Skrivelse, der angik 16 Ankeposter, men dog siden stadig

---

¹) Kristian d. 5tes Ledingstog, Originaltryk paa 14 Kvartsider uden Aarstal. Ogsaa i Wielands Saml.
²) Originaltryk i Rostg. Saml. 152 fol.

vist ham megen Velvilje. Men Griffenfeld havde mange Fjender, med Rette og Urette, og der gik i den senere Tid højlyde Rygter om Misligheder ved Besættelsen af Embeder, hvilke ikke vare aldeles usande. Imidlertid kom det som et uventet Slag for ham selv og for de fleste, da han Lørdagen den 11te Marts blev fængslet; stærkest berørt af det blev Præsteskabet, Professor-Aristokratiet og det højere Borgerskab, der stadig havde følt Griffenfelds Ophøjelse som en Hæder for dem selv, eftersom han var udgaaet af deres Midte. Adelen yndede ham ikke, og hvad de lavere Stænder angaar, har Holberg vistnok Ret, naar han skriver: «Den gemene Mand lastede ham for hans Hovmod og den liden Gudsfrygt, som fandtes hos ham, udi hvilken Henseende de holdt for, at den Straf, som overgik ham, var vel forskyldt.»[1]) Jakob Worm havde stadig efter Ævne søgt at sværte Griffenfeld paa den laveste Maade, og hans utrykte Rimerier blev vistnok meget udbredte; det er alt af hans bekjendte Snit, saasom:

Han holder Kro og Salg med hellig Kirkekald,
Gud, lad den Satan faa af Himmelen et Fald!

Og strax, da han var falden, skrev han:

Tvi dig, du Landsens Pest! tvi dig, du Kongemyrder!

eller han udbrød jublende:

Saa er nu Babylon, den store Hore falden!

Forøvrigt, naar Kongen udtalte som sin Mening om den faldne Stormand, at han var «gjerrig og forfærdelig ærgjerrig», saa har han dermed nævnt de to Lidenskaber, som i Virkeligheden vare i høj Grad herskende hos ham, og som bragte ham til at overskride Grænserne for det tilladelige. Men derfor var alligevel Straffen over ham aldeles urimelig, og Dødsdommen vakte almindelig Med-

---

[1]) Danmarks Historie 3 D. S. 604.

følelse; Benaadningen med evigt Fængsel kunde ikke forandre Folks Mening. Endog Jakob Worm slog nu ind i en anden Tone for at vende sin Galde mod andre:

Fattig Grif maa ene gjælde,
for han solgte Kirkekald;
mange andre slap af Fælde,
skyldig dog i større Fald.
En for Folket lider Straf
og maa sejle Dødsens Haf.

Det hører til de pinligste Begivenheder i Fædrelandets Historie, at den store Statsmand, som nu i Modgangens Skole var saa dybt bøjet, i Virkeligheden blev Fange for Livstid. Faa have været ulykkelige som han; men mange Tanker blev i hans Levedage sendte til Fængslet paa Munkholm, og efter hans Død har Slægt efter Slægt i Aanden valfartet til det ensomme Sted med den dybeste Medfølelse. Kingo har efter Faldet aldrig udtalt sig offenlig om Griffenfeld, dertil var Pennen dengang for lænkebunden, men naar han saa ofte i sine Salmer har sjunget om Lykkens Ustadighed, naar han udbryder:

Hvad er det dog alt,
som Verden opsminker med faver Gestalt?
Det er jo kun Skygger og skinnende Glar,
det er jo kun Bobler og skrattende Kar,
det er jo kun Iseskrog, Skarn og Fortræd,
Forfængelighed;

naar han i den samme almen kjendte Salme i de mest gribende Toner synger om Rigdom og Ære, Yndest og Gunst, da er det ikke utænkeligt, at det er den rystende Begivenhed med Griffenfeld, der har lagt ham disse Ord paa Læberne, thi det er meget muligt, at denne Salme «Far Verden, far vel» netop er bleven til paa denne Tid, om end der gik nogle Aar hen, inden den blev trykt.

Men vi vende os atter til Krigen. Vinteren var skredet hen i almindelig Travlhed for det forestaaende Felttogs Skyld; paa Holmen havde man fuldt op at gjøre med at sætte Flaaden, der det foregaaende Aar ingen større Bedrifter havde øvet, i god Stand. Ogsaa ude i Landet mærkede man, at det var urolige Tider; allerede den foregaaende Sommer var det paabudt, at Præsterne skulde stille Stykheste, 3 Præster én Hest; baade i Januar og Februar paalagdes der dem Krigsskatter i Penge og Korn, videre skulde 6 Præster stille en Kusk, og hen mod Slutningen af 1676 gik det endog saa vidt, at 2 Præster skulde udstyre en Dragon. Navnlig Leveringen af passende Heste voldte de gode Præster megen Besvær; i denne Anledning skrev Jakob Worm et Digt: «Gejstlighedens Hestesuk og Hoppegisp», hvori han lader Præsterne klage:

Nu er vor Hest ej rank,
    nu altfor smal i Midde,
ret ligesom vi selv
    kund' Hest af Jorden smede.
«Wat' soll ich mit die Katz'»,
    saa siger den Staldknægt,
Amtskriveren han staar
    paa samme Hestevægt.
Vi haver Kongens Maal,
    en Hest af 14 Palmer,
som har og sine Aar,
    hans Lød og ikke falmer,
den Hestepræsident
    vil dog ej tage ham[1]).

Men naar Præsterne kunde udrede saa meget, faar man Indtryk af, at de i det hele taget ikke maa have siddet saa ilde i det.

Medens Krigen nu atter gik løs i Foraarstiden, ud-

[1]) Worms Digte, 3404, Kv. Kongel. Bibl. S. 380.

sendte Kingo et lille Flyveskrift, stilet mod en bestemt Person. Det var Præsidenten i Landskrona, Valentin Korn, født Dansker og tidligere dansk Embedsmand, der ved sin Færd vakte Kingos fædrelandske Harme. Denne Mand skrev et «Hosianna» til den unge Kong Karl den 11te, ligesom Kingo tidligere havde skrevet et til Kristian den 5te, hvori han opfordrede sin nye Konge til mandelig at værge Skaane mod Fjendens forestaaende Anfald og paakaldte i den Anledning baade den gamle svenske Gud og Krigs-Englen Mikael. Skaane, som Karl Gustav havde taget med Heltehaand, skulde ikke igjen overgives til Danskerne, men de skulde nedtrædes i deres egen Grav under «vor konungs» Fod. Hr. Korn udbryder:

Nu Gud, som retwis er i alla sina domma,
skal lada dem forwist fortjenten løn bekomma:
Her lefwer noch endnu den gamble Swenske gud,
tro mig kun sanderlig, trommen får annat ljud.
Forgjeffwis er och ej Suedies Zebaoth Herre
det namn *deus* in *Sued* sålunt at accordere.

Kingo kalder sit Skrift: «Begrædelser over den danske og svenske Tvetulle Valentin Korn», og strax fra Begyndelsen af slaar han paa saa djærve Strenge, at man levende mindes om Afstanden fra vor Tid:

Du danske Klinte-Korn og Sverigs Brændenælde,
Hr. Præsident! (med Gunst og Reverens at melde),
ej, sig mig dog, hvad Bræms din Asenpande stak,
den Tid du først ud af Poeters Kilde drak?

Og han fortsætter siden med de følgende meget sande Ord:

Ej kan man undre det, at ærlig Svenske gjøre
hvad deres Konge kan til al Lyk-Ønske høre,
hver ærlig Undersaat dertil forpligtet er,
han til Guds Salvede Guds Naades Ønske bær.

Men aldrig kan jeg tro, det (ɔ: at) Sverigs Konge bliver
dig højt forpligtet, for du Hykle-Rim opskriver,
saa taabelig er ej i Sverig nogen Stand,
der jo begriber det, du er en troløs Mand.
Har du dit eget Folk og Fødeland besveget
og i din Rævepels i Sverig længe hveget*),
vel vide de, at naar dit Skalkeskjul og Ham
afdrages, at dit Bryst er blottet udi Skam.

Kingo gjendriver dernæst de mest skjærende Udtryk i Korns Hosianna f. Ex. «den gamle svenske Gud»:

Du Katekismus-Drog, du syrisk Spotte-Mule,
gjør du én Gud paa Bjærg og anden Gud i Hule?
Den gamle svenske Gud, er han en anden Gud
end den, du lærte her i Børnelærdoms Bud?
Er Gud ej altid Gud, saavel hos dem han kjender
med Ris og Revselse, som dem hans Himmelhænder
til Skyen løfter op? I Medgang og i Men
er han hvert Folkes Gud, og dog er Gud kun én!

Hvorefter Kingo med lærde Anførsler paaviser, at *Sued* ikke betyder Sverige og sluttelig meget passende ender sit Rimskrift saaledes:

Hvad Lykke Himmelen til Sverigs Krone vender,
den kommer fra Guds Haand (som du maaske ej kjender),
hvad Lykke vor Monark herefter vorde maa,
den kan din Flegelpen ej sætte Klik oppaa[1]).

Felttoget 1676 var i Begyndelsen sejrkronet for Danmark. Det aabnedes i April af Flaaden; under Niels Juel

*) Tumlet om.

[1]) Höpffners Saml. S. 116. Kingo har i sit Skrift aftrykt «et helt Trug fuldt» af Korns «Hosianna». Hr. Korn havde dybsindig udgransket, at *Sued* (Sverige) omvendt bliver til *deus* (Gud). — Kingos Rimskrift er fra Maj 1676.

styrede en Del af denne ind i Østersøen, ankrede udenfor Gulland, og allerede den 1ste Maj var denne store og rige Ø, der for 31 Aar siden var bleven afstaaet til Sverige, atter i Danmarks Eje til almindelig Glæde for Indbyggerne, der endnu stedse hang ved deres fordums Moderland. Der gik en Jubel gjennem Danmark, da Efterretningen derom naaede hertil; Digterne sang til Gullands Pris, og fremfor alle Kingo. Han udgav nemlig længere hen i Aaret: «Anhang til Kristian d. 5tes første Ledingstog», som indeholdt 3 Digte, af hvilke det første omhandlede «Gullands Indtagelse». Dette er et af Kingos betydeligste verdslige Digte og fortjener en nærmere Betragtning.

Det var ikke saa underligt, at Kingo med Forkjærlighed greb Æmnet om Gulland. Af Søren Povlsen Judichær i Slangerup havde han upaatvivlelig i sin Tid hørt meget fortælle om denne interessante Ø, og desuden spillede den en særlig Rolle for alle Dyrkere af den danske Historie, hvilket vi nærmere nedenfor ville betragte. Æmnet har virkelig inspireret Kingo, saa at Digtet i flere Partier er bleven vellykket. Indledningen lyder saaledes:

Navnkundig Guthiland, bekjendte Sø-Fyrstinde,
du danske-planted' Ø, du gamle Cimbrer-Minde,
du fordum Verdens Trods, vort Kongevaabens Sir,
naturlig Ædelsten udi hans Arvespir!
Hav tusind Tak for sidst! Eja, hvad er det længe,
fra sidst vi taltes ved i dine fede Enge,
du tøsser*) femten Aar har fundet Vinterkuld
og ej udfrøsset dog din gamle Herres Huld!
Hin hule Østersø vel haver paa dig skummet
og Nordens Buldreblæst i dine Skove trommet,
saa mangen Haglesky har danset paa dit Land,
dog stak alt Danmarks Sol saa mildt i dine Vand';

*) To Gange

hvor nødig tog du an det fremmed' Herskabs Byrde,
hvor nødig kvitted du din danske Slægt og Hyrde;
den Tid vi skiltes ad, din Tand i Læben bed,
og slutted dit Farvel i Graad og Lydighed.
Velkommen nu igjen! kom, kom, vi vil os sætte
paa hin saa grønne Høj, hvor Fyrtræ spirerette
mod Skyen stikker op, imens vi tales ved:
Hvor er det ganget dig i baade Krig og Fred?

Skjalden vil nu skildre, hvorledes Gulland er bleven befolket i gamle Dage. Det er en vidtløftig Sag, thi Skildringen begynder med Noah, men den har sin Interesse, fordi det er en rimet Fremstilling af den saa kaldte «gullandske Hypothese», der i over 100 Aar spøgede baade i lærdes og Lægfolks Hjærner og blev anset for ægte Historie. Denne Hypothese stammer fra den i Aaret 1579 afdøde Præst Niels Pedersen, som, medens han en Del Aar havde Kald paa Gulland, opsporede adskillige gamle Kildeskrifter til Øens Historie; blandt disse var særlig et Haandskrift i et underlig gammeldags Sprog, hvori der meldtes en Del om Jafets Efterkommere. Niels Pedersen skrev da en Bog om «Cimbrernes og Gothernes Herkomst, Vandringer, Krige og Bosættelser», i hvilken han, støttet paa en Gisning, der var fremsat af Reformatoren Filip Melankton, og videre støttet paa sine gullandske Skrifter, fik dannet en sammenhængende Kjæde lige fra Jafet til sin Tid. Hovedtraaden deri er, at fra Jafets Søn Gomer nedstammer Cimmerierne, fra disse igjen Cimbrerne, der atter ere det samme som Danskerne; alle Mellemledene faar han udfyldte ved Hjælp af det gamle gullandske Haandskrift; ligeledes tager han Vest- og Østgothernes Historie til Hjælp. I Sammenhæng hermed staar, at Digteren Klavs Lyskander († 1624) i sin «danske Kongers Slægtebog», byggende videre paa Niels Pedersens løse Underlag, lavede et Slægtregister over de danske Konger gjennem fjærne Tider lige fra Adam. Naturligvis kunde ingen af disse to Forfattere gjennemføre deres Tanker uden at tage Fanta-

sien til Hjælp i en meget betydelig Grad, men alligevel gik deres Frembringelser for ægte Varer lige til ind i det 18de Aarhundrede, altsaa ogsaa paa Kingos Tid. Man kan da ikke undre sig over, at denne i fuldt Alvor benytter, hvad selv lærde Folk dengang holdt for «godt Latin» [1]).

Efter en vidtløftig Skildring af Noah fremstiller nu Kingo Rækkefølgen ned gjennem Tiderne, og skjønt denne jo ingen historisk Betydning har i og for sig, har den det dog paa anden Haand for os, idet vi deraf se, hvilke Tanker man i lang Tid gjorde sig her i Landet om Folkets Nedstamning. Vi følge derfor Traaden i Kingos Digt i Hovedtrækkene. Altsaa: Jafets Søn Gomer havde igjen en Søn Askanes;

han bo'de blandt sit Folk og ærlig Handel drev,
indtil at Tungemaal i Babel blandet blev,

da drog han med hele Jafiternes Skare mod Vest og Nord, indtil de kom til Thracien; herfra spredtes de ad forskjellige Kanter. Askanes drog derpaa videre, ikke den Vej, som svenske Skribenter falskelig mene, nemlig gjennem Rusland til Finland og Sverige, hvorfra Efterkommerne (ɔ: Svenskerne) siden over Skaane bredte sig til Sjælland; saa skulde Danskerne være komne af dem, «som intet er». Nej, Askanes drog gjennem Skythien til Tyskland, hvor hans Efterkommere slog sig til Ro (og Fyrsterne i Anhalt berømme sig endnu af at nedstamme fra bemeldte Mand). Men en Del af Efterkommerne, Cimbrerne, drog under en vis Gomer, hvilket er det samme Navn som Gorm, til Pommern, Nordalbingien og Vitteland, hvilket er Jylland. Herfra befolkedes da atter de danske Øer:

Til Fyn og Sjælland de derefter Kaasen sætte,
maaske af Fiskerne de bleve underrette,

[1]) H. Rørdam: Historieskrivningen og Historieskriverne i Danm. S. 129 f. — Samme: K. Lyskanders Levned.

hvad Land, som her og der i Havet om dem laa,
som i den Vippebaad de grant med Øjen saa'.
Stak de fra Æbeltoft med læ'r-klædt Fiskepinke,
stivhalsed Hjælm de saa' solstukken mod sig blinke;
naar de fra Hellenæs og Palsgaard vilde ro,
hin skuldred Samsø saa' de sig i Bælt at to.
Fo'r de fra Kolding ud og hen ved Høndrup Side,
de paa et Sejletræ saa snarlig kunde glide
ind til det fine-Fyn, og fo'r de siden ud
forbi Knudshoved, Fyns den lille Lændetud,
dér knejsed Sprove op, hvorpaa de kunde hvile
og deres Fiskegarn mod Solens Varme spile. — —
Vort kroned Sjælland de paa denne Kundskab søge,
her finde de det, som kan Gavn og Glæde øge,
her er et Land, hvortil ej Fjenden springe kan,
omfavnet lystelig af Havsens rige Vand. —
Fra Ørekrogen skjød de hen til Skaane Land,
ad Hallands Side til de norske Fjæld' og Strand.

Da de nu havde bredt sig over hele Landet, tog de sig først Segud til Høvding, en brav Mand:

Løgn og Finanseri var da langt uden Lands,
og Hovmod ikke gik hos Hofmænd udi Dans.

Saa gik de hver til sin Gjerning eller Syssel, hvoraf kom Landets Inddeling i Sysler; forøvrigt blev Riget delt i 9 Hoveddele, deraf de 9 Hjærter i Vaabenet. Efter Segud fulgte Adser, Truid, som befæstede Landet, og Thjelvar, der fremmede Opdyrkningen. Før havde man levet af tarvelig Kost, saasom Agern, Bog, Nødder samt Tørfisk og Hvidløg:

man sad i Blomster-Eng og holdte Dug og Disk
og drak af Kjælder med den pilesnare Fisk.

Men Helbredet var med den Levemaade ganske fortræffeligt:

En Mand paa hundred Aar gik tit foruden Hue
og aldrig vidste dog af Hoste eller Snue.

Under den krigerske Guthi, som overvandt Geterne og efter sig kaldte dem Guther eller Gother, blev der for stærk Befolkning i Landet, saa at de ikke kunde leve,

men Hunger Gustenhed i røde Kinder skrev,
og Sidebenet hvast i lasket Lyske blev.

Det unge Mandskab drog da under Kongesønnen Tjelvar til Søs ud fra Skaane, fandt først Bornholm, hvor en Skare blev under Høvdingen Borno, der gav Øen Navn; de øvrige sejlede videre paa det vilde Hav, og da længe intet saas uden Himmel og Hav, udsendte Tjelvar Ravne ligesom Noah; den sidste af dem sporede Land, hvorefter de da sejlede. Saaledes kom de til Gulland, der fik Navn efter Guthi. Her tog de nu fat paa Kraft, fældede de skyhøje Fyrretræer, dyrkede Jorden og havde det hel godt; naar de vare glade, drak de Skaaler af Uroxens Horn; og saaledes gik det ned gjennem lange Tider.

Saa est du, Guthiland, af Cimbrer først oprunden
og dine Grene ud fra deres Stamme runden,
du derfor Dannemark endnu forpligtet er.

Men hvornaar Gulland først gav sig i Kløerne paa Svenskerne, det véd man ikke noget rigtigt om, men det er «uden Nej», at naar det kneb, saa holdt. de sig til Danmark, og flere Cimbrer ɔ: Danskere nedsatte sig siden paa Øen. Guther (Gullændere) drog ud paa flere herlige Tog, men det berømmeligste var dog, da de sammen med Vendelboerne under Aage og Ebbe drog Syd paa, fordrev Longobarderne fra deres Hjemstavn og antog deres Navn. Her bliver Kingo hel begejstret og udbryder:

Som Havsens Floder, naar de Dæmningen udbryder,
i Landet strømmevis sig her og dér udgyder,

saa disse Folk sig ud i Øst og Vester skjød
og Verden, hvor de fo'r, med Vælde overflød.
Her var det Folk, som Rom, det Verdens Hoved, trykte
og under deres Fod med Kæmpehænder rykte,
af dem blev mange Land' blødt udi eget Blod
og oversvømmet af den store Folkeflod. —
Af dem Italien og Spanien kan regne
saa mangen Kongesøn i deres Land og Egne,
de Skotter, Engelsker af dem oprundet er
og deres Stammenavn med Pris og Ære bær[1]).

Alt dette havde Gulland været med til; og efter denne historiske Udflugt vender Kingo sig nu til en Beskrivelse af Øens Herligheder, dens 100 Kirker, dens Fyrreskove, dens gode Rug og rige Fædrift, samt den mærkelige Stad Visby. Gjenerobret til Danmark var Øen bleven af den sidste Kong Valdemar, tabt var den for 30 Aar siden, men nu atter taget tilbage i denne nye af Kong Kristian saa lykkelig begyndte Krig. Og dermed er Digteren kommet tilbage til sit Udgangspunkt; han fortsætter nu Skildringen af Kongens første Ledingstog.

Vinteren over, da Hær og Flaade var hjemme, laa Kongen ikke paa den lade Side; han var utrættelig med at paase Rustningerne:

Men du, du Kongers Glans, vor mageløse Hyrde,
naar andre hvilte sig, da løfte du din Byrde
paa dine Axler op; naar andre sov vel sødt
og snorked Natten hen paa Bolsteret saa blødt,
da brød du Søvnen tit, ja tit naar Hanen galed
og dit Gemak det var med Nattens Sværte malet,
ja naar det knøg og føg af bisken Sværme-Sne,
du din Aarvaagenhed lod da saa ofte se.

[1]) Kingo anfører her Camden, der i sin «Britannia» taler om, at det er ingen Skam for Skotterne, at de ere Gothernes Affødninger. Han faar saaledes sin egen Fædrene-Slægt ind under Danskerne.

Nu gik du paa din Fod dit Tøjhus at besigte,
de store Skyt og smaa, hvormed du skulde figte,
nu fo'r du ud til Baads, før Dag sig skimte lod,
til Bremerholm og blandt de beged' Baadsmænd stod.

I April var Flaaden da færdig og stak i Søen, drog under «vor ædle Søhelt Juel og Bjelke» mod Gulland, landsatte Tropper dér, og alt gik saare godt. Den svenske Kommandant hed Oxenstjærne, men han var ingen Lykkestjærne, thi Svenskernes Lykke fo'r bort som et Stjærneskud; den 1ste Maj var hele Øen med samt Visby i Danskens Hænder:

Til Lykke, Kristian, nu har du faa't og fundet
dit Lam, som borte var, og Gulland det er vundet!

Og hermed er dette ret mærkelige Digt sluttet[1]).

En Maaned efter Gullands Erobring stod den første store Søkamp i Krigen under Ølands sydlige Odde den 1ste Juni. Her var det, at «Stora Kronan», det svenske Admiralskib, under en uheldig Vending sank og i samme Øjeblik sprang i Luften med henved 1000 Mand, og her var det, at den næstkommanderende Svensker Klas Uggla fik sit Skib skudt i Brand og faldt med mange af sine Folk. Den svenske Flaade tyede til Flugt, men 5 af dens Skibe bleve tagne. Det var en lykkelig Sejr for Danmark, som fra nu af var Herre paa Havet i dette Aar.

Kingo, som ogsaa har besunget denne Kamp, indleder den med Skildringen af en Træfning, som fandt Sted 5 Dage forinden mellem Rygen og Skaane. Han begynder meget malende:

Hids Sejlet op igjen, jeg hører Vinden suser
og over Bølgerne med milde Hvissel ruser,

---

[1]) Anhang til Kr. d. 5tes Ledingstog 1676 i Wielands og Luxdorphs Samlinger. Kingos Digt om Gulland vakte megen Beundring, og Ole Borch priste ham, «Aarhundredets ypperste Digter», som den, der her overgik sig selv, d. 15de Oktbr. 1676.

den dejlig Sommernat saa dageblandet er,
at vi ret magsom nu igjennem Bølgen skjær'.
Den Blomsterfyrste Maj saa kold i Sejlet hænger
og intet Takkel dog med Strid og Storm udsprænger.
Sankt Ellen-Ild saa tynd i Skjødet brænder klart,
maaske vi har en Storm at vente meget snart. —
Ved Aaren løftes op den ildedraabed' Bølge,
en dejlig Dag der skal, vil Gud, i Morgen følge.
Den sølvgraa Dageskjær jeg nu i Østen ser,
som gjennem Nordens Guld med dejlig Øje ler.
De lyse Stjærner nu mod Solens Opgang blegne,
de kuldestive Tov begynder smukt at vegne,
hist pipper Solen frem, giv, Gud! en lyksom Dag,
ledsage du mit Skib, befo'dre du min Sag!
Men se! hvad ser jeg der! Hid min glarøjed' Kigger,
jeg ser af Havet sig mangfoldig Stange stikker,
jo mer jeg glider til og efter dennem ser,
saa voxer deres Tal og Storlighed des mer.

Saa kom Svensken, og der stod en kort, men heldig Kamp.

Men det er Aften nu, her holdes Bedestunde
i Flaadekirkerne, du derfor ej maa blunde
og tage nogen Ro, du jo dit Hjærte faar
opofret til din Gud, før du til Køjen gaar:
«Almægtig Gud! som i de stolte Vande raader
med din saa stærke Haand, de tusindfoldig Naader,
som Kongen og dit Folk er skjænket ved din Arm
i denne Søstrid og den buldre-blodig Larm,
skal være os et Segl og evigt Æresminde
paa hver vor Finger til at regne og besinde
fra Slægt til anden, at vor Fjendes store Magt
den fløds som Bølgen hen og ganske blev forsagt».

Den 1ste Juni kommer atter den svenske Flaade sejlende i Østersøen, men da den ser den danske, vender

den og søger Nord paa; den danske sætter Kludene til og forfølger:

Som naar den kroned Hjort med sine raske Flokke
gaar spankende omkring i Engens vaade Sokke,
og han Kong Kristian til Hest kan blive va'r,
han sprætter, springer og om Skoven hastig fa'r,
omsider dog udaf hans raske Hest optrækkes,
endog hans lette Ben og alle Sener strækkes,
indtil han fuglesnar gjør hannem Stien trang
og derpaa giver ham et blodigt Fald og Fang.

Dette Billede fra Jagten laa alle Læserne nær,. thi den unge Konge var bekjendt som en dristig Jæger og rask Parforcerytter[1]. Nu beskrives Ølands-Slaget, men her er Kingo ikke nær saa heldig som i det foregaaende, saa det hele falder temmelig mat til Jorden; selv det epokegjørende Øjeblik, da «Stora Kronan» springer i Luften, faar han ikke ordenlig udnyttet. Digtet, som ikke er ret langt, ender saaledes:

Nu vender Vinden sig; lad hen for Vinden stande,
du har et glædsomt Nyt at føre med til Lande,
dog før maaske du kan oplange Kjøbenhavn,
da har Kong Kristian paa Skaane fattet Stavn![2]

Dette sidste skete vel ikke saa hurtigt, men den 29de Juni, altsaa 4 Uger efter Søslaget, fandt Kongens og Hærens længe forberedte Landgang i Skaane Sted ved Fiskerlejet Raa. Det var en smuk, vel rustet Hær under en udmærket

---

[1]) A. Bording skriver i den «danske Merkurius» (1ste Oktbr. 1670):
Man ingen Hjort i Skov og vilden Mose kjender
saa rask og frisk og stor af Takkers Væxt og Ender,
hans Majestæt til Hest kan hannem trætte jo
og hannem give Fang, før nogen skulde tro.

[2]) Søslaget eller Kr. d. 5tes mærkelige Sejrvinding d. 1ste Juni 1676. I Wielands Saml. 2 B.

Fører, Hertugen af Pløn, som nu efter 18 Aars Forløb skulde befri de trofaste Skaaninger for Svenskens Herredømme. Med spændt Forventning fulgte hele det danske Folk Begivenhedernes Gang, thi Skaane var indtegnet i alles Hjærter; derfor var det et højtideligt Øjeblik, da Konge og Hær betraadte det tabte Broderlands Jord. Kingo gjorde sig til Tolk for de Tanker, der maatte besjæle Monarken i den Stund; han lægger ham en smuk og hjærtelig Bøn i Munden:

Gud Sebaot, min Gud! — — —
Vil du min Arvespir med flere Stene pryde,
at mine Fædres Land jeg eje maa og nyde?
Vil du gaa for mig an, naar jeg skal sætte Fod
paa hint mit Skaaneland og spare mines Blod?
Vil du de faste Slot' og knejsevolded Stæder,
hvorinden mangen Sjæl om mild Forløsning græder,
skal gaa mig vel til Haand, og jeg med Ære maa
mit rette Grænsemaal med Liv og Lykke naa? —[1])

I Begyndelsen saa' det ud til, at dette Ønske skulde gaa i Opfyldelse. Helsingborg, Landskrona og Kristianstad, lutter befæstede Stæder, bleve tagne med væbnet Haand; saa godt som hele Skaane var atter i Danskens Magt, thi kun Malmø holdt sig endnu. Og alt dette skete paa 6—7 Uger. Samtidig brød Kongens Halvbroder, Ulrik Frederik Gyldenløve, fra Norge ind i Bohus, trængte Svenskerne tilbage og oversvømmede Vestgøtland. Bønderne ved Skaanes Nordvestgrænse væbnede sig, og under Navnet «Snaphaner» begyndte de en Guerillakrig mod Svenskerne, der var farlig nok. Saa vidt gik alting godt. Men allerede den 17de Avgust vendte Bladet sig; da overrumplede Karl den 11te en dansk Hærafdeling under General Duncam ved Halmstad og beredte den et fuld-

---

[1]) Hs. Maj'.s gudelige Tanker, før han landede udi Skaane. I Anhanget. Wielands Saml. 2 B.

stændigt Nederlag. Dette virkede kun altfor meget ind paa Krigens Gang; Gyldenløve blev nødt til at trække sig tilbage til Norge, den danske Hær i Skaane blev staaende uvirksom, den dygtige Hertug af Pløn blev afsat og den ny Fører var ikke duelig nok. Sidst i Oktober gik den svenske Hær ind i Skaane; længe stod begge Modstanderne overfor hinanden, ingen havde Lyst til at aabne Kampen, og imidlertid blev det Vinter med korte og mørke Dage. Endelig prøvede Karl d. 11te Lykken, og den 4de December stod «det mægtige og blodige Slag» ved Lund med sine mærkelige Omskiftelser, i hvilket begge de unge Konger sejrede hver paa sin Fløj, men som dog om Aftenen endte til Skade for de Danske. Tapperheden havde været lige stor paa begge Sider, ingen vilde vige, derfor blev Slaget saa forfærdelig blodigt, at henved 9000 døde bedækkede Valpladsen[1]. Efter denne storartede Aareladning fulgte ganske naturligt en Slappelse; Vinteren gik og næste Vaar kom uden store Begivenheder; en stor Del af Skaane vedblev at være i dansk Besiddelse, men den frejdige Fortrøstning hos vort Folk havde tabt sig.

Kingo, hvis Forsæt det var at besynge hele Krigen, har intet ladet høre fra sig om alle disse Begivenheder; Lysten er ganske naturligt forgaaet ham. Hans Antipode i Slangerup Jakob Worm blev derimod netop ved Krigens skjæve Gang opmuntret til at give sit Besyv med i Laget; han sporede naturligvis Forræderi i Nederlagene. Om Slaget ved Lund siger han:

Svensken gik løs paa os, monne haardt trænge
ret med en offenlig Magt og med Vold. —
Gud véd, om ikke Forrædere dette
voldt, at han paa os saa aarle mon sætte.

---

[1]) Der var i Alt kun 23,000 Deltagere i Slaget fra begge Sider, altsaa faldt over 39 Procent. Det er det højeste Procentantal fra noget bekjendt Slag. Til Sammenligning anføres fra andre af de blodigste Slag: Ved Cannæ faldt 34 pCt., ved Borodino 31 pCt. og ved Gravelotte kun 15 pCt.

Præsten Henrik Gerner, som i sin «Ilias» besang Krigens Gang, trøster sig for Slaget ved Lund med de Trofæer, der blev erobrede:

Den Danske Æren har, han som en modig Helt
hjemfører Sejerstegn til Danskes Kongetelt,
de Adelsbytte har, Herpuker, skjønne Faner,
Standarter, Fænniker, som pryder deres Aner.

Det var nu en temmelig tarvelig Trøst; bedre er derimod hans Gravskrift over Valpladsen ved Lund:

Her ligger kjække Mænd, hvis Ben og Blod er blandet
iblandt hinanden saa, at ingen siger andet,
end de er af én Slægt, de var og af én Tro,
dog kunde de med Fred ej hos hinanden bo[1]. —

Hans mange og vidtløftige Digte over hele Krigen til Lands og Vands ere unægtelig adskillige Toner lavere end Kingos.

Ved Aarskiftet, Nytaar 1677, giver Slangerup-Præsten dog atter Lyd fra sig i en lille Hilsen til Kongen og Tak til Gud:

Tak for hver Sejersol! Tak for hver Lykketime,
som du har ladet sig med Kongens Ønske rime,
Tak ogsaa for hver graa og skybeblandet Dag!
Tak for din underlig Husholdnings Velbehag!

Og han ender i Bøn for det nye Aar:

Du Tidens Herskere! Lad Tiden Kongen føje,
lad Lykken af din Haand sig ned til hannem bøje,
at vi maa sige, naar vi ud af Aaret gaar:
Det var Guds Hjælpes Tid og Danmarks lyksom Aar![2]

---

[1]) Gl. kgl. Saml. 4° 3051. Kgl. Bbl.
[2]) Rostg. Saml. 152, fol.

Overalt i hele Riget greb Krigen ind i den daglige Tilværelse; Skatter maatte paalægges, Mandskab udskrives. I alle Kirker blev der jævnlig holdt Bededage; saaledes blev strax ved Krigens Udbrud befalet at holde Bededag 3 Fredage efter hinanden, «eftersom Guds retfærdige Vredes Ris sig endnu i alle Hjørner i adskillige Maader lader se, og vi derfor aldrig kan vide, hvad Gud i Himlen med os haver i Sinde». Alle skulde komme i Guds Hus og faste til Solens Nedgang. Der blev trykt nye Texter til disse Dage. Ogsaa i 1676 blev der i Juni Maaned holdt Bededag 3 Fredage i Træk; videre Taksigelsesfest for Gullands Erobring[1]).

Det nye Aar 1677 bragte snart store Forandringer i Slangerup. Jakob Worm havde forlængst ønsket at komme fra det lille Rektorembede, og da Griffenfeld ikke vilde befordre ham, var han gaaet Ministeren forbi og lige til Kongen, hos hvem han opnaaede at faa Avdiens i Foraaret 1675. Alligevel hjalp det ikke, førend han havde indgivet et Bønskrift paa Vers, efter at Griffenfeld var styrtet; heri ligner han sig ved sin Navne Jakob og siger som han: Jeg slipper ikke, før du velsigner mig! Hvorefter han fortsætter:

Jeg er et Levi Barn, en fattig Arons Søn,
som ønsker sig lidt Brød med lutter Suk og Bøn.
    Byd mig da ej Farvel foruden Gunst og Glæde,
    min Sjæl sig ellers maa med Sorgens Taarer væde.
Omskjønt du siger: Slip, slip dog og lad mig gaa,
jeg aldrig slipper dig, før jeg maa Naaden faa![2])

Disse hjærteskjærende Toner førte da til det ønskede Maal, da han den sidste Februar 1677 blev kaldet til Præst ved Graabrødrekirken i Viborg. Men en Uge forinden, den 20de Februar, blev Kingo udnævnt til Biskop over

[1]) Sjæll. Tegnelser for 1675 og 76 Gehejmark.
[2]) Wielands Saml.

Fyns Stift. De to Slægtninge, der til liden Glæde i en Aarrække havde bo't opad hinanden, de to Digtere, den store og den lille, der hver paa sin Maade havde sørget for at gjøre sig bekjendt i Folket, blev saaledes rykkede op og omplantede paa samme Tid.

At Præsten i det lille Slangerup gjorde saa stort et Spring fremad, vakte manges Forbavselse. Det skyldtes fremfor alt hans store Navn som Digter og selve Kongens Gunst; Griffenfelds Fald havde altsaa ikke skadet Kingo, uagtet denne havde ofret en Del Røgelse for ham. Hans Anseelse var grundfæstet, den ny Kansler Fr. Ahlefeld var ham gunstig, Sjællands Biskop Bagger ligesaa; det er derfor overflødigt at søge om flere Aarsager[1]).

Den strænge Vinter 1676—1677, da man vandrede over Bælterne, gik imidlertid til Ende, inden Kingo brød op fra sin Fødeby, hvor han nu i 8½ Aar havde været Præst. Disse Aar vare i Virkeligheden de epokegjørende i hans Liv; i dem havde han erhvervet sin Berømmelse, og det lille Slangerup maatte med Sorg skilles fra den Mand, der baade som Kirkens og Fædrelandets Sanger og som en sjælden nidkjær og begavet Herrens Tjener maatte kaldes dets bedste Søn.

---

[1]) Naar det i Kalls Saml. fol. 97 hedder sig: «Ved de Atkers og Luxdorphs Hjælp og ved sine Vers blev han Biskop», da har det første ikke megen Vægt. Atkerne vare Kingos Venner, men havde ikke Indflydelse nok dertil.

IX.

Fra de første Aar i Odense.

Bispestolen i Fyn var bleven ledig i Efteraaret 1676, da den Mand, der beklædte den, Dr. Niels Bang døde. Allerede 4 Aar tidligere var en Efterfølger bleven udset, nemlig Rudolf Moth, Søn af Frederik den 3djes Livlæge Povl Moth, Broder til Kristian den 5tes Elskerinde Sofie Amalie og til den indflydelsesrige og dygtige Oversekretær Mathias Moth. Den udkaarede Efterfølger, som først havde været Hofprædikant, var Provst i Odense, førte Titelen Vicebiskop og var én af de 11, som i Juni 1675, medens Griffenfeld endnu stod for Styret, blev proklamerede som Doktorer i Theologien ved en meget pragtfuld og højtidelig Handling i Kjøbenhavns Frue Kirke. Men inden Aaret var omme, laa han i Graven, og selve Biskoppen fulgte ham, som vi have set, snart efter. Valget af Kingo til hans Eftermand kom, som sagt, forbavsende paa mange; han havde jo ikke udmærket sig ved fremragende Lærdom og heller ikke indtaget nogen betydeligere Stilling i Præsteskabet. Allerede den 19de Februar, altsaa førend hans Udnævnelse var offenliggjort, vidste man den i Odense og, som Bircherod fortæller i sin Dagbog, «om ham havde alle her paa Steden gjort sig mindst Tanke». Imidlertid forsikrer samme unge Mand, som dengang var Student, at han allerede 3 Maaneder i Forvejen, strax efter Dr. Bangs Død havde spaa't det og skrevet det, «alligevel at jeg den Tid ikke vidste, hvad jeg selv skrev», et Vidnesbyrd om, at Folks Tanker uvilkaarlig kunde søge hen til Kingo som en af dem, der maatte have en stor Fremtid or sig.

Der var adskilligt for Kingo at iværksætte, førend han kunde tiltræde sit nye Embede, saa man kan ikke undre sig over, at der hengik en halv Snes Uger fra Kaldelsesdagen indtil han kom til Fyn. Hovedbegivenheden var naturligvis hans Indvielse til Biskop, som fandt Sted den 1ste Søndag efter Paaske, 22de April; «han vil», skrev en Ven til Bircherod, «*propter commune nomen* (paa Grund af Navne-Fællesskabet) gjøre Thomæ Apostels Selskab og lade sin Indvielse ske den samme Søndag, paa hvilken han blev libereret for sin Vantro». I Frue Kirke, hvor Kingo for henved 16 Aar siden var bleven præsteviet, skete nu ogsaa hans Bispevielse; den højtidelige Handling udførtes af Hans Bagger, og denne har sikkert udført den med et varmt Hjærte, thi han var en oprigtig Velynder af ham. Den ny 42aarige Biskop har da ogsaa været oppe paa Slottet hos Kongen, der i Vintermaanederne siden Slaget ved Lund var hjemme, for at takke Majestæten for sin Forfremmelse fra at have været «en hæderlig og vellærd Sognepræst og Viceprovst» til at blive en «velærværdig Superintendent», thi højere gik Titulaturen ikke dengang, ligesom Kingo heller ikke som Fyns Biskop havde Adgang til mere end det første Forgemak, det «grønne». I saa Henseende var han stillet paa lige Fod med almindelig adelige, Borgermester og Raad i Kjøbenhavn og Officerer af Mellemklassen. Men at Kingo har været blandt dem, som Kongen gjærne underholdt sig med, kan ikke betvivles.

Som Kingos Eftermand i Slangerup og Uvelse beskikkedes en ung 30aarig Mand fra Kjøbenhavn *Mag.* Lorens Jakobsen Meulengracht [1]. Paa Grund af den mærkelige Indretning, der kaldes «Naadensaaret», kom Kingo ligesom saa mangfoldige baade før og efter ham lige ned til vore Dage i Strid med Eftermanden. Den gode Hr. Meulengracht, der nødig vilde dele sit ny Kalds Indtægter med Kingo i Naadensaaret, fandt snildelig paa,

[1]) Hans Navn skrives ogsaa Müllengraf.

at eftersom denne var bleven Biskop og saaledes havde faaet et ganske anderledes indbringende Embede, skulde han ikke have noget af Slangerup. Men han kom her i Kast med den urette, thi baade kjendte Kingo nok hvad der tilkom ham, og han havde heller ikke i Sinde at lade sig franarre sin gode Ret, hvad man heller ikke just saa meget kan fortænke ham i. Den Sag gik til Landemodet, men faldt ud til Kingos Gunst. Nogle Aar efter kom der en ny «Irring og Tvistighed» mellem de to angaaende et Gravsted, formodenlig et, som Kingo vilde forbeholde for sig selv og Hustru i Slangerup Kirke. Sagen blev uden Betydning, da Kingo senere opgav Tanken om at hvile i sin Fødeby[1]).

Den 8de Maj ankom Kingo til Odense og fandt upaatvivlelig i det hele taget en god Modtagelse hos Folk dér. At der var Skumlere forstaar sig; thi Skumleriet havde kun altfor stærk Gænge paa hin Tid. Det laa saa at sige i de daværende Forbold, at sligt maatte trives frodigt; den Udladning, som den fri Presse i nyere Tid giver, havde man jo ikke dengang, da alle offenlige Udtalelser vare under den strængeste Censur. Deraf fulgte, at man søgte Oprejsning dels ved den private Snak mellem Mand og Mand, dels ved en Understrøm af utrykte Skrifter, enten i bunden eller ubunden Stil, som oftest anonyme, der blev saa meget misligere, fordi den aldeles ikke kunde kontrolleres af nogen. At en Hale af denne Slags fulgte enhver fremtrædende Mand, er let forstaaeligt, og for Kingos Vedkommende var den af en temmelig ondartet Natur; det havde Jakob Worm sørget for. At det var saa, fremgaar temmelig tydeligt af Jens Bircherods Bemærkninger i sin Dagbog. Tre Dage efter Kingos Ankomst var det Søndag, og denne mødte da til Gudstjeneste i St. Knuds Kirke. Bircherod skriver: «11te Maj saa' jeg første Gang Biskop Kingo, da han indfandt sig i St. Knuds Kirke, dér man med Højmesse anfangede. Nogle Ord,

[1]) Sjæll. Tegnelser, 1680. Gehejmeark.

hvilke en Borger, som sad i Stol hos mig efter min slette Forstand samme Tid talte, maa jeg nok komme i Hu.» Den følgende Dag skriver han: «Ud paa Aftenen gik jeg hen til 3dje Lekties Hører Jens Laursen paa hans Kammer og indlod mig med ham udi en og anden Samtale. Dersom alle de *choses* ere sande, hvilke han fortalte om en fornemme Mand, da —»; Bircherod har ikke fuldendt Sætningen, men det er tydeligt nok Kingo, der er sigtet til[1]. Man forstaar let, at Jakob Worm maatte spy Gift og Galde af Ærgrelse over Kingos Ophøjelse; at han selv ved samme Lejlighed ogsaa var bleven befordret, kunde ingenlunde stille ham tilfreds, thi Forfremmelsen var efter hans Mening altfor ringe. Formodenlig strax efter at han havde tiltraadt sit Præsteembede i Viborg, udgik der fra hans Haand et Rimskrift: «Den meget rare og saasom landflygtige Gudfrygtighed», hvori han skriver:

— Paa Kjøbmandsfarten Principal
er Kingo nylig bleven,
og paa Konvojen Admiral
saa kjækker og saa treven. —
For kort Tid i hans Pande gik
vel femten Viborg-Veje,
nu ser man ej den mindste Slik
af rynket Kind og Keje.
Man hørte før hans hæse Kluk:
O Ve! o Ve! af Munden,
nu Hanegal og høje Puk
med Nik og Gik har vunden.
Saa sidt ham hængte før hans Flæb
som Dryp i Lagepose,
nu kvidrer han med Knebrenæb,
gi'r Kvæk som Frø i Mose o. s. v.[2].

---

[1]) Bircherods Dagbog for 1677, efter Orig. paa d. kgl. Bibl.
[2]) Thotts Saml. 1528, Kv. Kgl. Bibl. Nr. 39. I Rimskriftet findes der meget, som er os uforstaaeligt.

Det er et langt Rimeri, fuldt af Haan og med grove Stiklerier; saadan taler den, der sidder i Spotteres Sæde. Men selv om Worms Bagtalelser vare altfor haandgribelig usande, saa var der Folk nok, der lyttede til sligt og mente, at der gaar ikke Røg af en Brand, uden at der først har været Ild i den. Men de, der virkelig kjendte Kingo, vidste, at han var en Hædersmand.

Allerede næste Søndag efter Ankomsten, den 18de Maj, holdt Kingo sin første Præsteordination i Hospitalskirken Kl. 6—7 om Morgenen. Bircherod, som tilligemed flere Studenter var til Stede, forsikrer trods sine dengang ikke videre venlige Følelser overfor ham, at hans Tale fik god *applausum*. Saaledes kom den ny Biskop snart i Gang med sit Embede, og det varede heller næppe længe, inden han fik sin Familie samlet om sig i Bispegaarden. Den udgjorde en ikke lille Flok; der var jo først hans Hustru Johanne, en Kone godt oppe i de halvtreds, saa de 3 Stifdøtre fra hans første Ægteskab, endvidere hans gamle Moder, der efter sin Mands Død var bleven Medlem af Huset. Muligvis fulgte den ene af Kingos Søstre Elisabeth ham ogsaa strax til Odense; hun var gift med en Skibsbygmester Robert Turner, der en Tid var i svensk Tjeneste. Efter Jakob Worms ovenanførte Smædedigt ser det næsten ud som om «den lille Robert» ogsaa er fulgt med Kingo; Elisabeth blev efter sin Mands Død i Kingos Hus eller i al Fald i Odense og døde dér 1692. Den anden Søster Else var gift med en Forpagter paa Sjælland, men ægtede efter hans Bortgang en Præst Gregers Madsen paa Fejø 1689 og kom saaledes ogsaa paa en Maade ind under sin Broders Vinger, da Fejø hørte under Fyns Stift. Saaledes blev hele Familien efterhaanden omplantet fra Sjælland.

Det har jo nok været med en vis Vemod, Kingo forlod «det kronede Sjælland», hvor hans Vugge havde gaaet, hele hans Liv var henrundet, og han havde plukket sine første friske Lavrbær. Men alt i alt kunde han ikke gjøre nogen heldigere Sceneforandring. Sjælland havde sine

Fortrin, især paa Grund af Hovedstaden, men i mange Henseender var der ikke saa glædeligt at være. Bønderne vare jo vornede og overmaade forkuede; intet Steds i Landet laa Trældomsaaget saa haardt over Nakken som her og i Smaalandene Syd for Sjælland; Hovedstaden og Kongens Ophold tjente kun til at forøge Trykket. «Hvis den stakkels Bonde», skriver Molesworth, «ikke samtykker i alt og lider taalmodig uden at svare et Ord, bliver han slaaet og mishandlet, hvilket ofte har vakt min Medlidenhed» [1]). Mange sjællandske Egne saa' bedrøvelige ud, fordi der herskede Fattigdom og Fortrykthed. Ganske anderledes var det med Fyn. Bønderne her vare ikke vornede, og den større Frihed prægede sig, som naturligt var, i hele deres Færd; de vare mere velstaaende, livligere og mere udviklede end de sjællandske. Og nu selve Fyns Land! Man tager ikke Munden for fuld ved at sige, at det var Danmarks bedste Provins. Derom mangler der ikke Vidnesbyrd fra hine Dage. Saaledes fortæller Vrigny, Sekretær hos en engelsk Afsending, der i Kingos sidste Tid rejste gjennem Fyn, at dette Land har fortræffelige Jorder, gode Græsgange og er vel dyrket. Han bemærker, at Fyn er fuld af smaa, frugtbare Bakker, af hvilke mange ere skovbevoxede; rundt om ser man adelige Gaarde, og Øen er tæt oversaa't med Landsbyer. Disse Landsbyer gaa langt forud for de sjællandske; ved hvert Hus er der en Have, hvilket ikke er Tilfældet paa Sjælland. Al Slags Korn dyrkes, ogsaa megen Hvede; der er fuldt op af ypperlig Frugt, og man skal have ondt ved at finde et Land med bedre Kvæg og smukkere Heste. Officerer, der havde tjent i Frankrig, Tyskland og Flandern, forsikrede, at de aldrig havde haft behageligere Kvarterer end i Fyn, hvor alt tillige kunde faas til en billig Pris [2]).

---

[1]) Molesworth: account S. 175.

[2]) Vrigny: Relation d'un voyage, fait en Danemarc. 1702. S. 67. 358. — Ligel. Joh. Daniel Majors Rejse i Norden 1693. (Suhm: Ny Saml. 3 Bd.).

Boghvede dyrkedes der meget af, og man havde dengang det Mundhæld: «Naar Fynboen gaar forbi en Ager med Boghvede, rokker han med Hagen; naar Lolliken gaar forbi en Ager med Ærter, slikker han sig om Munden» [1]).

Den mest begejstrede Lovtaler havde Fyn imidlertid i sin egen Digter Jens Sten-Sehested. Vi have tidligere omtalt ham; han blev et Par Aar efter Kingos Ankomst Ejer af Sellebjærggaard i Birkende Sogn og siden Oberstlieutenant. Han var en frugtbar og ingenlunde uheldig Digter, der i sine poetiske Frembringelser har givet mangt et godt Bidrag til Skildring af Sæder og Tilstande dengang. I «Pigernes Dyd- og Laster-Spejl» beskrev han, hvorledes de unge Damer teede sig; de sminkede sig med udblødte Havregryn og Rosenvand, i de snævre Lommer førte de Kanél, Desmer eller Moskus, paa Kinderne bar de Skjønhedsplastre, Hovedet var graat af Pudder, og Fødderne satte de sirligt paa fransk Manér. I hans «Dydernes Prøvesten» fra 1671, en Advarsel mod Gjerrighed, Letsindighed m. m., stod et Ærevers af Kingo, hvorved denne altsaa gjorde Gjengjæld for den hædrende Omtale, Sehested havde ladet ham blive til Del i sin «tromenende Erindring». Heri skrev Kingo om Dyden:

Lad være, Dyden ser tit med et Anger-Øje,
at Udyd pyntet gaar i blomsterstukken Trøje,
at Hesten traver højt med lydebræmmet Svend,
og Modgang trykker ej hans lastombundne Lænd.
Lad være, Dyd gaar om, naar storemundet Mads
vel sidder højt til Bords og bruger Smigr og Svads,
dog skal den ædle Dyd sit Hoved højt opbære. —

Sehested har skrevet et Digt til Ære for sin Ø: «Fyns billige Berømmelse», og heraf kan man læse sig til, hvilke Goder der ventede Kingo i hans ny Hjemstavn. Vi anføre nogle Brudstykker deraf:

---

[1]) Holger Jacobæi Rejsejournal.

Jeg kjender Fyn, det er et Land
fuldkommen lang ti Mile
og otte bred, omflydt med Vand;
og tør slet ingen tvi'le,
at dér jo findes store Slot'
og skjønne Herresæder.
O Fynbo! du har meget godt,
thi Kjøb- og Handelsstæder
har du, hvor du dig vender hen,
paa Timen udi Sigte:
mig fattes Ord, min svage Pen
er stum om dig at digte.

Man er, ihvor man gjæster ind
hos all' og hver velkommen;
en Fynbo har et herligt Sind,
det har jeg selv fornummen.
Han byder frem den bedste Mjød,
som findes i hans Gjemme,
ja Gaase- Høns- og Lammekjød;
man er, som man var hjemme.
Den klumpne, haarde, søde Grød,
som kan paa Love mætte,
den dyppes tit i Smør og Fløď',
jeg kan det ej forgjætte.

Den allerstørste Herlighed
har dog den fynske Bonde
for dem, jeg udi Danmark véd,
det er ham vel at unde:
thi han er from og ejegod,
han sælger snart for intet
den Rug, som ypperlig er gro't
og ikke findes klintet.

Hver Bonde har sit Paradis
— saa vil jeg Haven nævne —

først har han Ribs og Kirsebær,
Moreller, Æbler, Pærer,
Valnødder, store Morbærtræer
og alt hvis man begjærer.
Der stødes Most af all' og hver,
naar Frugten lidet gjælder,
den fynske Most er mig saa kjær
som Vin af Franses Kjælder.
Kort sagt, Fyn er en Honningstok,
hvorfor — tør man ej spørge,
der er af Biens Rigdom nok,
som mange kan forsørge.

Om «Biens Rigdom» synger han:

Den fynske Mjød er herlig,
hun bliver mange Mile sendt,
enhver er lystbegjærlig
at faa den søde Honning-Taar,
som Russ og Nordmand priser,
fordi hun klar i Glasset staar
og Spanskvins-Farven viser.
Naar man faar Glasset for sin Mund
en Prøvedrik at drikke,
da levner man kun Glassets Bund,
den man vel maatte slikke.
Hun er en Sundheds Kvægedrik,
som Ryg-Ve kan fordrive;
den ældste har den bedste Skik,
den skal man Prisen give [1]).

Alt dette var jo meget lovende og tydede paa, at Kingo kunde faa det som Blommen i et Æg. Havde Fyn hidtil haft én Digter, fik den nu to, og de gode Fynboer omtalte ogsaa denne Hændelse med Stolthed. Digterne, som i Forvejen kjendte hinanden, kom nu i nærmere For-

[1]) Fyns billige Berømmelse, udg. paany af Nyerup 1784.

bindelse, og Kingo viede Sehested to Aar efter til Jomfru Sissel Parsberg [1]).

Odense blev altsaa fra nu af Kingos Hjemsted, og vi maa da billigvis betragte denne Stad lidt nærmere. Den var Danmarks næststørste By og havde omtrent 5000 Indbyggere, et Tal, som dengang vilde sige mere end nu; den gjorde et anseligt Indtryk paa den rejsende. Alligevel var den gaaet svært tilbage siden fjerde Kristians Dage; Svenskekrigen med Karl Gustav, da den maatte udrede store Summer og i over Aar og Dag var belagt med fremmede Tropper, havde givet den et haardt Stød. Men et andet, ikke mindre føleligt, var det, da Adelen tabte sin Magt, thi Odense havde været nøje knyttet til den fynske Adel. Her havde denne hvert Aar holdt sit Landemode, og et stort Marked havde været forbundet dermed; her havde den ogsaa haft sine Adelsgaarde og opholdt sig en Del af Aaret. Alt det havde givet megen Fortjeneste for Borgerne, og i sin Tid var der derfor stor Velstand hos mange af disse med tilsvarende flot Levemaade, men det var nu forbi. I utrolig kort Tid forsvandt Adelen fra Byen, saa at der 1683 kun var 7 Gaarde i adelig Besiddelse, og kun én af dem blev beboet af sin Ejerinde. Da Kingo kom til Odense, gjorde Byen adskillige Steder et pinligt Indtryk, thi der var mange Gaarde og Huse, som stod forladte, forsømte, ja næsten faldefærdige. Af de fordums rige Borgerfamilier vare de fleste gaaede til Grunde; kun enkelte kunde kaldes rigtig velhavende. Tiderne vare daarlige, Handel og Forretning gik kummerligt for de allerfleste; den nuværende Krig gjorde det ikke bedre.

En Vandring gjennem det daværende Odense frembød et ganske anderledes Skue, end den fremadstræbende By nu til Dags yder. Husene vare mest Bindingsværk, de ældre med fremspringende Bjælkehoveder og den øverste Etage ragende ud over den nederste, de nyere ligeledes oftest

---

[1]) Bircherods Dagbog for 1679.

med 2 Etager, men i lige opstigende Linje. I flere Dele af Byen var der mange Smaahuse eller «Boder». De offenlige Pladser havde deres ejendommelige Prydelser; paa Fisketorvet stod «Kaget», hvor Forbrydere underkastedes den mindre behagelige Behandling, der kaldtes at kagstryges; paa Torvet stod Skafottet, hvor man ved given Lejlighed kunde se et Hoved rulle for Bøddeløxen, og Flakhaven, der nu prydes ved en Billedstøtte, nøjedes dengang med den Pryd, som en Galge og rimeligvis tillige en Træhest kunde yde. Men det var man saa vant til dengang, at det ikke generede.

Et bedre Indtryk gjorde de mange venlige Haver rundt omkring og Byens Kirker. Af disse var der 4. Først og fremmest St. Knuds, den Kirke, som Kingo fra nu af særlig var knyttet til, eftersom den jo var Stiftskirken. Den gjorde et meget godt Indtryk med sit høje Spir, der stod mellem 4 Smaaspir paa Taarnmurens 4 Hjørner, sine Tinder paa Gavlene og sit andet Spir over Koret. Endvidere var der Frue Kirke, St. Hans Kirke og Graabrødre Kirke, hvilken sidste dog ikke blev brugt til Gudstjeneste. Af andre mærkeligere Bygninger var der Latinskolen og Gymnasiet, begge tæt ved St. Knuds Kirke. Dette Gymnasium var et Slags lærd Akademi, et Forsøg i lignende Stil som senere det i Sorø, men ikke mere vellykket end dette. Kristian den 4de havde oprettet det, Adelen havde dengang støttet det, og betydeligt Gods og Tiender vare henlagte til det. I Aaret 1623 var det kommet i Gang, men det førte aldrig nogen glimrende Tilværelse; flere Gange var det paatænkt at ophæve det igjen, men det bestod dog længe. Byen holdt naturligvis paa det saa meget som muligt, da det gav den en vis Anseelse, at en Del lærde Mænd vare knyttede til denne Anstalt.

Den Bygning, som har størst Interesse for os, er imidlertid Bispegaarden, eftersom det var her, Kingo kom til at bo hele sit øvrige Liv. Den laa tæt ved Odense Aa, ikke synderlig langt fra St. Knuds Kirkeplads, med

hvilken en Gade med smaa Huse paa den ene Side, kaldet «Doktors Boder», satte den i Forbindelse. En anden lille Gade førte fra Bispegaarden op til Stadens Hovedgade. Bispegaarden var allerede paa Kingos Tid gammel; Dronningegaarden kaldtes den tidligere, thi Kong Hans' Dronning Kristine havde opholdt sig meget paa dette Sted, og hun havde her faaet Lov til at oprette et Nonnekloster af St. Klara Orden, hvor hun selv vilde ende sine Dage, men hun døde forinden. Klosteret, det sidst oprettede i Danmark, traadte i Kraft omtrent 1522, men bestod kun nogle faa Aar. Saasnart Reformationen var gjennemført, og Nonnerne vare fjærnede, bleve Bygningerne brugte til Bolig og ikke faa bleve indkvarterede her, nemlig: Biskoppen, Sognepræsten og Kapellanen ved Albani Kirke, Læsemesteren og Rektoren. Alle de sidst nævnte Embedsmænd vare dog senere flyttede derfra, saa at Bygningerne nu kun beboedes af Biskoppen med hans i Almindelighed vidtløftige Husstand. Hovedbygningen, opført omtr. 1508, var af Grundmur, 2 Etager med en lille Karnap mod Nord; desuden var der flere Udhuse. Til Bispegaarden hørte en Have, som Kingo 2 Aar efter sin Ankomst til Odense fik udvidet derved, at han erhvervede den forrige St. Albani Kapellangaard, som laa lige tæt ved, men i en Snes Aar ikke havde været benyttet og var aldeles forfalden.

Kingo boede altsaa paa en Maade i en Udkant af Byen nedad mod Aaen, boede kjønt og fredeligt, men stód alligevel i nær Forbindelse med det lærde Kvartér, der samlede sig om Gymnasie og Latinskole. Forøvrigt havde Odense ogsaa en «dansk» Skole i en lille Bygning, der beskedent hældede sig op mod den latinske Søsters ene Hjørne, og en tysk Skole. Den fornemme Del af Borgerstanden boede især i den midterste Del af Byen, navnlig i Bredegade.

Kaste vi dernæst et Blik paa Odense Stads Indbyggere, da kunne vi dele dem i flere Afdelinger. For at begynde med hvad der her ligger os nærmest, var der

14*

først den lærde og præstelige Klasse. Den bestod af Biskoppen, en Lektor i Theologi, 6 Præster, 3—4 Professorer ved Gymnasiet samt Lærerne ved Latinskolen. Vi ville senere faa Lejlighed til at gjøre Bekjendtskab med flere af disse Mænd; her skulle vi kun bemærke, at ligesom Kjøbenhavn havde sit lærde Aristokrati i flere Professorfamilier, saaledes havde Odense i mindre Maalestok noget tilsvarende i Familien Bircherod, hvis anseteste Medlem var Prof. theol. Jakob Bircherod. Den anden Klasse af Samfundet i Odense var de andre kongelige Embedsmænd og Rangspersoner. Der var Stiftamtmand, 2 Borgermestre, 4 Læger, af hvilke den anseteste var Assessor Dr. Balsløv, endvidere adskillige Officerer, thi i Odense laa et Regiment Rytteri, samt flere andre. Saa var der den højere Borgerstand, som for en Del levede paa Minderne fra fordums bedre Dage; nogle enkelte Velhavere var der endnu, men i det hele var det noget smaat. Borgermestrene hørte halvvejs ogsaa med til denne Klasse, eftersom de gjærne vare af ansete Borgerfamilier; ellers vare Raadmænd og Magistrat at betragte som Blomsten. En honnet Ambition rørte sig kraftig i Embeds- og den højere Borgerstand. Man begyndte paa denne Tid at forandre Navnene saaledes, at medens tidligere Niels Jensens Søn f. Ex. hed Jens Nielsen og hans Datter Karen Nielsdatter, saa antog man nu faste Efternavne. Stiftsskriver Peder Rasmussens Søn kaldte sig ikke Kristoffer Pedersen, som han egenlig skulde hedde, men Kristoffer Balsløv, Borgmester Knud Jakobsens Søn kaldte sig Peder Blanchenborg. Biskop Bang kaldte man i daglig Tale Dr. Niels, men Kingo nævntes upaatvivlelig med sit Efternavn. Medens de finere Medlemmer af Samfundet tituleredes Hr., fik de mellemfine Titlen Seigneur. Til den næste Klasse regne vi Smaaborgere, Arbejdere og Soldater; de sidste vare ikke just til lutter Glæde, da der var saa mange raa Elementer iblandt dem, at Slagsmaal og blodige Optrin ikke vare ualmindelige. Fattigfolk var der ingen Mangel paa; en Del havde Bolig i de saa kaldte Doktors Boder tæt

ved Bispegaarden, andre i Sjælebroderne, andre vare Lemmer i Graabrødre Hospital. Endelig var der en lille tysk Koloni i Staden, som i Kingos Tid var i jævn Tiltagende; den bestod af et meget blandet Selskab, saasom Officerer, Underofficerer, Musikanter, Barberere og andre Haandværkere lige op til, at selve Stiftamtmanden kunde træffe til at være Tysker. Denne Koloni gjorde sig mere og mere gjældende i Tidens Løb og begunstigedes ved den uheldige Higen efter Tyskhed, som dengang var saa almindelig.

Skjønt Odense var den anden By i Landet, var den dog ikke kommet saa vidt, at der var en Boghandler. Man nøjedes med, at en kjøbenhavnsk Boghandler indfandt sig ved Markederne, særlig Julemarkedet, med sine Bøger; dem udstillede han da i St. Knuds Kirke, hvor lysthavende kunde gaa hen og se paa dem. Et Par Aar efter Kingos Ankomst prøvede en Bogbinder paa at begynde en fast Boghandel, men det gik ikke. Aviser havde Odense ikke endnu dengang; i Kjøbenhavn udkom der hele 2, i Helsingør 1 paa tysk, men det var ogsaa de første spæde Spirer til den frodige Skov, som nu breder sig over hele Landet. Vilde man dengang i en Stad som Odense følge med Begivenhederne, maatte man enten holde en af de kjøbenhavnske Aviser eller tage til Takke med skrevne Tidender, der cirkulerede blandt Folk, eller søge hen paa Posthuset for at spørge Nyt; 2 Gange om Ugen kom den ridende Post mellem Kjøbenhavn og Hamborg igjennem Staden[1]). Saa kunde man jo ogsaa faa Breve. I den Henseende var man paa Kingos Tid ligesaa vel stillet i Odense som mange Steder i Landet lige til langt ind i det 19de Aarhundrede. At Kingo har hørt til dem, der havde Glæde af Postens Komme til Staden, kan ses af følgende Linjer af et lille Vinterstykke af ham, som han har kaldt «Fynske Merkurius d. 8de Februar»:

---

[1]) C. T. Engelstoft: Odense Bys Historie giver fortræffelig Underretning om Byens Forhold paa Kingos Tid.

Hvad bær du, vinged Post, mens du saa monne haste?
Er Sækken fuld af Nyt, mens dansendes du kaste
    ham fra dig med en Huj; spænd Vingen fra din Sko
    og tag ved Varmen dig en liden Futte-Ro!
To dit rimgrode Skjæg og lad de Vandglas-Tappe
forsmelte om din Mund, kom, hæng din stive Kappe,
    som Frost har hærdet, hæng den ved din Skorstens Ild,
    imens du est saa kold og dog saa vakker mild.
Hvor slapst du over Bælt? Er det forseglet bleven
af Vind og Frost og til en Marmorvej opdreven?
    Er Kuske Færgemænd? Er Vogn og Kane Baad?
    Er Vind i Hestehaar og Svøbers Kluntetraad?
Er Øst- og Vesterø nu med et Froste-Bælte
saa hardt opbunden, at de sig kan ikke vælte
    i Kongens Bæltestrøm for iseglasset Bro?
    Vil den treforked Gud paa Is nu sætte Bo?[1])

Naar man tager alt i rigtig Betragtning, saa var Odense et af de bedste Opholdssteder i Landet; den gjorde ogsaa et behageligt Indtryk paa fremmede, ikke at tale om, at de vare henrykte over det udmærkede Øl, der bryggedes her. «Det ligner meget i Smag», skriver Vrigny, «det fra Derby eller Nottingham, er af samme Farve eller lysere og gjælder efter alles Mening for det bedste Øl i Danmark»[2]). Kingo kunde baade timeligt og aandeligt faa det godt i Odense; i Slangerup har hans Kaar vistnok været temmelig tarvelige, men Bispeembedet var godt aflagt, om end de daarlige Tider havde bragt en Nedgang i Indtægten. En tidligere Formand Biskop Hans Mikkelsen, som altid havde været meget god mod fattige, efterlod sig ved sin Død 1651 30,000 Rdlr. i Penge og saa meget Sølvtøj, at det blev baaret bort i store Bærekurve. En væsenlig Indtægt var Ligprædikener, som fornemme Folk ofte fik Biskoppen til at holde, og det var da tidligere

---

[1]) Rostg. Saml. 152 fol. Univbibl.
[2]) Vrigny: Relation S. 67.

Skik at betale en saadan med en Sølvkande paa 100 Lod med 100 Speciedalere i. Skikken, at Biskoppen skulde holde Ligprædikener for de store, holdt sig ogsaa i hele Kingos Tid, men Skikken at betale saa rigeligt, holdt sig dog næppe, thi den var fra den danske Adels gode Dage, men de vare jo forbi, Adelen var fortrængt fra Gaardene mange Steder, og de nye Ejere vare ikke saa rundhaandede. Men der blev dog rigeligt for Kingo at leve af, og han fik siden Indtægterne forøgede. Ogsaa aandeligt var der ikke lidet opmuntrende i Odense; her kunde en Mand som Kingo faa en Omgangskreds, som var ham jævnbyrdig i Udvikling og Dannelse. Og der var alvorlige Kristne i Byen. Der berettes mangt et Træk paa ægte Fromhed fra hine Dage; der var saaledes, for at nævne et Exempel, en Degne-Enke, som ernærede sig og sine 3 Børn ved anstrengende Syning, men som aldrig forsømte nogen Gudstjeneste, ikke engang 7slets Prædikenerne. Da hun laa paa Dødslejet, og nogle tilstedeværende ynkede de stakkels Børn, der nu skulde staa ene i Verden, rejste den døende sig op, satte dem i Rette for deres Vantro og forsikrede, at Gud vilde forsørge dem. Det ene af Børnene døde tidlig, de to andre blev Sognepræster i Byen[1]).

Kingos første Tid i Odense blev urolig nok, fordi Krigen i Forsommeren 1677 atter begyndte med fornyet Kraft. Allerede 14 Dage efter Kingos Ankomst til Odense krydsede en svensk Orlogsflaade i Store Bælt og afbrød Forbindelsen mellem Øerne; man var i Fyn meget bange for en fjendtlig Landgang, da Øen var blottet for Tropper, men beredte sig saa godt som muligt til at afværge en saadan. Odense Borgere marscherede under deres Stadskaptejners Anførsel ad Nyborg til, Bønderne drog ligeledes mod Store Bælts Kyst under deres Herredsfogder. Man forlangte, at ogsaa Odense Præsteskab skulde afgive sine Karle, men de vægrede sig alle som én, erklærende, at de havde Byrder nok i Forvejen. Det blev dog ved

---

[1]) Bloch: Fynske Gejstlighed S. 796.

Skrækken; den svenske Flaade sejlede ned i Østersøen, og den 1ste Juni blev den aldeles slaaet af Niels Juel under Møns Sydkyst, saa at kun en ringe Levning af den naaede hjem. Maanedsdagen derefter, som var en Søndag, stod det berømte Søslag i Kjøge Bugt, og da en Kurér 4 Dage efter bragte Budskabet til Odense, blev der almindelig Jubel; «man følte, at Landets og Rigets Konservation for en stor Del afhang af Flaaden»; men først 8 Dage efter kom den udførlige trykte Beretning, hvoraf man kunde se, hvor utrolig stor Sejren havde været. Dagen efter, ved Fredags-Gudstjenesten, vare Kirkerne formodenlig ualmindelig fyldte af glade Mennesker, eftersom Bircherod bemærker, at i St. Knuds vare ikke mindre end 4 fynske Bispinder til Stede, nemlig efter Tidsfølgen Enkerne efter Laurids Jakobsen († 1663), Niels Bang og Rudolf Moth samt Kingos Hustru. Om Søndagen holdtes den officielle Taksigelse i alle Kirker[1]).

Til Lands vilde Lykken aldrig for Alvor følge de danske Vaaben i denne blodige Krig. Der udfoldedes stadig stor Tapperhed, men det forslog ikke, navnlig fordi vi manglede en dygtig Overanfører siden Hertugen af Pløns Afsked; Kongen følte det og skiftede ofte Feltherre, men ingen var heldig. 4 Dage før Slaget i Kjøge Bugt stormede de Danske Malmø, men bleve slaaede tilbage med stort Tab. 14 Dage efter Sejren i Kjøge Bugt stod Slaget ved Landskrona, hvor Kongen og hans Broder Prins Georg viste stor Tapperhed, men Slaget var uafgjørende. Derimod var der større Lykke oppe ved den norske Grænse; Gyldenløve trængte frem og erobrede Marstrand 8 Dage efter Landskronaslaget, og Løvenhjælm sejrede sidst i Avgust ved Uddevalla, men dog nødtes den norske Hær til at vende hjem uden at have opnaaet noget varigt Udbytte af disse Sejre. Imidlertid blev man ufortrødent ved fra begge Sider. I September landede Kristian den 5te med en Hær paa Rygen og erobrede Øen; men da Kongen i Ok-

---

[1]) Bircherods orig. Dagbøger. Kgl. Bibl.

tober sejlede hjem, var hans Skib paa et hængende Haar ved at forlise i en voldsom Storm; to Ankertove sprang, men det tredje holdt. Hermed vare dette Aars mærkelige Begivenheder til Ende.

Kingo, som havde besunget den første Del af Krigen, følte ogsaa Lyst til at besynge Fortsættelsen i dette Aar, men den ny Stilling lagde ham for mange Hindringer i Vejen, Sejren i Kjøge Bugt blev ikke besunget af ham, men derimod af Gerner og Syv. Imidlertid døde Digteren Anders Bording i Maj dette Aar; det var et Dødsfald, der gik mange nær til Hjærte, thi han var meget yndet som Digter og fortjente ogsaa denne Yndest. Der var dem, der satte ham øverst blandt Fædrelandets Skjalde, selv efter at Kingos bedste Sange vare fremkomne; Petter Dass, Nordlands bekjendte Digter, siger saaledes:

Hvo bære bør det Navn
    Poeters Patriark?
Jeg frit bekjender her,
    at Arr'bo var den første,
men fremfor én og hver
    er Bording dog den største. —
Enhver sin Mening har,
    jeg siger det, jeg skjønner:
Vor Bording er en Far,
    men andre kun som Sønner[1]).

Bordings rimede Avis «den danske Merkurius» blev meget savnet. Kingo fik da den Tanke paa en Maade at fortsætte den. Han skrev nu: 2det Anhang til Kristian d. 5tes Ledingstog og beskrev dette efter Maanederne, ligesom Bording havde gjort; det omfatter Avgust, September og Oktober 1677. Disse Digte ere mattere end de tidligere og røbe, at han ikke har haft Fritid nok hertil. I Avgust bliver det Gyldenløve, der er Helten:

---

[1]) Eriksen: P. Dass S. 202.

Da kjæmmede sin Man den ædle Gyldenløve
og blandt de norske Fjæld' ret viste frem sin Prøve,
han brølede og bed med svenske Bjørn og Ulv
og kappedes om, hvo der skulde kysse Gulv.

I September er det Kongens Tog til Rygen, der især besynges:

Du lodst i gylden Raa det slappe Sejl ophidse,
som svangert blev af Vind og peb ud af sin Tridse,
du dermed lige lod til Lante-Rygen staa,
som efter Ønske i din Vold og maatte gaa.
Den svenske Königsmarck sin Konges Mark kvittered,
som var en Tid lang laant, og den til dig levered,
af hvis Forfædre den med Ære vundet blev,
da første Valdemar den Hedensværm fordrev.

Saadant et Ordspil som dette med Königsmarck, den svenske General, der maatte kvittere sin Konges Mark, fandt man dengang meget sindrigt.

I Oktober besynges Kongens Fare paa Havet, da han vilde ile hjem for at se til Dronningen, der var bleven meget syg. Her skildres saa først Kongens Kjærlighed, og Digteren udbryder derpaa:

Men Sædemaaned! o hvad havde du i Sinde?
Hvad Anslag havde du lagt op med Storm og Vinde?
Hvad Forbund havde du med grumme Bæltevand?
Hvi var al Luften som en stormeblandet Strand? —
Det stærke Kabeltov, den beged' Hampe-Sene,
var fast i Ankerring, som sine Jærnegrene
nedkasted ydmyg til den Afgrunds fæle Bund
og mægted ej et Hæft' at faa i nogen Grund.
To store Ankre smak og intet kunde holde
imod de skrydendes opblæste Vande-Volde.
Det tredje kom ud, som med tvehaget Klov
i Dødens dybe Grav for Liv og Krone grov!

Og det ender saa med en Tak til Gud, der vidste «hvor uskatérlig Vare, der inden Borde var». Men Ankeret, der holdt Skibet og saaledes blev Middel til Kongens Redning, dette Anker, som siden er bleven opbevaret, fik følgende Opskrift af Kingo:

Gud holdt paa mig, og jeg holdt Kristian den femte,
der en fortvivlet Storm i Østersø ham klemte!
To Rigers Liv og Død paa to Jærnhager laa,
jeg derfor evig her skal til et Minde staa!

Kingo har forøvrigt leveret flere Opskrifter til dette Anker[1]).

I det følgende Aar 1678[2]) drejede Krigen sig om Skaane og Pommern. I Pommern gik det kummerligt for de Danske strax i Begyndelsen af Aaret; Königsmarck gik over til Rygen, slog de danske Tropper under Rumohr, fangede største Delen og tog en Masse Faner samt Artilleriet. Ligesaa nedslaaende dette virkede paa de Danske, ligesaa højt stemte det Svenskerne. Karl den 11te holdt netop Rigsdag i Halmstad, Spørgsmaalet var forelagt den: Skal Krigen endes eller fortsættes? De 3 nederste Stænder forlangte, at Kongen skulde afstaa de skaanske Provinser. Da traadte en Grev Karlson ind med Budskabet om Sejren paa Rygen og med erobrede danske Faner, og strax raabte de samme Stænder: Krig, Krig med de Danske! Og den blev nu taget videre op og ført med Kraft. I Skaane drejede den sig især om Erobringen af Kristianstad, som var i dansk Besiddelse. Den forsvaredes tappert, men det var dog umuligt i Længden at holde den overfor den

---

[1]) 2 Anhang i Høpffners Saml. — Et andet staar i Addit. 167 fol. Univbibl. S. 469.

[2]) Nytaarsdag prædikede Kingo i St. Knud over Texten: Det er et Land, som Herren din Gud sørger for; Herrens, din Guds, Øjne vogte altid paa det fra Aarets Begyndelse til dets Ende. (Deut. 11. 12.) Han takkede for Kongens og hans Forbundsfællers Sejre. Birch. orig. Dagbog.

svenske Overmagt; derfor afgik en dansk Hær under Fr. Arenstorff til dens Undsætning, og Kongen selv drog for tredje Gang til Skaane. Kingo ønskede Majestæten Lykke paa Rejsen i et Digt af 18de Juli 1678, hvori han taler ret djærve Ord:

Velan! den tredje Gang det maa paa Fjenden gjælde,
man ej et voxent Træ med første Hug kan fælde,
man faar at bukke sig og stadig hugge til,
før hin skygro'de Top mod Jorden bralde vil.
Det kan ej altid gaa saa jævnt som mange tænke,
der føre Krigen kun paa deres Skolebænke
og en Slagordning kan afridse paa sit Bord,
hvor Kridt og Regnekul kan hjælpe store Ord. —
Det er saa meget gjent, imens man Suppen søber,
naar Hønsepølser man for Bøssekugler støber
at vise, hvor man kan gaa lyksom paa Parti,
om Fjenden var saa tam, som Kaal med Flæsk udi.

Grunden til, at det gik saa daarligt, fandt Kingo i Folkets Synder:

Den hemmelige Synd gjør offenlige Stød,
den og ej Fjendens Sværd er Landets langsom Død[1]).

Det er bekjendt nok, at General Arenstorff førte Hæren saa uheldigt, at Kristianstad dog ikke blev undsat; han trak sig tilsidst hærjende og plyndrende ned til det sydlige Skaane, medens Kristianstad i Avgust maatte overgive sig. Harmen her i Landet var stor, og ved saadan en Lejlighed kunde Jakob Worms Klagedigte nok vinde Indgang, da han ikke udtalte stort mere end hvad der var den almindelige Mening. Han lader Kongen sige:

Mine Raadgivere ere ukyndig,
de giver daglig vanartige Raad,
ville dog synes saa yndig og kyndig,
svadsig, beskjæftig med hundsnedig Raad.

---

[1]) Til kgl. Maj.'s 3dje Felttog. Luxdorphs Saml. S. 661.

Og han skriver videre om Færden i Skaane:

Al den Ulykke, vi lidte i Skaane,
volder, vi plyndrede Landmanden ud,
at han af Vold og Uret monne daane,
derfor han ønsker alt ondt ud af Gud
over de Danske, som handle langt værre
end som de Tartarers Khan eller Herre[1]).

Skaane var nu saa godt som tabt for de Danske, der kun beholdt Helsingborg og Landskrona af alle deres tidligere Erobringer. Men ved Pommern gik det igjen bedre; efter en haardnakket Kamp tog Løvenhjælm i Forening med Kurfyrsten af Brandenburg i Oktober Rygen tilbage, derefter ogsaa Stralsund og endelig den 5te November Greifswalde, som var Svenskernes sidste Besiddelse i Tyskland. Det var dog lidt Balsam midt i al Ærgrelsen, og Kingo blev derved stemt til endnu engang at lade sin Røst høre i «de Svenskes Valet fra Tyskland», en lille vellykket Satire:

Farvel, saa megen Tak! du skjønne tyske Rige,
du haver varmet vel med dine Kjortelflige
os frosne Klippebørn. Vi sige nu Godnat
og give dig til Tak et Vift ud af vor Hat.
Far, fede Bremen, vel! Farvel, holsteinske Frænde,
far, svenske Hamborg, vel! Vi dig vor Hilsen sende
fra Lybæk med en Ven, som haver været tro,
men agter sig nu ind i Dannemark at bo.
Farvel, du Meklenborg! — med Wismar har vi taget
vor Afsked længe før. — Tak, Rostok! vi har smaget
dit vidt berømte Øl, indtil den danske Magt
slog Tap i Tønde, før det kom udi vor Agt.
Far, Pommeren, farvel! Farvel, I tro Stettiner,
Stralsunder, Ryger, I Gripswaldiske Latiner,

[1]) Kongens vemodige Kläge over Utroskab. Addit. 167 fol. S. 673. Univbibl.

hav megen *gratias*, *valete* runden om,
vi drikker eders Skaal her sidst paa Usedom.
Farvel, far evig vel; den danske Almanakke
holdt til, at vi i Aar fra eder skuld' aftakke.
Tak, Tak! Vor Hilsen er til eder alle sendt,
adieu, vi takker med en dyb fransk Kompliment[1]).

De svenske Tropper, der kom fra Pommern, fristede forøvrigt en sørgelig Skjæbne. Skibene, der skulde føre dem hjem, strandede paa Bornholm, henved 3000 druknede, et Par tusinde frelste Livet, men blev fangne. Aaret 1678 var i det hele meget op og ned, saa Kingo havde Ret, naar han ved dets Udgang skrev om det:

Den ganske Sommer han sig værkelig har stillet,
Gud kjender selv, hvoraf han været har forgrillet[2]).

Krigen døde nu mere og mere hen; Ludvig den 14de ønskede Fred, og de andre Magter maatte bøje sig derfor, men det holdt haardt baade for Sverige og Danmark. Misfornøjelsen her i Landet ytrede sig ikke synderlig aabenlyst, men der var alligevel en stor Misfornøjelse til Stede. Det var let at forudse, at intet videre vilde vindes ved en Fredslutning under de nærværende Omstændigheder. I saadanne Tider var der ret Plads for Worms Smædeskrifter, og de groede op frodigt som Paddehatte. I et af disse, der til en Forandring er skrevet i Prosa, «*de idolis Jeroboami*» (om Jeroboams Afguder) anker han over, at Jeroboam ɔ: Kongen er efterladende over for sine højere Officerer. Medens den menige Soldat for en ringe Forseelse, eller blot fordi han kræver sin Sold, bliver hængt, saa blive de øverste Høvdinger, der have ført hele Armeer

---

[1]) Wielands Saml. 3 Bd. 196. — Originaltryk af 1678 i Rostg. Saml. 152 fol.

[2]) Betænkninger over det gamle og Velsignelse over det nye Aar 1679. Wielands Saml. 10 Bd.

til Slagtebænken, frikjendte af Jeroboam eller slippe med en lille Mulkt «for Fuxsvanseris og Svogerskabs Skyld». I et andet Skrift: «*Visio Abrahami*» (Abrahams Syn) gaar han især løs paa Kongens nærmeste Omgivelser og fremstiller dem under saa lidt fordrejede Navne, at enhver strax kunde se, hvem der sigtedes til. Overjægermester Hahn blev til en kalkunsk Hane, Arenstorff til Narenstorf o. s. v. Worm varslede deres Undergang:

Paa sidste saa' jeg og, at Hanen den blev plukket,
den Narenstorfes Svig for alle blev oplukket.

Imidlertid begyndte nu Worm at kræve Ende paa Krigen; i «Et sælsomt Syn, set over Abrahamstrup og Svanholm» udraaber han:

Udtømmet Fædreland! forsværg nu Krig og Fejde
og ønsk os nu af Gud en stadig Fred og Lejde,
saa at Guds Rige maa opbygges i vort Land,
og Kongen lide vel. Det ønsker Mø og Mand!

Der var ganske vist jævnlig en Del Sandhed i Worms Skrifter, der ved enkelte Lejligheder kunne betragtes som et Ekko af Folkemeningen, men han kunde dog aldrig lade være med ondskabsfulde Overdrivelser. Medens han nu raabte paa Fred, lød det noget anderledes fra Kingo, der den 29de April 1679 hilste Kongen paa hans Rejse fra Holsten gjennem Fyn med et lille Digt, hvori han siger:

O kysser Kongens Haand, som Ære-Palmen ikke
ved nogen Trusels Ord vil fra sig lade vrikke,
hans Haand, som gjærne tog mod Fredens Oliekvist,
om Ære, Navn og Gavn derved blev ikke mist!
Lad andre Fyrster for en ugild Nytte hvege
og med sit Løftes Ord som Drivetoppen lege,
det er vor Konges Ros, at han som Klippen staar,
naar Folkes Hovmods Skum paa Skrydebølger gaar.

Lad stolte Konger kun af Rigdom, Magt og Vælde
opblæse sig; det er dog hjærtens godt at hælde
sig til en retvis Sag, thi det er Guds Manér,
han til den frommes Sag med naadigt Øje ser[1]).

Og han slutter Digtet med Haabet om, at Kongen med Hjælpen ovenfra skal «naa med Ære det, som hver Mand ønsker, Fred!» Her ser man da, at Kingo ogsaa vel ønsker Fred, men kun med Ære; der gaar gjennem hans Digt en stærk Følelse af, at nu gjælder det at hævde Folkets Ære, at den vil lide Skaar, hvis Kongen giver efter for det Tryk, Udlandet lagde paa ham. Midt i al den Ærbødighed, han her, som altid, viser Kongen, klinger der i Grunden en djærv Formaning til denne om at staa fast, ikke lade sig skræmme af Trusler, men stole paa Guds Hjælp «trods træske Forbund og trods myndig Skrivepen»[2]). Kingo hentyder til Fyrster, der lege med deres Ord og «hvege for ugild Nytte», og sigter dermed til Kurfyrsten af Brandenburg, «der grosse Kurfürst», Danmarks Forbundsfælle, som da var i fuld Færd med at slutte Fred for egen Fordels Skyld, og ved de stolte Konger, der opblæse sig, tænker han særlig paa Ludvig den 14de, der paa en saare overmodig Maade vilde tvinge baade Danmark og Sverige til at lyde hans Vilje. Desværre gik Kingos Ønsker ikke i Opfyldelse; Freden, som efter lange Forhandlinger endelig sluttedes den 26de September i Lund, var en stor Ydmygelse for Danmark, der intet fik for sine Anstrengelser og for sine Sejre, der, naar det kom til Stykket, godt kunde veje op mod Svenskernes. Det var nu kun atter bleven slaaet fast, at de skaanske Landskaber skulde være tabte for stedse. Harmen hos alle gode danske Mænd var stor, og ingen kunde have noget at indvende mod Worm, naar han nu skrev:

---

[1]) Originaltryk i Rostg. Saml. 152 fol. Univbibl.
[2]) Udtrykket staar i Nytaarsdigtet 1679.

Forgjæves var vor Krig, vor Stand, vor Skat, vor Gjerning,
thi Lykken spillede mod os med blinde Tærning.
Thi Gallus[1]) galede ud af sin Magtes Mund,
vor Lykkes Øjne faldt da begge udi Blund.

Trykket havde hvilet haardt over hele Folket, Skatterne vare mange og store, særlig var Konsumptionsskatten pinlig, og endnu ved Fredens Slutning ophørte de ikke. Dette gav Worm Anledning til en bitter og yderst nærgaaende Klage:

Endnu udsuges vi til Bene, Blod og Marve,
endog at Kongen selv skal Land og Rige arve;
det Skatte-Jærneaag paa Halsen er omspændt,
thi Himlens Vrede er endnu til Landet vendt. —

Til Kongen siger han:

Langt andet loved du i Havsnød iblandt Bølger,
du ofred Løfter da, det Himlen selv ej dølger, —
langt andet loved du, den Tid, du antog Krone,
vi da forsikret blev om Naade hos din Trone[2]).

Det var med blandede Følelser, man overalt i Danmark og Norge den 30te November holdt Takkefest for Freden; men naar Præsten Esaias Fleischer i Helliggejsts Kirke i Kjøbenhavn lod Munden løbe over med hvad Hjærtet var fuldt af og kaldte det «en skiden og skammelig Fred», da havde han kun udtalt, hvad der var den almindelige Mening, sikkert ogsaa Kingos.

Idet vor Tanke er bleven henledet paa Jakob Worm, følge vi ham med det samme til Dørs, da der ikke hengik lang Tid, inden han forsvinder af vor Synskreds. Han sad jo nu som Præst i Viborg, hvor han hurtig var ind-

---

[1]) *Gallus*, en Hane eller en Galler, altsaa Ludvig d. 14de.
[2]) Af «Supplik til Kongen om Konsumptions og andre Skatters Afslag». Addit. 167 fol. S. 854. Univbibl.

traadt i Ægtestanden ved at gifte sig med sin Formands Datter Abel Achton, og snart nød han Fadcrglæderne, da hun skjænkede ham en Datter. Dette gav ham Anledning til et Digt, der er ret karakteristisk for ham. Inden hans Hustru endnu havde født Barnet, forestillede han sig levende, hvor afskyeligt det er at holde Amme, og hvad for et Folkefærd disse Ammer ere; dette fremstillede han da i Digtet, som han kaldte: «Stue-Fiskaler, Spisekammer-Fogder, Stegers-Præsidenter, Gaardviser og Huskors. Det er Ammernes Kompas og Kontrafej, udi hvilket deres basiliske Fromhed, Krokodil-Kvaliteter, Skorpiondyder, Odderslange-Gudfrygtighed kortelig afskildres.» Deri skriver han blandt andet:

Jeg har min Pennefjer artig beskaaret
har og tilrede Papiret med Blæk,
Djævele-Svogerskab-Pennen udkaaret
at kontrafeje hver skjændige Sæk,
som iblandt Ammerne have sin Navne,
man deres Lyder her ikke skal savne.

Djævlesvogerskabet er upaatvivlelig Kingo, som han saaledes sender en af sine sædvanlige Behageligheder. Han sparer rigtignok ikke paa at opregne Ammernes Lyder, som f. Ex.:

Sødgrød med Sukker og Æggemel Moder
flyr hende, at hun skal give sit Muds,
da sidder Ammen i Maden og vraader,
bruger saa mange Praktiker og Puds,
faar end den lille en Skefuld af hende,
to derimod i sin Hals hun mon vende.

Barnet derover saa mager mon være,
slunket, spærlemmet og ikke ret frisk,
Ammen kan derimod Flæskekrop bære,
laarstærk hun springer saa karsk som en Fisk.

Maden saa længe til Barnet hun tygger,
indtil at Snedkeren Ligkisten bygger[1]).

Dette varieres i 30 Vers, hvor man forbavses over den Mængde smudsige Grovheder, den gode Viborg Præst kunde dynge sammen. Men han skrev unægtelig flydende, og da Skandalen altid har været yndet i Verden, er det let forstaaeligt, at hans Skrifter vandrede vidt omkring, uagtet de ikke blev trykte. De vare saa udbredte, at Øvrigheden i Kjøbenhavn d. 21de Avgust 1679 udstedte en Opfordring til nøje at efterforske, hvem der kunde være Ophavsmand til disse Smædedigte.

Der gives vel dem, der gjærne ville opfatte Jakob Worm som et Sandhedsvidne midt i en krybende og hyklerisk Tidsalder. Men det slaar ikke til; thi vel kom han til at udtale adskillige Sandheder, men han har dog disket op med langt flere Usandheder, og ligesom han fejgt skjulte sig bag Anonymiteten, saaledes kunde han godt ved Lejlighed smigre de samme aabenlyst, hvem han i Smug efter Ævne rev ned paa. Saaledes da Kongen kom til Viborg i Avgust 1680, bragte Worm ham «Viborgs Velkom», hvori han skrev:

Vel, Dannerkonning bold! Vel dig og alle dine!
Vel den, dig tjener tro! Din Suite af de fine
og gjæve Rigens Mænd, den favre Adelsflok
Gud salve, signe selv med Himlens Naade nok!

Men «denne Suite af de fine» havde Worm i Smug salvet med noget ganske andet.

Samme Aar kjørte Worm imidlertid fast. Biskop Glud i Viborg var gift med Ida Moth, Søster til Kongens Elskerinde, hvem Worm ikke havde sparet; Bispen havde ham mistænkt og holdt Øje med ham. Ved en Fest blev de kongelige Mothske Børns Skaal drukket, men Worm vilde ikke være med til det. «Jeg drikker ingen Skaal for

[1]) Addit. 167, fol. Univb. S. 522.

disse Horeunger», udbrød han. Dette blev indberettet, en kongelig Fiskal indfandt sig snart for at anstille Husundersøgelse, om der ikke skulde findes Smædeskrifter. Worm udleverede alle sine Nøgler, bad undskylde, at han maatte forblive i sit Studerekammer, da han skulde prædike næste Dag, og siddende i sin Lænestol lod han saa Fiskalen undersøge, saa meget han lystede. Men denne fandt intet. Dagen efter stod Worm skadefro paa Prædikestolen og kunde ikke bare sig for at lede Talen hen paa Rakel, der havde skjult Husguderne i Kamelsadlen, som hun sad paa. Fiskalen som var i Kirke, forstod en halv kvædt Vise; han listede sig stille bort, gik tilbage til Worms Bolig, undersøgte hans Lænestol og fandt deri en skjult Skuffe, fuld af hans Smædeskrifter. Saaledes havde Worm ved sin uimodstaaelige Lyst til at buse frem med alt styrtet sig selv i Fortræd. Ogsaa andre Steder i Landet blev der samtidig søgt om hans Skrifter; saaledes fik Kingo sidst i December Befaling til at lade to Præster i Odense randsage hos Feltpræsten Nakskov, om der her skulde findes nogle af dem. Ulykken kom nu naturligvis over Worm. Han blev strax suspenderet og fængslet; kort efter blev han ført over til Kastellet i Kjøbenhavn. I Modgangen viste han, at han langt fra var nogen Helt; i Forhørene søgte han at benægte, at han havde sigtet til bestemte Personer. Den 25de Januar 1681 dømte Konsistorium ham fra Kjole og Krave, samt overgav ham til den verdslige Ret. Worm blev nu yderst forknyt; i Ordets stærkeste Betydning gav han sig til at krybe for sine Dommere og brugte ethvert Middel for at redde sig. Han indgav det ene rimede Bønskrift efter det andet, snart til Kongen, snart til andre af de store, hvori han krøb for dem som en Orm. Til Kongen skrev han blandt andet:

Jeg véd, dit Hjærte er en bundløs Vælde-Kilde
af Naadens Aquavit; gid Kongen skikke vilde
    mig kun en liden Taar ud af sin Mildheds Brønd,
    nu at jeg sidder fast i Sorgens Hængedynd. —

Ak, min satyrisk Pen i Simei Blæk var dyppet,
poetiske Licens har Ukvemsord neddryppet,
det ikke sket dog er ud af en oprørsk Aand,
jeg aldrig greb til Pen med en opsætsig Haand.

Kingo, der naturligvis var meget ilde berørt ved det hele, og som, skjønt Worm saa ofte dybt havde krænket ham, dog følte Medlidenhed med ham i hans nuværende Stilling, blandede sig paa dette Punkt ind i Sagen med et Bønskrift til Kongen, hvori han gaar ud fra, at Worm havde lignet sig selv ved Simei, der haanede Kong David. Han indfører David (ɔ: Kongen) talende:

Se dér, hvor Simei sig om i Støvet vælter!
Se, hvor hans knibske Sind i mange Taarer smelter!
Se, hvor hans Mund, som før var fuld af Skjældeskum,
er haanlig laaset til, som den var ganske stum!
Se, hvor han lover flux af Hjærtet ud at rotte
den Friheds dristig Aand, Guds salvede at spotte!
Se, hvor han ryster dog for Dommens grumme Frygt,
som hans Samvittighed har paa hans Hjærte trykt!
Men nej! Han skal ej dø, thi Værdighed og Vælde
paa Kongens Scepter staar, at rejse op og fælde,
mit kroned Hoved skal saa lavt ej bukkes ned,
at man skal mærke, jeg blev paa en Flabmund vred.
Var han en Goliat, var han en mægtig Løve,
til Døden skulde jeg hans trodsig Sjæl bedrøve,
men nu han er en Spog, en lumpen Pladderpløs,
en selvvis Gantegjæk, vil jeg dog faa ham løs. —
Han tør sit Hoved vel i andre Skruer sætte,
og Hjærte, Mund og Haand til lydig Pligt indrette,
og gjør han ikke det, naar han er bleven fri,
saa er jeg David dog, og han kun Simei.

Trods de ikke behagelige Ord om Worm, som dog vare fuldstændig sande, var Meningen med Digtet tydelig nok, at Kongen burde hæve sig over slige Angreb ligesom

David overfor Simei og lade Naade gaa for Ret. Men Worm tog Digtet meget ilde op og overspyede strax Kingo med et Svar, der Linje for Linje drejede hans Ord om:

Du est selv Simei, som sig i Støvet vælter!
Se til, din Smigre-Sjæl i Pølen ikke smelter!
 Din Mund, den er jo fuld af Smiger-Hykkelskum
 og haanlig laaset til, for Gud og Verden stum.
Se, hvor han lover alt af Hjærtet ud at rotte
Guds Sandheds driftig Aand og Herren selv at spotte,
 og du dog ryster ej for Dommens strænge Frygt
 og din Samvittighed gjør ej dit Hjærte tryk't! o. s. v.

Og ikke nøjet dermed udskjældte han Kingo i endnu et Rimskrift:

Hør Flabmund! Pladderpløs! og lumpne selvvis Gante!
Hvad Griller har du vel? Hvad est du for en Fante,
 mens du fordunkler saa mit ydmyg-naadig Sind
 til Stoltheds Overmod, jeg kan mig bilde ind.
Du est en Hyklermand, som paa Zeruja slægter,
thi om du beder end for Simei, dog nægter
 du Sandhed i din Sjæl, idet du nævner ham
 en dødeskyldig Knægt og gjør ham Spot og Skam[1]).

Verset ender med, at Kingo ikke skammer sig ved at være Satan lig. Trods disse Ukvemsord gik denne i Forbøn for Worm og samlede saaledes gloende Kul paa hans Hoved.

Worm tiggede om Hjælp rundt omkring; til Gylden-

---

[1]) Versene findes flere Steder i Opskrifter af Worms Digte, ogsaa i Addit. 167 fol. men med enkelte Forskjelligheder i uvæsenlige Ord. I Addit. 167 findes Kingo anført som Forf. til Verset: Du est selv Simei o. s. v., men denne Fordrejelse af Kingos første Digt kan ikke være af ham selv. I O. Wolf: Journal 1812 findes Digtene til Dels trykte.

løve, der nylig var kommen til Kjøbenhavn fra en Rejse, skrev han blandt andet:

Velkommen Gyldenløv! Vort Riges Spir og Ære!
Saa nødigt kan vi dig som Himlens Sol undvære! —
Velkommen Gyldenløv! Naturens Mesterstykke!
Du Landets Lov og Lyst! Du hver Mands Liv og Lykke! —
Tal, tal hos Kongens Bord, en Løve for en Orm (ɔ: Worm);
sig: gak ud af Arrest, min Knægt, du Jakob Worm!

Imidlertid faldt Dommen, der lød paa, at da han i sine Smædeskrifter ej blot havde angrebet hans Majestæts tro Undersaatter og høje Ministre paa deres ærlige Navn og Rygte, men ogsaa Kongen selv, skulde hans Skrifter brændes af Bøddelen, samt først hans Fingre dernæst hans Hoved afhugges og hans Boslod hjemfalde til Kongen. Worm var aldeles fortvivlet og indgav strax Ansøgning om Pardon:

Min Aand er hartad død og blabrer paa min Tunge,
saa jeg kan ej saa ret, som vel jeg vilde, sjunge —
du est en Elefant, jeg er ikkun en Flue,
o undertræd mig ej! Lad mig for Sværd ej grue! —
Lad ej din Vrede ses mod mig, en Orm og Fange!
Lad Dødens Bussemand mig ikke gjøre bange!
Aa, kær dig ikke om Poetens Pladdersnak!

Kort efter kom der fra ham et Farvel til Verden, der var lidt mere værdigt, men som ogsaa røbede, at han endnu havde Haab om at slippe for at miste Livet. Her vil han nu gjærne give sig Udseende af at være et Sandhedsvidne:

Ak, skal nu Sandhed bort, maa Sandhed ikke høres?
Skal Sandheds Elskere til Rettersted nu føres?
Skal nu de Sener smaa, som hæftede det Hoved,
og Tungen i den Hals, som Sandhed altid loved,
for blanken kolde Jærn og skarpe Sværd nu krympe! —

Men vart lidt, Mestermand! hug ikke til for fage,
maaske en frisk Legat tør Fangens Ve betage!

Og han ender med at ønske sine Avindsmænd ned i Helvedes Pøl. Ikke blot Dronningen bestormede han nu om Naade, men ogsaa Sofie Moth, som han saa grundig havde haanet, tilskrev han:

Derfor har Himmelen sat dig i Glædesstand, (!)
at du bønhøre skal enhver beträenget Mand.
Et godt Ord af din Mund hos Kongen mig kan frelse,
thi skal dig Himmelen med evig Naade hilse,
et godt Ord af din Mund, Ord af konservativ,
derved erlanger jeg Fred, Lykke, Brød og Liv!

Nu erfarede Worm, at der var Tale om Benaadning for hans Liv, men at han skulde sendes til Indien. Det blev Signal for ham til at bestorme Kongen med nye Bønner om ogsaa at forskaanes herfor. Saaledes paa Kongens Fødselsdag d. 15de April lader han Majestæten sige:

Han blive skal udi vort kjære Fødeland,
at han ej jordes skal i den kanarisk Strand.
Jeg skikker ham min Gunst og Naades Alliance,
at han ej støde skal paa Kap bon Esperance,
han har ej Kræfter til at skue Mediens Sol,
men tjener bedre til en dansk Prædikestol! — [1])

Saaledes blev Worm ved til det sidste med at trænge paa, men det nyttede ikke. Ved Aprils Udgang maatte han tage Afsked med sin Hustru og gaa ombord paa det Skib, der skulde føre ham til Trankebar. Endnu paa Rejsen lavede han Vers, og det i en saare vemodig Tone til Hustruen, saasom:

[1]) Addit. 167 fol. S. 533. Univbibl.

For Graad og Græmmelse kan jeg ej tale mer,
for Ve og Væmmelse mit Øje ikke ser,
af Hjærte-Klemmelse min Hals er tør som Ler.[1])

Hvor vidt denne ustandselige Verseflom er vedbleven ovre i Indien, vides ikke; i ethvert Tilfælde er den gaaet tabt for Efterverdenen. I Trankebar vakte Worm Opsigt ligesom hjemme, blev af nogle anset for en Helgen, af andre for en Djævel. Han benævnes Kantor ved Koloniens Kirke, men skal have prædiket meget derovre og virket en hel Del for Missjonen. Omtrent 1694 skal han være død, og paa hans Gravmæle blev sat følgende Indskrift, som tyder paa at være udgaaet fra hans eget Værksted:

«Sandheds Elsker, Udyds Hader, sit Fædrelands Profet, Indiens danske Apostel, *Mag.* Jakob Worm, der ej vidste at hykle, men Synd og Laster at straffe, der vantro og utro baade med Pen og Mund underviste, fik for Sandheds Skyld sit Leje og Hvilested paa dette Sted o. s. v.»

Digteren Tøger Reenberg har i sin «Forsamling paa Parnassus», en Bedømmelse af de danske Skjalde efter Arrebo, ladet følgende flyde ind om Jakob Worm:

Strax efter hende fandtes én
    for Retten frem at komme
med Bolter om det ene Ben
    og Vers udi sin Lomme.
Det vistes frem, nu Retten sad,
    men fandtes sønderrevet
af Bøddelen, og spurgtes ad:
    hvo haver dette skrevet?
Jeg, svared han, som tumlet er
    i Verdens fire Parter,
med disse Bolter Vidne bær,
    at jeg er Sandheds Marter (ɔ: Martyr).

---

[1]) Lützow: Miscell. Kgl. Bibl.

Om Føbus staar der da:

Han lov'de strax, hvis denne var
uskyldig dømt fra Ære,
selv vilde han til Trankebar
en Krans til hannem bære.
Merkurius Befalning faar
de rene Vers at sanke
og læse gjennem hvert et Ord
og sige da sin Tanke.
Det skete, men Sentensen faldt:
Han har foruden Naade
fortjent at miste Liv og alt
i Sted for Lavrbærblade[1]).

Denne skarpe Dom var i det hele taget Samtidens[2]), og Efterverdenens har ikke kunnet blive synderlig mildere. Jakob Worm er en psykologisk mærkelig Fremtoning; en høj Ærgjerrighed forenedes hos ham med en lav Tænkemaade, en mer end almindelig Begavelse med en mærkelig Mangel paa Dømmekraft, en stærk Higen efter at være et Sandhedsvidne med en stor Usandfærdighed, en fripostig Dristighed med Mangel paa virkeligt Mod. Han har været den haardeste Anstødssten paa Kingos Vej og bidraget til at kaste Skygger paa ham, som have strakt sig langt ned i Eftertiden. Men har Kingo end lejlighedsvis ladet sig forlede til at besvare hans grove Bagvaskelser i en haard og uklædelig Tone, saa har han dog i det hele og store taget dette pinlige Forhold op paa en kristelig Maade. Det var en Lykke for ham, at han paa sine ældre Dage blev befriet fra denne bitre Avindsmand.

---

[1]) T. Reenbergs saml. Skrifter og Luxdorphs Saml.

[2]) Luxdorph skrev om ham: «Nidkjær var Worm, det kan ingen nægte. Men Nidkjærhed uden Oplysning og uden Overlæg er en af de farligste Drifter, som af en Undersaat i hvad Land og under hvad Regering det end er, kan ytres. Hans Skrifter ere langtfra ikke Satirer, men Skandskrifter.»

X.

Fyns Stift.

Intet af alle Danmarks Stifter var saa spredt som Fyns, thi dertil hørte paa Kingos Tid baade Lolland, Falster og Als. Naar man altsaa betænker, at Stiftet omfattede 7 større Øer: Fyn, Langeland, Taasinge, Ærø, Als, Lolland og Falster samt en halv Snes Smaaøer, som vare selvstændige Sognekald, saa vil man se, at Udøvelsen af Bispegjerningen her havde sine særegne Vanskeligheder. Skjønt Als hørte under Bispestolen, var det dog i Virkeligheden kun Øens søndre Herred, Kingo havde at gjøre med; det nordlige Herred, som siden 1671 tilhørte Huset Pløn, havde sin egen Tilsynsmand i den derværende Provst, som stod direkte under Fyrsten og betragtedes som Vikar for den fynske Biskop.

Naar vi nu i det følgende ville forsøge at give en Oversigt over den Gjerning, som var lagt paa Kingo, og som han røgtede i mere end 26 Aar (1677—1703), da vil det snart falde i Øjne, at der skulde gode Kræfter til at udføre dette Kald paa en forsvarlig Maade, men vist er det ogsaa, at Kingo netop var i Besiddelse af dem. Han var en Mand, der var født og baaren til at indtage en fremragende Plads i Samfundet, og Valget af ham til Biskop kunde ikke være faldet paa nogen heldigere. Skjønt han som Digter havde Vinger til at svæve højt, saa fortabte han sig ikke saaledes paa denne Flugt mellem Skyerne, at han blev en fremmed i det virkelige Liv; tvært imod havde han ligesaa gode Ævner til kraftig at gribe ind i det. Som det skotske Folkefærd, han var udsprungen af, udmærkede han sig ved et praktisk Blik paa Tingene og

ved en energisk Udholdenhed, ja han viste en fremragende Begavelse i Retning af at styre og ordne. Der er ingen Tvivl om, at han ret følte sig paa sin Plads som Biskop, og med ubøjelig Viljekraft, med den Sikkerhed, som følger med Følelsen af at kunne magte sin Opgave, tog han Kommando paa det Fartøj, der var betroet ham, holdt ufortrødent ud og veg ikke for nogen Hindring. Han havde noget af Herskernaturen i sig og yndede ikke at have nogen ved Siden; dette gav Anledning til adskillige Sammenstød, der stundom vare bitre nok. Ligesom han selv af fuld Overbevisning bøjede sig ind under Enevælden, saaledes søgte han ogsaa paa sit Omraade at gjennemføre en enevældig Styrelse, og i saa Henseende passede han fortræffeligt ind i Tiden. Men hvor tit hans Samtid end saa skjævt hertil, og hvor lidt det end stemmer med en senere Tids Betragtningsmaade, maa det dog indrømmes, at han ogsaa var et Hoved højere end sine Omgivelser, og da han sjælden saa' fejl af det rette, blev det ingen Ulykke til, at han raadede, tvært imod til Gavn.

Hvad først Prædiketjenesten angaar, da bestod Biskoppernes Forpligtelse i at forrette denne i Stiftets Hovedkirke paa de 3 store Højtider (Tolvprædiken) samt hver Onsdag i Fasten, men Kingo prædikede ogsaa ellers ofte og vandt med Rette stor Tilslutning. Det blev sagt om ham ved hans Død, at Skriftens Vidnesbyrd om Apollos: «Denne var en veltalende Mand og mægtig i Skrifterne», passede paa Kingo. Og videre blev der sagt om ham: «Maatte vi ikke bekjende ved hver Prædikens Ende, det Disciplene sagde om Kristi Undervisning: Brændte ikke vore Hjærter i os, naar han talede med os og oplod os Skrifterne? Naar han nu som en Boanerges og Tordens Søn kom til os i det stærke Vejr med Sinai Ild og Lovens Torden, truede vore syndige Samvittigheder, opløftede sin Røst som en Basune og kundgjorde Jakobs Hus sine Synder og Israel sine Overtrædelser; naar han nu som en Barnabas og Trøstens Søn kom til os i det stille Vejr og den sagte Lyd, forbandt de sønderslagne Hjærter, glædede

igjen de Ben, han havde sønderknust, trøstede os i al vor Bedrøvelse med den Trøst, med hvilken han selv var trøstet af Gud, at vi bleve rigeligen trøstede ved vor Herre Jesum Kristum. Talede han da ikke Livsens Ord? — Hvor ofte han med Daniel har nedkastet sig paa sit Ansigt for sin Gud og bedet om Barmhjærtighed for sine og sit Folks Synder! Jeg selv, som har siddet ham nær i denne Kirkes Stol, kan være et Vidne dertil» [1]). Disse Ord betegne vistnok rigtig Indtrykket af Kingo som Prædikant; han har ikke været af de rolige, milde, men af de stærkt bevægede og brusende; han har slaaet til og ramt haardt, han har ikke sparet paa djærve Ord, men han har ogsaa kunnet fæstne Menigheden i Troen paa Guds faderlige Forsyn og trøste de nedbøjede. Indtrykket af ham har været stærkt, fordi han selv var saa stærkt med, og det har været grundigt, fordi han selv var saa ægte.

En af de ypperste biskoppelige Forretninger var Præstevielse, og den gik jævnlig paa. Medens St. Knuds Kirke vistnok oftest var Stedet for disse, udførte Kingo dog hyppig Ordinationer paa andre Steder, baade i Kjøbstad- og Landsbykirker, i sine senere Aar jævnlig i Fraugde Kirke, som han da ejede. Det kunde dengang træffe sig, at en Biskop tog en fortløbende Text til Ordinationstaler, saaledes som Bircherod i Aalborg, der i en Række Aar benyttede Apost. Gjern. Kap. 8, skridende frem fra Vers til Vers, og det er vel muligt, at Kingo har baaret sig lignende ad.

Men en Biskops vigtigste Gjerning var Visitatserne, og disse spillede dengang en langt betydeligere Rolle end nu. Tilsynet var hyppigt, og det var skrapt; Forholdene gjorde det ligefrem nødvendigt. Nemmest var Tilsynet jo i det, der laa lige for Haanden, selve Odense. Her var der i Kingos Tid en Række hæderlige Præster, af hvilke vi ville dvæle ved nogle enkelte. Den, der i Embeds Medfør stod Biskoppen nærmest, var Stiftsprovsten, som

---

[1]) Deichmann i Ligtalen over Kingo.

tillige var Sognepræst til St. Knud, og i største Delen af Kingos Tid var det *Mag.* Ludvig Stoud. Han var fra Bergen og var Søskendebarn til Holbergs Moder, havde studeret i England og Holland og var i en Alder af 28 Aar bleven Sognepræst ved St. Knud. Det var en dygtig Mand, nidkjær og ivrig, men ogsaa heftig og opfarende; naar de fattige ikke mødte til Fredags Prædiken, fik de en stræng Irettesættelse. Han var en Kæmpeskikkelse, saa det var faa Huse, hvor han ikke maatte bukke Hovedet, ja det traf sig, at der var Prædikestole, hvor han ikke kunde staa oprejst under «Himlen». Lige til 1699 var han Kingos Medarbejder, da vendte han hjem til sit Fødeland som Biskop i Kristianssand, hvor han allerede døde 1705[1]). Han var i denne Stilling meget ivrig i at udrydde Levninger af Papisme og Hedenskab, hvoraf der ikke var saa lidt tilbage[2]). Ved Frue Kirke var der i Kingos første Aar en mærkelig gammel Præst, Hans Andersen Eblemand hed han. Ingen af Odense Præster nød saadan Agtelse som han, og han fortjente det for sin oprigtige, gammeldags Fromhed. Han havde den Skik, at han hver Nat, Sommer og Vinter, hvordan Vejret saa var, gik op i sin Kirke og forrettede sin Bøn for Alteret, paa Prædikestolen og over sit Gravsted; hver Søndag Morgen tidlig, førend han tog ud til Annexet Seden gik han op i St. Knud og bad. Nu var han, da Kingo kom til Odense, noget aflægs og holdt Kapellan, og han tog sig lidt nær, at Folk hellere vilde høre den unge, hvorfor han engang skal have sagt: «Se, her kommer de og kiger ind ad Døren og spørger: hvem skal prædike idag? Og naar dem da svares: Hr. Hans skal prædike, saa sige de: Ja, skal gamle Hr. Hans prædike, saa bliver der ingen Sild (!)

---

[1]) Da Holberg efter sin første æventyrlige Udflugt til Holland satte Kaasen hjemad, drog han til Kristianssand, hvor han kom 1705 kort efter Stouds Død, og han boede da en Tid lang frit hos dennes Søn, som var Kapellan, og lærte ham Engelsk til Gjengjæld.

[2]) Endnu en Del Aar efter var der en Bonde i Stiftet, som ofrede til de gamle Guder.

af idag, og dermed gaa de bort!» Han døde 1684. Ved St. Hans Kirke var der i Kingos første Aar en Præst Herman Bek, som var bleven Rektor i Slangerup kort efter at Kingo blev Student, og som ventelig var kjendt af ham fra den Tid. Ved St. Knud var en ung Kapellan, som i Tidens Løb kom til at staa sin Biskop meget nær, Mads Pedersen Rostock. Han var Søn af en fattig Skomager i Ribe og blev tidlig sat til Haandværket, men med saadan Ulyst, at han jævnlig skjulte sig i et Skab for at slippe for Sylen; at studere var hans brændende Attraa. En Dag, da han havde hentet en Otting Ærter, fandtes der imellem dem 2 Mark; da blev Faderen bevæget, ansaa' det som et Tegn fra Vorherre paa, at Drengen burde studere og kjøbte de nødvendige Skolebøger for de 2 Mark, hvorpaa han fulgte ham hen til Rektoren og fik ham ind i Latinskolen. Mads Rostock blev en tro Herrens Tjener; fra 1678 til 1704 var han ansat ved St. Knuds Kirke, først som personel, siden som residerende Kapellan, og var der saaledes fra Aaret efter at Kingo kom til Aaret efter hans Død. Siden blev han Præst i Middelfart. Han skrev adskillige meget læste gudelige Bøger, saasom Postiller og Katekismusforklaring og døde 1713. En Hædersmand var ogsaa Frederik Kristian v. Haven, Broder til Bygmesteren Lambert v. Haven, der opførte Frelsers Kirke i Kjøbenhavn. 1692 blev han Præst ved Odense Frue Kirke og fik det Vidnesbyrd, at han var en rigtig Sandhedsprædikant, som aabent kom frem med sin Hjærtens Mening i sine Prædikener, dem han opskrev Ord for Ord. Hans Mundhæld var: *Recte faciendo neminem timeas.* (Naar du gjør det rette, skal du ingen frygte) [1]).

Præsteskabet i Odense havde nok at bestille. I alle Byens Sognekirker blev der hver Helligdag holdt 3 Gudstjenester og Tolvprædiken i Graabrødre Kirke, paa de store Højtider endvidere Aftentjeneste i St. Knud, endelig Fasteprædiken alle Vegne, endog 5 Gange om Ugen i de 3

[1]) J. C. Bloch: Den fynske Gejstligheds Historie, 638 ff.

Sognekirker. Hertil kom saa 2 Gange om Ugen hele Aaret igjennem Ugeprædiken i alle Sognekirkerne og hver Dag Andagt med Bøn og Bibellæsning i St. Knud. Sluttelig var der Katekisation med de unge hver Søndag i alle Kirker. En saadan gudstjenstlig Virksomhed havde noget storartet ved sig. Kirkerne vare, med eller uden Tvang, stærkt besøgte; det hørte med til hele Livets Orden dengang, og var der end megen død Vane deri, saa var der ogsaa hos mange ægte Alvor og Tro[1]).

St. Knuds Kirke laa Kingo nærmest paa Hjærte; Gudstjenesten her maatte gaa i Spidsen for hele Stiftets. Her var naturligvis Organist og tillige en Kantor, som ledede den konstmæssige Sang og indøvede Latinskolens Disciple heri. Efter Navnene at dømme vare disse Bestillingsmænd Udlændinge. Strax da Kingo kom til Odense, havde han i Sinde at indføre sit aandelige Sjungekors 1ste Part ved de daglige Sangkor i Kirken. Denne gode Idé blev dog ikke iværksat, da man frygtede for, at mange Almuesfolk vilde blive borte fra Kirken, naar de savnede deres tilvante Salmer[2]). I hin ceremonielle og pedantiske Tid spillede Stolestaderne en fremtrædende Rolle; eftersom Gudstjenesterne saa godt som vare de eneste Lejligheder, hvor Folk samledes og saa' hinanden i større Maalestok, gjaldt det om her at holde paa Værdigheden. Deraf flød saa utallige, tit meget anstødelige, Stridigheder om Pladsen i Stolene; den honnette Ambition drev til at holde paa Rangen til det yderste. Og dette Rangkjævl kunde strække sig lige op til Alterbordet; dette var Tilfældet med et Par bekjendte Mænd i Odense, en Provst og en Rektor, som med Vilje søgte at gaa til Alters paa samme Dag, for at kappes om, hvem der kunde komme højere op end den anden[3]). Kingo, der gjærne vilde have god Orden i alt, tog sig meget af St. Knuds Kirke, men kom herved i Strid

---

[1]) C. T. Engelstoft: Odense Bys Sognehistorie i Nyt hist. Tidsskr. 6 Bd.

[2]) Bircherods Dagbog for 30te Maj 1677.

[3]) Werlauff: Histor. Antegn. til Holbergs Lystspil. S. 506.

med Magistraten, der havde en særegen Ret over den. Han fordrede, at den skulde aflægge Regnskab for Kirkens Indtægter og Udgifter; han søgte i det hele at drage Kirken mere umiddelbart ind under Stiftsøvrigheden, men det lykkedes ham dog ikke. St. Knuds Kirke blev i Kingos Tid restavreret indvendig, men den da moderne Barok-Stil skulde just ikke tjene til at forskjønne den i sig selv saa ædle Bygning; i Koret blev der malet brunt Panel, graa Gardiner paa Væggene, røde paa Pillerne; Alterets Rækværk blev rødt, Gitteret om Døbefonten grønt[1]). En fremmed, som overværede Gudstjenesten i St. Knud i Kingos næst sidste Leveaar, fortæller, at Orgelet var ikke ilde, den øvrige Musik var meget god; i Koret var der 30 sortklædte Disciple, som sang smukt[2]).

Visitatserne paa Landet vare en besværlig Sag, og mere end det halve Aar var optaget af dem. Biskoppen havde alle Vegne Forspand af 4 Heste, og det kunde nok behøves, da Vejene for det meste vare i en daarlig Tilstand, særlig i det vestlige Fyn. Han førte som oftest Famulus, en studeret Person, med sig foruden sin Tjener; som saadan havde Kingo i mange Aar en, der hed Andreas Brun, som siden blev befordret til et Degnekald[3]). Værre end Landrejserne vare imidlertid Sørejserne, og dem maatte Kingo idelig foretage. Naar man betænker, hvorledes Sejlads dengang overhoved var i Sammenligning med Nutidens lette Dampskibsfart, og at Kingo i al Fald paa sine Farter til Smaaøerne maatte gaa i aaben Baad; naar man dernæst tager i Betragtning, at han havde saa lange Ture at gjøre som til Als og Lolland, saa var det umuligt andet, end at disse Sejlture ofte kunde være farefulde nok. «Det Stift, hans Tilsyn var betroet», skriver Deichmann, «var jo som Assur, hvilket Vandet ophøjer og Floderne løbe trindt omkring, eller Ægypten, der ligger midt i sine Strømme.

---

1) C. T. Engelstoft: Odense Bys Historie S. 318 ff.
2) Vrigny: Relation S. 351.
3) Addit. 238 b. Breve af Kingo. Univbibl.

Hvor ofte har ikke den salige Guds Mand for Guds Ære, hans Menigheds Opbyggelse, sit Embedes Pligt betroet sin Sjæl det ringe Træ mellem de stormende Bølger» [1]). Der var ogsaa Besværligheder af anden Art; tit blev han opholdt ved Færgestederne og kunde ikke faa Fartøj i rette Tid, hvorfor han fik udvirket et kongeligt Befordringspas 1682, hvorved alle vedkommende befaledes at forsyne ham og hans Tjenere med Fartøj og befordre dem uden Ophold og Hinder [2]). Et Minde fra Kingos Rejser til Lands og Vands i hans første Bispeaar have vi i hans «Rejse-Andagt» og et derefter følgende «Hjærtesuk», begge i anden Part af Sjungekoret; thi hvorvel disse Digte fremtræde i en opbyggelig Almindelighed have de dog aabenbart deres Udspring i hans personlige Oplevelser:

I Jesu himmelsøde Navn
min Rejse jeg begynder
fra min saa kjære Hjemmestavn,
hvor til min Tarv mig skynder.
Jeg signer Hustru, Hus og Hjem
og dermed Afsked tager,
Gud selv skal være hen og frem
min Fader og Ledsager.

Dette Vers viser hen paa de Følelser, hvormed Kingo begyndte sine Rejser; og hvilke Tanker, der fulgte ham paa Søturene, antyder Hjærtesukket:

Naar jeg, o Gud, paa Havet er
og Bølgeryggen gjennemskjær,
da kan jeg mig erindre,
at i mig selv der er et Hav
ret ved min dybe Hjærtegrav,
hvor stærke Storme tindre. —

---

[1]) I Ligtalen.
[2]) A. C. L. Heiberg: Th. Kingo S. 67.

Da sukker jeg: o Jesu, giv,
at Havet ikke skal mit Liv
med Vold og Grumhed stække,
men skal jeg kvæles i en Sø,
da, søde Jesu, lad mig dø
i Øjnes Bode-Bække!

I mange Henseender kunde disse Visitatsrejser være glædelige nok; der var ikke saa faa alvorlige og nidkjære Præster, som vare glade ved at modtage en Biskop som Kingo, men der var naturligvis ogsaa braadne Kar. Hoved-Indtrykket af Præstestanden dengang bliver, at paa mange Punkter havde vel en ægte, grundfast Kristendom holdt sig ned gjennem det 17de Aarhundrede, men der manglede Friskhed og Bevægelighed; ligesom Tiden i det hele gik ind i stive Former, saaledes gjorde ogsaa Rettroenheden. Det var ikke nogen kristelig Fremgangs-, men snarere en Tilbagegangstid; noget stærkt udpræget aandeligt Livsrøre traadte sjælden frem.

Ligesom Fyn i sin Helhed var en af de bedste og fornøjeligste Dele af Landet, saaledes var det ogsaa med de fynske Præstegaarde. Trods de mange Klager over økonomisk Tryk paa Grund af idelige Skattepaalæg og lignende, havde Præsterne i Fyn det i det hele taget ganske godt. De drev selv deres Avling — enkelte prøvede vel paa at leje den delvis ud, men det blev forbudt — og stod sig vel derved. I mangen en Præstegaard var der temmelig Velstand, som viste sig i Form af store, vel opredte Senge, Kister med Linned og uldent, Sølvtøj, af og til ogsaa i en velforsynet Bogsamling. Et enestaaende Tilfælde var det derimod, at Præsten Mads Trane i Rønninge i Mangel af Børn holdt 60 til 70 Heste; i 6 Stalde havde han dem, smukke vare de, og han holdt Berider til dem. Ved given Lejlighed kunde Præsterne nok beværte deres Gjæster rundhaandet, om vi end nu til Dags ikke vilde kalde det standsmæssigt. Saaledes fortæller en Mand fra Kjøbenhavn, der sammen med en sjællandsk Præst gjorde

en lille Rejse i Fyn, om hvorledes det gik dem i Kullerup Præstegaard. Alting var nyt og pænt dér, saa det var en Fornøjelse; Præsten satte en Sølvkande med gammelt Øl for sine Gjæster og trakterede dem saa flinkt dermed, at Fortælleren i 3 Dage havde Mindelser af Øllet. Om Natten laa de hel prægtigt, og om Morgenen hilste den gode Præst dem med et gyldent Bæger med kraftigt Indhold. Men da de ikke havde forvundet hans Øl endnu, vilde de ikke binde an med denne Drik og foretrak at nyde en Sild. Siden tog de ind til Præsten i Gislev, han havde mange Ure, og hvad mere var, han havde et Orgelværk, som baade var malet og lueforgyldt; det spillede den ærværdige Mand selv paa [1]).

En Præst af den gode Slags, men meget ejendommelig, var Ditlef Monrad i Sønderby ved Assens, som døde 1688. I Krigen 1658 var han bleven ilde medhandlet af Svenskerne; da han en Dag forrettede Nadveren for Alteret, trængte nogle fjendtlige Krigere ind i Kirken og vakte stor Forstyrrelse; de vilde rive Sølvkalken ud af hans Haand, og da han ikke vilde give Slip, stak én ham et stort Hul i Siden, saa han fra den Tid af altid bar en Edderdunspude paa det saarede Sted. Denne Begivenhed havde dog ikke forknyttet Monrad; han var en meget original Mand, hvis Prædikener vrimlede af skjæmtende Indfald; han holdt af at fremstille sin Kone som et godt Exempel for Menigheden, og han tiltalte tit Folk ved Navn fra Prædikestolen. Men han var ogsaa skrap, og Kirkens Ban anvendte han endog for smaa Tyverier. Hans Gjæstfrihed var almindelig bekjendt; naar han traf rejsende ude paa Vejen, nødte han dem gjærne ind i Præstegaarden, beværtede dem med hvad Huset formaaede og gav desuden Vittigheder tilbedste.

En af de Præster, der efter alt at dømme kom til at

[1]) Fynske Saml. 8 Bd. S. 1 ff. Den rejsende hed Mikkel Hansen Jernskjæg, var en halvstuderet Vintappersvend og Lejlighedspoet. Rejsen skete 1706, altsaa kort efter Kingos Tid.

staa Kingo nær, var *Mag.* Peder Bering, Sognepræst i Verninge og tillige ved særlig Gunst i Nabokaldet Kjøng. Han var i Slægt med Kingos Velynder og Ven Digteren Vitus Bering, og han havde været i Yndest hos Griffenfeld. Som ung Mand kom han til Verninge i Aaret 1676 og var dér til sin Død 1727. Han havde en mærkelig Oplevelse. En Jomfru, som tjente paa en fynsk Herregaard, blev forlovet med en Student; denne fik et Kald i Jylland, Bruden blev vel udstyret af sit Herskab og begav sig paa Vej for at forenes med ham derovre. Men i de Tider gik en Rejse langsomt, og saaledes skete det da, at den unge Pige under Vejs blev nødt til at tage Natteophold i en Kro i et af Berings Sogne. Værten, som lagde Mærke til, at hun uden Tvivl medførte værdifulde Sager, overfaldt og myrdede hende i al Hemmelighed om Natten; ingen vidste af det, ingen spurgte foreløbig efter hende, og da den ventende Brudgom endelig forhørte om hende, kunde ingen give nogen Underretning; hun syntes sporløst forsvunden. Flere Aar gik hen, og imidlertid vaagnede Morderens Samvittighed; han havde ingen Ro, og endelig rettede han engang i Skriftestolen det Spørgsmaal til Bering, om en Morder kan finde Naade hos Gud. Bering, som intet anede og troede, at Spørgsmaalet var i al Almindelighed, svarede, som han efter Guds Ord maatte. Ved Bortgangen forærede Manden ham et Par smukke Knive med Sølvskaft, som Bering ogsaa tog imod, da han forsikrede, at det var en frivillig Gave, som ikke maatte forsmaas. Atter gik nogle Aar; da kom en Aften en enlig Kvinde til Verninge, gik ind i Præstegaarden og bad om Husly. Bering modtog hende gjæstfrit, og da hun saa' ud til at være af godt Folk, kom hun med til Familiens Aftensbord. Som hun sad bedst dér, faldt hun pludselig i Afmagt. Efter at hun igjen var kommet til sig selv, fortalte hun bevæget, at det var Synet af et Par Knive, der havde bestyrtet hende i aller højeste Grad. Hun kjendte dem, thi de havde tilhørt en Søster, som var sporløst forsvunden. Bering fortalte, at han havde faaet dem som en

Foræring, men fortav de nærmere Omstændigheder, skjønt Sammenhængen med det hele nu dæmrede op for ham; imidlertid vilde han ikke røbe en Hemmelighed fra Skriftestolen. Kvinden forfulgte imidlertid Sagen, Mistanken faldt snart paa Bering selv som Morderen, og han blev fængslet. Da det var kommet saa vidt, rørte Samvittigheden sig dog saa stærkt hos den virkelige Morder, at han selv meldte sig for Øvrigheden og fik sin Straf, medens Bering, der tro havde bevaret Skriftemaalets Hemmelighed, endelig slap fri og rensede sig ogsaa for Beskyldningen for at have modtaget Gave i slet Hensigt. Sagen var gaaet til Højesteret, som frikjendte ham, saa han atter kunde tiltræde sit Embede. — Bering var musikalsk og spillede navnlig smukt paa Harpe; at han har staaet i nært Forhold til Kingo, fremgaar ogsaa af, at han kaldte en af sine Sønner Thomas Kingo[1]).

En Biskops Visitatser dengang vare i én Henseende nemmere end nu; Skolevæsenet paa Landet kunde ikke volde ham mange Bryderier. Sagen var den, at der i Grunden ingen Skoler var ude paa Landet; thi at der i Kingos Tid ved privat Godgjørenhed oprettedes et Par i Fyn[2]), var et rent Undtagelses-Tilfælde. Bøndernes Undervisning bestod blot i Katekismus-Lærdom, og denne fik de af Degnen, der dels om Søndagen før Gudstjenesten, dels om Søgnedage én Gang om Ugen i hver af Sognets Byer indpræntede dem denne saa eftertrykkelig som muligt. Mange Steder traadte dog andre Personer i Stedet for Degnene; naar det var i Nærheden af Kjøbstæderne blev denne ugenlige Undervisning tit forrettet af de ældre Latinere, der da kaldtes Løbedegne. Men desuden skulde Præsterne hver Søndag katekisere med Ungdommen, og Provsterne have flittigt Tilsyn hermed. Naar da Biskoppen visiterede, var der efter Prædiken en hel Examen i Kirken;

---

[1]) Bloch: Fynske Gejstlighed, 2 Bd., S. 260—61. Denne Søn blev siden Kirkejurator og Deputeret i Haderslev.

[2]) Nemlig i Stenstrup og Søllinge. Heiberg: Th. Kingo S. 69.

da skulde det erfares, hvad man kunde af sin Kristendom, og ikke blot de unge, ogsaa de ældre tog gjærne Del i denne Overhøring. At der saa kunde falde mange mærkelige Spørgsmaal og Svar, er let tænkeligt. Et andet Sted, ikke i Fyns Stift, var der saaledes en Biskop, der spurgte en Bonde: «Var du med at forraade Vorherre?» — «Nej!» svarede Bonden. — «Da var jeg», sagde Bispen. — «Saamænd Far», svarede saa Bonden, «du ser heller ikke ilde ud til det!« — Bispen havde nemlig rødt Haar og Skjæg[1]). En Katekisation af en dygtig Mand kunde nok være til megen Gavn og Oplysning for Folk, og i det hele taget havde man godt Kjendskab til Kristendommens Grundsandheder. Kingo, som var aandfuld og djærv, som havde et stort Forraad af danske Ordsprog og Mundhæld paa rede Haand, har sikkert udfyldt denne Del af sin Gjerning fortræffeligt.

En anden Side af Bispebesøgene var Omgangen med Præsterne, og denne Side af Sagen har til alle Tider været noget af det vanskeligste, idet en Biskop baade skal være den overordnede og tillige en Ven og Broder. I én Henseende var det dengang meget lettere end nu; paa hin Tid fandtes der egenlig slet ingen religiøse Partier i Præstestanden eller Folket i det hele. Englænderen Molesworth fandt, at dette var en stor Lykke for Danmark i Modsætning til England, der var sønderrevet af Partier[2]). Ja, vist er det en Lykke, naar der er Enighed; men hvis denne kommer af, at intet brændende Spørgsmaal sætter Sindene i Bevægelse, er det dog en tynd Lykke. Og saaledes var det dengang, thi store aandelige Spørgsmaal vare ikke oppe her i Danmark. Kingo forstod overmaade godt at omgaas Præsterne; det kom ham her til Pas, at han var af en omgængelig og livlig Natur. Deichmann giver ham et godt Skudsmaal i følgende Ord, der om end salvelsesfulde dog nok ere sande: «I Levi Børn (ɔ: Præ-

[1]) Personalh. Tidsskrift, 4 Bd.
[2]) Account of Denmark. S. 385.

sterne)! har I ikke fundet denne Herrens Tjener efter Pauli Erindring venlig imod alle, skikket til at lære, taalmodig til at fordrage den onde? Vidste han ikke med Sagtmodighed at lære dem, som satte sig imod? Sandelig, hans Mildhed var aabenbar for alle, og dette Stifts Gejstlighed har Aarsag at sige om ham: Han var *mel atticum*, den attiske Honning.» Overfor Præstekonerne var han omgængelig og galant og gav sig vistnok mere af med Husets Kvinder end Bisper sædvanlig gjorde; paa en Tid, da Folk lagde Vind paa pedantisk Snærperi, gav det saa Anledning til adskillig dum Snak [1]).

Det kunde ikke være andet end, at en Biskop, som færdedes saa meget om i Stiftet, ogsaa maatte komme i nærmere Berøring med en Mængde andre Folk end just Præster og Degne. Bønder og Smaafolk havde uden Tvivl ofte noget at føre frem for deres Biskop, og Herregaardsfolket ønskede enten af virkelig religiøse Grunde eller af honnet Ambition gjærne at træde i Forhold til ham. Disse sidste satte jo desuden mangen Gang Pris paa at faa ham til at udføre en kirkelig Forretning, særlig Brudevielse eller Ligprædiken, for dem. Her var da rig Lejlighed for Kingo til ret at lære Folk i de forskjellige Stænder at kjende, og man kan af hans «Rejse-Andagt» se, at det gav ham Aarsag til adskillig Eftertanke:

Jeg ser saa tit en Vandringsmand
paa Vejen mig at møde,
hvis Kæp er al hans Stads og Stand,
som han sig til kan støde *); —
en faderløs og nøgen Hob,
som ingensteds har hjemme,
mig kommer for med Suk og Raab,
at Gud dem ej vil glemme;

---

[1]) Kalls Saml. 493, 4°. Kgl. Bibl.
*) støtte.

dér læsser én sin Vogn saa fuld
af Sorg, som han kan age,
en anden tier med sin Buld
og vil sig ej beklage!

Jeg ser og andre prægtelig
i Lykkens Vogn at kjøre,
ved Ærens Tøjle holde sig
i Standen, som de føre;
dog mærker jeg, at Vognen skjær
dybt i for store Helte
paa Lykkens Bane, hvor der er
en farlig Vej at vælte.

Saa holder hver sin Rejsefærd,
som Himlen det behager,
vel den, som takker Gud især
for det, han til ham mager.

Saa tænker jeg mig om og om,
mens jeg min Rejse driver,
og til min Sjæls andægtig Dom
jeg disse Ting opskriver;
slet intet jeg paa Vejen ser,
som kan mig jo betjene
at kjende Gud jo mer og mer
og mig fra Verden vænne.

Den, der har saadanne Tanker, er en «erfaren Mand, som er god at gjæste», og mangen én har sikkert hentet Raad og Husvalelse hos Kingo.

Blandt dem, han saaledes gjorde Bekjendtskab med paa sine Rejser, var to af Danmarks berømteste Ædlinge, der begge hørte til Fyns Stift, og hvis Navne straale i Glans for Efterslægten i Række med Kingos eget. Det var Niels Juel og Leonora Ulfeld, Helten fra den blodige Kamp paa Havet og Heltinden fra den tungere Strid i

Fængslet. **Niels Juel** havde jo for sine Prisepenge kjøbt Gods paa Taasinge; her paa Valdemars Slot, som han lod smukt istandsætte, boede som oftest den ærlige, gudfrygtige og beskedne Hædersmand med sin ligesindede Hustru Margrete Ulfeld. Mangfoldige gjæstede dem her, og Kingo, som i Fædrelandskjærlighed og kristen Tro var aandsbeslægtet med Niels Juel, har været en kjær Gjæst, naar han kom til Taasinge. Den 3dje Oktober 1687 blev et nyt Kapel paa Valdemars Slot indviet med stor Højtid af Kingo i Overværelse af 3 Provster og 24 Præster; Biskoppen forrettede hele Tjenesten selv baade for Alter og paa Prædikestolen [1]). Adskillige Digte af Kingo vidne om, hvor nær han har staaet Niels Juel, deriblandt er et under hans Billede [2]), men de bedste fremkom ved Heltens Død 1697. Da skrev Kingo: «**Samtale med Rygtet** om den udi Liv og Død triumferende og nu hos Gud salige Herre Hr. Niels Juel», et Digt ret i hin Tids Barokstil, som naar han udbryder:

Op Rygte! sving nu fort al Verden om at fare,
blæs i din Ros-Klarin, med Sandhed at forklare
hans Fødsel, Liv og Død! — —
Forkynd al Verden, at Gud gav ham Fødsels-Lykke
udaf kjærnædelt Blod; Guds Naade lod ham smykke
med Vaabens Fadderskjænk fra Himmel og fra Hav,
den ene Stjærner og den anden Bølger gav.

Da Digteren saa skal til at skildre Juels store Bedrifter i sidste Krig, er det som man ser Fama med opspilede Kinder støde i Trompeten:

Blæs op med fulde Kraft, nu er det Tid at blæse,
saa Verden høre kan! — —

---

1) Addit. 138, 4°, Univb. Vers af Kingo over Kirken: Thotts Saml 1528, 4°. Kgl. Bibl.
2) Wielands Saml. 4 Bd.

Lad Røsten nu herpaa igjennem Luften skjære,
alt hvad den blæse skal er kun Triumf og Ære osv.

Dog kommer det hjærtelige frem mod Slutningen:

Dog hørtes aldrig Juel til egen Ros at tale
og af en svafsig Hals sin Gjerning ud at gale,
han med en modig Mund sin Sejr aldrig sang,
men gik saa jævnt som det var aldrig ham engang. —
Den brave Hr. Niels Juel sit Bramsejl aldrig førte
blandt Stuesnak og ej i Pralevognen kjørte;
det var jo nok, at han gik frem til Ærens Top
og af Indbildnings-Vind ret aldrig blæstes op [1]).

Videre skrev Kingo «Trøstebrev til Fru Margrethe Ulfeld» [2]).

I Kapellet ved Holmens Kirke findes Niels Juels Epitafie med hans 7 vigtigste Sejre i Basreliefs og med Vers af Kingo; her staar under Heltens Brystbillede Digterens bekjendte Vers:

Staa, Vandringsmand, og sku en Søhelt an i Sten,
og est du selv ej Flint, ær da hans døde Ben.
Thi det er Herr Niels Juel, hvis Marv og Ben og Blod
med fyrig Hjærte for sin Konges Ære stod;
hvis Manddoms Drifter i saa mange Søslag staar
og gjennem Hav og Luft og Land med Ære gaar.
En Mand af gammel Dyd og dansk Oprigtighed,
af Ja og Nej og hvad man godt og ærligt véd.
Hans Sjæl den er hos Gud, hans Ben i denne Grav,
hans Navn i Minde, mens der findes Vand i Hav.

Ingen vil nægte, at her har Digteren rejst Fædrelandets gjæve Søn et skjønt Minde. — Efter Niels Juels Død boede hans Enke mest paa Totterupholm i Stævns,

---

[1]) Thotts Saml. 1528, 4°. Kgl. Bibl.
[2]) Luxdorphs Saml.

hvor hun roses for sin Gjæstfrihed mod Egnens Præster, som Jørgen Sorterup synger:

Margrete Ulfeld gjærne ser,
paa Totterup der gjæster
et Par om Dagen, ja vel fler
af Faxe Herreds Præster.

Hun døde 1703[1]).

Naar Kingo kom til Lolland eller Falster, og det gjorde han hvert Aar, havde han i sin første Bispetid Enkedronning Sofie Amalie at aflægge Besøg, eftersom hun den længste Del af Aaret boede paa Nykjøbing Slot, og da hun var død 1685, havde han hendes Modsætning og Offer, Leonora Ulfeld, at gjæste paa Maribo Kloster. Det var ved Mikkelsdag 1685, at den haardt prøvede kom til dette sit sidste Opholdssted, hvor hun boede i 12—13 Aar. Her havde hun det langtfra glimrende, men dog ret anstændigt efter sin Stilling, nød en Aarpenge af 1000—1200 Rdlr. og kunde modtage sine endnu levende Børn i Besøg. Hendes «fornemste Okkupation» var Gudsfrygt, thi hun var «kjed af Verden, kjær af Himlen»; hun holdt daglig Husandagt med sine Folk, læste og skrev meget, navnlig paa sit store Værk «Heltinders Pryd», arbejdede ogsaa med sine Hænder. Alt, hvad hun tog sig for, var præget af hendes store Dygtighed, og Aandsfriskheden bevarede hun til det sidste, saa at hun, skjønt bedaget, endnu digtede. Naar Landemodet holdtes i Maribo, fik hun Besøg baade af Stiftamtmanden og Biskoppen, og da hun satte saa stor Pris paa Kingos Digte, har hans Besøg været hende kjærkomne[2]). De to vare jo ogsaa saa aandsbeslægtede, at hendes aandelige Digte i meget minde om hans, og hvor opbyggelig maa hendes Samtale ikke have været, hun som havde gjort saa dyre Erfaringer om Guds

[1]) Brasch: Vemmetoftes Historie 1 D. S. 227
[2]) Danske Saml. 5 B. S. 217.

Godhed, saaledes som hun bl. a. paa et Alterklæde præntede:

— Det Vidne bære skal, at du mod mig varst god,
til Efterkommers Trøst, at ingen skal fortvi'le
i Modgangs Bruse-Hav, men i dig ene hvile —
og kaste Omhu hen, i Troen holde fast,
saa vilt du visselig selv bære tyngest Last.

Da hun i sit 77de Aar døde, foregik hendes Begravelse i al Stilhed og Simpelhed efter hendes eget Ønske [1]).

Som en Modsætning til disse Kingos Besøg hos to af Tidens ypperste, hver paa sin Ø, ville vi for Kuriositetens Skyld nævne hans Ophold paa en tredje Ø, hvor han ikke kom i Embeds Medfør, men paa sine jævnlige Rejser til Kjøbenhavn, nemlig Sprogø. Det er et lille Mindeblad, der er levnet os derfra, i Form af et Brev fra Husmoderen dér paa Stedet, og Brevet er rettet til Kingos Hustru under Datoen d. 28de April 1681. Med Brevet fulgte en Foræring af 60 «Brik-Oste», som Bispefruen havde faaet Smag for, da hun nylig var paa Øen; men Hensigten med begge Dele var at faa Kingo til at udvirke, at Konen maatte faa de samme Friheder, som før havde været indrømmede Stedet. Saa vilde hun til Gjengjæld kontentere Bispen for hans Møje, og «hvad som ikke kan ske med Penge, det skal vi Natten med Dagen med vore ydmyge Bønner daglig have i Hukommelse». Om det var denne «Marie Olle Knudsens», som Holberg under sit Ophold paa Sprogø 1709 traf som en gammel Kone og som havde de 2 Piger, hvoraf den ene forbavsede ham ved sin interessante Konversation, faar staa hen [2]).

[1]) S. Birket Smith: Leonora Kristine paa Maribo Kloster.
[2]) L. Holbergs 3 Epistler om sit Liv. Ved I. Levin. S. 33. — Brevet findes i Danske Magasin 4 R. 5 B.

XI.

Videre Bispegjerning.

Vende vi os nu fra Betragtningen af Kingos rejsende Virksomhed til hans øvrige Bispegjerning, da ville vi først dvæle ved den saakaldte Kirketugt. Medens dette Begreb i Tidens Løb er bleven udvisket, saa at der hos os kun findes svage Levninger af den, var Kirketugten dengang i sin fulde Blomstring og hørte med til at give Tiden sit særegne Præg. Stat og Kirke vare saa nøje indflættede i hinanden, at de i Grunden udgjorde ét sammenhængende Hele; det var Kongens første og helligste Pligt at opretholde Guds sande Kirke, værne den udad mod falsk Lære, hævde den indvortes ved at holde Folket til Lydighed mod Guds Bud. Dertil hørte saa Vejledning i Guds Ord og en alvorlig Tugt; begge Dele øvedes fornemmelig gjennem Biskop og Præster. Skulde der være Kraft i dette, krævedes der et nøje Tilsyn med Folkets hele Liv og Færd, og derfor havde Præsterne en Slags Politimyndighed over Menigheden. De skulde tilse, at Folk ernærede sig redeligt og bar sig skikkeligt ad, og de havde Straffemidler i deres Haand, først Irettesættelse og Formaning, saa Udelukkelse fra Nadveren, men for grovere Forseelser Banlysning og dermed forbunden foreløbig Udstødelse af Samfundet. Skulde Synderen faa dette hævet, maatte han vise Tegn paa Anger og Omvendelse, han maatte i Menighedens Forsamling bekjende og afbede sin Synd. Gjorde han ikke dette inden Aar og Dag, skulde han stævnes for Provstemodet, overantvordes ved Dom til sit Herskab og siden forvises Kongens Riger og Lande.

For Brud paa Sædeligheden var den almindelige Straf at staa aabenbart Skrifte.

Det er klart, at Kirketugtens Udøvelse voldte meget Bryderi baade for Præsterne og for Biskopperne, til hvem alle større Sager naaede frem; men disse sidste havde jo saa desuden gjennem Provsterne som Mellemled selve Præsternes Tugt — thi disse kunde jo ogsaa trænge til Tugt — i deres Haand. Vi anføre nogle Træk af kirkelig Disciplin i Kingos Tid. — At Mødre ved Uforsigtighed laa deres Børn ihjel, krævede ligesaa vel kirkelig Straf, som at nogle i Overtro havde kastet Jord over en syg og «ligesom begravet ham», hvilket var en «sælsom og fast uhørt Kasus». — Præsten Bertel i Assens vilde ikke kaste Jord paa den 60aarige Lars Vægter, der var falden død om, idet han gik ud af en Dør, eftersom det mulig var Drik, der havde voldet hans Død. (Kingo mente dog, at Manden kunde være ramt af et Slag, og at det derfor var det bedste at give ham en kristelig Begravelse)[1]. — Et Kvindfolk, som havde født sit 5te uægte Barn og nu søgte om at faa Lov til at staa aabenbart Skrifte derfor, blev først af Kingo overgivet til den verdslige Øvrighed at straffes, derpaa skulde hun skrifte og stedes til Nadveren, hvorefter hun skulde forvises fra Sognet. — Et Tilfælde af aller værste Art, nemlig Trolddom, forekom i Kingos Tid; 4 Kvinder vare beskyldte derfor og blev fra gejstlig overgivne til verdslig Ret; de sad en Tid i Fængsel i Nykjøbing paa Falster, men da deres Sag skulde for Højesteret, blev de førte til Kjøbenhavn. Den ene var imidlertid død i Fængslet. Højesteretsdommen, som faldt i Marts 1693, lød paa, at den ene, som intet vedgik, blev frikjendt; den anden, som havde givet sig af med at signe, skulde først kagstryges og dernæst forvises Landet. Den ældste Kvinde, som selv bekjendte, at hun allerede for mange Aar siden havde givet sig den onde i Vold,

[1]) Kingos Breve 1696—97. Addit. 238 b. 4°. Univb.

blev brændt, og den fjerde, som allerede var død, blev ligeledes dømt til Baalet[1].

At Præsterne blev sete paa Fingrene var naturligt; mange kunde nok trænge til det. Det maatte saaledes ofte paalægges dem ikke at forsømme Katekismus-Forklaring i Slutningen af deres Prædiken; den vilde de altsaa gjærne skubbe fra sig, og den kunde vel ogsaa være trættende nok. — I Skamby skete der engang en slem Fejltagelse, idet der i Stedet for Kirkevin blev uddelt Brændevin til Nadvergjæsterne; Sognepræsten selv var syg, en Nabopræst forrettede Tjenesten. Denne Sag førte til, at baade Sognepræsten og Nabopræsten og Provsten, som ikke havde indberettet Begivenheden, maatte betale Bøder, men Degnen, som havde skjænket Brændevinen i Bægeret, blev suspenderet[2]. — En Præst, der ikke ufortøvet berettede en meget syg Mand, men først begav sig til Annexet for at kaste Jord paa et Lig, saa at Manden døde uden Sakramentet, blev dømt til at betale 40 Slettedaler og Sagens Omkostninger for Landemodet[3]. — Præsten Top i Kjærteminde havde tilladt en Mand, der for Usædeligheds Synd skulde staa aabenbart Skrifte, at gjøre det om Fredagen og derefter først gaa til Alters om Søndagen, i Stedet for at begge Dele skulde ske paa én Dag. Synderen mente, at Skammen, der ved Skrifte overgik ham, vilde hindre ham i at gaa til Guds Bord med tilbørlig Andagt under samme Gudstjeneste. Da Kingo privat fik denne Historie at vide, skrev han et Brev til Præsten, der betog denne saa stærkt, at han fik et Slagtilfælde og døde nogle Timer efter[4]. Men det kan dog ikke fortænkes Kingo, at han tog denne Sag skrapt, thi hvad der var Straf for den ene, maatte ogsaa være det for den anden, og det var natur-

---

[1]) Maanedlige Relationer for Marts 1693.

[2]) Kingos Breve Addit. 238 b. Univbibl.

[3]) A. C. L. Heiberg: Th. Kingo S. 74.

[4]) Saml. til Fyns Historie og Topografi 3 Bd. S. 16. Det var Kapellanen og Rektor Schacht i Kjærteminde, som angav Top. Denne døde 8de Marts 1698, 46 Aar gl.

ligvis nemmere at staa Skrifte en Fredag, naar der var faa Folk i Kirke end en Søndag, behageligere at komme til Herrens Bord som andre skikkelige Kristne, end naar han Øjeblikket i Forvejen var stemplet som en Synder. I det hele taget faar man af de Sager, man kjender, et bestemt Indtryk af, at Kingo i alt sligt har handlet efter Ret og Billighed, og at han ingenlunde har været særlig stræng. Tværtimod dømte han i mangen Sag lemfældigere end Præsterne og anbefalede dem at tage tilbørligt Hensyn til nærmere Omstændigheder ved Udøvelse af Kirketugten[1]. Naar det var usædvanlig store og sjældne Sager, kunde de gaa til det theologiske Fakultets Dom; saaledes dømte dette 1693 en Mand paa Lolland til Døden, fordi han, selv gift, 3 Gange havde begaaet Ægteskabsbrud med anden Mands Hustru. Ligeledes blev en Pige, der var besovet af sin Mosters Mand, af Fakultetet dømt først til at udstaa Kirkens Disciplin, dernæst Hudstrygning og endelig paa Livstid indsat i Børnehuset. Det var unægtelig strænge Kirkelove, men de blev det, fordi man tog Mose Lov til Forbillede[2]. Det var en Tugtens Tid, og den viste sig ikke blot i de haarde Straffe for store Forseelser, men i Grunden endnu mere i det daglige Tilsyn, der var lagt i Præsternes og Herskabernes Haand. Naar Præsten f. Ex. forgjæves foreholdt Folk, at de ikke maatte sværge og bande, skulde han melde dem til Herskabet, der havde Fuldmagt til at straffe med nogle Dages Vand og Brød. Og Præster i Forening med Herremændene, det vil i de fleste Tilfælde sige disses Ridefogder, skulde vaage over, at Bønderne holdt daglig Husandagt og levede kristeligt i god Forligelse med hinanden[3]. Det var rigtignok en stærk Tilnærmelse til at gjøre Tilsynet i Lighed med det, der er i et Tugthus, og kunde ikke andet end avle meget Skinvæsen og Trællesind. I Forbindelse hermed

---

[1]) Flere Expl. findes hos A. C. L. Heiberg: Th. Kingo S. 78 ff.

[2]) Bircherods Dagbog for 28 April 1693.

[3]) E. Holm: Danmark-Norge 1660—1720. 1 D. S. 164.

staar, at det betragtedes som Helligbrøde, naar Folk ikke paa Søn-, Hellig- og Bededage mødte til Gudstjenesten, og at der skulde holdes skarpt Øje med, at de gik til Alters.

Blev saaledes den strænge, lovmæssige Tugt paa hin Tid drevet hen mod de yderste Grænser og voldte en Biskop ikke ringe Arbejde, saa var der paa det rent verdslige Omraade heller ikke lidt at gjøre for ham. Idet Stat og Kirke saa at sige gik i ét, blev der under Enevælden paalagt Præsteskabet mange Forretninger, som man nu til Dags med Undren vilde se i dets Haand. Præsterne vare et stedligt Politi; de skulde holde nøje Opsigt med, hvem der kom til eller hvem der forlod Sognet; de blev brugte som Opkrævere af Konsumptionsskat og Formalingstold. Biskoppen maatte saa igjen opkræve Skatterne af Præsterne, og han skulde give nøje Agt paa, at ikke blot gejstlige, men ogsaa verdslige Embedsmænd røgtede deres Bestilling forsvarligt [1]).

De fynske Præstekald vare i det hele taget af de bedre lønnede i Landet, men de daarlige Tider trykkede dog ogsaa her haardt nok, og mange Kald vare af forskjellige Aarsager ubilligt blevne formindskede i Indtægt. For at have Opsigt med dette i Fremtiden, blev det af Regeringen paabudt, at der skulde føres Stiftsbøger, og naar Præsterne besværede sig over Afgang i retmæssige Indtægter, skulde sligt afgjøres ved kongelige Resolutioner. Disse Stiftsbøger vare et vidtløftigt Arbejde, da de skulde indeholde den fuldstændige Angivelse af hvert Kalds lovlige Indtægter, og disse kunde være mangeartede; Kingo fik dem aldrig fuldkommen i Stand. Dette var ikke af Mangel paa Omhu for det ham underlagte Præsteskab, thi han viste ved mangen en Lejlighed, at han tog sig varmt af dets timelige Kaar. Der var saaledes den saakaldte Rostjeneste, Levering af Heste til militær Brug, som blev paalagt Landets Præster fra 1681 af, saaledes som det var begyndt allerede under den skaanske Krig. Den var meget

---

[1]) E. Holm: Ovenanf. Skr. 1 D. S. 377 f.

trykkende, og Kingo søgte Regeringen om Fritagelse derfor, da Præsterne havde det haardt nok i Forvejen, men uden Nytte. I andre Stifter, særlig de jyske, var Præsternes Stilling endnu daarligere, og det kan gjælde som et Udtryk for Tidernes Elendighed, naar Biskop Grave i Aarhus med Tanken paa dette udbrød: «Man maa nu snart grave efter Døden som efter skjult Liggendefæ af Længsel efter at komme fra denne haarde og fortrædelige Verden» [1]). Kingo udvirkede flere Goder for sit Stifts Præster; han skaffede dem Tiende af Boghvede, Hør og Hamp, Føl og Bier, hvilket hidtil var nægtet dem [2]); han fik omordnet hele Tienden paa Lolland og Falster paa en heldigere Maade; sammesteds blev der oprettet en gejstlig Enkekasse, og han forberedte Oprettelsen af en lignende i Fyn; han skaffede kgl. Tilladelse til, at Provsterne for Fremtiden maatte forestaa Avktionerne efter afdøde Præster, saa at der herved sparedes Enker og Børn betydelige Udgifter; dog maatte Provst eller en hjælpende Præst ikke raabe Gjenstandene op selv, men tage en anden Person til det [3]). I de trange Tider, naar fattige Præster ikke kunde udrede hvad de skulde, saa lidt som Bønderne, var Kingo deres Talsmand hos Regeringen, og at Omstændighederne just ikke hos mange af Stiftets Præsteskab vare glimrende, synes at fremgaa deraf, at da der 1694 blev paabudt et tvungent Laan til Regeringen med særlig Anmodning til Biskoppen om for sin egen Part at yde 500 Rdlr. og ellers «paa en god Maade at søge at persvadere de mest formuende af Gejstligheden» til at rykke ud med, hvad de kunde undvære, da blev hele Udbyttet af denne Regeringens Tiggergang, at Kingo gav de 500 Rdlr., Fyns Præster 1400 og Lollands 900 Kronedalere [4]).

Et Stift som Fyns, hvor der var en saa rig Overflod af Herremænd, der kun i ringe Grad slægtede den gamle

[1]) Bircherods Dagbog for 1681.
[2]) A. C. L. Heiberg: Th. Kingo S. 105.
[3]) Bloch: Fynske Gejstl. 1 D. S. 166.
[4]) Heiberg: Ovenanf. Skr. S. 113 f.

Adel paa i dens gode Tid, frembød mange Vanskeligheder for en Biskop, thi der manglede ikke Anledning til Strid. Der var saaledes Kirkebygningerne. Mangfoldige af dem vare i en ussel Tilstand; i Svenskekrigen 1658—60 var der allerede gaaet stor Ødelæggelse over en Del af dem, og i hele Tidsrummet til Aarhundredets Udgang blev de i Almindelighed saa grundig forsømte af Kirkeejerne, at Kingo selv siger, at adskillige staa «som nogle Spektakler, mange Guds Børn til Suk og gode Kristne til Forargelse». Baade udvendig og indvendig forfaldt Kirkerne med deres Inventarium paa mange Steder, og de aarlige Syn af Provsterne nyttede lige saa lidt som Biskoppens, thi Regeringen støttede dem ikke overfor de uvillige Ejere. Adskillige Steder blev Kirker helt nedlagte, trods Kingos Modstand. Der var dog enkelte, der holdt deres Kirker godt, og til disse hørte Kingo selv, da han blev Besidder af et Par. Men ligesom mange Herremænd betragtede det som en dem uvedkommende Sag at vedligeholde Kirkerne, saaledes havde de ogsaa en afgjort Ulyst baade til at holde Regnskab over Kirkernes Indtægter, som de skulde, og til at betale Afgifterne[1]). Var der i et enkelt Tilfælde Udsigt til at skaffe Kirkerne nogen Indtægt, da var Kingo ufortrøden; saaledes da Enken efter General Hans Ahlefeld til Glorup vilde bisætte sin Mand i en Kirke i Holsten og tilskjøde denne et stort Legat til Gravstedets Vedligeholdelse, da hvilede Kingo ikke, før han fik hende overtalt til at lade St. Knuds Kirke i Odense blive Gjemmestedet for Generalens Ben, hvorved den fik Legatet paa 12,000 Rdlr. Ja, Kingo afstod endog i den Anledning en Plads i Kirken, som han selv havde kjøbt. Derved er det pragtfulde ahlefeldtske Kapel med sit store Mindesmærke i Barokstil tillige et Minde om Kingos Nidkjærhed for

---

[1]) Fynske Saml. 9 Bd. S. 227. Studieskattens Inddrivelse voldte især Bryderi. — Kingo skriver 31 Juli 1697 til Moth: Mange lader deres Kirker uforsvarlig forfalde —, saa betale de desforuden intet af Kirkernes ordinarie Udgifter efter Loven. Addit. 238 b. Univbibl.

Kirkens Vel[1]). Men denne Iver for slig Indtægt kunde dog stundom gaa vel vidt; saaledes da det blev foreslaaet at forbyde Almuen de overtroiske Valfarter til Kippinge Kirke paa Falster, hvor den ved St. Hansdags Tid kom «i tusindvis» og bragte Ofre for at finde Lægedomshjælp, en Levning fra Pavedømmets Dage, saa udtalte Kingo sig imod Forbudet og vilde hævde, at eftersom der prædikedes virkelig Kristendom for dem, der kom dér, saa kunde det ikke skade. Den betydelige Indtægt af dette «Afguderi» kom Præsteenker og andre trængende til Gode, og den vilde han nødig se forsvinde[2]). Troen til Kippinge Sundhedskilde var endnu paa Kingos Tid almindelig udbredt; den besøgtes endog i Sommeren 1692 af Kongen, Dronningen og Kronprinsen, men dog vel nærmest som en Kuriositet[3]).

Hvilken mislig Rolle Herremændene spillede overfor Præsteskabet, viste sig paa flere Maader, særlig ved Besættelsen af Kaldene. Menighedernes gamle Kaldsret var forbi; den var gaaet over til Godsejerne eller til Kongen. Det stemte naturligvis bedst med Enevælden, at Kongen havde den uindskrænkede Ret til at beskikke Præster i hele Landet, og der arbejdedes ogsaa oven fra hen imod dette, men det var meget langt fra, at det blev gjennemført. Tværtimod solgte Kristian den 5te for at hjælpe paa Finanserne mange af Kronens Kirker med dertil hørende Patronatsret, alene i Fyns Stift 38. I de fleste Tilfælde laa det altsaa i Herremandens Haand, hvem Menigheden fik til Præst, og her gik store Misligheder i Svang; ikke blot gjorde yderst private Hensyn sig ofte gjældende, men mangen en pengegrisk Herremand enten ligefrem solgte Præstekaldene eller tog i al Fald et klækkeligt Vederlag for Beskikkelsen. Dette gik saa vidt, at Regeringen fandt sig beføjet til at gribe ind i det, og ved

---

1) Heiberg: Ovenanf. Skr. S. 100.
2) Smstds. S. 101 f.
3) Trap: Stat.-topogr. Beskriv. af Danm. 4, S. 457.

et Reskript 1681 paalagde den Biskopperne at anstille formeligt Forhør over alle de Præster, der vare privat kaldede i Kristian d. 5tes Tid, om der var bleven givet noget Vederlag for at faa Kaldene. Disse Forhør bragte nok flere Ting for Dagen, end Regeringen havde ventet, men da mange ansete Mænd derved vilde blive slemt kompromitterede, blev der ikke gjort videre ud af det hele, undtagen at det fra 1690 krævedes, at der skulde søges kongelig Stadfæstelse paa enhver Beskikkelse af Præst[1]. Frederik den 4de skred derimod kort efter sin Regeringstiltrædelse ved en Forordning af 23. Oktbr. 1700 kraftigere ind mod Mislighederne, hvilket blev hilset med Glæde, ikke mindst af de fattige Studenter; en og anden af dem gav sine Følelser Luft paa Rim, saasom:

Knyt, Simon Magus! nu for Pengeposen Knude,
nu mer Guds Gaver ej for Pengeskjænk og Stude
er at bekomme, thi det Trolddoms Simoni
vor naadig Konge her ej giver Lejden fri.
Det dog ej Under er, at Rygtet kunde trænge
for Kongens Trone ind om det, som dog saa længe
har været saa gement, at uden Penge ej
til Kald i mange Aar har nogen fundet Vej.

Og den samme ærlige Student, «som sig til Præstekald ønsker i Kristo befordret», beskriver saa, hvorledes Kandidaterne, naar de ikke havde Penge, maatte gifte sig med usædelige Jomfruer fra Herregaardene for at faa Kald; og hvad for et Husliv de stakkels Præster fik med disse Madammer, hvis Mund sad ligesaa løs paa dem som deres Dyd, bliver udmalet med stærke Farver[2]. Vist er det, at der paa den Maade kom meget Smuds ind i Præstegaardene, og mange Digte fra Tiden omkring Aar 1700,

[1]) E. Holm: Danmark-Norge 1660—1720. 1 D. S. 93. 2 D. S. 12. Heiberg: Ovenanf. Skr. S. 114 ff.
[2]) Addit. 167, fol. Univbibl. S. 1058.

særlig Bryllupsdigte, bære Vidne om en Raahed i disse Kredse, man lige meget maa forbavses og væmmes ved.

Kingo, der var saa afgjort monarkisk sindet, maatte efter hele sin Betragtningsmaade anse det for det ene rigtige, at Præstekaldelsen kun hvilede i Kongens Haand. Dette lagde han tydeligt for Dagen med Hensyn til den Menighed, der stod ham nærmest, nemlig St. Knuds i Odense. Denne havde i Kristian den 4des Tid ved en kongelig Bevilling faaet Ret til at kalde sin Præst, og Magistraten holdt paa denne Ret, men Kingo hævdede, at alle slige Rettigheder vare tilbagekaldte efter Enevældens Indførelse, og han satte sin Mening igjennem [1]). Hvad der nu end kan indvendes her imod, nægtes kan det dog ikke, at det var langt bedre, at Kaldsretten hvilede i Regeringens Haand, end at den var i privat Besiddelse, da dog Menighederne selv alligevel havde tabt den; selv i Kjøbstæderne var det dog ikke bleven Menigheden, der havde øvet den, men kun Magistraten.

Man vil let forstaa, efter den Magt, der var lagt i saa mange Godsejeres Haand, og den ansete Stilling, disse i det hele indtog, at det maatte være svært for Præsterne at hævde deres Stilling overfor dem. Herremændene agtede ofte ikke deres Præster stort og kom frem med mange anmassende Fordringer, saasom at der i Kirken skulde bedes med Navns Nævnelse for hvert enkelt Medlem af deres Familie, i Stedet for at det kun var Patronen, der havde denne Ret; ved Skriftemaalet skulde enhver knæle, men mangen Herremand satte sig uden videre ind i Præstens Skriftestol ved Siden af ham og begjærede paa den Maade Afløsning [2]). Et Sted var der en Frue, som forlangte sin kjære Hund begravet paa Kirkegaarden, eftersom hun vel mente, at den kunde altid være ligesaa god som hendes Bønder [3]). Ved alle slige Lejligheder var

---

[1]) Engelstoft: Odense Bys Historie S. 316. — Heiberg: Ovenanf. Skr. S. 120 f.

[2]) Heiberg: Ovenanf. Skr. S. 85.

[3]) Bloch: Fynske Gejstl. S. 656.

Kingo en uforfærdet og kraftig Støtte for Præsterne, og han skyede ingen Besvær for ved alle Midler at holde det hellige Embede i Ære. Var der nu end adskillige Præster, der af verdslige Grunde eller Karaktérsvaghed kun blev en Skovisk i Herremandens Haand, vist er det, at mangen en med Kraft hævdede sin Stilling; og hvor megen Tvang ovenfra og nedad der end raadede dengang, saa havde Præsterne vitterlig en stor Frihed i Ordets Forkyndelse, og de benyttede denne i ikke ringe Maal. Molesworth bemærker: «Paa Prædikestolen have de al mulig Frihed; man tillader dem ikke blot at revse Lasterne, men endog at revse Personer af Rang med Navns Nævnelse, hvilket ingen tager dem ilde op, da man véd, at enhver bør gjøre Fyldest i sit Embede»[1]. Der er mangfoldige Vidnesbyrd om, at Præster dengang ikke frygtede for at tage Bladet fra Munden selv overfor de højeste Personer; det er et Lysglimt i en Tid, der ellers har saa mange mørke Skygger.

Vi have tidligere set, at den danske Kirke paa Kingos Tid var langt fra alt Partivæsen, at der tværtimod var en vis ensformig Ro i den, og det hørte med til Statsstyrelsen dengang med Magt at holde fremmede Religionsbekjendelser borte fra Landet, at den lutherske Lære kunde bevares i sin Renhed. Dette Afspærrings-System var i fuld Gang længe før Enevældens Tid. Men hvorvel de samme Grundsætninger derom vedblev at raade under Kristian den 5tes Regering, dukkede der dog nu noget frem, der saa smaat begyndte at rokke ved dem. Som bekjendt forfulgte Ludvig den 14de Huguenotterne i Frankrig paa det ubarmhjærtigste; massevis flygtede de ud af Landet og søgte Tilflugt andre Steder. Nogle af dem henvendte sig i deres Nød til Kong Kristian og bad om Tilladelse til at maatte tage Ophold nogle enkelte Steder i hans Riger. Dronningen, Charlotte Amalie, der

---

[1]) Molesw. account. S. 387. — E. Holm: Danm.-Norge 1660—1720. 2 D. S. 15 f.

selv var reformert, talte naturligvis sine Trosfællers Sag, og det kom da dertil, at Kongen 1680 henvendte sig til 5 af Rigets Biskopper og forlangte deres Betænkning om, hvorvidt det kunde være raadeligt at forunde de Reformerte nogen fri Religionsøvelse her. Blandt disse Biskopper var ogsaa Kingo. Hans Svar kjendes ikke, derimod er Hans Baggers bekjendt nok; han kjørte op med det sværeste Skyts mod de Reformerte, og den ellers rolige Mand fo'r saa lidenskabeligt frem, at man maa forbavses derved. Thi langt fra at finde en Smule Broderskab mellem Lutheranerne og dem, stiller han dem i Grunden neden for Papisterne. Det er allermest Politiken, der gav ham de hvasse Vaaben i Hænde; de Reformerte havde jo en demokratisk Retning baade i Kirke og Stat, ja i England havde de under Cromwell omstyrtet Kongedømmet. Men Bagger gik saa vidt, at han bebrejdede dem den nederlandske Opstand mod Filip den 2den, ja lagde Bartholomæusnattens Rædsler over paa dem, og han fandt, at «aldrig har Frankrig haft saa stor Nød af alle sine Fjender som af disse Huguenotter». Man tør formode, at Kingos Betænkning ikke har været i samme Tonart; men i hvert Tilfælde ser man heraf et Exempel paa, at lutherske Gejstlige kunde være Fanatikere. De andre Biskopper fraraadede imidlertid ogsaa at give de Reformerte Indgang i Landet, og Kongen lod da foreløbig Sagen bero dermed, men den døde dog ikke hen. Der var adskillige indflydelsesrige Personer, der talte de Reformertes Sag og forestillede Kongen, hvor meget disse flittige og dygtige Mennesker kunde gavne Landet, og 1684 udgik der en kongelig Skrivelse til 6 Herrer, 3 gejstlige og 3 verdslige, der lød paa, at da man «ej lidet kunde profitere» deraf, saa havde Kongen bestemt at tage de Reformerte, der vilde bosætte sig her, under sin Beskyttelse og give dem visse Friheder. Denne Gang blev der ikke spurgt, om det var Ret eller ikke at tage imod dem, men kun om, paa hvilken Maade disse Friheder kunde indrømmes dem. Bagger blev saa vred over den Vending, Sagen havde

taget, at han i en Bededagsprædiken for det kongelige Herskab lod sin Uvilje mod de Reformerte frit Løb, og han fortørnede Kongen i den Grad, at han for en lille Tid blev suspenderet. Imidlertid traadte de 3 gejstlige Herrer sammen til Raadslagning i Kjøbenhavn. Det var Bagger, Kingo og Hans Leth, Kongens Skriftefader, som fulgte ham paa alle hans Rejser og havde været med ham i Krigen. Deres Betænkning, som er underskreven Pintseaften 1684, gik da ud paa, at de Reformerte skulde bruge de samme Ceremonier, som Kongens lutherske Undersaatter, og at Børn, som blev fødte i Ægteskab mellem en Reformert og «en af vore», skulde høre til den lutherske Kirke og døbes efter dens Maade. Iøvrigt opfordrede de Kongen til at lægge faste Baand paa disse fremmede, at de kunde holdes inden rette Grænser, men de frygtede dog for, at det kunde gaa her som andet Steds, «hvor de enten plat har kastet Baandene af sig eller med Behændighed gjort sig løse af dem» [1]. I Begyndelsen af det næste Aar fik de Reformerte saa Tilladelse til at nedsætte sig her, men Tiden var bleven de fleste af dem for lang, saa det var kun et ringe Antal, der kom til Danmark; 1689 indviedes deres Kirke i Kjøbenhavn, i hvilken Dronningen stadig tog Del i Gudstjenesten. Men den Uvilje mod dem, som især var kommet frem ved Bagger, har været en almindelig Følelse hos Præsterne; Molesworth bevidner, at disse hadede Kalvinisterne ligesaa meget som Papisterne, og de første navnlig fordi de vare imod Enevælde [2].

Det var nu ikke blot de Reformerte, der paa denne Tid fik en begrænset Adgang til Landet, ogsaa Katolikerne fik nogle Indrømmelser og maatte for Fremtiden holde Gudstjeneste enkelte Steder i Riget, der iblandt i Frede-

---

[1]) Kirkeh. Saml. 3 R. 3 Bd. S. 151 f.

[2]) Molesworth: account. S. 385. — L. Helveg: Den danske Kirkes Historie efter Reform. 1 D. S. 472. — E. Holm: Danmark-Norge 1660—1720. 1 D. S. 214. — Heiberg: Ovenanf. Skr. S. 89.

ricia. Naturligvis var det dem strængt forment at virke for Udbredelsen af deres Troslære, men ligesaa naturligt var det, at de alligevel søgte i Smug at gjøre det. Saaledes gik det med den katolske Præst i Fredericia; han kastede sine Garn ud blandt andet i Fyns Stift, men da Kingo fik det at vide, lod han ham anklage for Retten. Pateren blev fængslet 1688, men slap dog snart ud igjen, da han lovede for Fremtiden at holde sig indenfor sine afstukne Grænser[1]). I det hele taget roses Kingo for at have holdt et vaagent Øje med al falsk Lære. I et af hans sidste Bispeaar 1701 var der i selve Odense en Mand ved Navn Jakob Jensen, der traadte op mod den bestaaende Kirke. Hvad han egenlig førte i sit Skjold, er ikke rigtig klart; der siges, at han talte ilde om Lærestanden og Naadens Midler, men man ser ikke, om han var en Fritænker eller en religiøs Sværmer. Tre af Byens Præster skulde undersøge hans Sag; de forhørte ham, de formanede ham og søgte at overbevise ham af Skriften, men lige meget hjalp det; han lod sig ikke rokke. Kingo befalede da, at eftersom Manden fremturede i sit Stivsind og foragtede Guds Ord og Sakramenterne, skulde de ikke mere have med ham at gjøre, men overgive ham til Stiftamtmanden, at denne kunde række det hellige Embede Haand, og han ifølge sin egen Bekjendelse kunde blive straffet. Fra Prædikestolen skulde Menighederne advares om hans Vildfarelser, og paa Raadstuen skulde Magistraten kundgjøre, at ingen maatte huse ham[2]). Saaledes tog man dengang slige Sager, og man kan ikke laste Kingo for, at han var nidkjær i at holde sig sit Embeds Pligter efterrettelig. Naar sligt nu støder os, ligger det i, at Religionsfrihed er dybt indpræntet i vor Tid, men det var den ikke dengang; tværtimod ansaa' man den for en Ulykke.

En Sag, der upaatvivlelig voldte Kingo en Del Ærg-

---

[1]) Pontopp. Annal. 4, 640.

[2]) Bloch: Fynske Gejstl. S. 167.

relse, var den hist og her fremdukkende Tyskhed, som ogsaa kom i Berøring med hans Stilling som Biskop. Netop da Kingo var en af de mest fremtrædende Danskere i Danmark og søgte at værne om Modersmaalets Ret og Ære, maatte det være ham pinligt ogsaa indenfor sit Stift at se Tyskeriet skyde frem, baaret oppe af visse Kredse i den fornemme Verden. 2 Aar efter sin Ankomst til Fyn maatte han ordinere en Theolog Mag. Michal Hentschel fra Wittenberg til at være «tysk Hofprædiker» hos Stiftamtmanden, Baron Winterfeld [1]). Det kaster et ejendommeligt Skjær over de daværende finere Tilstande: en dansk Amtmand er en Tysker og holder en tysk Præst for sig selv og Familie samt naturligvis for andre i Omgangskredsen. En Række Aar senere finde vi, at der var en tysk Feltpræst i Odense, som havde Tilladelse til at betjene Officerer og menige ved det der liggende Regiment med Prædiken og mere [2]). I Nykjøbing paa Falster var der, naar Dronning Sofie Amalie opholdt sig paa Slottet, tysk Gudstjeneste for hende af Byens Sognepræst, en Alsinger, der havde studeret i Tyskland. Men den næste Præst, *Mag.* Gregers Zimmer, som var født i Nykjøbing, søgte at indsmugle tysk Gudstjeneste i Byen. Han holdt saaledes uden videre engang en Ligprædiken paa Tysk. Da Kingo erfarede dette, fo'r hans danske Sind i Harnisk, og han skrev til Regeringen: «Kan jeg ej efterlade, at jeg jo efter mit Embedes Pligt allerund. maa tilkjendegive, hvorledes Sognepræsten i Nykjøbing, *Mag.* Gregers Zimmer, foruden eders Maj.s allern. Tilladelse og foruden i ringeste Maade sig med mig at bespørge, understaar sig at prædike Tysk udi sin danske Menighed, til hvilken han er kaldet ikke en tysk men dansk Præst, saasom vitterligt er, at han for nogen Tid siden haver gjort en tysk Ligprædiken over en Kvinde ved Navn Ju-

---

[1]) Bircherods Dagbog, 30te Juli 1679.

[2]) Engelstoft: Odense Sogns Historie (Nyt hist. Tidsskr. 6 Bd.)

dith, alt efter eget Behag og Vilje.»[1]) Enden paa det blev, at Kongen befalede, at Biskoppen skulde give Præsten en meget skarp Irettesættelse, saa Kingo fik da Medhold fra oven i denne sin Strid for Danskheden.

Som et lille Modstykke til tysk Gudstjeneste i Danmark blev der i Kristian d. 5tes Tid indrettet dansk Gudstjeneste i England. Det var navnlig et Par norske Kjøbmænd i London, der fik denne Sag, som havde Betydning for Søfolkene, sat i Gang, og den dygtige danske Afsending Mogens Skeel tog sig med Varme af det. Et Grundstykke blev erhvervet i Wellclose Square, men paa hin Tid kunde man ad frivillig Vej ikke naa ret langt. Der blev derfor befalet Indsamling i alle Kirker, og da denne ikke slog til, blev det paalagt hver Kirkeejer at yde et vist Bidrag, saaledes at f. Ex. alle fynske Kirker skulde i Gjennemsnit yde 5 Rdlr., nogle mer, andre mindre efter Hartkornets Størrelse. Denne Sag gav Kingo ikke ringe Ulejlighed, da mange Kirkeejere vare uvillige. Men Kirken kom da i Stand 1696 og samlede en ikke lille Menighed, især i Begyndelsen, da Svenskerne i London ogsaa søgte til den[2]).

Inden vi afslutte denne Betragtning af Kingos Bispegjerning, som i og for sig ikke kan være virkelig tilfredsstillende, eftersom vi mangle det, der netop skulde anskueliggjøre den aandelige Side af den for os, bemærke vi, at Landemoderne, der vare et Slags Toppunkt i Gjerningen, holdtes baade i Odense og Maribo. Hvor lovmæssigt alt dengang gik til, viste sig ogsaa ved disse; det blev 1692 paalagt Prôvsterne, at de ved deres Landemods-Prædikener skulde tage Æmnet af Brochmands System og følge Gangen i dette, og man skred saaledes Aar for Aar frem fra den ene Artikel til den anden i Systemet[3]).

---

[1]) Ny kirkeh. Saml. 3 Bd. 179 f.

[2]) Pontopp. Annal. 4, 710. — Kingos Breve i Addit. 238 b, 4° Univb. — Brasch: Om Molesworth, S. 160 f.

[3]) Heiberg: Ovenanf. Skr. S. 88.

Det var altsaa en Slags udvidet Katekismus-Undervisning for Præsterne. Egenlig var det vel just ikke det, disse mest trængte til, thi den formelle Side af Kristendommen vare de netop bedst hjemme i; hvad de mere havde behøvet, var et varmt, personlig indtrængende Ord. Man tør vel nok tro, at Kingo selv gav dem et saadant hver Gang der var Lejlighed dertil, men jo mere, jo bedre. Hele den theologiske Retning var dengang saa underlig stiv; læser man Prædikener fra den Tid, faar man vel Indtryk af megen Kjendskab til Skriften, ikke mindst til det gamle Testamente, men der er gjærne noget abstrakt over dem, noget saa lidt personligt, Anvendelsen er ofte saa pedantisk, at man uvilkaarlig sukker efter et frit og frisk Aandepust. Om end de mundlige Prædikener have været mere ligefremme end de trykte ere, saa have de dog næppe i Hovedsagen været forskjellige fra dem.

Kingo var sit Bispeembede voxen og røgtede det med Nidkjærhed; derom var der ikke delte Meninger. Præsterne havde i ham en god og kyndig Raadgiver; «han gav Svar efter sin Samvittighed», siger Deichmann. Til disse Svar kan henføres et, som han paa en Visitats gav en gammel Præst. Kingo havde spurgt denne Mand, som var indviklet i mange verdslige Sager, om naar han fik Tid til at studere sin Prædiken. Præsten mente, at det tog ham ingen Tid, thi han kunde prædike, naar det skulde være, og over hvad Materie, han vilde. Hertil svarede saa Kingo: «Det kommer mig for, ligesom hvad man har fortalt mig om en gammel Kone i Odense, at hun kunde bide Nødder, skjønt hun havde ikke en Tand i sin Mund. Da jeg vilde vide vist, hvordan det gik til, sagde man mig: Ja, hun bider dem derefter, hun bider dem ikke op» [1]). Og Deichmann havde vel Ret, naar han sagde om Kingo: «Han udførte sit Embede med Trofasthed. Han

[1]) E. Pontopp. Colleg. pastor. S. 297.

bar Omsorg for Præsterne og Levîterne, at de fik deres Del, Gud havde beskikket dem. Han vogtede sig og, ikke nogen Sted at give nogen Forargelse, at hans Embede ikke skulde straffes. Sig frem, Israel, og giv din Samuel Vidnesbyrd: af hvis Haand har han ladet sig ved Gaver forblinde? Og hvem har han gjort Uret? — Han var baade villig og vís til sit Embede.»

XII.

Paa Højden.

Den Berømmelse, der omstraalede Kingos Navn som Digter, havde været den væsenligste Aarsag til, at han var bleven Biskop. Men han kom hurtig videre opad paa Hæderens Stige, idet Kongen allerede 2 Aar efter ophøjede ham i Adelsstanden den 15de Juni 1679 «mod hans egen Tanke og Begjæring». Det var ganske vist en stor Ære for ham, men dog ingenlunde noget enestaaende; Kristian den 5te adlede i sin Regerings Tid med rund Haand, i Alt omtrent 100 Mænd, og netop Aaret 1679 var i saa Henseende det rigeste, idet denne Naade da blev tildelt ikke mindre end 25 borgerlige Mænd i forskjellige Stillinger [1]). Denne nye Adel, bygget paa personlig Fortjeneste, skulde være en Erstatning for den gamle Adel, der var i Færd med at forsvinde, og da den skyldte Kongen alene sin Hæder, vilde den blive en Styrke for den enevældige Kongemagt. Flere af de Mænd, som i en Række Aar vare nær knyttede til Kingo, og som vi i det følgende komme til at omtale nærmere, saasom Mathias Moth, Bolle Luxdorph og Michal Wibe blev adlede paa samme Tid som han, ligesom ogsaa Biskop Glud i Viborg [2]). Kingos Vaabenmærke forestillede et Skjold, delt i to lige Dele; i den øverste var en sort Pegasus i hvidt Felt, i den nederste en gylden Halvmaane og tre gyldne Stjærner i blaat Felt; over Skjoldet en Hjælm med to sorte Vinger, hvorfra opsteg en Arm med

---

[1]) E. Holm: Danmark-Norge 1660—1720, 1 D. S. 132 f.

[2]) Han var gift med en Søster til Sofie Moth.

en Lavrbærkrans i Haanden. Det hele var saaledes et smagfuldt Symbol for en Digter; Pegasus har ført hans Ry op over Maanen og Stjærnerne, hvorfor Kransen med Rette er hans. Dette Vaabenmærke maatte han føre som andre «rette adelige», og Ophøjelsen skulde være arvelig i hans ægte Afkom, baade mandligt og kvindeligt[1]).

At Kingo nu ikke slog sig til Ro paa de vundne Lavrbær, viste sig tydeligt nok for hele Verden, da han 1681 udgav anden Del af sit aandelige Sjungekor. Det slutter sig som en smuk Fortsættelse til sin ældre Broder og fortjener ligesom hin en nærmere Betragtning. Titelen lyder ogsaa saaledes: «Sjælens Opvækkelse til allehaande Andagter i allehaande Tilfælde», hvorved altsaa Indholdet er betegnet at være hverken Sange til regelmæssig daglig Brug eller Kirkesalmer, men opbyggelige Digte, passende ved forskjellige Lejligheder. Bogen udkom hos Daniel Paulli, en af de bekjendte Boghandlere i Kjøbenhavn, som samlede og udgav Salme- og Andagtsbøger. Foran staar en latinsk Approbation af Hans Bagger, i hvilken han kalder Kingo «vor Asaf» og siger om sig selv, at hans Sjæl ved disse hellige og skjønne Digte er bleven saaledes bevæget, at han ønskede for Fremtiden kun at læse Vers. Gjennem disse stærke Udtryk klinger der umiskjendelig en dyb Beundring og Taknemlighedsfølelse; Bagger var ingen tom Smigrer, men en ærlig og oprigtig Mand. Forøvrigt er dette Sjungekor tilegnet Dronning Charlotte Amalie, ligesom det første var tilegnet Kongen, og denne «Tilskrift» er saa betegnende, at den bør læses i sin Helhed:

«Allernaadigste Dronning!»

«Iblandt andre mange kongelige og kjendelige Naader, med hvilke Himlene til alles Fornøjelse og Forundring saa overflødigen haver beriget og kronet ed. Maj., er ikke

---

[1]) I Nobiliteringsbrevet kaldes han Kingov. Kalls Saml. 130, Fol. Vaabenet findes bl. a. under Kingos Portræt foran i Vinterparten.

denne den ringeste, at ed. Maj. med en fri og fuld Kjærlighed ej alene elsker vore Lands Folk, men ogsaa vort Sprog. Disse lovlige Kongerigers trolydige Undersaatter bære det daglig med allerunderdanigste og hjærtement Berømmelse paa deres Tunger og Tale, at ed. Maj. haver naadigst ladet sig behage at sætte saa naadigt et Mærke paa sit kgl. Gemyts Tilbøjelighed til os, at vænne sig til at tale med vort Land, førend ed. Maj. tog Kronen i vort Land. Saa haver vi samtlig lært at kjende ed. Maj.s Hjærte af eders Tunge, førend vi havde den Lyksalighed at kjende ed. Maj. af Ansigt eller Øjne. Og efterat det haver behaget Gud at velsigne os med saa dannis og dydfuldkommen en Dronning, haver ed. Maj. ej alene som en anden Ester talt godt til alles Tarv og for hver Mands Hus, men ogsaa ladet se, at ed. Maj.s Hjærte drages til vor Guds Hus, idet at ed. Maj. ofte udi vore danske Menigheder lader sig af Ordets Prædiken fornøje og forlyste, hvorover alle hjærteligen glædes og besynderlig Guds Tjenere, som dagligen ønsker vort Jerusalem til Lykke, fordi at ed. Maj. sætter sit Hjærte til dens Mur, til at forbedre dens Palladser. Udi denne Lyst, som ed. Maj. haver til at elske vort Sprog, ser jeg, at ed. Maj. paa en sær heroisk og Helte-Maade gjør mange af dennem skamrøde, der haver, maaske i 30 Aar, ædt Fædrenelandets Brød i hans Maj.s Tjeneste og har dog ikke villet lære 30 danske Ord. Enten det nu er vort gode gamle danske Sprogs Skjæbne, at det skal agtes haant om af dem, som vi agter højt om, eller og de indbilder sig, fordi de vil ikke forstaa det, at det er et Vadmels Sprog og derfor gide ej taget det paa deres Silketunger, det lader jeg staa ved sit Værd denne Gang. Og som jeg, for min Ringhed og det Pund mig er betroet, tragter efter at lægge tilbørlig Værd paa vort kjære og ældgamle Moders-Sprog, sær udi aandelige Sange og sær udi andre Maader, som Tiden, næst Guds Hjælp, skal udvise, saa haver jeg taget mig den allerunderdanigste Tillid, at jeg denne mit aandelige Sjungekors anden Part Landsens Moder, ed. Maj. min

allern. Dronning, villet tilskrive, til et udødeligt Minde for Efterkommerne, hvor berømmelig og dannekjær en Dronning ed. Maj. er, og til et allerund. Tegn, at jeg, udi alt det, jeg formaar, og udi Hjærtens ydmygste Bønner er og bliver ed. Maj.s allerund. Tjener og hjærtelige Forbeder hos Gud»

Thomas Kingo.

«Odense Bispegaard,
d. 1ste Septembris Anno 1681.»

Denne Tilskrift skulde altsaa være til et udødeligt Minde for Efterkommerne om den berømmelige Dronning, og den er bleven det, men den er tillige et udødeligt Minde om Digteren, der elskede sit Modersmaal saa højt, at han ikke skyede at bekjende sin Kjærlighed til det i saa djærve Ord. Det var Ord, som maatte falde dem for Brystet, der ringeagtede Dansk, og hvor mange af de høje Herrer gjaldt ikke dette, disse Hel- eller Halvtyskere[1]); Kingo ramte Sømmet lige paa Hovedet, naar han lader Dansk være et Vadmels Sprog for dem, et groft og simpelt Maal, der kunde være godt nok for Bønder og deres lige, men ikke værdigt til at tages i Munden af fine og dannede Folk. Kingo bekjender sin Kjærlighed til dette Maal, han hævder dets Ret og Ære; dets Ret til at være Husfrue i Danmark, hvorfor de fortjene Skam, der æde Landets Brød og ikke gide lære Landets Maal; dets Ære som et ældgammelt Sprog, der ligesaa fuldt som noget andet formaar at udtrykke det højeste og det dybeste, det aandelige og det timelige. Kingo erklærer, at han har et dobbelt Øjemærke med sit Sjungekor, først selvfølgelig, at det skulde tjene til Aandens Opløftelse, men dernæst, at det skulde bringe Folket til at «lægge tilbørlig Værd» paa Modersmaalet, og han bebuder, at han for dette sidste vil arbejde ogsaa «paa andre Maader», Ord, der vise, at han omgikkes med Planer om andre danske Værker, enten i bunden eller

[1]) Saasom Hahn, Knuth og Winterfeld; denne sidste har vel særlig staaet for Kingos Tanker, som vi siden ville se Grunden til.

ubunden Stil, Planer, som desværre, sagtens af Brøst paa Tid, ikke kom til Udførelse.

Den Berømmelse, Kingo lagde paa Dronningen i saa stærke og hjærtelige Udtryk, var ikke hen i Vind og Vejr. Charlotte Amalie, som dengang var 31 Aar gammel, var fra Hessen-Kassel, men nær i Slægt med Huset Brandenburg, eftersom den «store Kurfyrste» var hendes Morbroder. Hele Samtiden var enig om at lægge stor Ros paa hende. Uden at være egenlig smuk havde hun et meget tiltalende Ydre og en fri, vindende Fremtræden; hun var klog og forstod at hævde sig med sand Værdighed i sin mangen Gang vanskelige Stilling ved Siden af en erklæret Elskerinde. Hendes reformerte Trosbekjendelse gjorde ikke hendes Stilling lettere paa en Tid, da der var saa meget religiøst Snæversind, men ogsaa her forstod hun med Fasthed og Takt at hævde sig, ja endog, som vi have set, skaffe sine Trosfæller visse Rettigheder i Danmark. Hun var gudfrygtig af Hjærtet og saa' med milde Øjne paa den lutherske Retning, idet hun kun fandt «liden Forskjel paa disse to Religioners Øvelse»; derfor overværede hun ikke blot stadig Gudstjenesten i reformert Kirke, hvor hun følte sig som Lem af Menigheden, men kom ogsaa idelig, alene eller med Kongen, til den lutherske Gudstjeneste. Hun var af et kjærligt Sind og virkede i Stilhed til Gavn for mange; Molesworth siger: «hun er den sædvanlige Tilflugt for Personer, der have Modgang, og som ikke forgjæves bede hende»; da hun ikke formaaede at faa Leonora Ulfeld ud af Fængslet, skaffede hun hende dog saa mange Lindringer i det som muligt. Hendes Livs Anstødsstene vare de to Sofie Amalier, den herskesyge Enkedronning og den begunstigede Elskerinde, men begge disse tunge Forhold mægtede hun at tage værdigt og kristeligt. Af Folket var hun altid yndet; hun forstod og talte Dansk, som vi se af Kingos Tilskrift; hun holdt Folkets Sprog i Ære, hvorfor ogsaa Henrik Gerner kalder hende «de Danskes Elskerinde», og Peder Syv tilegnede hende sin Udgave af Kæmpeviserne. Hun

viste, at hun havde et varmt fædrelandsk Hjærte i de trange Dage i Aaret 1700, da Kjøbenhavn truedes af Fjender til Lands og til Vands og hun som Enkedronning i Kongens Fravær opfordrede Borgerne til mandigt Forsvar. Midt i den store nordiske Krigs Larm døde hun 1714 paa sit Slot Charlottenborg af Skarlagensfeber og tog Navnet som en af Danmarks bedste Dronninger med sig i Graven. «Hendes dadelløse Liv», siger Molesworth, «hæver hende over Ondskaben»[1]), og Holberg erklærer, at hun var baade elsket og agtet, «saa man uden Hykleri kan regne hende blandt de bedste Dronninger, disse Riger har haft»[2]). Saaledes fortjener hun den smukke Plads, Kingo har givet hende i sit Sjungekor[3]).

Betragte vi nu nærmere selve Indholdet af Sjungekoret, da bestaar det af 20 Sange med 17 dertil hørende Hjærtesuk. Formen er altsaa lignende som i det første Sjungekor. Sangene falde efter Indholdet i følgende Dele: først 6 «Bekjendelses- og Bedrings» Sange, derefter 4 Nadverbetragtninger, 5 Sange om Verdens Forfængelighed og Guds Forsyn, 3 Bordsalmer og endelig «Rejseandagt» samt en Sang for søfarende.

Med fuld Føje hilste Bagger Digteren som Fædrelandets Asaf. Det andet Sjungekor slutter sig ikke blot værdigt til sin ældre Broder, men betegner endog delvis et Fremskridt. Der er ganske vist en egen Ynde over hine Morgen- og Aftensange, som vi kun spredt gjenfinde her, men det ligger i Gjenstanden for Betragtningen. Dette Sjungekor er derimod mere storslaaet; det lader os se ind i en brusende og kæmpende Sjæl, der vender sig fra den Verden, der drager med en saa betagende Magt,

---

[1]) S. 253—55. — Brasch: Vemmetoftes Hist. 2 D. S. 34.

[2]) Danmarks Hist. 3 D. S. 700.

[3]) Kristian d. 5te havde ikke lidet til overs for sin Dronning, trods det at han elskede en anden; hendes Billede hang inde i hans Kammer, ved Siden af Tullefas', hans gamle Hunds, Portræt. Denne Plads var vel ikke smagfuld, men tyder dog paa, at Kongen yndede dem begge. — Mejborg: Livet ved Krist. 5tes Hof. S. 36.

kaster sig for Naadens Trone og finder Fred i Troen. Man kunde sige: Det er en Bekjendelse af en Mand, der mangen en Gang har været nede i de dybe Vande, men som har stridt i Bønnen og er bleven løftet op paa det faste Stade, en Bekjendelse af en Mand, der har prøvet Verden, der har det salvede Øje til at se hvad den gjemmer i sig og derfor med stolt Foragt kaster den fra sig. Det er Bods- og Bedringsord af en, der selv har gjort alvorlig Bod; det er Trøstens Ord af en, der trøster andre med den Trøst, hvormed han selv er bleven trøstet af Gud. Samlingens store Værd beror derfor paa, at den overalt bærer Præg af den alvorligste Selvoplevelse, og dertil kommer, at nogle af Sangene poetisk høre til det ypperligste, der overhoved gives af aandelig Digtning, og klart vise, hvor stor Kingo kunde være i sine lykkeligste Øjeblikke.

Begyndelsen antyder strax Grundtonen:

Op, op, med Himmelstemme,
mit Hjærte, Sjæl og Sind,
lad Verdens Sorg betæmme,
slaa den i Vejr og Vind!
Op i Guds Aand og Kraft!
Op Harpe, op min Salme!
Op gjennem Kjødets Kvalme
og Blodets dorske Saft! —

Men, o min Gud, du kjender,
jeg har et bruddet Kar,
hvor Naaden gjennem render,
før jeg det bliver va'r.
Du, Jesus, o du ser
min ankelig Formue,
hvor lidt jeg og mon due
til godt i dette Ler.

Den stærke Stil i Bodssangene er vel stundom for kraftig for Nutiden, men dengang fandt man sig bedst

tjent dermed; selv naar Kingo maler stærkest, bliver han dog aldrig usand. Han skildrer saaledes en Synders Tilstand med følgende Ord:

Syndebjærge ligger paa
mine lysteknæged Skuldre,
Sjælen har begyndt at buldre
i sit Kjøds besmitted Vraa;
Loven mig med Grumhed truer
og fordømmer mig i Grund,
Satan viser Helvedluer,
som hans Kule har i Mund.

Ja, selv om vi tage èt af de grelleste Vers, er der dog heftig bevægede Sjæle, der ville vedkjende sig det:

Hjælpeløs er slet min Haand,
jeg af Graad er hæs og hikker,
Hjærtet bæver, klapper, pikker,
Senern' er i Krampebaand;
Tungen udi Støven mumler,
Øjne rinde strømmestærk,
og min Sjæl i Blodet tumler,
vaandefuld af Syndsens Værk.

Kingo er aldrig bange for at gribe de mest realistiske Udtryk, men opnaar netop derved stor Virkning; de bore sig ind i Fantasien, de følge med en, de stige frem under Dagens Gjerning og Nattens Hvile; de passede for hin haandfaste Tid, men de passe i Virkeligheden for alle Tider. Hvor meget Kingo end var Konstdigter, saa foragtede han dog det pæne, afglattede; uden Betænkning tog han de Billeder, der steg frem for hans frodige Fantasi. Engang udbryder han:

Øs op af mit Hjærtes Junge*)
Graad i Øjnes Bodespand!

---

*) en Brøndspand.

og han lader den Sjæl, der har fundet Naade, frejdig sige:

Lad da Lovens Tordenskrald,
lad al Satans Helvedgrube
lukke op sin svovled Strube,
lad al Verden staa paa Fald,
lad Afgrundens sorte Trolde,
lad den gamle Hugorms Tand
mig forfølge, jeg vil holde
ved min hulde Frelsermand!

Den berømteste af Bodssangene er den, han har kaldt: «Nær forsagt, men dog ikke fortabt», som gjennem 27 Vers fører os fra «Sorrig og Elendighed, Suk og salte Øjentaare» til «O min Sjæl, vær derfor fro! Jesus er din Trøst og Glæde». Det berømteste Hjærtesuk er det, hvori han saa ædruelig sandt har skildret sin egen Sjæls Tilstand og dermed enhver ærlig Kristens: «Aldrig er jeg uden Vaade, aldrig dog foruden Naade», som ender med Bønnen om, at Troens Glæde altid maa faa Overvægten over Synd og Sorg.

Blandt Nadversangene er der en Perle som: «O Jesu! paa din Alterfod med Hjærtens Tro, med Bøn og Bod jeg knæler for Guds søde Lam», hvor han fører ind i den rette Højtidsstemning:

Jeg er i Dag min Jesu Gjæst,
o Sjæl, betænk den høje Fest!

hvor han saa læmpelig hjælper over det, der er Kors for vor Forstand:

Hvordan det sker, det véd jeg ej,
han har ej villet vist den Vej,
min Sans saa højt sig ej bør sno,
det er mig nok hans Ord at tro.

Poetisk talt naa'r Kingo højest op i de Sange, hvor han skildrer Verdens Forfængelighed, en Tanke der i

hin forfængelige Tidsalder greb Sindene med stor Magt. Hvem kjender ikke

Far Verden, far vel!
Jeg kjedes nu længer at være din Træl!
De Byrder, som du mig har byltet oppaa,
dem hvister jeg fra mig og vil dem forsmaa.
Jeg river mig løs, og jeg kjedes nu ved
Forfængelighed!

Her lader Digteren Rigdom og Guld, Ære og Kranse, Yndest og Gunst, Venskab, Tro og kjødelig Lyst i et langt Tog drage forbi sig og vender dem med Foragt Ryggen:

Saa far da, far vel,
du skal nu ej længer bedrage min Sjæl!
Bedragelig Verden, jeg takker dig af
og synker dig ned i Forglemmelsens Grav.
Jeg længes at bøde min Sorrig og Nød
i Abrahams Skjød!

Hjærtesukket hertil er Sangen værdig; det er et Suk af den, som endnu føler Verdens stærke Snarer, om at blive løst ud af dem:

Ak Jesu, mit Hjærte har vanket omkring
og prøvet saa mange forfængelig Sving!
Nu har det omflagret hos Leg og hos Lyst
og isekold Glæde med Fyrighed kys't;
nu har det omvippet ved Herligheds Top,
hvor nogle gik under, mens andre krøb op.
Nu har det omhveget i Fyrsternes Sal,
hvor Herregunst tages i Lykkepot-Val*);
nu har det omnyslet i Prægtigheds Kram,
hvor Udyd saa ofte besmykker sin Skam —

*) Valg skreves dengang «Val». Lykkepot er hvad vi kalde Tombola.

men, Jesu, mit Hjærte er funden for let,
i hvor det i Verden sin Tillid har sæt.

«Hver har sin Skjæbne» er Overskriften paa den skjønne Sang «Sorrig og Glæde de vandre til Hobe», en Sang, der lige meget udmærker sig ved sin rige Omvexling af Billeder som ved sin kjærnefulde Sammentrængthed. Hvem maa ikke sande Ordene:

Alle Ting har sin foranderlig Lykke,
alle kan finde sin Sorrig i Barm,
tit ere Bryst under dyrebar Smykke
fulde af Sorrig og hemmelig Harm.
Alle har sit
stort eller lidt,
Himlen alene for Sorgen er kvit!

Og naar Kingo ser fremad mod Himlen, hvor alt skal blive godt, hvor forstaar han ikke at male:

Angest skal avle en varende Glæde,
Kvide skal vinde sin Tot udaf Ten,
Armod skal prydes i rigeste Klæde,
Svaghed skal rejses paa sundeste Ben.
Avind skal staa
fængslet i Vraa,
Himlen kan ene alt dette formaa!

Det trøstefulde kommer idelig frem; kunde Kingo male Synden livagtig, saa kunde han ogsaa trøste som faa. Han siger til Gud:

Og om jeg maa
utrøstet gaa
den ganske Dag i Sorgen,
og om jeg plat
den lange Nat
er slet-forladt,
du kommer dog i Morgen!

Men har du end
din Bue spændt
og lidt med Hjælpen lenter,
jeg staar saa sagt'
paa Haabets Vagt
ved Troens Magt
og dog din Naade venter.

Undertiden forme Ordene sig som et kort Fyndsprog:

Om Skjæbnen aldrig var saa ankelig og hvas,
Gud gjør dog alle Ting og gjør dem vel til Pas.

Af Bordsalmerne er især hans «smaa Børns Hjærtesuk» gaaet ind i Folket og har gjennem Slægtled været i daglig Brug i tusinde Hjem, før Bordet «Vor Disk og Dug er alt bered», og efter Maaltidet «Hav Tak, o Gud, vor Skabermand». Hans «Rejseandagt» hører til det ypperste, han har skrevet; han ser heri ud over sit Liv som en Rejsefærd, og han giver en Levevisdom, som enhver er vel tjent med at følge:

Om Solen da mig unde vil
sit blide Skin og Øje
og giver Vej og Vejrlig til
mit Øjemed at føje,
jeg takker Gud, dog bliver ej
saa tryg, at jeg vil vente,
at Lykkens Sol paa Verdens Vej
vil jo til Nedgang skrænte.

Om Regn og Torden, Storm og Sne
med Hast vil paa mig sætte,
saa næp' jeg tør med Øje se
ud af min Rejsehætte,
da tænker jeg, at Verdens Nød
en Syndesky mon være,
hvor Solen Jesus gjennembrød,
hans Navn ske evig Ære!

Det er denne Sang, der har givet Grundtvig Anledning til følgende Betragtning: «Hvem der har mindste levende Forestilling om vort underlige Vandringskab hernede, vil kanske nok være uvis om, enten det Kingoske Maleri i Rejseandagten er mest i den flamske eller den florentinske Smag, men vist ikke om, at det er længe siden, han læste saadan en Rejsebeskrivelse, der ikke blot er kort og god, men saa god som de sædvanlige ere lange. Konstdommerne maa gjærne le ad mig, jeg bekjender dog, at jeg har spurgt, om det ikke var gamle William selv, der havde ladet sig døbe og sang» [1]). Denne Tanke om en Lighed med Shakespeare paatrænger sig ved mere end én Lejlighed Læseren.

Ligesom Jakob Worm i levende Live var en Plageaand for Kingo, saaledes er han efter Døden gaaet igjen og har spøget med hans Eftermæle. Nogle have nemlig ment, at «Far Verden, far vel» kunde være af Worm, da Digtet findes i Samlinger af Wormske Vers. Der er dog ingen Tvivl om, at det er et Skjæbnens Drilleri, som skyldes Skjødesløshed. Vistnok kunde Worm digte flydende, men han var ikke Mand for at forfatte saadant et Digt; Æmnet om Verdens Forfængelighed kunde vel ligge ham nær, men det havde uundgaaelig faaet en meget besk Behandling. Desuden var Kingo altfor ærekjær og sanddru til at lade en Salme af Worm fare under sit Mærke; Kingo var altid meget nøjagtig med at hævde sit Navn i saa Henseende [2]). Uden al Tvivl var denne Salme, ligesom ogsaa «Sorrig og Glæde», forfattet længe før Sjungekoret udkom og som Flyveblad udbredt blandt Folk, saaledes som Tilfældet var med mange af Kingos verdslige Digte.

Den 2den Part af Sjungekoret var ligesom den første ledsaget af Melodier, til Dels meget smukke; i Alt var

---

[1]) Theol. Maanedskr. 13 Bd. S. 36. Ogsaa Rahbek var meget indtaget i Rejseandagten. D. danske Digtekonst 1, S. 260.

[2]) M. Hammerich: Om Kingos Forfatterskab til Salmen: Far Verden! Nord. Univ.tidskr. 1856. S. 92—110.

der 8. Bogen blev modtaget med samme Glæde og Anerkjendelse som den første Part; den udkom allerede i Kingos Dage i mange Oplag; som oftest vare begge Sjungekorene knyttede sammen. Et kongeligt Privilegium af 20 Avg. 1681 fastsatte, at ingen under 500 Rdlrs Bøde maatte i 20 Aar eftertrykke hverken denne Bog eller noget andet Skrift, som Kingo enten allerede havde udgivet eller herefter vilde udgive. Tegnet paa, at Udgaverne vare ægte, skulde være: en rød og sort Titel med Daniel Paullis Navn paa, samt endnu en særlig Kobbertitel. Alligevel blev det eftertrykt i Kristiania. Efter Kingos Død udkom 2den Part af Sjungekoret i det mindste i 8 Oplag i forrige Aarhundrede. Det blev oversat paa Svensk (af Samuel Columbus 1693) og udkom ogsaa mange Gange i Sverige; ligeledes paa Tysk [1]).

Efterat det andet Sjungekor var udkommet, stod Kingo i det almindelige Omdømme uomstridt som Danmarks ypperste da levende Digter. Konge og Universitet hædrede ham et halvt Aar efter, d. 8de April 1682, ved at udnævne ham til Doktor i Theologien *per bullam*, en Udmærkelse, der vel ikke var uhørt, men dog temmelig sjælden.

Fra Aaret 1682 have vi en religiøs Udtalelse af Kingo, som fortjener Opmærksomhed. En Præst i Hunseby paa Lolland Samuel Jensen Ild oversatte Johan Arndts 4 Bøger om den sande Kristendom. Arndt († 1621) havde været Præst i Celle og Superintendent i Lüneburg; vi have tidligere omtalt, at han lagde særlig Vægt paa et Liv i Gudfrygtigheds Øvelse i Modsætning til den kolde rettroende Ordkristendom, som kun altfor meget havde faaet Overtaget indenfor den lutherske Kirke. Arndt havde ved

---

[1]) Som Expl. paa, hvor yndet Kingos Sjungekor var, kan anføres, hvad Klevenfeld fortæller i sin Dagbog for 19 Juli 1742, at han paa en Skøjte mellem Haarlem og Leijden traf en Skipper, der var barnefødt i Flensborg, og som fortalte, at han med megen Umage havde skaffet sig et Exemplar af Sjungekoret, som han stedse brugte til sin Andagt. — R. Nyerup: Magasin for Rejseiagttagelser 3, S. 449.

sine djærve Udtalelser faaet de orthodoxe Theologer paa Halsen, der strax sporede Kjætterier hos ham og beskyldte ham for alle Slags «ismer»; tilmed havde han en Retning imod Mystik, saa at han dristede sig til at benytte Taulers Skrifter og «deutsche Theologia»; uagtet Luther vitterlig nok havde sat stor Pris paa disse, blev dette gjort til en særlig Forsyndelse af Arndt. Og endelig havde denne samme Arndt en for disse Theologer ufattelig Lyst til at lede efter det gode hos saadanne religiøse Forfattere, som de havde sat paa det sorte Bræt; ja Haaret maatte rejse sig paa deres Hoveder ved Tanken om, at han endog benyttede Udtalelser af en Kjætter som Weigel. Og dog var Johan Arndt med alt det en saa ivrig Lutheraner, at han hellere fandt sig i at miste sit Embede, end at han vilde afskaffe Exorcismen (Djævlebesværgelsen) ved Daaben. Arndts Skrifter vare vidt udbredte i Danmark paa Tysk, men nu blev de endelig oversatte, for at de ogsaa kunde komme Lægfolk i Hænde og disse derved opmuntres til et Liv i sand Gudsfrygt. «Thi», skriver den lollandske Præst, «som jeg saa' og fornam den gruselige Sikkerhed, Skjødesløshed, Øjenskalkhed og Ugudelighed i vore Lande med Drukkenskab, Fraadseri, Banden og Sværen o. s. v. ganske at tage Overhaand, at de fleste aldeles intet mere skjøtter, hvad ondt de gjøre, naar de kan ikkun være fri for verdslig Straf», saa mente han, at der var Trang til denne gode Bog. Den alvorlige Præst ved Trinitatis i Kjøbenhavn Jens Justesen anbefalede Værket kraftigt, og Kingo, der som Oversætterens Biskop skulde give Samtykke til Trykken, skrev:

«Denne skjønne og uskatérlige Bog om den sande Kristendom, som den højlærde og nu i Gud salige Dr. Johan Arndt haver sammenskrevet og den kristne Verden som et synderligt Liggendefæ meddelt, er lykkeligen falden udi Hænderne paa — — Hr. Samuel Jensen, — som hende saa artig og grundelig paa vor Moders Maal haver udtolket, at han baade haver befriet Bogen fra al den Mistanke, som en Del misundelige haver villet kaste paa den

uden skjellig Aarsage, saa og bevæbnet den med adskillige lærde Mænds Vidnesbyrd og Bevisninger og dermed ej alene lyst Kristendoms og Kjærligheds Fred over den salig Dr. Arndts Aske, men og ved den sal. afdødes levende Haand hjulpet til at drage vor næsten i sidste Blus liggende Kristendom af sin Aske, tage Skjællene fra vore Landsmænds Øjne, Faareklæderne fra Ulvene, Rægrimen og Skabilkenhovedet fra Hyklere, som i en sand kristen Kirke leve som usande Kristne» [1]). Hvorfor Kingo sluttelig anbefalede denne Bog paa det bedste. Skrevet i Odense d. 1ste Juni 1682. De stærke Ord om den «næsten i sidste Blus liggende Kristendom» vidne om, hvor dybt Kingo følte Tidens aandelige Elendighed, og hvor meget det laa ham paa Sinde at fremhjælpe en hjærtelig og levende Fromhed.

Blandt de Hædersbevisninger, som blev Kingo til Del, hørte ogsaa den, at han blev beskikket til at være en af de 4 Mænd, der skulde udarbejde et nyt Kirke-Ritual for Danmark og Norge. Det hører til de lyseste Sider af den unge Enevælde, at den med Kraft søgte at bringe Orden og Enhed i hele Statsmaskineriet; derfor fremstod den ny Lovbog og den ny Matrikel, men da Kirken hørte med til Staten, maatte ogsaa den nyde godt af disse Bestræbelser. Ved et kgl. Reskript af 9 Septbr. 1682 blev det overdraget Biskopperne Hans Bagger og Thomas Kingo, Konfessionarius Hans Leth og Stiftsprovst Henrik Bornemann at forfatte Kirke-Ritualet. Bornemann, hvem vi ikke tidligere have omtalt, var Sognepræst ved Frue Kirke i Kjøbenhavn; han var paa den Tid 36 Aar gammel, en flittig og lærd Mand, men af et kolerisk Sind. 11 Aar efter blev han Baggers Efterfølger paa Bispestolen. Saa forskjellig i Sind som den tunge og heftige Bornemann var fra den muntre og belevne Bagger, saa forskjellige vare de to ogsaa i det ydre; Bagger var lille, Bornemann var

---

[1]) Lyset i Mørket eller 4 Bøger om den sande Kristendom af Dr. Joh. Arndt, oversat af S. J. I. (udkom først 1690).

meget stor og gravitetisk, og hans ærværdige Ydre forhøjedes ved et langt hvidt Skjæg, som han paa Rejser omhyggelig gjemte i en Fløjels Pung. Paa hin Tid, da store Parykker og glatte Ansigter vare blevne den almindelige Mode, ytrede der sig ogsaa hos Præsteskabet Lyst til at følge med Strømmen; Bornemann holdt til det yderste paa det gammeldags Præste-Ydre med eget Haar og Skjæg, men formaaede naturligvis ikke at holde igjen mod den almægtige Mode; omtrent fra det ny Aarhundredes Begyndelse vandt Parykkerne ogsaa Sejr over Kirkens Mænd [1]).

Udarbejdelsen af Ritualet stod paa i et Par Aar, men voldte næppe megen Besvær, da man holdt sig til de bestaaende Kirkeskikke; det indeholdt ikke noget væsenlig nyt og skulde heller ikke. Det blev her fastslaaet, at Præsten ved Uddelingen af Nadveren skulde bruge Ordene: «Det er Jesu sande Legem» og «det er Jesu sande Blod»; Ordinationen blev mere i Lighed med den katholske, idet Embedet højtideligt af Ordinator blev overgivet vedkommende i den treenige Guds Navn. Ritualet maa iøvrigt betragtes som en hensigtsmæssig Ordning og Fremstilling af hvad der havde vundet Hævd som Kirkeskik her i Landet; det udkom med kongelig Bekræftelse d. 25 Juli 1685, efter først at være revideret af 4 Jurister. Bagger, som vel havde haft den største Del i Arbejdet, indledede Udgivelsen ved en Tale paa Roskilde Landemode, hvori han imødegik den Frygt, der var kommet blandt Folk, for at der skulde indføres nye Kirkeskikke. «Intet er her forandret i det gamle,» sagde han, «intet nyt er føjet til, uden hvad der enten allerede forhen har været i Brug eller bedre kunde tjene til at fremme god Orden.» Som en Fortsættelse af Ritualet kan det betragtes, at «almindelig Bededag» paa 4de Fredag efter Paaske indførtes Aaret efter i Stedet for de tidligere hyppige Bededage, der vare

---

[1]) Pontopp. Annaler 4. Den sidste Biskop, som bar langt Skjæg, skal have været Frans Thestrup i Aalborg † 1735.

blevne for besværlige for Folk, og endelig, at «Alterbogen» udkom 1688, besørget af Bagger alene [1]).

Kingos Del i Ritualets Udarbejdelse kan ikke oplyses, og da der var saa lidt nyt i dette, har det heller ingen videre Betydning. Imidlertid blev Regeringen ikke staaende ved dette, men bestemte samtidig to andre Ting, først en ny Bibeloversættelse og dernæst en ny Salmebog. Den første kom aldrig i Stand. Salmebogen blev overdraget til Kingo alene ved et kongeligt Brev af 27de Marts 1683, der gik ud paa, at for at faa Orden og Skik i denne Sag, der var i megen Forvirring paa Grund af, at «ulærde Bogførere» paa egen Haand udgav Salmebøger, saa skulde han indrette en ny Salmebog, der kunde forordnes for Rigerne. Det nærmere om denne ville vi senere faa Lejlighed til at betragte; her bemærke vi kun, at det Hværv, der overdroges Kingo, var meget hædrende, dels derved, at det lagdes i hans Haand alene, dels fordi han udtrykkelig opfordredes til at digte nye Salmer, baade til Evangelier og Epistler.

Vi se saaledes, at Kingo fra 1682 af indtog en særdeles fremragende Plads i den danske Kirke og blev benyttet af Regeringen til de betydeligste Hværv. Ritualets Udarbejdelse, Forhandlingerne om de Reformerte og endelig den ny Salmebog lagde i disse Aar megen Beslag paa hans Tid og gav Anledning til adskillige Ophold i Kjøbenhavn. Midt i denne travle Virksomhed blev han i Sommeren 1684 ramt af en alvorlig Sygdom; hvad han fejlede, vides ikke, men Rygtet meldte allerede, at han var død, og man begyndte at snakke om, hvem der skulde være hans Eftermand; det naaede helt op til Norge, og Digterinden Dorte Engelbretsdatter i Bergen blev saa bevæget herved, at hun skrev en «simpel kvindelig Erindring over den vidt berømte Herrens Mand, hvis aandelige Sjunge-

[1]) L. Helveg: D. danske Kirkes Historie efter Reform. 1, S. 475 f. — E. Holm: Ovenanf. Skrift 1, S. 372. De 4 Jurister vilde udslette Exorcismen ved Daaben, men Bagger fik dem til at opgive det.

kor jeg holder i skyldig Respekt». Heri stod der blandt andet:

Sangkorene staa dog ved Magt
vidt om hos kristne Sjæle,
ja blive næppe nederlagt,
mens de har Mund og Mæle.
Jeg dør og lever i den Tro
for Tronen dig at finde,
dér skal vi sjunge begge to
hvad Gud skjød os i Sinde [1]).

Saa meget desto glædeligere blev Budskabet, at Kingo ikke blot levede, men var atter karsk som før, og Dorte Engelbretsdatter fik den Fornøjelse siden at træffe ham i Kjøbenhavn.

[1]) Addit. 167, fol. 1386. Bircherods Breve for Aaret 1684.

XIII.

Torne blandt Roserne.

Vi have i det foregaaende set, at der manglede ikke Roser paa Kingos Vej i disse Aar, hvortil ogsaa kan regnes, at han allerede 1679 af «sær kongelig Gunst og Naade» havde faaet Indtægten af Sandby Sognekald paa Lolland mod at holde en Kapellan dér. Men Tornene manglede heller ikke saa ganske. De pinligste udsprang af flere Forhold, som hans Embede bragte ham i. Fremfor alt voldte Stiftamtmændene ham mange Ærgrelser og Bryderier, men Kingo var ogsaa en myndig Mand, som ikke altid kunde taale en anden over sig eller paa Siden af sig. Den første Stiftamtmand i Fyn Erik Banner havde han intet udstaaende med, men anderledes blev det, da Baron Helmut Otto Winterfeld 1679 indtog Pladsen. Denne Mand, en født Meklenburger, havde i mange Aar været knyttet til Hoffet i Kjøbenhavn, senest som Overhofmarskal; han var en af dem, som kort efter Kristian d. 5tes Tronbestigelse 1671 blev indlemmede i den højere Adel, idet hans Godser paa Lolland da oprettedes til Baroniet Wintersborg. Ofte havde han ledsaget Kongen paa hans Rejser og var blandt andet med i Rendsborg 1675, dengang den gottorpske Hertug blev tvungen til det ydmygende Forlig. Særlig udmærket sig havde han ikke, undtagen hvis man vil regne det for en Udmærkelse, at han gjaldt for en af Datidens bedste Ryttere. Nu havde han paa sine ældre Dage trukket sig tilbage fra Hoflivets Uro og synes at have været tung i Sindet. Fra Begyndelsen af havde han ondt ved at sætte sig ind i sine nye Amtmands-Forretninger; derimod var han meget øm

over sin Værdighed, og da Kingo ogsaa var det, kom det snart til en Rangstrid imellem dem. Man maa nu ikke forarges for meget herover, thi Rangstrid laa, saa at sige, dengang i Luften og førtes idelig baade af smaa og store. Kingo mente vel ogsaa, at han skyldte Kirken at hævde sin høje Stilling. Der blev nedsat en Kommission af 3 Jurister og 3 gejstlige under Rigsmarskal v. Kørbitz' Forsæde, og en kgl. Resolution (Septbr. 1681) fastsatte, at begge Parter ved Landemoderne skulde forholde sig ligesom Skikken var i Sjællands Stift, hvilket nærmere oplystes ved en «Afridsning», hvorpaa de kunde se, hvorledes det skulde gaa til. Omkring et rundt Bord skulde Stiftamtmand, Biskop, Stiftsprovst og en Professor fra Gymnasiet sidde, Provsterne derimod længere tilbage i Salen. Naar Bordet var rundt, blev Rangforholdet mellem Stiftamtmand og Bisp uafgjort. Iøvrigt formanedes begge Parter til at «begegne» hinanden ved forefaldende Lejligheder, «som eder vel kan være anstændig». Da der imidlertid kom ny Strid mellem Parterne om selve Forretningerne, fastslog en ny Resolution (Novbr. 1682) nærmere Omraadet for Stiftamtmandens Myndighed: han skulde ved Landemodet deltage i Retssagernes Behandling, men havde ikke noget at gjøre med Præsteskabets øvrige Forhandlinger; han skulde overvære Aflæggelsen af Regnskab baade for Kirker og Hospital, han skulde paase Vedligeholdelsen af Kirkebygninger, men han skulde derimod ikke have Tilsyn med og Styrelse af Hospitalet og Gymnasiet. Saaledes blev Stiftamtmanden holdt indenfor visse Grænser, og Kingo var egenlig den, der havde sejret. Winterfeld glemte aldrig dette Nederlag, saa at Forholdet mellem den øverste verdslige og kirkelige Myndighed i Fyn vedblev at være daarligt. At der ogsaa siden forefaldt Rivninger imellem dem, kan ses deraf, at efter Winterfelds Død 1694 blev det paalagt hans Søn at udbetale Kingo en Sum Penge, som denne havde udlagt dels til Istandsættelse af en Kirkegaardsmur i Odense, og da Winterfeld lod denne nedbryde, videre til Opførelse af en ny Mur, som Stift-

amtmanden havde faaet Befaling til at opføre paa egen Bekostning, men altsaa ikke havde gjort[1]). Denne Sag giver et Indblik i, at den gode Amtmand heller ikke saa ganske fortjente at staa med Palmer i Hænde overfor Kingo, der, om end med Skarphed, vistnok kun hævdede hvad der var Ret. At Winterfeld havde hørt til den Kreds af tyske Hofmænd, der saa' ned paa det danske og ikke gad lære Folkets Maal, skulde ikke tjene til at hæve ham i Kingos Øjne. Da han kom til Odense, forstod han næsten intet dansk; i Tidens Løb kunde han i sin Embedsstilling ikke undgaa at lære det, men formodenlig i al Tarvelighed[2]).

Den næste Stiftamtmand var Didrik Schult. Han havde hidtil været kgl. Sekretær, og eftersom han saaledes var udgaaet fra Landets Centralstyrelse, maa man antage, at han var mere skikket til sin Embedsstilling i Fyn. Som Sekretær havde han i sin Tid staaet under Griffenfeld, men havde ingen Indflydelse haft, hvorfor den franske Afsending spottende havde sagt om ham, at han kun var Sekretær for Bryllupper, Begravelser og andre *petites affaires.* Da han ved en Reduktion af Embedsmænds Gager havde lidt Nedgang i Indtægter, indgav han 1673 en ganske karakteristisk Ansøgning, som gik ud paa at faa en Godtgjørelse af 1000 Rdlr. for hvert Aar siden Kongens Tronbestigelse, hvilket udgjorde 4000 Rdlr., samt et lignende Tillæg eller i Nødsfald det halve for Fremtiden foruden nogle andre Behageligheder, alt «for Jesu Døds og haarde Pines Skyld». Som praktisk Mand lod han Ansøgningen ledsage af en af ham selv skreven Bevilling, som saaledes var fix og færdig til Majestætens Underskrift. Da han mente, at det navnlig vilde afhænge af Griffenfeld, lovede han denne en «Diskretion» til en Værdi af 500 Rdlr., bestaaende i et «Rejse-Sølvtaffel», som skulde blive saaledes,

---

[1]) A. C. L. Heiberg: Th. Kingo, S. 136 ff. — L. Helveg: D. anske Kirkes Historie efter Ref. 1, S. 465.

[2]) E. Holm: Ovenanf. Skr. 2, S. 67 og Henv. S. 10.

at det nok «skal contentere eders Excellences *curiosité*» [1]). Han naaede vel ikke sin Hensigt, men det kaster dog en Skygge paa Griffenfeld, at en under ham staaende Embedsmand, der vel maatte kjende hans Karaktér, kunde tænke sig Rimeligheden af at naa sit Maal ad denne Vej. Paa den anden Side stiller det just heller ikke Hr. Schult i noget glimrende Lys, men han var i saa Henseende ikke værre end saa mange andre paa hin Tid.

Kingo gjorde sig aabenbart fra Begyndelsen af Umage for at komme paa en god Fod med den ny Stiftamtmand; ved det første Landemode holdt han en Lykønskningstale til ham. Men alligevel gik det ikke synderlig godt. Schult begyndte strax med at klage over, at Stiftets offenlige Regnskaber ikke vare i Orden og forskaffede en kgl. Ordre om, at Kingo med to Provster maatte bringe dem i Rigtighed, hvilket ogsaa skete. Men Schult vilde, mærkværdigt nok, for Fremtiden aldrig mere have med Regnskaberne at gjøre; alt hvad Kingo høfligt bad, nyttede ingen Ting; kun én Gang, 1698, naaede han, at Schult konstituerede en anden i sit Sted dertil. Det var ganske ejendommeligt, at Stiftamtmanden saaledes kunde skubbe en Embedspligt fra sig, men han skjød sig ind under den ovennævnte kgl. Ordre og vilde forstaa den, som om Regnskabsvæsenet stadig skulde bringes i Orden af Biskoppen og to Provster. Kingos Skrivelser til ham vise, at dette Misforhold gjorde ham ondt. «Ved den mindste Videnskab af ed. Exc.'s Vilje og Behag udi det og alt andet», skriver han nok saa høfligt, «skal (jeg) aldrig efterlade at tilkjendegive, hvor højt jeg ærer og anser e. Exc.'s Ordre og gunstige Vilje.» Dette Drilleri med Regnskaberne trak sig hen fra Aar til Aar, men da Kingo endelig engang (1701) havde ladet tilføre i Landemodsprotokollen, at han ikke ene kunde revidere Kirkeregnskaberne, men behøvede Stiftamtmandens Bistand, klagede denne over ham som den, der havde indført respektstridige Ord i Protokollen og ikke

[1]) O. Wolff: Griffenfeld S. 128 f.

holdt sig den kongelige Befaling efterrettelig, saaledes at han med to Provster bragte Regnskaberne i Orden. Dette gav saa Kingo, der paa den Tid var aldrende og svagelig, Anledning til at sende Storkansleren Grev Konr. Reventlow en «vemodig» Skrivelse (i Septbr. 1702), hvori han, næst at forklare Sagens rette Sammenhæng, bad om, at der maatte beskikkes Kommissarier til at dømme imellem dem. Denne Skrivelse vidner helt igjennem om Kingos Længsel efter Fred og god Forstaaelse og tillige om, hvor nær han tog sig denne Sag. «Denne hs. Ex.'s saa uformodenlige og aldrig forventede Indgivelse over mig er én Byrde til den anden, saasom jeg i min Samvittigheds Vidnesbyrd véd, at jeg aldrig, det mig vitterligt er, haver givet ringeste Anledning til at hs. Exc. Schult kunde haft nogen Aarsag til at have nogen Misnøje over mig, da jeg altid haver efter Skyldighed og al tilbørlig Respekt søgt hs. Ex.'s bedste Vilje og Venskab, det han mig og ved Haand og Mund og allerbedste Mine og Manerer haver gjort mig forsikret om, hvorudover jeg intet mindre kunde tænke, end at hs. Ex. havde nogen Mishag enten udi min Person eller mine Forretninger» [1]). Kingos Dage blev imidlertid ikke mange herefter og nogen virkelig Afgjørelse kom der ikke. Ogsaa Didrik Schult levede ikke ret længe; han døde et Aar efter Kingo i Slutningen af 1704. Skal man dømme efter Stiftsprovst Jørgen Karstens' Sørgedigt over ham, maa denne Stiftamtmand, der tillige var Ejer af Kristiansdal og Finstrup, have været meget afholdt:

— — Saa ædel udaf Byrd, saa høj i Stand og Ære,
saa stor i Dyd Hr. Schult af hver blev kjendt at være,
saa listig Døden dog hans Levetraad afskar,
græd hele Fyn, at han udødelig ej var! [2])

---

[1]) Heiberg: Ovenanf. Skr. S. 143 ff.

[2]) Addit. 167, fol. — A. Bording havde besunget Schults Bryllup med Jfr. Ermegaard Sofie Gabel d. 24de Oktbr. 1669.

Med de lolland-falsterske Stiftamtmænd stod Kingo paa en bedre Fod, men det var jo ogsaa nemmere, da de laa saa langt fra Haanden.

Dette var altsaa Torne fra de store paa Kingos Vej, men der manglede heller ikke samme Slags fra de mere underordnede. Som Biskop førte han det øverste Tilsyn med Latinskoler, Gymnasiet og Hospitaler; af alle disse Forhold fremstod der tit Vanskeligheder, som ofte, efter Folks daværende Beskaffenhed, antog en skarp Karaktér. Hvad først Latinskolerne angaar, da maa man erindre, at der var saa mange af dem, at hver lille Kjøbstad havde sin; men en stor Del var af en maadelig Beskaffenhed med uduelige, tit fordrukne Lærere og med Disciple af en saa raa Art, at man nu til Dags skulde meget dybt ned for at finde Sidestykker dertil. Der var en Erkjendelse af, at Tilstanden var gal, og der blev derfor af Regeringen nedsat en Kommission for at undersøge, hvad der kunde gjøres. Det var først Tanken at nedlægge en hel Del af de smaa Latinskoler og bruge deres Pengemidler til at indrette danske Skoler, hvor der særlig kunde læres saadanne nyttige Ting som Skrivning, Regning, Bogholderi og Søfart. Men denne gode Idé blev desværre ikke udført, og da det snarere syntes at være Regeringens Agt at anvende Skolekapitalerne til at holde et forøget Rytteri, maatte det vel ogsaa hellere blive som det var. Det er fra denne Lejlighed — omtrent fra 1683 —, at den bekjendte Fortælling skriver sig om Frederiksborg Latinskole. Det skal være forestillet for Kongen, at hvis denne blev nedlagt, kunde der for dens Kapitaler holdes et helt Kompagni Ryttere; men Konfessionarius Hans Leth, der var Medlem af Kommissionen, tillod sig da at gjøre Majestæten opmærksom paa, at der var udgaaet adskillige berømmelige Mænd fra denne Skole, saa den kunde da ikke regnes blandt de daarlige, og særlig nævnede han Biskop Kingo. Da Kongen hørte dette, skal han have svaret: Er der kommet saadanne Mænd derfra, hvorledes tør vi saa

ruinere den?[1]) Imidlertid blev ingen Latinskoler nedlagte; Resultatet af Kommissionen blev, at man lod alt være ved det gamle, undtagen at der oprettedes et kgl. Akademi i Kjøbenhavn, som aldrig trivedes, og at Gymnasiet i Roskilde, der længe havde lidt af tærende Syge, blev ophævet nogle Aar efter. Først et halvt hundrede Aar senere, 1739, blev Latinskolernes Tal formindsket.

Der var altsaa i Fyns Stift en hel Mængde Latinskoler, men den vigtigste var den i Odense. Den talte mangfoldige Disciple og havde foruden Rektor og Konrektor 6 Hørere. En Del af de fattige Disciple havde fri Kost paa Graabrødre Hospital, det saa kaldte Kommunitet, andre havde fri Bolig. Kingo gjorde meget til bedste for denne Skole; saaledes fik han 1686 ansat en Musiker Gerhard Bürger ved den, der daglig underviste fra Kl. 12—2, foruden at han to Gange om Ugen hjemme hos sig selv vejledede de bedst begavede Disciple. Det var ikke blot Sang, men ogsaa Instrumental-Musik, der dreves, og der var erhvervet en kgl. Resolution for, at de privilegerede Stadsmusikanter i Odense ikke maatte hindre Disciplene i at opføre Musik ved Bryllupper og andre Forsamlinger; noget lignende gjaldt de andre Kjøbstæder, hvor Kingo ogsaa drev paa, at Musiken flittig blev dyrket. De i saa Henseende dygtigste Disciple fik særlige Stipendier, og det bemærkes i den Anledning, at de, der kom fra Slangerup Skole, gjærne vare gode Musikere, hvoraf man tør slutte to Ting, dels at Kingo ogsaa i Slangerup med særlig Kraft havde drevet paa denne Del af Undervisningen, dels at Slangeruppere, der skulde gaa over til en bedre Skole, nu ofte søgte ind under deres berømte Bysbarns Vinger. 1691 fik Kingo gjort den Forandring, at der ved Odense Skole i en af Hørernes Sted blev antaget en Skrivemester, der skulde undervise 1 Time daglig i Skrivning og Regning, «hvilket kunde være et stort Gavn for Disciplene», skriver han i Forslaget derom, «og især for dem, der ellers

[1]) Zwergius: Sjæll. Kleresi S. 661.

ej vare bekvemme til Bogen, at de kunde gaa ud af Skolen, bekvemme til noget verdsligt foruden paa ny at begynde sligt at lære med Bekostning og deres Aars Spilde», i hvilken Foranstaltning man med Glæde kjender den praktiske Mand.

Uddelingen af Stipendierne ved Odense Skole laa i Biskoppens Haand, og Kingo var i saa Henseende den ene raadende, ligesom han ogsaa uddelte dem uden at føre Regnskab derover. Dette sidste var jo noget underligt, men det forlangtes ikke; alligevel havde han handlet rigtigere i at gjøre det, eftersom det siden gav Anledning til en Del Kvalm. Der er imidlertid ingen Tvivl om, at han jo gjorde det med Omhu; Rektor Thomas Bircherod skriver efter Kingos Død: «Det véd jeg og kan med Sandhed bestaa, at ofte, naar jeg har savnet Disciplene af Skolen i sal. Biskoppens Tid, blev mig svaret, at de vare tilsagte at møde i Hr. Biskoppens Hus for at oppebære et eller andre Stipendier og Beneficier, hvortil jeg og undertiden insinuerede Amanuensi min Tanke om de nødtørftigste og fornam derefter, at de havde faaet Penge.» Men Kingo betænkte ogsaa de fattige Disciple med mange Gaver af sine egne Midler, som en anden Bircherod (til Fraugdegaard) siden bevidnede: «Det kan godtgjøres ved mange hundrede Exempler af dem, som udi den sal. Mands Tid have frekventeret Odense Skole og siden ere komne til Præste- og Degneembeder, at den sal. Mand af en rund og gavmild Haand har uddelt til fattige Skolebørns Nødtørft baade Klæder og Penge af egne Midler, om der ikke saa just er holdt Protokol derover o. s. v.» Og en anden Rektor ved Skolen Elias Naur fortæller, at der var Disciple, som af Kingo fik alt hvad de behøvede af Føde og Klæder, ligesom han ogsaa gjærne gav dem, der deponerede, en god Rejseskilling med, naar de vare trængende, og hvis han selv paa den Tid opholdt sig i Kjøbenhavn, forstod de godt at opsøge ham dér, navnlig de, som han havde hørt svare vel for sig ved Examen. Kingo forærede ogsaa 24 fattige Skolebørn en «smuk, ny Habit» til

Mikkelsaften og gjorde sig en Fornøjelse af at modtage dem i Bispegaarden, idet de kom for at takke for «højærv. Hr. Faders faderlige Affektion», og han skjænkede Latinskolen en Lysekrone [1]), i hvilken Lysene blev tændte paa hans Bekostning Helligaftenerne.

Forøvrigt kunde Besættelsen af Lærerembederne ved Latinskolerne tit volde meget Bryderi, da de ofte vare saa usselt lønnede, at man mangen Gang maatte tage hvad der kunde byde sig. Selv Rektorer ved de smaa Latinskoler maatte ofte søge Bierhverv ved at spille til Dans i Familier eller ved Bryllupsgilder, og det traf sig i Begyndelsen af det næste Aarhundrede, at Rektoren i Rødby havde været Slagter eller Bonde, før han tiltraadte sin lærde Stilling. Naar det gik saadan med Forstanderne, kan man slutte sig til, hvordan det maatte staa til med Hørerne, og at der kunde være Grund til mangen Gang at øve en skrap Justits; det hørte ikke til Sjældenhederne, at Lærerne sloges indbyrdes i Skolen, og det kunde træffe sig saaledes som i Nyborg, at en Hører endog tillod sig at give Rektoren adskillige følelige Knubs. Var Lønnen ringe, saa blev denne Omstændighed værre derved, at Lærerne ofte ikke kunde faa hvad der tilkom dem. I Nykjøbing stod det i saa Henseende særlig galt til; en Hører klagede over, at han i næsten 3 Aar ingen Løn havde faaet, og 1695 klagede hele Personalet over, at de havde saa meget til gode, som de haardt trængte til. Dér kom det af, at Lønnen til Dels udrededes af nogle Kirketiender, som ved et Mageskifte vare komne i ny Hænder, der havde bortfæstet dem til Bønderne mod en stor Indfæstning, men en ringe Tiendeafgift, og af denne sidste skulde altsaa Lærerne have deres Løn. Denne Sag gav Anledning til stort Bryderi for Kingo, thi han tillige med 5 andre havde Tilsyn med disse Tiender, og der var jo aabenbart handlet uforsigtigt ved Mageskiftet. Men Enden

---

[1]) Samme Aar 1688 skjænkede han den ogsaa 50 Sletdaler. Bloch: fynske Gejstl. 2.

blev da, at Indfæstningen maatte betales Bønderne tilbage, og Tienderne blev gjorte saa frugtbringende som muligt paa anden Maade. Kingo søgte iøvrigt altid efter Ævne at forbedre Lærernes Løn, navnlig ved at formindske Hørernes Tal[1]).

Odense Skole havde i Kingos Tid adskillige dygtige Lærere, af hvilke nogle tillige vare ansatte ved Gymnasiet eller siden gik over til det. Den første Rektor, Niels Andersen Haels, havde Ord for at lære de unge overmaade sirligt Latin, og Skolen blomstrede meget under ham; da han 1687 gik af paa Grund af Svaghed blev Elias Eskildsen Naur, en flittig og digterisk begavet Mand, der sluttede sig nær til Kingo, Rektor, og da han efter nogle Aar gik over til Gymnasiet, fik han til Eftermand Thomas Broder Bircherod, der var berømt for sin klassiske Lærdom. Han styrede Skolen til 1722 og døde 1731. Men blandt de øvrige Lærere synes Erik Mule, som 1694 blev Konrektor, at have været en af de mærkeligste. Han var ligesaa bekjendt for sit lyse Hoved og sit mesterlige Latin og Græsk som for sine særegne religiøse Meninger; han gik for at være Fritænker. Efter hans Død blev der skrevet om ham: «Vil du vide noget om hans Religion, da troede han mere, end man i Almindelighed mente om ham; endskjønt han vel ikke troede just saa meget eller saa let som en Del andre, dog troede han det fuldkommelig og fast, hvad han troede, og levede efter sin Tro. Han troede én Gud, han troede Gud, han troede paa Gud.» Da han 1751 døde i en Alder af 82 Aar, lod han sig begrave i en simpel Fyrrekiste ude paa Kirkegaarden, skjønt han havde et smukt Gravsted inde i St. Knuds Kirke[2]).

Gymnasiet i Odense førte en stille, men ingenlunde uanfægtet Tilværelse. Det var delt i to Klasser og havde

---

[1]) Heiberg: Ovenanf. Skr. S. 122 ff. — E. Holm: Ovenanf. Skr. 1, S. 387.

[2]) Bloch: Fyns Gejstl. S. 511.

4—5 Professorer, i Theologi, Logik, Fysik og Mathematik, Græsk og Hebraisk, samt Latin. Den theologiske Professor var den øverste, den latinske var gjærne tillige Rektor for Latinskolen, den græske Konrektor ved denne, thi de to Undervisningsanstalter stod naturligvis i nøje Forbindelse med hinanden. I Kingos Tid var først Jakob Bircherod, Fader til den ovennævnte Thomas B. og den bekjendte Biskop Jens B., theologisk Professor, en Mand, til hvem Kingo stod i nært Forhold, hvad vi senere ville faa nærmere at se; ved hans Død 1688 blev Knud Landorf hans Eftermand. Hvert Fjerdingaar maatte Biskoppen i Embeds Medfør besøge Gymnasiet og undersøge dets Tilstand. Og han tog sig ogsaa med Varme af det; det hørte til de Ting, hvorover Winterfeld ankede, at Kingo paa egen Haand uden hans Minde havde forbedret Bygningen og dertil gjort Indsamling hos Præsteskabet; Kingo fik dog Medhold fra oven i dette. Men 1692 tænkte man paa at nedlægge Gymnasiet og bruge dets Midler til det kgl. adelige Akademi i Kjøbenhavn. Kingo gjorde, hvad han kunde for at forhindre det og hævdede overfor Regeringen, at der undervistes med Flid og god Frugt, og at Universitetet ogsaa var vel tilfreds med de Studenter, som udgik derfra. Andre gjorde sig ogsaa til Talsmænd for Gymnasiet, og saaledes drev den Storm over, saa at det stod, om end paa svage Fødder, til 1802[1]).

Medens Styrelsen af Latinskoler og Gymnasie gik nogenlunde fredeligt af, saa var dette derimod ikke Tilfældet med Graabrødre Hospital i Odense. Dette var en stor Stiftelse, der dels, som vi have set, ydede Kost til Skoledisciple, men navnlig gav Ophold og Underholdning for et større Antal fattige og svage. Lige fra det Øjeblik Kingo var bleven Biskop, havde han sin Opmærksomhed henvendt paa dette Hospital, og det laa ham

---

[1]) Heiberg: Overanf. Skr. S. 133. — Bircherods Dagbøger ved Molbech S. 249. — Engelstoft: Odense Bys Hist. S. 232 f.

altid i højeste Grad paa Hjærte at gjøre det saa frugtbringende som muligt. Ved sin Tiltrædelse af Bispeembedet fandt han det i en daarlig Tilstand; det stod under Borgerskabets Varetægt, men dette havde just ikke røgtet sit Hværv tilfredsstillende; Bestyrelsen var for talrig og kostbar — der var baade Spisemester, Ridefoged, Udrider og Fuldmægtig —, Regnskab blev ikke ordenlig aflagt, Gjælden var stor, Bygningerne i Forfald. Kingos Maal blev nu at faa Hospitalet ud af Borgerskabets Hænder og ind under Stiftets Øvrighed, særlig under Biskoppen, og heri havde han Fundatsens Medhold. Dette gav nu Anledning til en lang Række bitre Stridigheder først med Stiftamtmanden, der vilde have Del i Hospitalets Styrelse, men siden især med Odense Bys Magistrat. At Kingo blev drevet af en oprigtig Iver for Stiftelsen, der paa hin Tid, hvor der intet offenligt Fattigvæsen gaves, var af dobbelt Vigtighed, derpaa gav han mange Beviser. Han indgav 1680 et Bønskrift for Hospitalet om, at dets Gods, der var forarmet og til Dels øde, maatte befries for at udlægges til Ryttergods, da Stiftelsen ellers vilde blive ruineret, og for at give denne Ansøgning mere Eftertryk ledsagede han den med et Digt til Kongen. I dette skildrer han med levende Farver de stakkels Lemmers Tilstand, ja saa levende, at enhver, der læser det, maa uvilkaarlig rives hen til Medfølelse:

— Her ligger én, som sig i Sengen aldrig vender,
om han ej løftes af en andens hjælpsom' Hænder,
om Huset gik i Brand, saa maa han brænde med,
saa har de lange Værk ham bundet til sit Sted.
Her hviler én, der er kun ligesom en Skygge,
en Benrad, som ej selv sin Opholds-Mad kan tygge,
dog holdes Livet op, mens Døden tygger paa
hans Hjærte og kan dog saa sen en Ende faa.
Her ser man én og fler, der bær paa Ryg og Lænder
de Læs af mange Aar, hvis Øje, Fod og Tænder

er dem til ingen Hjælp og har alt levet ud
hver Ven, o Konge, dig foruden — og saa Gud. —
Her hyler én, der er saa fuld af Saar og Bylder
som Job og Lasarus. — —
Her ser man jammerlig, de saasom andre Bæster
paa alle fire gaar og ned mod Jorden fæster
det Ansigt, som vor Gud mod Himlen haver vendt,
saa hardt er Senerne i Korsens Kjæde spændt.
Her falder én, som af sin Hals som Hanen galer,
en anden som et Svin udgrynter sine Kvaler,
én hvisler, hujer, slaar; som Kalven brøler én
og skummer, banker sig til Jord, til Træ og Sten.
I Vandet falder én og kan sig intet vare,
en anden vælter sig i Luens grumme Fare.
Hist kipper Hjærtet, én vil give Aanden op,
fordi han langsomt har spyt' Lungen af sin Krop.
Her vaandes én, som er de klare Spejle lige
af blanken Vattersot; hist høres andre skrige
for Hoved-Værk- og Ve, for Sidesting og Saar,
for Vildelse, for Kræft, for Brud i Liv og Laar.
Dog er det deres Trøst i deres mange Smerter,
at Gud har selv lukt op de milde Kongehjærter,
de har med Hus og Ly, med Senge, Øl og Mad
dem rigelig forset og gjort i Korset glad.
Ja, det som deres Sjæl end mere Lyst kan gjøre:
de Guds Ords Prædiken faar dagligen at høre;
Guds Tjenere med Flid til hvert et Leje gaar
med Olien og Vin for deres Sjælesaar.

Men tungt vil det blive, om Hospitalets Gods skal udlægges til Soldater; de udsuge Bønderne, saa mange maa gaa fra deres Sted for Skat og Skyld, Gaardene blive øde, og Hospitalet mister det, som det skulde have:

Landsknægtens True-Trop, som flux vil have sit,
om Kristus aldrig fik for sine end saa lidt,

han søger noget dér, hvor intet er at finde,
ja Ko hos kræløs Mand, og maa han Byrden binde
paa deres Gods, som end et Stykke Brød formaar,
far vel da, Hospital! Gaar ud, I arme, gaar![1])

1682 søgte Kingo om Lindring for Skatterne paa Hospitalets Gods, da ellers Gaardene vilde blive øde, og de stakkels Lemmer, «hvis Raab og Skrig vilde bevæge Himmelen til Medlidenhed», blive forladte. Godsets Bønder kunde ikke yde, hvad der var dem paalagt, «om det saa skulde ud af deres Neglerødder». Det viste sig dog ikke let at værge for Hospitalet; i Rentekammeret viste de ham til Kongen, til hvem Kingo ogsaa personlig gik, «men ingen fuldkommen Svar, Trøst eller Hjælp er paafulgt». Han blev imidlertid ufortrøden ved med at virke for Stiftelsen; han fik nedsat en Kommission for at bringe Regnskaberne i Orden, men Odense Magistrat, som følte sig tilsidesat af ham, vilde ikke give Møde i det Øjemed og var ham i det hele en stadig Hindring i hans vel mente Bestræbelser ligesaa vel som Stiftamtmanden. Maaske var det med Henblik paa dette og mere af samme Beskaffenhed, at Kingo skrev følgende Brev til sin Ven, Gehejmesekretær Bolle Luxdorph; det er saa karakteristisk for ham, at det fortjener at læses i sin Helhed:

«Højædle Hr. Kancelliraad, Hjærtens hulde og ærligste Ven i denne Verden!»

«Jeg fik en gnieragtig Skrivelse fra Mule[2]), den Gnier, med sidste Post, som sagde mig, at Luxdorph vilde intet befatte sig med min Handel, førend jeg kom selv. Jeg faar altid gjærne saadanne Trøstebreve fra ham, thi der kommer gjærne Mand til Døre, som inde er. Det haver været besværligt og meget farligt at komme over Bælt

---

[1]) Luxdorphs Saml. S. 658 f.

[2]) Uden Tvivl Vilhelm M., som var i Højesteret. Ordene ere skrevne i Spøg, thi Mule var en god Ven af Kingo.

hidindtil, saa 7 Personer ere og for nogle Dage siden druknede. Det vilde Mule le ad, kunde han lokke mig dertil. Men det er Skarn, fordi man kan kun gjøre det én Gang; kunde man gjøre det ofte, saa maaske man vovede sig noget. W. F. (Winterfeld) er nu paa Rejsen, og nu vil det give sig, om I gode Mænd tør bie ham. Jeg kan sagte tie, indtil de gaa mig paa Siden, saa hjælper I vel det bedste, I kan, og som I vil have Ære for, thi kan I lide det, at De vil tage Huden af mig, saa kan jeg sagte lide det ogsaa. Det første nogen Smakke kan gaa løs, saa vil jeg stræbe at rokke over til eder, det bedste jeg kan. Imidlertid vilde I have mig i eders ærlige Hukommelse og være noget mild og morsom, thi ellers er jeg den melankoliskeste (det var et lep Ord!) Vantemund, der kan være paa Grivskov*), endog jeg er

eders intet andet end eders ærlige Tjenere

Th. Kingo».

«Odense Bispegaard
d. 13de Martii 1684[1])».

Dette Brev giver et godt Indblik i Kingos Skrivemaade, djærv, med et godt Underlag af Humor. Den deri omtalte Vinter 1683—84 var ualmindelig stræng; «naar man ikkun gik gjennem Gaden», skriver J. Bircherod, som da var i Kjøbenhavn, «frygtede man, at Næse og Øren skulde gaa i Løbet». I Januar og en Del af Februar kunde man kjøre over Bælter og Sunde. Saasnart Kingo nogenledes kunde, drog han til Kjøbenhavn, hvorhen andre Sager ogsaa kaldte ham, men efter at være kommen hjem var det, at han faldt i den oven nævnte svære Sygdom.

Striden med Magistraten og Stiftamtmanden om Bestyrelsen af Hospitalet førte Aaret efter til en afgjort Sejr for Kingo, idet et kgl. Reskript af 5te Decbr. 1685

*) En Talemaade, maaske fra Nordsjælland (Grib Skov). Vantemund er et Drog (Levins Ordb.) eller en som taler uforstaaeligt (Moth).

1) Trykt i Ny kirkehist. Saml. 1, S. 662.

fastslog, at Biskop og Sognepræster i Odense skulde være Formænd i Direktionen, og særlig skulde Biskoppen have Magt til at beordre og beskikke alt til Hospitalets Fremtarv, saaledes som han kunde forsvare det for Gud og Kongen. Heller ikke skulde Direktionen være undergivet «Regnskabs Forhør» af andre, men skulde selv beskikke den, der skulde forestaa Regnskabet og kun forlange Bistand hos andre, naar den selv ønskede det. Saaledes var Kingo i Virkeligheden bleven kongelig Direktør for Hospitalet, en Stilling, som han benyttede paa bedste Maade, men Magistraten var højlig fortørnet og søgte at komme ham til Livs, naar der var Lejlighed til det. At forfølge de smaalige og ofte bitre Stridigheder, der udspandt sig heraf, kan ikke lønne Umagen; de fortsattes i mange Aar og vare skarpe Torne nok paa Kingos Vej, men de kaste ikke nogen virkelig Skygge paa hans Karaktér. Thi vel var han myndig og vilde gjærne regere, men han gik stedse frem efter hvad der kunde være til virkeligt Gavn. Han reddede Hospitalet fra Undergang og istandsatte dets Bygninger; hele dets østlige Fløj udgjorde dengang ét stort Rum, der baade var Sygestue og Kirke, saaledes at Lemmerne laa i deres Senge langs begge Sidevæggene, i den ene Ende stod Alteret, længere nede Prædikestolen. Gudstjenesten her kaldtes derfor «at prædike i Sygestuen». Hospitalet, som før Kingos Tid kun forsørgede 30 Lemmer, underholdt ved hans Død omtrent dobbelt saa mange.

Ogsaa for den gamle Graabrødre Kirke, (i hvilken Kongerne Hans og Kristiern d. 2den hvilede), der indtil 1618 havde været Sognekirke, men nu kun brugtes ved visse Lejligheder, virkede Kingo. Dens Midler vare slet styrede af Magistraten, ja til Dels forkomne; nu blev ogsaa den lagt ind under Stiftsøvrigheden[1]. I Be-

---

[1]) Engelstoft: Odense Bys Sognehistorie S. 63. (Nyt hist. Tidsskrift 6 Bd.) — Samme: Odense Bys Historie S. 324 f. — Heiberg: Ovenanf. Skr. S. 147 ff.

gyndelsen af dette Aarhundrede blev denne Kirke nedbrudt[1].

Vi have saaledes i det foregaaende set, at naar Kingo høstede mange Roser paa sin Vej, saa manglede ingenlunde den fornødne Tilsætning af Torne; men holdt han sig i sine Forretninger end «ikke ganske engleren og fuldkommen», som Deichmann siger, saa havde han dog altid de bedste Hensigter og kæmpede ufortrøden for dem. I en Tid, hvor saa meget var i Forfald, og hvor der ytrede sig saa megen lavsindet Egenvilje, var en kraftig Personlighed som Kingos dobbelt paa sin Plads.

---

[1]) Den maa ikke forvexles med den nuværende Graabrødre Hospitalskirke, som udgjør en Del af den store Sygestue, som var i Hospitalet paa Kingos Tid.

XIV.

Lejlighedsdigtning i Odense.

Den omfattende Embedsgjerning, der hvilede paa Kingo i Odense, og som han udførte med aldrig svigtende Nidkjærhed til sine sidste Dage, hindrede ham dog ikke i at fortsætte sin digteriske Virksomhed ned gjennem Aarene. I Hovedsagen var det den gudelige Digtning, han hengav sig til, som den der mest stemmede med hans Kald og Tilbøjelighed, og paa dens Omraade skulde han endnu høste nye og vel fortjente Lavrbær; men skjønt han ikke forsøgte sig paa noget større Digt af verdslig Art, vendte han dog ingensinde Ryggen til denne Slags Poesi. For en Del nødte Omstændighederne ham ofte ind paa den, thi da han var Tidens mest fejrede Digter, kunde han ikke undgaa at hæve sin Røst ved en eller anden Lejlighed, tilmed da han jævnlig blev opfordret dertil. Ganske vist kunne hans verdslige Digte fra dette Tidsrum saa lidt som tidligere maale sig med hans aandelige, og mange af dem have ikke synderlig Værd, men derfor ere de dog ingenlunde uden Betydning for enhver, der vil sætte sig ind i hans egen og hans Samtids Historie. Naar vi derfor i dette Afsnit forsøge at give et Overblik over, hvad han ydede paa dette Omraade i den sidste Snes Aar af sit Liv, er det ligesom tidligere ikke set fra Nutidens æsthetiske Standpunkt, men fra et historisk.

Vi begynde med Digtene til Kongen og finde selvfølgelig den samme Grundtone i dem som tidligere. De fleste af disse Lejlighedsdigte ere fremkomne ved Aarskifterne; adskillige ere bevarede i senere Digtsamlinger, nogle findes kun i de oprindelige Tryk paa et enkelt Blad,

andre ere maaske forkomne. Aaret 1681 hilser han med Fredsønsker midt i den uroligt bevægede Tid:

O Fred, o søde Fred, som Gud alene giver!
Gid du med kraftig Raad hos os i Blomster bliver,
spænd om den kjære Fred et evigt Himmelhold
og hæft den runden om al Jordens Væltebold!
Men om den ønskte Fred i Fred maa ikke være,
men krigsstaalhænded Gud vil Fred sin Pas afskjære,
o mægtig Zebaoth, o lad dog Freden staa
beseglet i din Haand for denne Nordenvraa! [1])

Ved Nytaar 1690 bruger Kingo følgende Billede:

Du Tidens Kjøresvend, som Sol og Maane driver
ved Himlens Tøjel og alt i din Cirkel bliver,
spænd fra det gamle Aar! vælt i Bagtidens Slug
alt af dit Agelæs, der ej bør have Brug! [2])

1696 møder Digteren frem med et andet Billede:

Saa slog det gamle Aar i Aftes hastelige
sin Dør i Baglaas og for Tiden maatte vige.
Et eneste Minut det mer ej maatte faa,
men fløj, Gud véd hvorhen, i en usolet Vraa.
Guldnøgelen det dog Dagskammerherren førte
ved Aftenstjærnens Bud, hvor efter Solen kjørte
ad Morgenstjærnens Vej.

Dette Udtryk, at det gamle Aar overleverede Nøglen ved sin Bortgang til Dagens Kammerherre, hvorefter Solen saa kjørte frem ad Morgenstjærnens Vej, fandt man uden Tvivl dengang meget sindrigt. For Kongen lyder Ønsket her saaledes:

---

[1]) Wielands Saml. 10 Bd.
[2]) Rostgaards Saml. 152 fol.

Gjør Kongen stor og stærk
og stil paa mange Aar hans Levneds Sejerværk!
Du ser, han træder paa sit Levneds Middeltrappe,
o Livsens Gud! du lad hans Kræfter aldrig slappe [1]).

Kristian d. 5te blev dengang 50 Aar, og Helbredet var ikke saa godt som før.

Kingo havde ofte Lejlighed til at se Kongen, dels ved sine Ophold i Kjøbenhavn, dels naar Kongen kom til Odense, hvilket skete hyppigt, eftersom Majestæten altid rejste meget og blandt andet ofte drog til Sønder- og Nørrejylland, ligesom ogsaa Begivenhederne undertiden kaldte ham til Holsten. Han rejste dog i Almindelighed meget hurtigt; kun ved enkelte Lejligheder dvælede han længere i Odense, saaledes som i Efteraaret 1681. Da blev han i Byen flere Dage, eftersom der fandt en fyrstelig Familiesammenkomst Sted. Kongens Søstre, Kurfyrstinderne af Sachsen og Hejdelberg, tilligemed et Par Prinser mødtes her med Kongen, Dronningen og Prins Georg. Kingo prædikede for Majestæterne og deres Følge i St. Hans Kirke, medens de fremmede blev fornøjede med tysk Prædiken paa Slottet [2]). Nogle Aar efter, i Sommeren 1687, kom Prins Georg atter til Odense. Denne Kongens yngre, baade smukke og tapre, men ikke begavede Broder, der i sin Tid af Griffenfeld var opstillet som Kandidat til Polens Trone, var 4 Aar i Forvejen bleven formælet med den engelske Prinsesse Anna, den senere Dronning. Han kom nu fra England. Kingo i Spidsen for Præster og Professorer komplimenterede ham udenfor Byen, og Bircherod har optegnet i sin Dagbog, at Biskoppen talte Dansk med Prinsen, men Engelsk med de medfølgende Lords, et Vidnesbyrd om at han var dette Sprog mægtig [3]).

I September 1690, da Kongen med Dronningen og den 19aarige Kronprins Frederik gjæstede Odense, bragte

---

[1]) Wielandts Saml. 4 Bd.

[2]) Bircherods Dagbog ved Molbech.

[3]) Dagbog for 26 Juni.

Kingo dem en højtidelig Hilsen i en Sang, der blev udført 4stemmig, vistnok af Latinerne, ledsaget af Musik. Her hed det:

Vær velkommen Kristian
til din favre fynske Plan,
store Konning
med din Dronning
og den kjære
Prins og Herre.
O velkommen Kristian!
Hjærterne fryde sig,
Himlen skal yde dig
al den Velsignelse,
som Kongers Konge kan
øse paa salvet Mand;
hver gjør sit Frydeskrig:
Kongen al Lykke ske! [1])

Og i Oktober 1693 bød Kingo Kongen velkommen til Odense, da han kom hjem fra Toget mod Ratzeburg; Hertugen af Lüneburg havde befæstet denne Stad, Kristian d. 5te vilde ikke taale det, og efter et Bombardement tvang han ham til at sløjfe Værkerne ved sine egne Soldater:

Dit Tog er lyksom endt! Du lod kun Sværdet drage
at hæmme Hovmod og med Torden ned at brage
den stolte Fæstning, som var lagt til din Fortræd;
naar Fjenden sluffed den, saa gavst du hannem Fred! [2])

Kongen saa' Toget fra samme Synspunkt og skrev i sin Dagbog, at man maa takke Gud for, at de hovmodige ogsaa kan ydmyges.

Der var imidlertid ogsaa andre Lejligheder, hvor Kingo traadte frem til Kongehusets Forherligelse. Særlig

---

[1]) Wielandts Saml. 4 Bd.
[2]) Smstds.

mærkeligt er et dramatisk Digt af ham, som desværre kun kjendes i Brudstykker. Paa Kongens Fødselsdag 1683 gjorde Gyldenløve en Fest for Kongehuset i sit Palæ paa Kongens Nytorv (Charlottenborg). Ulrik Fr. Gyldenløve var, som bekjendt, Kristian d. 5tes Halvbroder og i mange Aar Statholder i Norge; i Krigen havde han udmærket sig, men følte sig dog mere paa sin Plads som Hofmand og *maître de plaisir*[1]). Festen var prægtig og vakte stor Opsigt; Hovedpunktet i denne var Opførelsen af en Opera-Ballet, hvis Text var forfattet af Kingo. Slige musikalske Balletter vare komne i Gang her ved Hoffet efter fransk Forbillede, navnlig i den sidste Menneskealder, men Texten plejede at være fransk eller tysk. Det synes at have været første Gang, at der benyttedes dansk Text, og dette er et lille Vidnesbyrd blandt mange andre om, at Hoffet under Kristian d. 5te ikke var saa unationalt, som det ofte er bleven udgivet for. At en Biskop skrev Ordene til en slig Forestilling, havde ikke noget stødende ved sig; den alvorlige Puritaner Milton i England havde gjort det samme. I en af Datidens Aviser «Extraordinære Relationer» findes en udførlig Beretning om Festen. I en langagtig Sal var opført et Theater, paa hvilket man saa' et levende Springvand, og om dette sad en Skare Høvdinger af forskjellige Folkeslag, deriblandt Kong Dan, Grundlæggeren af det danske Rige. Dette foregaar oppe i Himlens elysiske Egne, og Dan vender følgende Tale til Jupiter:

Mægtige Herre og Himmelens Ære,
Gudernes Gud og alseende Magt!
Dig kan jo intet uvitterligt være,
alting er under dit Øje og Agt,
hvad som paa Jorden og Havet sig rører
og hvad Afgrunden i Mørket nedfører.

---

[1]) Han var 3 Gange gift, og hans 2den Hustru (1660—1670) var den noksom bekjendte Marie Grubbe. Hans Forhold til Griffenfeld, hvor Venskabet som Sokrates og Alkibiades gik over til Fjendskab, er ogsaa bekjendt.

Disse Paladser, elysiske Enge,
denne din Trones omstjærnede Sol,
disse med Glæder indhegnede Vænge,
pralende af din omglansende Sol,
blive med daglig Berømmelse fyldte
og af mit forrige Danmark forgyldte. —

Dan beder om Tilladelse til at fare ned til Jorden for at se Danmark og Kong Kristian, hvis Ry han har hørt om. Jupiter siger:

Din Begjæring vel kan ske,
at du til dit Planterige
ved min Hjælp maa nederstige,
alting nøje at bese.
I en Skyvogn kan du age,
straalet om med Solens Glans,
Stjærneblus om Natten tage
at ledsage dig til Lands.

Men det kjække Cimberfolk
Skrift og Tale har forandret,
Runer er med Tiden vandret,
thi behøver du en Tolk.
Jeg vil for i Vejen sende
min den vingede Gesandt,
som os Kundskab skal indhænde
og forfare al Ting grant.

Merkur faar altsaa Befaling til at fare ned til Danmark:

Gjør dig færdig, bind din Vinge
baade til din Haand og Fod,
tag dig Mod!
Du skal ned til Danmark svinge
til den kjække Kristian
for Kong Dan!

Det vingede Sendebud kommer da ned til Danmark og erfarer, hvorledes alt staar til dér; han vender tilbage og aflægger Beretning, særlig om Kong Kristian og hans Færd, som har fyldt ham med Forundring. Beretningen lyder glimrende: Kristian er vel den største, som jeg paa Jorden véd; han har givet Landet Love, hans Sværd er rødt af hans Fjenders Blod; ingen siden Kong Dan overgaar ham. Dette behager Jupiter højlig, og han giver nu Kong Dan Tilladelse til at fare ned paa en Sky, som Æolus skal betjene ham med. Dan kommer altsaa til Danmark og hilser paa Kong Kristian:

Mægtigste Fyrste, min Søn og min Glæde,
Kongernes Ære, Regenteres Sir! — —

Lykkelig agter jeg cimbriske Lande,
lykkelig Grunden af mit Regiment,
lykkelig Bælt og kodaniske Strande,
som slig en Helt ud af Himlen er sendt. —

At og mit forrige Danmark maa blive
med dig udødelig, Himlen det give! [1]).

Bortset fra Overdrivelserne, der dengang mere end nogensinde hørte til Hofstilen, men som vel heller ikke regnedes for andet end et nødvendigt Høfligheds-Apparat, kan man ikke nægte, at Versene ere flydende og minde om en senere Tid.

Imidlertid kommer Merkur igjen ned fra Himlen og melder, at Mars snart vil have den Ære at hilse paa Kong Kristian. Først indfinde sig dog alle «Lysts og Fryds Gudinder», «Kjærligheden og Glæden» føre særlig Ordet og erklære, at det er deres højeste Ønske at forøge Kongens Fornøjelse. Efter en Sværd- og Skjolddans af 4 Helte kommer endelig Mars paa en Trone dalende ned fra Himlen under Trompeters og Trommers Lyd. Idet

[1]) Addit. 148. Univbibl. — Rahbek og Nyerup: D. Digtek. 1.

han taler til Kongen, ser man Fama i Luften; hun faar Befaling til at udsprede Kristians Ry til alle Verdens Hjørner, og da det er sket, lader hun en Lavrbærkrans falde ned for Majestætens Fødder. Mars forsvinder, Viktoria viser sig i Stedet for ham, forsikrer Kongen om, at hun vil være ham huld og danser derefter en *entrée*. Sluttelig fremtrine 5 Helte, som dansende holde deres Skjolde saaledes sammen, at de udvise Kongens Vaaben, medens et Kor synger. Under Trommers Lyd forvandles Dekorationen til et landligt Slot, hvormed denne Opera-Ballet havde Ende. Gyldenløve kjendte nok, hvad der kunde fornøje hans kongelige Halvbroder. Herefter blev der spillet en fransk Komedie. Men under hele Forestillingen fornøjedes Godtfolk udenfor paa Kongens Nytorv med et Fyrværkeri [1]. Nogle Aar efter byggedes der, som bekjendt, et Operahus paa Amalienborg, hvor der opførtes en 5 Akts Opera med Ballet, men Texten var tysk, skjønt der dog ogsaa her sloges paa nationale Strenge. Ved den anden Forestilling brændte Theatret med mange Tilskuere.

Kingo har tilkjendegivet sin Sympathi for Gyldenløve ved flere Lejligheder. Trods sine vitterlige store Svagheder var denne Rigets fornemste Undersaat almindelig yndet; der var noget rask og vindende ved ham. Kingo har ved en eller anden Lejlighed 1686 drukket en Skaal for ham med et extemporeret Rim, hvori han siger:

Mens Vinbær-Elven gaar, da vil vi Sejl opvinde
paa Ønskesmakken vor til Gyldenløves Minde.
Lad Misgunst drikke Vand og vatersotig dø,
vi faar hans Skaal udi en lækker Drue-Sø.
Lad Kongen i hans Skjød sit Guld og Gunst nedregne,
af Hjærtet ville vi Lyk-Ønsker for ham tegne [2].

---

[1]) Paulli: Extraordinære Relationer for April 1683. — J. Paludan: Om Dramets Udvikling i Danmark. Hist. Tidsskr. 5 R. 2 Bd. S. 60.
[2]) Rostg. Saml. 152 fol.

I Maj 1685, kort efter Enkedronning Sofie Amalies Død og samtidig med at Leonora Ulfeld blev sat i Frihed, gjorde Kongen en Norgesrejse. Gyldenløve, Konrad Reventlow, Mathias Moth og den fra Kongens Person næsten uadskillelige Overkammerjunker Knuth ledsagede ham; en Flaade paa 11 Skibe førte dem fra Fladstrand til Norge. Hele Rejsen varede lidt over 7 Uger, og rundt om var der festlig Modtagelse og Mønstring. Kongen besaa' Sølvværket i Kongsberg, idet han selv var nede i Gruberne, og da det var i Forfald, blev der fra nu af truffet Anstalter til dets Opkomst. I Trondhjem varede Opholdet i 16 Dage, og det traf sig dér, at der engang blev holdt Taffel i den lyse nordiske Sommernat uden Anvendelse af konstig Belysning; men trods det lange Ophold saa' Kongen ikke den fangne Griffenfeld paa Munkholm. Langs Vestkysten drog Toget i 30—40 Baade med et Par hundrede Rorkarle; paa 27 Steder skiftedes disse, inden man naaede Bergen. Her i Norges største og mærkeligste By var saa Toppunktet af Festlighederne. Denne Rejse gav Digterne Anledning til at røre deres Harper; Henrik Gerner, der i disse Aar var en yderst frugtbar Poet, som i sin «Ilias'» 2den Del havde besunget Kongens «berømmelige Bedrifter» fra 1680 til 1685, i hvilke Landmaalingen og Kjøbenhavns Forbedring spillede en Hovedrolle, besang i dens 3dje Del Kongens Norgesrejse. Det samme gjorde Kingo; men hans Hensigt at skildre hele Rejsen blev dog ikke iværksat, og at den just ikke mægtede at begejstre ham synderlig, viste sig tydeligt nok af hvad han mødte frem med. Han skildrede Kongens Nedstigning i «Sølvbjærget» ved Kongsberg, et Digt, der oftere er bleven fremhævet som et Exempel paa Tidens Svulst, men som trods denne dog har adskilligt, der røber den ægte Digter:

Metallebuged Bjærg, du sølvesvangred Grube,
du helvedsorte Vom, du Mørkheds lange Strube,
du Rigdoms fæle Grav, som Sol og Maane ej
vil lade skinne ind oppaa din Afgrunds Vej!

Hvo var det, som slap ned blandt dine skidne Svende,
det Rumpe-Skjødskinds Folk, der kummerligen tjene
og næst ved Helvede indhakker sig med Magt
for den sølvklumped Erts, som er i Skarnet lagt?

Naturligvis faar denne pompøse Indgang noget parodisk ved sig paa Grund af det spinkle Æmne:

Hvo var det, som saa kjæk og modig turde stige
fra den bestraaled Dag ned i dit mørke Rige,
hvor Natten Hersker er og Kristne-Folk de gaa
som Puslinger omkring udi de mørke Vraa?

Ja, det var Kong Kristian[1]).

Paa en Pokal, som Kongen forærede Gyldenløve i Anledning af Rejsen, var en lang Indskrift af Kingo, hvor denne siger til Klippelandets Pris:

Saa knejser Norge med de himmelhøje Fjælder,
ud af hver Afgrunds-Bug Guld- og Sølvaarer vælder,
Hav, Elve, Skov, Bergfisk og Fugle, Frugt og Fæ,
ja Kjøbmandshandel gror af Gran- og Fyrretræ[2]).

Naar der i disse Linjer blandt andet staar, at Guld vælder ud af Norges Afgrunde, saa er det jo ganske vist poetisk Overdrivelse, men dog ikke en ren Usandhed. Der blev netop paa denne Tid forfærdiget et Bæger af norsk Guld, en «Guld-Velkom», og Kingo besang det

guldmuret Drikkekar, du store Guders Bæger,
som drikker Druens Strøm, der dig paa Bredden leger[3]).

---

[1]) Digtet findes i Høpffners Saml. S. 78 og er kun 2 Sider. Originaltrykket, underskrevet Hafniæ raptim 10de Decbr. 1687, i Rostg. Saml. 152 fol.

[2]) Addit. 148, fol. I sit sidste Leveaar forfattede Kingo Indskrift til en Medalje til Ære for Nordmændene:
Mod, Troskab, Tapperhed og hvad der giver Ære
den hele Verden kan blandt norske Klipper lære.

[3]) Rostg. Saml. 152 fol.

I Aaret 1686, i December Maaned, løb Linjeskibet «Prins Frederik» af Holmens «Bankestok»; dette Orlogsværft var bygget 4 Aar i Forvejen. Kingo sang:

— Klar, høje Himmel op, «Prins Friderik» vil sejle!
Her ligger en, som til hans store Navn vil bejle,
et Skib, et Jomfruskib, der aldrig haver Mand
paa nogen Bølge ført; nu vil det ud fra Land. —[1])

Det følgende Aar trykkede Kingo i Odense «Tanker over Kristian d. 5tes Sundhed efter et Anstød af en Feber», som han havde paadraget sig under en Sejlads i Maj Maaned:

— Den Tid Havhesten digt i Vindens Bidsel bed
og fandt, at Nordens Helt og Herre hannem red,
den Tid han sno'de sig sin Herre hjem at føre
og Kongen ind paa Land i Vande-Vognen kjøre,
da stjal, du Feberskjælm, dig hemmelig i Land
og tændte Kongens Blod med en afmægtig Brand. —

I Aaret 1690 hændtes der en Begivenhed, som vakte ikke liden Opsigt, nemlig Skibbruddet ved Solesand. Lavrits Lindenov var Navnet paa en almindelig bekjendt Hædersmand, som var Amtmand i Bergen. Han havde i sin Tid været Kammerjunker hos Kristian d. 5te og som saadan ofte ledsaget Kongen baade inden- og udenlands, senere havde han i samme Egenskab tjent Kongens Søster Frederikke Amalie af Holsten-Gottorp. Han var dog ingenlunde en Hofmand af sædvanlig Slags, men en særdeles dygtig Mand med store Kundskaber, særlig i mathematisk Retning, «saa han kunde passere for en Professor», og dertil meget praktisk. I Erkjendelse heraf havde Kongen sat ham over Bergenhus Amt, «hvilket er af stor Importance og det fornemste Amt i Norge», men desuden blev han brugt ved mangen en vigtig Lej-

[1]) Original i Rostg.'s Saml. 152 fol.

lighed. Saaledes gjorde han 1685—86 med Orlogsskibet «Havfruen» en Rejse til Nordlandene og Finmarken for at undersøge Forholdene dér; han sejlede om Nordkap til de «moskovitiske» Grænser og tilbage inden Skjærs, overalt holdende Thing med Befolkningen. Hvor afholdt denne Mand var alle Vegne, hvor han kom frem, paa Grund af sit ærlige og jævne Væsen og sin muntre Omgængelse, derom bærer Petter Dass, «Nordlands Poet», dengang Kapellan i Alstahovg, Vidne. Der findes et Rimbrev fra ham til Lindenov, hvori han skjæmter med de mange Pedere, Amtmanden havde gjort Bekjendtskab med i Nordland, og som alle savne ham; heri staar der:

Saa kjært som du erindrer dig
 de mange Peders Navne,
saa meget, ja saa hjærtelig
 dig alle Peder savne:
Per Præst, Per Provst, Per Kapellan,
 Per Foged sammelunde,
Per Skriver og Per Kurtisan,
 Per Kræmmer og Per Bonde,
Per Lensmand og Per Lagrets Mand,
 Per Persens Per deslige,
hver Per, som Munden løfte kan,
 de skal det samme sige [1]).

Alverden hed altsaa Peder oppe i Nordland. Lindenov var gift med Deliana Lützow, hvis Fader Hugo var Ejer af Lundsgaard i Fyn og Amtmand i Antvorskov og Korsør Amter. Denne hans unge Hustru havde ogsaa et godt Lov paa sig; «jeg hørte aldrig et usandfærdigt Ord af hende», siger hendes gamle Sjælesørger. 1689 døde hendes Moder, og Lindenov og Deliana begav sig da ned til Danmark for at se og trøste den nedbøjede 74aarige Fader. Med ham og den øvrige Slægt vare de samlede

[1]) P. Dass' saml. Skrifter 1, S. 322.

i Tiden mellem Pintse og Mikkelsdag 1690 for at fryde sig i Fællig i Danmarks liflige Sommer paa Antvorskov Slot. Saa skulde Hjemrejsen gaa for sig, men Afskeden var tung og bevæget; en Efteraarssejlads til Bergen var alvorlig nok, og Deliana var høj frugtsommelig; de sammledes for sidste Gang ved Herrens Bord og brød da op. En 12aars Søster Ide og en fjærnere Slægtning Vibeke Rostrup ledsagede dem. Ved Helsingør gik de ombord, Sejladsen gik godt indtil op under den norske Kyst ved Jæderen; dér overfaldt en svær Storm dem, og efter en lang forgjæves Kamp for Livet led de fuldstændig Skibbrud paa Klipperne ved Solesand, ikke langt fra Stavanger. Kun et Par af Mandskabet blev reddede, alle de andre omkom; det var d. 10de Oktober. Først en Maaned efter kom Budskabet derom til den gamle Lützow, der paa éngang var berøvet 2 Døtre og Svigersønnen.

Denne sørgelige Begivenhed vakte Medfølelse i vide Kredse, og som man kan tænke sig, manglede det ikke paa Klagesange i hin Tids Manér. Jens St. Sehested udbrød i følgende løjerlige Vers:

O Sola-Solesand, ja sola-sølle Skjæbne,
for hvis Usynlighed en Velfærd lagde sig;
hvo kan, omskjønt man vil, mod Skjæbnen sig bevæbne,[1])
naar fælles Usselhed ej kan bevæbne sig!
Medlidend' Læser stav: Stav-Anger, dobbelt Anger,
thi paa Stavangers Kyst gik dette Vanheld for!

Kingo skrev efter Opfordring et Sørgedigt om Begivenheden, idet han upaatvivlelig fra Lundsgaard var kjendt med den gamle Lützov; «medlidigste Tanker» kalder han Digtet, og det vandt megen Berømmelse[2]). Det begynder pathetisk-højtideligt, men ingenlunde ilde:

---

[1]) Man lægge Mærke til, at denne Linje er forfattet en Menneskalder, førend Holberg i Peder Paars skrev sit bekjendte: — — «den Skjæbne, mod hvilken man omsonst sig stræber at bevæbne».

[2]) Det prises saaledes af Alb. Thura: Idea hist. litt. Dan. S. 351.

Saa drag dit Sørgeflor dog aldrig mer til Side,
ihvo du est, som véd og skjønner Verdens Kvide,
men gru for hvert et Trin, du skal i Verden gaa,
og frygt, en Ufærd kan for dig i Veje staa. —
Saa vidt som Solens Vogn om Firmamentet render
og Maanens Vexlelys sin Fakkelkreds antænder,
saa vidt som Stjærnerne betindre Nattens Ro,
saa vidt, saa langt, saa bredt har ogsaa Vandheld Bo.
Tæl Regnens Draaber og tæl Sneens hvide Skuer,
tæl Perledug i Eng, tæl Gnister over Luer,
tæl Havsens Sand og Løv i Skoven, om du kan,
let skal du tælle da hver Sorg i Verdens Land.

Paradisets gyldne Dage ere forbi; midt i al den Herlighed, der endnu er tilbage, lurer altid Sorgen:

Gak ind i Skoven og det øje-morsom grønne,
hvor alle Træer staar, omkronede og skjønne
af al Majmaaneds Pragt, som Solen har forgyldt
og skyggeskildret, men glem ej din Sorrigs Bylt!
Lad Fløjterne, du kan af Nattergalen høre,
med søde Slag i Slag ej fylde saa dit Øre,
du tænker jo, at og en giftig Orm kan bo
i dette Løvkapel, hvis Braad du ej kan tro.

Kingo gaar dernæst over til at skildre Rejsen:

Fra Hoffet midlertid Hr. Lindenov bekommer
sin Afsked, og nu just med den affældig Sommer,
naar Bonden vælter om sin Jord med Plovens Tand,
da vil han pløje hjem ad Norge gjennem Strand.
Sig Vinden svinger frem en Dag med snare Vinger
og skummer Sundet op med lange Pust og tvinger
den lette Skibehær at vugges op og ned,
endog den ikke var endnu for Alvor vred.

Der følger nu en vidtløftig Beskrivelse af Begyndelsen paa Farten, Skibsfolkenes Idrætter og de forskjellige Sejls

Anvendelse, men da Digteren saa har faaet dem vel til Søs, udbryder han:

Nu skal for Alvor det hen ud ad Søen gjælde,
tag Taare nu for Blæk, min Pen, og lad dig melde
med al den Sorrig an, som mest optænkes maa,
drag alle Sluser op af Søens Grædeaa!

Saa fare de forbi Anholt, men Synet af dette Øland vil minde Læseren om «Peder Paars» og vil bringe ham i Tanke om, hvor lykkeligt det dog var, at dette Digt fremkom, der skjød et Grundskud paa alle den forgangne Tids højtravende Digte, til hvilke ogsaa det nærværende af Kingo maa siges at høre. Hvor priselig denne Holbergs Bedrift var, vil man netop blive levende mindet om ved at høre videre om Skibbruddet ved Solesand:

Der om ved Lindesnæs den vrede Sø dem førte
og frem for Listerland, da Nattens Dronning kjørte
udi sin fulde Vogn, bestjærnet runden om,
som dog Sømanden ej til Efterretning kom. —
Man spurgte Skipperen, hvad Haab han kunde gjøre
ved Dagens Ankomst, da med Suk han lod sig høre:
Gud hjælpe, thi her er en fast fortvivlet Sag
om Redning, og det ser til en bedrøvet Dag!

Saa beskrives det, hvordan Havet rejste sig, hvordan Skibet stødte paa blinde Skjær, hvordan det knustes mer og mer. Med Døden for Øje fører nu Ægteparret følgende pathetiske Samtale:

Lindenov:

«Om du i Frelse var! O, var kun du paa Lande,
og jeg kun ene flød paa de tyranske Vande,
jeg maatte tænke da, min halve Part kun led,
den halve, som er du, var dog i Sikkerhed. —
Saa var jeg ikke død aldeles, thi jeg vidste,
at Havet skulde før sin Salthed ganske miste,
og Klipperne til Muld og Mask forvende sig,
før du, trofaste Sjæl, før du forglemte mig!»

Deliana:

«Min søde Hjærtemand! jeg kvæges ved din Tale,
vi vil med Tro og Taal al denne Angest svale. —
Min Søster, som du ser, sig ogsaa undergiver,
Guds Vilje og i sit Taal bestandig bliver.»
Mer fik hun ikke frem! Thi Ordene de stak
i Halsen, dem hun ind i Hik og Taare drak.

«Skibbruddet ved Solesand» er et godt Exempel paa den højtravende, til Dels unaturlige Poesi, som forøvrigt, trods Holberg, endnu spøgede 80 Aar senere, saaledes som i Nordal Bruns «Zarine», og som Wessels «Kjærlighed uden Strømper» endelig gav Dødsstødet. Men naar en saa djærv Aand som Nordal Brun kunde falde hen i sligt, hvor kan man da undre sig over, at Kingo kunde gjøre det paa en Tid, da sligt netop brød frem fra Udlandet med Nyhedens hele betagende Glans[1]).

«Den sejlende Venus» er Navnet paa et Digt af lignende Art, men i modsat Anledning. Den besynderlige Titel angaar Kronprins Frederiks Brud Louise af Meklenburg-Güstrow, som d. 30te November 1695 blev afhentet i Warnemünde af en Eskadre under Admiral Gjedde. Gehejmeraad Siegfred v. Plessen var Brudeføreren og udførte sit Hværv paa den heldigste Maade, idet Overfarten trods den sene Aarstid var begunstiget af det skjønneste Vejr, saa at Ankomsten til Gyldenlund skete allerede den følgende Dag, og den 5te December holdt Prinsessen sit højtidelige Indtog i Hovedstaden. Kingo synger:

Bind op dit sorte Slør ved Sølv-Dagskjærens Hoved,
du sabelbrune Nat! nok har nu Verden sovet;
frem, Morgenrøde, frem og Purpurtæppet hæng,
mens Solen den staar op fra din safraned Seng!
Spænd for din gyldne Vogn med de beflammed' Heste,
kjør paa vor Horisont og Himlens hvalte Fæste!

---

[1]) Skibbruddet ved Solesand findes i Wielands Saml. 11 Bd. S. 467 ff. — Jens P. Munch: Ligtale over de Skibbrudne 1693.

Planete-Konge, kjør! at Norden frydes maa
og uophørlig Fryd fra Himlens Straaler faa.
To Gange haver du tolv Himmeltegn omrendet,
mens Nordens Riger sig i Sorrig haver vendet;
vi mindes det fuldt vel og krymper os derved,
men dækker dog de Saar og dybe Sinds-Fortræd[1]).
Nu klarer det igjen! Nu vil selv Himlen byde
nyt Held, ny Lykke til vor Horisont at fryde.

Sendefærden beskrives; det er en Venus, der hentes:

En Venus, i hvis Syn sig Engle vilde føje
at dele Himmelglans og Gunst til hvert et Øje —;

hun kaster Sørgefloret (thi hendes Fader var nylig død) og betror sig til den slibrige Væltebølge; Admiralen, der fører den dyre Skat hjem, er vel ikke et Marsvin som det, der tog Arion paa sin Ryg, men det er en ret livagtig Gjedde. Og Digteren udmaler sig den Stund, da det høje Par finder hinanden:

Jeg staar forbavset, naar jeg i mit Sind beskuer
de Himmellænker og de kjærligrene Luer,
der bindes, tændes, naar at Venus gaar paa Land[2]).

Som bekjendt lignede denne Venus ikke sin Navne i Kjærligheds Lykke; tværtimod blev det et højst ulykkeligt Ægteskab, skjønt ikke just ved hendes Skyld. Men den mærkelige Sammenligning mellem Prinsessen og Venus, der jo rigtignok var i den gængse mythologiske Smag, faldt dog allerede Samtiden noget for Brystet, særlig da

[1]) Disse Ord sigte til Dronningen af Sverige, Ulrike Eleonoras, Kong Kristians Søsters, Død 2 Aar tidligere. Hun var som bekjendt lige elsket i begge Lande, og med Rette blev der sagt om hende ved hendes Bortgang: *In umbra sine umbra* (i Skygge uden Skygge), thi hendes Dronningliv blev fordunklet af mørke Skygger, men selv kastede hun ikke Skygge over nogen.

[2]) Wielands Saml. 4 Bd. S. 10.

Digtet var af en Biskop. Kingo selv fandt ikke, at der var noget stødende deri[1]).

Vi vende os nu til en anden Art af Kingos Digte, nemlig saadanne korte, fyndige Vers, som man dengang yndede at smykke Bøger eller Bygninger med; han var i en Aarrække den ypperste officielle Digter, som blev almindelig benyttet ved særlige Lejligheder. Det vilde dog være umuligt at give en Fortegnelse over, hvad der i saa Henseende stammer fra ham, da Navnet ofte ikke er angivet under slige Vers; men man tager næppe Fejl ved at antage, at han er Fader til mangt et navnløst Vers. Til de mest bekjendte høre de i den danske og norske Lovbog over Kristian d. 5tes Billede, Vers, som dengang og længe efter blev beundrede. I den danske Lovbog staar der om Kongen:

Døm hele Verden, at Naturen intet glemte
hos Dydernes Monark, Kong Kristian den femte.

I den norske lader han derimod Kongens Person træde tilbage for Kongens Lov:

Hør, hvor han taler her i Lovens rene Stemme
til Folket længst i Nord om Ret og Skjæl at fremme.
Hvert Fjæld, hver By og Flæk, hvert Skib og Baad i Sø
de prise Kongens Lov og la'r ham aldrig dø[2]).

Disse Linjer ere i Virkeligheden den smukkeste Lovprisning af Kristian d. 5te, thi den ny Lovbog maa med Rette betragtes som det ypperste af, hvad hans Regering

[1]) Kingo skrev 7de Marts 1696 til Biskop Bircherod: «Det Vers til Bilageret fandt, ligesom min Salmebog, mægtig Modstand for sin Titels Skyld, men fik dog Kongen og alle andre *purpuratos* (fornemme) paa sin Side.»

[2]) Digtene findes ogsaa i Wielands Saml. 2 Bd. — I Minerva 1790, Juli S. 57, findes en metrisk Kritik af Fr. Rostgaard over Verset i danske Lov.

har ydet. Ikke blot hos Landets Borgere, men ogsaa hos Udlændinge vandt den fortjent Ry[1].

Ligefrem fortræffelige ere de Indskrifter, Kingo forfattede til Kjøbenhavns Bything. Det var det karakteristiske gamle Raadhus, der blev smykket med disse. Denne Bygning laa, som bekjendt, mellem Gammel- og Nytorv med Façade ud til begge Sider; Indgangen fra Gammeltorv var gjennem et Taarn. Indvendig var der mange forskjellige Sale og Værelser: Borgerskabets store Sal, Hørekammeret, Kæmneriet, de 32 Mænds Kollegium, Komediantsalen, Rustkamret og den egenlige Raadstue, hvor Borgermester og Raad samledes. I Kjælderen var der dels Fængsler, dels Vinkjælder paa lignende Maade som endnu i mange tyske Stæder. Paa et saadant Raadhus passede Indskrifter godt; ligesom det rette Maal og Vægt, der hang udenpaa Bygningen, talte til Almenheden om at gjøre Næsten Ret og Skjæl, saaledes talte disse Indskrifter Alvorsord til alle dem, der havde Part i Retssager.

Til Dommeren stod der:

Sid ned! Betænk dig vel, du som i Dommers Sæde
skal udi Kongens Navn hans Stol i Retten klæde;
her har du Kongens Lov, her har du Myndighed
fra Rettens rene Spir, som ingen Uret véd.
Den Gud, som alting ser med et retfærdigt Øje,
han kan dit Hjærte find' og alle Tanker bøje;
om for en midlet Haand du Retten drejer om,
da tænk, du fældte her din egen Blode-Dom.

Til Vidnerne:

I Vidner, I som skal de mørke Sager klare,
ved Syn og Hørelse skal Sandhed aabenbare,
I vel maa grue, naar at Eden læses op,
og hvert et Hovedhaar maa staa paa eders Top.

---

[1]) Molesworth fandt, at Danmarks Love vare udmærkede og overgik alle dem i den hele Verden, som vare ham bekjendte. De ere billige og korte, nemme at forstaa. Account S. 359.

O, sværger aldrig dog for Venskab, Frygt og Penge,
her staar den Satan, som vil Helveds Lænker hænge
paa hver løgnagtig Sjæl, thi vidner ret og klart,
det gjælder eders Sjæl og Himmeriges Part.

Til Prokuratorerne:

I svorne Lovmænd, I, som skal i Sager tale
og Sandhed, Ret og Skjæl med ægte Farver male,
I som for Sandhed og for Retten fægte vil,
man Ære, Løn og Tak bør eder lægge til.
Men I, som Retten vil med Uret overdække
og Sandheds Kraft med en løgnagtig Tunge svække,
I er ret Helveds Pak og Satans egne Børn,
der burde strikkes op for Krager, Ravn og Ørn.

Her har vi da igjen den ægte, gamle Kingo[1]). Og i denne Forbindelse føres vi til de bekjendte Vægtervers, noksom bekjendte for den ældre Slægt, der glædede sig over disse trohjærtige, kristelige Vers. Hvad Forfatteren til dem angaar, da staar man ganske vist noget famlende, eftersom han ikke udtrykkelig er angivet, men der er dog al Sandsynlighed for, at det er Kingo. Først i Aaret 1683 blev der indrettet et fast Korps af Gadevægtere i Kjøbenhavn; tidligere havde man — fra Frederik d. 2dens Tid af — kun patrouillerende Borgervagt. Paa samme Tid, som Vægterkorpset (der bestod af omtr. 68 Mand) blev oprettet, dukke Vægterversene frem, og det er allerede derved i og for sig sandsynligt, at de ere af Datidens ypperste Digter Kingo og ikke skrive sig fra en tidligere Tid, saasom fra Arrebo. Men ogsaa selve Versene vise bestemt hen paa Kingo. Thi vel er det rigtigt nok, hvad man har bemærket, at disse i deres enfoldige Simpelhed ere vidt forskjellige fra de stive, pragtfulde Kingoske Digte, men disse betegne kun den ene Side af hans poetiske

[1]) Foruden disse var der ogsaa et om Loven og et om Sagvolderen. Wielands Saml. 4, S. 57.

Frembringelser. Der er en ganske anden Side hos den store Digter, og den gaar netop i Retning af det simple og hjærtelige, saaledes som det ofte fremtræder i Sjungekorene og i mange af hans egenlige Salmer. Man vil saaledes let faa Øje paa, at disse sidste stundom have et Slutningsvers, der udmærker sig ved sin enfoldige, ophøjede Jævnhed. Det var netop en af de skjønneste Egenskaber hos hans Digtergenius, at den formaaede at yde en Rigdom i faa, simple Ord; ja medens han selv og hans Samtid vistnok mente, at han var størst i det pragtfulde og malende, saa bestod hans virkelige Storhed netop mest i det simple, hjærtelige. Man kan tænke paa Slutningsverset af «Jesus som Barn i Templet»:

O Jesu, gid du vilde
mit Hjærte danne saa,
det baade aarl' og silde
dit Tempel være maa.
Du selv min Hjærne vende
fra Verdens kloge Flok,
og lær mig dig at kjende,
saa har jeg Visdom nok.

Af samme Beskaffenhed ere Vægterversene, saasom til Kl. 1:

Hjælp os, o Jesu kjære,
vort Kors i Verden her
taalmodelig at bære,
der er ej Hjælper fler.
Vor Klok' er slagen ét;
ræk os din Haand,
o Frelsermand,
saa vorder Byrden let.

Til Kl. 2 lød det:

Dig, milde Jesu lille,
som mig til Salighed
i Mørket fødes vilde,
ske Pris i Evighed.

Du værdig Helligaand,
oplyse mig
evindelig,
at jeg dig skue kan!

Dette Vers er ganske Kingosk, Betegnelsen af Jesus som «lille» møder man netop hos ham. Andre Udtryk i Versene, saasom at Natten «vælder ud», «Engleskare» og endelig Bogstavrim som «Hus og Hjem» ere ogsaa særlig gængse hos Kingo. Da Vægterne kun gik fra 9—4 ere de Vers, som findes til andre Klokkeslet, senere Tildigtninger[1]). Det sidste Vers (til Kl. 4) lød saaledes:

Dig, evig Gud, ske Ære
i høje Himmelkor,
som Vægter vilde være
for os, paa Jorden bor!
Det ringer nu af Vagt;
for Natten god,
fald Gud til Fod,
tag Tiden vel i Agt!

Hvem vilde ikke ogsaa her mindes om Kingo ved Udtryk som «Himmelkor» og at «falde Gud til Fod». Traditionen har derfor sikkert Ret, naar den ned gjennem Tiden har tillagt ham Æren for disse skjønne Vers eller Hjærtesuk, der have mindet og trøstet Slægt efter Slægt i 180 Aar, og som der havde været al Grund til at bevare som et godt Arvegods fra Fædrene[2]).

Af Indskrifter i Kirker er der adskillige af Kingo. Da Spiret paa St. Knuds Kirke 1694 blev fornyet, blev

[1]) H. Himmerich (1681—1735), Politimester i Kjøbenhavn, har skrevet Versene til Kl. 8 og 5.

[2]) V. Fausbøll: Vægterversene 1862. Forf. hævder her Kingo som Fader til dem og begrunder det vel. — Se forøvrigt: H. Rørdam: Arrebos Levned og Skrifter 1857.

der i «Knappen» nedlagt et Vers, der først omhandler, hvem der da var Medlemmer af Kongehuset. (Sofie Hedvig, Kristian d. 5tes Datter, omtales som «vel værd at sidde paa en kongelig Trone», med Hentydning til de indledte Underhandlinger om Formæling med den vordende tyske Kejser Josef d. 1ste; men de strandede som bekjendt paa hendes faste Vilje at blive ved den lutherske Bekjendelse). Han lader Spiret sige:

I stolte Vinde, som mig true vil og støde,
I fæle Tordenskrald, som mig med Ild tør høde,
Guds eget Øje skal nok vise eder af,
saa jeg opknejsende skal holde mig saa brav,
at medens Herrens Røst i Kirken op skal stemme,
jeg Kongens Navn udi min Kobber-Bug skal gjemme [1]).

Over Blokken i Kristianshavns nye Kirke (Frelsers) sattes følgende Vers af Kingo:

Bi, kristen Sjæl, mens her din Bøn og Mønt du yder,
rør Hjærtet, saa det ud som Godheds Kilde flyder
til dette Herrens Hus, vær gavmild, rund og from,
Guds Naade lønner dig, trods Aflads Brev fra Rom [2]).

Der findes mange Ligvers af Kingo fra Odensetiden, men det lønner ikke Umagen at fordybe sig i disses Enkeltheder, da Grundtonen er den samme. Ret karakteristisk er et over Fru Magdalena Margrete Huusmand, Hr. Andreas Günthers [3]), hvori han udmaler de Sygdomme, der true Menneskene:

---

[1]) Findes i Miscell. coll. 355 fol. kgl. Bibl.

[2]) Additam. 167, fol. — Rostg. Saml. 152 fol., hvor der i Stedet for «dette Herrens Hus» staar «Herrens Bygningsværk». Aarstallet staar her som 1684; i førstnævnte Sted som 1702. Maaske er Forandringen sket, efter at Kirken blev taget i Brug.

[3]) Han var Direktør for Øresunds Told.

Jeg intet røre vil, hvor mange Sygdoms Plager
det usle Menneske til Gravens Kule jager,
som naar en hidset Hjort i en Morads er fast
og mange Hunde er strikløse paa ham kast'.
En i hans Strube ham med bidske Tænder falder,
en anden giver Hals og efter flere kalder,
én hænger hannem i hans blodig Øre-Læp,
én bider ham i Ben, om end han faar et Skræp.
En springer ham paa Ryg med skarpen Tand at rive,
en anden slider, saa hans Indvold gaar af Live;
saa holder de ham fast med Glam og Bid og Tvang,
til Skytten giver ham det sidste Dødens Fang.[1])

Vers under Portræter ere temmelig hyppige. Om Henrik Bjelke, Viceadmiral, † 1683, der særlig havde udmærket sig i Krigen mod Karl Gustav, skrev Kingo bl. a.:

Brus Store Bælt,
i Skum indvælt
det ædle Navn, han arved,
om han ej stod,
naar Fjendens Blod
din Flydemark omfarved!

Under Præsten (senere Bisp) Henrik Gerners Billede satte Kingo:

Saa ser den Herrens Mand, vor Gerner, ud af Øje,
sin Konges hulde Mand, som Fjender ej kan bøje,
hvis lærde Mund og Pen Guds Visdom fører frem,
hvis verdslig Klogskab og hvis Skjaldrekonst har Klem[2]).

---

[1]) Rostg. Saml. 152 fol.

[2]) Rostgaards Saml. 152 fol. Ligvers og Portrætvers findes i denne Saml., samt i Addit. 148 Univbibl. og Høpffners, Luxdorphs Saml. og fl. Steder, saaledes over: Fru Elisabet Høg (baade under hendes Portræt og i den trykte Ligtale af P. F. Sigfridsen); Fru Mette Sofie Krabbe, Etatsr. Monraths; Søster Worm, sal. E. Torms; Generallieut.

Ogsaa smaa Skjæmtedigte har man af Kingo; adskillige af dem ere Impromtuer. Disse sidste satte man dengang stor Pris paa; det er bekjendt, at de saa kaldte Leverrim da vare i høj Mode, og at man ofte i Selskabslivet øvede sit Vid paa denne Slags Digtning, som jo var en Art Improvisation. I Aaret 1689 udkom der en Bog med 150 artige Rim om Leverne, «hvorledes man med stor Lyst og Kortvil, baade gejstlig og verdslig, om Lever artig kan rime udi adskillige ærlige Kollatser, Samkvem og Gjæstebud». Et af de bedste lyder saaledes:

Lever, du est ikke af en Gris,
om Daaren tavde, blev han regnet vis.
En Fugl man kjender paa sin Sang,
en Potte og Klokke paa Lyd og Klang,
et Asen ved Øren lange og lede,
en Gjæk paa Fagter, Ord og Vrede [1]).

Til sligt Rimeri har Kingo sikkert ofte været med, men man har dog ingen Leverrim opbevarede, som han bestemt vides at være Forfatter til. Der er derimod andre Improvisationer af ham, som slutte sig nær til denne Slags, saaledes om Snuf (ɔ: Snus)-Tobak:

Min Ven, spørg mig ej ad,
hvortil den Hakkemad
og Lugtestøv mon due.
Den er af vise Mænd
for Hjærnen dygtig kjendt,
thi ofte har de Snue [2]).

Hans Løvenhjælm; Elisabet Scheffer, Politimester Cl. Raschs Hustru; Justitsr. Edv. Kruse; hans Hustru Katrina Hemmer; Gertrud Iserberg, Oberst Arnolds; Biskop Bagger; Fru Sofie Amalie Gedde til Hinnema; Kristian Gyldenløve † 1703, o. fl.

[1]) Nyerup: Alm. Morskabslæsning S. 288.

[2]) Wiel. Saml. 3, S. 219. Det angives som improviseret Svar paa en vis Herres Spørgsmaal, hvortil Snustobak duede. En Variation af sidste Linje lyder: «Thi de har ogsaa Snue.»

Man maa ikke stille for store Fordringer til saadanne Rim; Datiden fandt dem gode nok til at opbevares. Bedre er den Oversættelse, Kingo i Kongens Forgemak efter Opfordring af en fornem Herre paa staaende Fod skal have lavet af det tyske Rim:

Glückselig ist,
der das vergisst,
was nicht zu ändern ist,

Lyksalig er den Mand,
der glemmer med Forstand,
hvad han ej ændre kan[1]).

En anden Gang, Kingo var paa Slottet, forfattede han et kjønt lille Rimdigt over Dværgen Grev Hans. Der var ved Hoffet et Dværgepar, som stod i megen Gunst hos Kongen, den nævnte Hans og Elselil; man finder, at de ved Julefesterne fik rigelige Gaver, saasom Sølvbægere o. lign. «Grev» Hans boede øverst oppe i det store Trappetaarn, hvor han havde et hyggeligt Værelse med prægtig Udsigt over Kjøbenhavn[2]), og han lader til at have været et flinkt lille Menneske. Kingo digtede om ham:

En liden Rosmarin er meget mer i Ære
end mangt et Piletræ, der højt og rank mon være,
et lidet Værk af Guld man i sin Lomme har,
men et, som er af Jærn, man ej i Haanden ta'r.
En liden Diamant den bærer man paa Fingre,
men store Slibesten de maa i Gaarden slingre,
den liden David slog den store Goliat,
hos bitte Folk har Gud tit gjemt en mægtig Skat.
Sig derfor, lille Mand, om nogen vilde skjæmte,
fordi Naturen dig en Kæmpevæxt forglemte?

---

[1]) Mads Farstrups Dagbog S. 215. Ville Høyberg: Kbhvnske Samlinger 2, S. 51.

[2]) Mejborg: Billeder af Livet ved Kristian d. 5tes Hof. S. 36.

Hos jer det er alt godt, som Gud har skabt og gjort,
det ikke er alt godt, som er saa langt og stort[1]).

Et andet ganske vakkert Digt af skjæmtende Art har Kingo ydet i Mortensgaas' Testamente. Dengang spillede Mortensaften en stor Rolle baade i Hytte og Borg; Molesworth fortæller, at hver Familie i Danmark holdt den som en Glædesfest, og at man da nød en stegt Gaas. Kingo skildrer, hvorledes Gaasen slagtes, og skriver om den Anvendelse, de forskjellige Bestanddele af den fik, følgende:

Vor Moder hendes Dun fik til en Sengedyne,
som ret udpillet blev af Marthe Hakkenyne*),
og hendes Sladdernæb fik Maren Fyg om By,
som vismer rundt omkring til Folk at sammensy.
Sit Hoved havde hun vor Grete vel foræret,
men dog en Part deraf vor Alhed blev beskjæret,
og Gaaseskrænnen den vor Hedvig monne faa,
som hun kan bruge til at vinde Traade paa.
Jens Dalby hendes Bryst fik til en Almanakke,
han slikked det saa rent og fik det nok til Takke;
vor jyske Tærsker tog til hendes Rumpe fat
og pilled Svedsken ud, som sad i hendes Gat.
Vor gamle Else fik de røde Gaasesokke
at læge Tæerne for Frost paa Kirsti Kokke,
Stupigen Truelil den Fjereving afrev,
Jens Skriver Pennefjer, som Testamentet skrev.[2])

Epigrammer vare dengang i højeste Mode, efterat den schlesiske Digter Fr. v. Logau († 1655) var gaaet i

---

[1]) Wiel.s Saml. 3, S. 229.

*) Gammel, rokkende Kjærling.

[2]) Addit. 167 fol. — I et Digt om Mortensgaas, trykt 1722, findes bl. a. følgende Variant:

Og Gaaseskrænnen fik en liden Skoledreng,
som dermed vores Børn kan dyss' i Søvn og Seng.

Spidsen med sine «Sinngedichte», en Samling af mere end 3000 kortfattede Vers. Egenlig var Meningen med dem, at de skulde indeholde en sammentrængt Satire. Flere af de oven anførte kunne saa temmelig henføres til denne Art; mere tydeligt hører det følgende om Holmer (ɔ: Stapelholm) Skanse, som Hertugen af Gottorp paany havde anlagt, men som Frederik d. 4de atter lod demolere Aar 1700, til Epigram-Arten:

Hør, Holmer Skanse, hør, hvi turde du dig rejse
op paa forbuden Jord og mod Monarken knejse,
fald i din Støv igjen, síg dine Søstre saa,
det ligeledes vil med deres Hovmod gaa.[1])

Over den Sten, som voldte den lærde Ole Borchs Død (1696), skrev Kingo:

Her er den Morder-Sten, som stak med Dødens Fork
og tog til Graven vor udødelige Borch.
Den lærde Verden fik herved et Hjærtens Men;
gak, Læser, gak og græd, om ej du selv er Sten![2])

I Forbindelse hermed kan anføres et Brudstykke af et utrykt lille Skjæmtedigt fra Kingo til Titus Bulck, hvis Hustru Anna havde været paa et Besøg i Fyn, som formodenlig var trukket noget længere ud end først bestemt:

Nej, nej, Hr. Bullick, nej, lad Panden sig ej rynke
und bliv *doch nicht so* vred, I tør ej ved at klynke
for eders Kjæreste, hun var saa vennekjær
og hilsed os kun med en stakket Fynbofærd. —
Hvad ellers eders Viv sit Levned anbelanger,
da var det skikkeligt, jeg selv i Borgen ganger,
hun faar sit ærlig Pas; om det derpaa skal ud,
da skal hun faa det af min gode Nabostud.

---

[1]) Wiel. Saml. 3, S. 212.

[2]) Luxdorphs Saml. I denne Saml. findes en Mængde Epigrammer, hvis Forf. ikke er navngivet, men som dog ikke ere af Kingo.

So seid tilfreds, *mein Herr*, og kommer snart at blive
en ærlig Fynbo med. Og vil I overgive
den kjøbenhavnske Vin for Mælken udi Fyn,
I blir en gammel Mand ved blotte Mælk og Gryn.[1])

At indflætte tyske Ord i Vers var ikke ualmindeligt; den gode Dorte Engelbretsdatter i Bergen udmærkede sig særlig i denne Retning, der peger hen paa, at det samme var almindeligt i daglig Tale.

Der udgik altsaa, som vi have set, mangt et Lejlighedsdigt fra Kingo, og han vedblev dermed til sine sidste Dage, naar der var særlig Anledning dertil. Saaledes finde vi rimede Nytaarshilsener til Stormanden Grev Konrad Reventlow, som vise, at Kingo har betragtet ham som en af sine Velyndere, hvad han ogsaa var. Reventlow, som var 10 Aar yngre end Kingo, og som i den skaanske Krig havde udmærket sig, var i Kristian. d. 5tes senere Aar at betragte som Landets første Minister. Han havde Godser baade i Sønder- og Nørrejylland, var Elefantridder og personlig meget yndet af Kongen, til hvis stadige Omgivelser han hørte; uden stor Begavelse var han en praktisk dygtig Mand, flittig og velvillig, men tillige en rigtig Verdensmand af hin Tids Snit, forfængelig og løs i Sæder. Under den følgende Konge blev han endelig Storkansler, og et Par Aar efter hans Død 1708 indgik Frederik d. 4de den noksom bekjendte Forbindelse med hans Datter Anna Sofie. Kingos Nytaarshilsener til ham have ganske det sædvanlige Snit af Tidens Bedemandsstil; saaledes begynder den fra 1699:

Kom, dejlig Nytaars Sol, din Himmelgang at fare;[2])

og den fra 1703 har følgende Linjer:

---

[1]) Rostgaards Saml. 152 fol.

[2]) Man kommer ved slige Udgydelser til at tænke paa Skolemesteren i Holbergs »Julestue« med hans Lykønskning:

Bort Uhelds fæle Sky, bort sortevinget Taage,
bryd, Morgenrøde, frem, blink Sol, bliv ved at vaage o. s. v.

thi det er den samme højtravende Pegasus, der er parodieret her.

Jeg bær min Røgelse til Himmelen ved Bønner
og dybt paa velgjort med et taksomt Hjærte skjønner!
Lev, Reventlow, og lev til Evigheden vel,
og bliv det, som du er, en Mur for Ret og Skjæl!

Disse Nytaarsvers ere i Brevform; udenpaa staar Adressen paa Fransk, som det sømmede sig til en saadan stor Herre.[1])

Da Kristian d. 5te var død d. 25de Avgust 1699, og Frederik d. 4de besteg Tronen, hilste Kingo den ny Konge i et Digt, udgivet i stort Pragttryk, hvori forekommer følgende om den hensovede Monark:

Den kroned Pelikan han aabned kun sit Hjærte
mod Himmelen og fik alt hvad hans Sjæl begjærte,
men hans Kronarving stod i Liv, der Hjærtet brast.[2])

Og han gjør følgende Ønske for den ny Konges Regering med Hentydning til Vanskelighederne med den gottorpske Hertug:

Lad alle Fjenders Raad og List og Magt forsvinde,
lad al Subtilighed, som kloge Hjærner spinde
mod Kongens fredelig Natur, Vanlykke faa,
at de som Spindelvæv nedstøves og forgaa.

Endnu paa Nytaarsdagen i sit sidste Leveaar 1703 udgav Kingo et Lykønske til Kongen.[3])

---

[1]) *A son Excellence Monseigneur le comte de Reventlou, chevalier du très illustre ordre d'Elephant et grand Chancellier du Roy de Dannemark, très humble, Copenhague.* — Rostg. Saml. 152 fol.

[2]) Rostg. Saml. 152 fol. I Begyndelsen af samme Aar var Knuth død pludselig efter endnu Aftenen før at have spillet med Kongen. Over ham sang Stiftsprovst Jørgen Karstens i Odense:

Paa Kongens Port naar Supplikant i Nøden banke vilde,
Knuth Naade hos sin Herre fandt for hver, som lidte ilde;
selv Himlens Dør han banked paa, der Døden Hjærtet klemte,
Gud lod ham Avdiens strax faa og Sjælen hos sig gjemte.

[3]) Smstds.

Vi ende denne Oversigt over Kingos Lejlighedsdigtning i Odense med den Bemærkning, at paa given Foranledning har han ogsaa skrevet et eller andet latinsk Digt som f. Ex. over Niels Juel og til Præsten Frederik Brandt i Nykjøbing paa Falster, der oversatte hans Sjungekor paa Tysk. Men som dansk Lejlighedsdigter var Kingo højt skattet af sin Samtid, og trods den lange Afstand fra os i Tid og Smag er det unægteligt, at adskillige af disse hans Frembringelser endnu kunne læses med Interesse, om end andre vække vor berettigede Kritik baade fra Indholdets og Formens Side.

XV.

Salmebogen.

Ved et kongeligt Brev af 27de Marts 1683 var det hædrende Hværv bleven overdraget Kingo at samle og udgive en ny Salmebog for den dansk-norske Kirke.[1] Som Grund hertil stod der i Brevet, at der i de gængse Salmebøger «findes ej alene stor Mangel for Sange over Søndagenes Evangelia og Epistler, men ogsaa stor Urigtighed udi adskillige Sange, som derudi ere indførte, en Del (ɔ: dels) formedelst ulærde Bogførere, der allehaande udygtige og ubekvemme Sange sammensanker og under adskillige Salmebøgers Form og Titler af egen Myndighed udi Mængde lader trykke og bortsælge, en Del og fordi at saadanne Salmebøger ej af *Theologis* ere gjennemsete og rettede.» Derfor skulde Kingo sammenskrive og indrette snarest muligt «en ret Salmebog» af de vante bedste Kirkesange og forbedre den med en Del af sine egne. Men ved dette Arbejde maatte han iagttage, at de Salmer, der henhørte til den sædvanlige Søndagsmesse før Prædiken, skulde blive uforandrede, undtagen forsaavidt det var nødvendigt at rette et Ord hist og her, og særlig maatte intet rokkes i Meningen af de Salmer, som vare af Luther

---

[1]) Kilder til dette Afsnit ere: C. J. Brandt og L. Helveg: Den danske Salmedigtning. — Dansk Kirketid. 1846; Bidrag til den Kingoske Salmebogs Historie ved C. J. Brandt, hvori indeholdes Breve fra Kingo (1696-97) efter Blochs Samling. — C. J. Brandt: Vore danske Kirke-Salmebøger. — A. G. Rudelbach: Om Salmelitteraturen 1856. — Heiberg: Th. Kingo S. 169 ff. — Endvidere «Vinterparten», den forordnede Salmebog, Graduαlen. — Til Smlgng: C. Rosenberg: Nordboernes Aandsliv 3, S. 542 ff.

selv. Endvidere skulde Salmebogen ordnes efter Kirkeaaret, saa at hver Søndag fik sine Sange baade af de gamle hidtil brugte og af nye over Evangelier og Epistler af Kingo; men disse sidste skulde være uden Vidtløftighed og skulde kunne synges efter de bedste gængse Kirkemelodier for lettere at tilegnes af den menige Mand. Som Vederlag for sit Arbejde skulde Kingo og hans Arvinger have Eneret i 15 Aar fra Brevets Dato til at udgive Salmebogen, og hver Kirke og Skole i Rigerne skulde forpligtes til at anskaffe et Exemplar; dog maatte Prisen være billig og passende. Hvis nogen gjorde Indgreb i denne hans Eneret, skulde han bøde 1000 Rdlr. for hvert Exemplar af Eftertryk, hvoraf Halvdelen skulde tilflyde Angiveren, Halvdelen Odense Hospital. Men førend Salmebogen udkom til offenlig Brug, maatte den gjennemses og samtykkes.

Der var unægtelig Trang til en ny Salmebog, thi der var stor Forvirring paa dette Omraade, og Kristian d. 5tes Regering, der saa kraftigt søgte at ordne og gjøre ensartet, maatte ganske naturligt have Opmærksomheden henvendt paa denne Sag. Den gængse Kirkesalmebog var over 100 Aar gammel. Det var Sognepræsten ved Kjøbenhavns Frue Kirke Hans Thomissen, der i Aaret 1569 havde udgivet den, og det var for sin Tid en meget god Bog. Den indeholdt 269 Salmer, hvoraf 40 af Davids, adskillige af latinsk, Hovedmassen af tysk Oprindelse, men der var ogsaa en stor Del originale danske, baade ældre fra den katholske Tid og nyere. Over mange af disse Salmer var der en frisk Duft fra Reformations-Aarhundredets bevægede Tid, noget umiddelbart og hjærteligt. Formen var gjærne ubehjælpelig og kluntet, men det havde man dengang ikke Øje for; Indholdet var sundt og ægte luthersk, og disse Salmer bleve sungne med Liv og Lyst, ja med brændende Andagt.

Hans Thomissens Salmebog vedblev at være den til Kirkebrug forordnede lige til det Tidspunkt, vi omhandle, men i Løbet af det 17de Aarhundrede undergik den en

ejendommelig Behandling, som kom af, at dens Udgivelse var i den private Industris Hænder. Det var navnlig de kjøbenhavnske Boghandlere Moltken, Cassuben, Geertsen og Dan. Paulli, som i en lang Aarrække, især fra 1640, den ene efter den anden, udgav nye «fuldkomne Salmebøger», der foruden den forordnede indeholdt en Mængde andre Salmer, for største Delen Oversættelser fra Tysk, men ogsaa nyere danske. Hele Landet oversvømmedes med disse Salmebøger, medens selve den forordnede tilsidst ikke kunde faas til Kjøbs og de gamle Exemplarer efterhaanden gik til Grunde. Da der paa denne Maade var forskjellige Salmebøger i Brug, og hver Kirkegænger, saa at sige, kunde møde med sin, da desuden Udgaverne ofte vare meget skjødesløse, saa var der et ikke lidet Vilderede paa dette Omraade, og der kunde nok trænges til en ny forordnet Salmebog. At lade Thomissens gamle optrykke paany, kunde ikke mere tilfredsstille Folket, der kjendte og yndede mange senere tilkomne Salmer af Mænd som Sthen, Arrebo og andre, Kingo endelig ikke at forglemme.

Det Hværv, der nu var lagt i Kingos Haand ved det kgl. Brev, kunde ikke andet end fylde ham med Glæde; det var en smuk Maade at yde ham Anerkjendelse som Tidens ypperste Salmist. Han skred altsaa til Arbejdet, men da det var saa omfattende, maatte det nødvendig tage en rum Tid; havde han end rimeligvis nogle Salmer liggende færdige, som ikke havde faaet Plads i hans Sjungekor, saa skulde dog den langt overvejende Del digtes fra ny af. Og Kingo havde altfor megen Ærbødighed for sin Konst og Ømhed for sin Ære til at yde Hastværks Arbejde. Alligevel blev det dog en paafaldende lang Tid, der gik hen, inden den første Del af Salmeværket udkom, nemlig 6 Aar. Forklaringen hertil maa ligge i hans mangfoldige Embedsforretninger, foruden at Trykningen ogsaa har taget lang Tid. Hvad denne sidste angaar, da har den særlig Interesse derved, at den fandt Sted i Bispegaarden og altsaa under hans egne Øjne. Allerede førend Sjunge-

korets 2den Part udkom, havde han i Sinde at indrette et Trykkeri i sit Hus, ja endog at faa en Papirmølle i Gang (i Ejbỹ nær ved Odense), et Vidnesbyrd om den driftige Foretagelsesaand, der altid var hans Særkjende.[1]) I Begyndelsen af 1682 erhvervede han sig kgl. Bevilling til et Bogtrykkeri for sine egne og andres Skrifter paa lignende Vilkaar som Universitetets, saaledes at den Bogtrykker og Bogbinder, han antog, skulde høre under gejstlig Ret og nyde lige Frihed med gejstlige i Henseende til Byens Tynge.[2]) Kingo fik Typerne fra Lybæk, og han antog Jørgen Schrøder til Bogtrykker, en Mand, som før havde været i lignende Stilling hos Biskop Vinstrup' i Lund. Trykkeriet blev indrettet i Bispegaarden, men den første Bog, som vides at være udgaaet derfra, udkom dog først 1686; siden blev der trykt ikke lidet, baade af hans eget og andres, deriblandt Vitus Berings Pragtværk.[3]) Det var en hel Begivenhed, at Odense saaledes fik et Bogtrykkeri, thi det var næsten enestaaende for en Provinsby; kun Sorø og Helsingør kunde rose sig af slige Vidnesbyrd om en fremskridende Kultur. Upaatvivlelig var Kingo selv ligefrem Ejer af Trykkeriet. Det bestod hans Tid ud, men nævnes sidste Gang 1706, og da der i henved 30 Aar derefter intet findes trykt i Odense, maa det sagtens være ophørt omtrent ved dette Tidspunkt.[4])

1689 udkom den første Halvdel af Kirkesalmebogen, «Vinterparten», der omfattede Tiden fra Advent til Paaske, denne medregnet. Titelen lød saaledes: «Danmarks og Norges Kirkers forordnede Salmebog: Efter sær kgl. Befaling af sal. Dr. Morten Luthers, saa og andre gudfrygtige lærde Mænds Sange og gamle Kirkesalmer sammendraget og med en stor Del til Højtiderne, Søndagene og Fasten igjennem forbedret af Thomas Kingo *D.*,

[1]) Bircherods Dagbog for 12 Jan. 1680.

[2]) Reskr. 28 Jan. 1682.

[3]) Se S. 133, Anm.

[4]) Engelstoft: Odense Bys Historie S. 327 f. Formodenlig har Kingos Enke solgt Trykkeriet, da hun maatte forlade Bispegaarden.

Biskop udi Fyn»[1]). Bogen indledes med en Tilskrift til Kongen, dateret dennes Fødselsdag d. 15de April 1689, i hvilken Kingo gaar ud fra det kongelige Valgsprog: Gudsfrygt og Retfærdighed; det er de to Piller, hvorpaa et Rige kan grundfæstes, og det har Kristian d. 5te ogsaa søgt at gjøre[2]). Retfærdigheden har han hævdet ved at give den danske og norske Lov og andre gode Forordninger, Gudsfrygten ved en ny Bibeloversættelse[3]), Kirke-Ritualet, Alterbogen og endelig ved at befale en ny Salmebog. Ligervis som David ej alene tog Spir i Haand og regerede, men og Harpe i Haand og lovede Gud, eller som Josafat anfaldt sine Fjender ej saa meget med Sværd som med sin og Folkets Lovsang, eller som Konstantin d. store holdt det for en Ære for sig at være Forsanger i Menigheden, saaledes er Kong Kristian gaaet i Spidsen for sit Folk med at bringe Gud Lovsange. Han har deri efterfulgt sin Oldefader Kristian d. 3dje, som, da han indførte den rene evangeliske Lærdom, tillige «døvede og dumgjorde alle papistiske Blabrer med deres gregorianske og latinske Sange, hvormed Kirkerne før hans Tid vare opfyldte» og beskikkede dansk Messe med Kirkesalmer, «som høje og lave, Høvdinger og Hyrder af vore egne Landsmænd kunde forstaa og ej som Papegøjen prale med et Sprog, som de ej forstod». — «Men som den poetiske Konst ej paa de Tider udi disse og andre Rigers Modersprog var kommen til den Art og Øvelse som nu, lod de gode salige Mænd (ↄ: Forfatterne af Salmer) deres Rim løbe paa fri Haand, mere agtende Slutningen end den visse Maal og jævnløbende Samling udi Verset og Rimslutningen. Det var saa de Dages Manér og klingede da

---

[1]) Der fandt senere Omtryk Sted af adskillige Blade, og Titelen forandredes til: En ny Kirkesalmebog efter kgl. Maj.s allern. Befalning og Kirkeritual sammendraget af sal. Dr. M. Luthers o. s. v.

[2]) Molesworth siger: «Hans Devise er *Pietate et Justitia*. Og hans Undersaatter tro virkelig, at han har ingen anden Tilbøjelighed end at haandhæve disse to Ting.» S. 252.

[3]) Den var jo paatænkt, men blev ikke til noget.

meget vel, og det bør at være langt fra enhver af os, at vi skulde ville mene eller tale andet end vel» derom. Ingen er jo heller saa fuldkommen, at han ikke kan vente at finde sin Mester efter sig, «thi Gud giver ikke ét Slags Folk, meget mindre én eller faa Mænd paa én Tid og i én Alder at kunne begribe alting, men én Dag skal kundgjøre den anden Vidskab». Da der imidlertid er mange Fejl i Oversættelserne og Mangler i Udgivelsen foruden et for ringe Forraad af Salmer passende til Søndagene, har Kongen nu draget Omsorg for at faa det forbedret. Og med Ønsket om, at hs. Maj. maa fremdeles blive en Fosterfader for Kirken og efter at have sat sin Haand paa alle sine Fjenders Baghals maa faa Ærens uvisnelige Krone, slutter Kingo denne Tilskrift.

Bogen blev tilsendt Kongen, men først under 25de Jan. 1690 udkom Forordning om den, hvorved den godkjendtes og befaledes indført som Kirkesalmebog. Forordningen lød paa, at da Kingo «til vor store Fornøjelse» har forfærdiget den første Part af en Salmebog, «som vi allern. ville at skal (sic) bruges i Kirkerne udi vore Riger», saa tildeles ham følgende Privilegier: Hver Sognekirke i Danmark (Norge nævnes ikke) skal kjøbe et Explr. for 6 Mark Danske indbunden og 5 Mark uindbunden. Betalingen skal ske til 11te Juni Termin, og Salmebogen indføres til Brug i Kirkerne fra 1ste Søndag i Advent dette Aar 1690. Eneret til Udgivelsen har Kingo i 20 Aar fra denne Forordnings Dato, og ingen Bogfører maa forhandle den, uden hvem han selv overdrager det. Dette tilpligtes Øvrigheden at vaage over.

Saaledes syntes alt at være i bedste Orden til alle Parters Tilfredshed. Som et Lyn fra en klar Himmel kom derfor et nyt kgl. Brev netop 4 Ugersdagen efter det første, d. 22de Februar, ved hvilket det forrige kort og godt tilbagekaldtes! Det var et haardt Slag for Kingo, et af de haardeste, der nogensinde ramte ham. Imidlertid er der Grund til at tro, at for ham selv kom det ikke slet saa uventet som for Almenheden. Saavidt Sagen nu kan

udredes, synes det bratte Omslag at være sket paa følgende Maade: Oversekretær Bolle Luxdorph, en af Kingos nærmeste Venner, var den, som særlig havde taget sig af Vinterparten og udvirket den første gunstige Forordning om den. Men uden Tvivl har han, da han som Oversekretær refererede den for Kongen, dulgt noget af dens Indhold, en Fremgangsmaade, som han ogsaa ved en anden Lejlighed havde brugt[1]). Majestæten kom derved til at sætte sit Navn under noget, han ikke fuldt kjendte. Han kom imidlertid snart under Vejr med det og blev, som rimeligt var, højlig fortørnet derover. Den 12te Februar fik Luxdorph Befaling til at forføje sig hjem til sine Godser, og Kongen skrev i sin Dagbog som Grund dertil, «for han blev altfor dristig i sin Obersekretari-Charge at bringe mig Donter for, som sig ej saa ret befandtes, som han refererede». Og det gik da ogsaa ud over Kingo. Da der nu trak Uvejr op mod ham, var der dem, der skubbede til den hældende Vogn; Ceremonimesteren Fr. Gersdorf, som ikke kunde lide Biskoppen, skal have gjort Kongen det spydige Forslag at hjælpe paa hans, Reventlows og Gyldenløves Finanser paa en nem Maade, ved at give dem Privilegium paa en ny Katekismus, en ABC og en Davids Salter. Saaledes kom Tilbagekaldelsen af Salmebogsprivilegiet d. 22de Februar. Forgjæves prøvede Biskop Bagger at omstemme Kongen; han talte Kingos Sag med Varme, men Kongen blev saa vred, at han sagde, han kjendte nok den fynske Biskop af hans Gjerninger, vendte sig pludselig om og forlod Gemakket, hvorover Bagger blev saa betaget, at han strax skyndte sig hjem og laa syg 14 Dage derefter. Imidlertid tog Gyldenløve sig af Luxdorph og af Kingo, og det hjalp for saavidt, at den første fik Lov til at komme tilbage til Hoffet og allerede d. 5te Marts havde Avdiens, ved hvilken han bad om og fik Tilgivelse for sin Forseelse; Kingo fik den 4de Marts Rang

[1]) Det maa vel enten have været Prisen eller Privilegiets Længde, han har dulgt.

med Justitsraader som et Tegn paa Kongens Naade. Men hvad selve Sagen angik, forandredes den ikke derved; Luxdorph fik ikke sit Embede igjen og Kingo ikke Privilegiet for sin Vinterpart[1]).

Hvorvidt der nu er begaaet nogen virkelig Fejl fra Kingos Side, om han har været vidende om Luxdorphs Fremgangsmaade, er ubekjendt, men man kan ikke tro det, thi han vilde da ikke være traadt saa aabent frem som den forurettede, som han i det følgende gjorde. Ansvaret for Fremgangsmaaden maa falde paa Luxdorph. Men for Kingo var Skuffelsen stor; han havde nu Lejlighed til at erfare Sandheden af Bordings Ord:

Dig loves godt, men derhos tænk,
det kan sig og omvende,
og komme paa den lange Bænk,
hvo vil dig siden kjende?
Se til, du haaber ej for stort
og maa den Lignels' høre,
der om det store Bjærg er gjort,
som Barsel skulde gjøre![2])

Betragte vi nu Vinterparten nærmere, da indeholdt den 267 Salmer, af hvilke 136 vare nye, af Kingo selv forfattede; de øvrige 131 havde for den allerstørste Del været i Hans Thomissens Salmebog. De latinske og tyske Salmer vare gjengivne i nye Oversættelser; de Salmer, som kun varlig maatte ændres med et Ord hist og her, vare behandlede paa en anden Maade end den foreskrevne, idet Kingo havde meddelt dem baade i den gamle og i en omarbejdet Form. Endelig var der optaget nogle, dels ældre, dels nye originale Salmer af forskjellige Forfattere. Samlingen var en Bog paa 697 Sider foruden Registret,

---

1) Personalhist. Tidsskrift, 1 Aarg. S. 87 ff. (G. L. Wad om B. Luxdorph).

2) Bording: Forhaabnings og Forhalings Griller.

og saa var det jo endda kun Vinterhalvaaret; det hele vilde altsaa blive en meget stor Bog. At en Del af Salmerne vare trykte i dobbelt Skikkelse bidrog ikke lidet til dette store Omfang.

Der kan ingen Tvivl være om, at Vinterparten havde vakt levende Betænkeligheder hos den lille Kreds af Theologer, som strax gjorde Bekjendtskab med den, og det var ikke saa underligt. Alene den uforholdsmæssige Størrelse var en betydelig Anke, men der var mere at indvende imod Bogen, navnlig at Kingo ikke havde vist Kritik nok overfor de ny optagne Salmer og ikke været varlig nok med sine Oversættelser. Thi om ogsaa disse sidste vare bedre end de hidtil brugte, saa var det dog uheldigt, naar de vare saa forandrede, at Menigheden ikke ret kunde kjende de gamle, yndede og for en stor Del udenad lærte Salmer igjen. Af ny optagne Salmer var der 7 af Johan Brunsmann, hvis «sjungende Himmellyst» vi tidligere have omtalt, 5 af en Præst N. Sørensen i Malmø, der havde udgivet «evangelisk Lysthave», 3 af Præsten Jens Pedersen i Dalum og 11 af Elias Naur i Odense. Hele denne Række maatte hellere have været udeladt. Den første og den sidste af disse Poeter vare rigtignok yndede af mange, men trods Alvoren i deres Sange og en ret flydende Form, manglede de dog altfor meget den virkelige Beaandelse. Elias Naur fulgte Kingo paa Digterbanen og drejede sig om ham som Maanen om Jorden; han efterlignede Kingo i sine talrige aandelige Versebøger, men naaede aldrig at komme op paa Pegasus. Naar han vilde være kraftig, blev han uendelig plat og simpel i Udtrykkene, som naar han om Jesu Forhaanelse synger:

Hans søde Læber de dasker,
med knyttet Nævepust basker.
En paa ham spytter og harker,
en anden spotter og sparker
med strunken Fodespjæt;
én tærsker hans blege Kinder.

Dette er mange Trin lavere end Kingos kraftige realistiske Udtryk; dette er raat.

Det bedste ved Vinterparten var Kingos egne nye Salmer, hvoraf mange ere af uforgængelig Værd, men Kritiken maatte dog bemærke, at han havde indrømmet sig selv en vel rundelig Plads, naar hans egne Salmer udgjorde over Halvdelen.

Et virkelig kritisk Gjennemsyn havde i Grunden ikke fundet Sted, i al Fald ikke i det Omfang, som var befalet i det Udtryk, at Bogen skulde «rettes», thi dermed maatte der menes, at den skulde underkastes det theologiske Fakultets Censur. I Stedet for dette havde Kingo nøjedes med at gjøre Dekanen i Fakultetet bekjendt med Bogen; med ham havde han forhandlet foruden med Biskop Bagger; efter deres Raad havde han gjort adskillige Forandringer og omtrykt flere Ark, men det var dog ikke det samme som en virkelig Censur. Med sligt kunde man imidlertid dengang ikke være nøjeseende nok, og det var derfor en stor Uforsigtighed af Kingo, som derved kom til at støde de lærde Herrer for Hovedet.

Ved det kgl. Brev af 22de Febr. var Kingo foreløbig sat ud af Spillet; hans Arbejde og hans Bekostning syntes spildt, og at denne sidste har været stor, ses bedst af, at han havde ladet trykke flere tusinde Exemplarer i 2 Formater samt ladet største Delen indbinde[1]). Ganske vist har han bestræbt sig for at holde Sagen i Gang, og det synes som om Biskop Bagger stadig har staaet ham bi. Men Stemningen havde nu vendt sig imod Kingo, og det følgende Aar blev det, saa vidt man kan se, ligefrem overdraget en anden at udarbejde en Kirkesalmebog. Denne anden var Søren Jonasen, en ung Mand, som før havde været Huslærer hos Gehejmeraad Mathias Moth og nu 1691 blev Sognepræst og Domprovst i Roskilde. Valget var i en vis Henseende ikke just faldet paa den urette, thi han var baade selv Digter og en Mand med

---

[1]) I Følge Klage til Kongen fra Kingos Enke af 19de Decbr. 1703.

Smag. Han har særlig megen Fortjeneste af at have oversat tyske Kjærnesalmer og oversat dem ikke blot med Troskab, men ogsaa ægte poetisk; ofte fik Salmerne under hans Bearbejdelse langt mere Fynd og Hjærtelighed, end Originalerne havde. Hvem kjender ikke «Gud Helligaand, i Tro os lær» og «I Døden Jesus blunded»? Med Rette fortjener derfor Søren Jonasen et godt Lov, og det var ganske naturligt, at man valgte ham, naar Kingo skulde forbigaas. Han paatog sig Hværvet, og allerede 1693 indsendte han sin Samling, der næsten bestod af lutter gamle Salmer, som han havde rettet, foruden en Snes nye af ham selv efter tyske Forbilleder. Men den var dog altfor ensidig til at kunne blive antaget, thi han havde ikke en eneste Salme af Kingo, og dette var dog for stift et Stykke selv for mange, der vare dennes Modstandere. Saa meget ser man deraf, at Uviljen mod Kingo maa have været betydelig i visse Kredse, og at Søren Jonasen har delt den. Et Par Aar gik nu hen, hvor man forhandlede om Jonasens Udkast, men det endte med at blive lagt til Side, og man var altsaa lige nær.

Kingo havde i al denne Tid ventet og ikke helt opgivet Haabet. I flere Exemplarer af sin «Vinterpart», som han forærede bort, skrev han Verset:

Gak, hudeflættet Bog, du tør vel Plaster finde
og rene Sjæle, som vil dine Saar forbinde.
Gak, sjung din Sorrig hen, det tør vel blive godt,
thi Ære fødes tit ud af vanartig Spot.

Da Søren Jonasens Forslag var henlagt, begyndte Kingo med nyt Haab at virke for sin Sag. I Efteraaret 1695 skrev han til Konrad Reventlow og paakaldte hans Hjælp. Han mindede om, at han havde sat en stor Del af sine Midler paa den ny Salmebog, at han formentlig havde fulgt sin Instrux ved at lade Biskop Bagger gjennemse den, og at han havde gjort Forandringer i den, da der var «noget lidet, som nogle til Hove stødte sig paa».

De Tusinder Exemplarer laa nu hen; ingen turde kjøbe Bogen, fordi man troede, at den sunde Lærdom ikke var iagttaget. Han vilde være villig til at lade Bogen paa ny komme under Censur[1]). Reventlow tog sig ogsaa af Sagen, hvilket blandt andet fremgaar af et lidt senere Brev fra Kingo til den ny Sjællands Biskop Bornemann, hvem han stod i venlig Forbindelse med (foruden at han gjennem sin første Hustru var lidt i Slægt med ham). Kingo havde nu faaet at vide, at hans «saalænge ulyksalige Salmebog» vilde komme under det theologiske Fakultets Censur. Han beder da Bornemann tage sig af den, trods den Haan, der var lagt paa hans Arbejde, «som det, der aldrig burde lægges i Vaabenhuset for Guds Menighed»[2]). Samtidig indgav Kingo et Bønskrift til Kongen, hvori han minder om, at han forlængst har udført hans Befaling angaaende Indretningen af en ny Salmebog hvad Vinterparten angaar, men mod Forventning fandt han «Modstand af adskillige, der stødte sig paa et og andet og mulig dog ej vidste, hvad jeg dér imod kunde haft til mit Forsvar, thi jeg blev aldrig hørt af dennem». Nu beder han da om, at det maatte befales det theologiske Fakultet at undersøge, hvor vidt han har holdt sig den kgl. Befaling efterrettelig, og efterse, hvad han har ændret i Bogen siden den første Trykning. Han tilbyder fremdeles at rette, «hvad de gode Mænd mig derom kristelig og kjærlig vil paaminde», og ønsker, at de ogsaa maa gjennemgaa «Sommerparten», naar han tilsender dem denne. Sluttelig beder han om, at det ham givne Privilegium maa holdes i Hævd, men forlanger ikke, at nogen Kirke skal forpligtes til at kjøbe den[3]). Denne sidste Ytring viser vistnok, at hans Modstandere særlig have holdt sig op over den store Fordel, Kingo vilde have ved Salget til hver Kirke for en høj Pris.

Bønskriftet til Kongen blev overrakt af dennes Skrifte-

---

[1]) Brev af 22de Novbr. 1695. Ny kirkeh. Saml. 1 Bd. S. 654.
[2]) Brev af 18de Jan. 1696. Trykt i Dansk Kirketidende 1846.
[3]) Supplik af 18de Jan. 1696. Sammesteds.

fader Peter Jespersen. Denne udmærkede Mand havde før været Præst i Fyn, men var nu efter Leths Død 1688 bleven Konfessionarius. Han var fra Helgeland i det nordlige Norge, var i sit Hjem opdraget sammen med Nordlands Digter Petter Dass, og de to lignede hinanden i ærlig Djærvhed og Oprigtighed, om end de i deres ydre Væsen ved deres Livsførelse blev meget forskjellige. Peter Jespersen, som altid følte sig som Normand og længtes efter Helgelands Skjær og Klipper, kom i Stedet for dem til at bevæge sig i Hoffets Sale. Hans sjældne Veltalenhed, der gav Folk Aarsag til at kalde ham *oratorum Phoenix* eller «Herrens Gyldenmund», skaffede ham det Ry, der banede ham Vej til hans høje præstelige Stilling, og det er næppe for meget at sige, at han var den indflydelsesrigeste af hele Præsteskabet. Men denne Indflydelse brugte han paa en ædel Maade; det er bekjendt nok, at det var ham, der lagde det afgjørende Ord ind for Griffenfeld, saa at han dog endelig slap ud af Fængslet, det var ham, som blev den unge Peter Wessels første Støtte i Kjøbenhavn. Han gjorde sig i det hele en Glæde af at hjælpe andre, selv om det kunde skaffe ham Ubehageligheder, og han kjendte Vejen til Kongens gode Hjærte, ligesaa vel som han kjendte, at Vejen gjennem Kancelliet ofte var trang for den virkelige Fortjeneste; «dér er Naadsens Dør meget hardt tillukt — Gud trøste dem, der skal nødes at søge dér Hjælp!» skrev han engang. Denne brave Mand tog sig nu af Kingos Sag, og det frugtede saa godt, at der d. 17de Marts 1696 udgik kgl. Befaling om, at der skulde nedsættes en Kommission med det dobbelte Hværv at gjennemse Baggers Alterbog og indrette en ny fuldkommen Salmebog med tilbørlig Hensyntagen til Kingos Vinterpart. Grev Konrad Reventlow viste sig ved denne Lejlighed som en Støtte for Kingo.

Befalingen til Kommissionen lød paa, at der skulde sørges for en dobbelt Salmebog, én til Kirkebrug med tilhørende Gradual og en anden til Husandagt. Der maatte vaages over, at der ikke skete «nogen unyttig Forandring

efter verdslig Veltalenheds Regler eller Poesi, som i ringeste Maade kunde besvære eller hindre de enfoldige i deres Andægtighed». Kommissionen skulde med Flid gjennemgaa og efterse baade Kingos «Vinterpart» og andre brugelige Salmebøger og deraf udvælge saadanne gamle Salmer, som have været i stadig Brug, og saadanne nye, som stemme med den enfoldige lutherske Lære, men derimod udelukke de nye, som enten paa Grund af deres Indhold eller Form ere «ubekvemme til gemene og enfoldige Kristnes Andagt at opvække». Saadanne Udtryk i de gamle Salmer, som kunde udlægges vrangt enten af Religionens Fjender eller Menigmand, skulde rettes. Kommissionen bestod af følgende Medlemmer: Sjællands Biskop Bornemann, Konfessionarius Peter Jespersen, de 4 theologiske Professorer samt 5 kjøbenhavnske Sognepræster. Ligesom Biskoppen i Følge sin Stilling var Formand i Kommissionen, saaledes var rimeligvis Professor Vandal dens Sekretær. Disse to Mænd havde nogle Aar tidligere staaet meget skarpt overfor hinanden, vel navnlig foranlediget ved, at Vandal sikkert havde ventet at blive Biskop, da Bagger døde, men nu vare de forligte. Bornemann satte sig strax i Forbindelse med Kingo, skjønt dette egenlig ikke var paalagt Kommissionen, og lod ham tilsende sig et Antal Exemplarer af «Vinterparten». Dermed var Sagen altsaa i Gang, og det gjældte om at drive den med Kraft, eftersom den kgl. Befaling lød paa, at hele Arbejdet skulde være færdigt til Paasken 1697, altsaa paa ét Aar.

Kingo havde nu Haab om, at hans Vinterpart dog, trods alt, vilde ende med at gaa igjennem med nogle Forandringer. Han blev imidlertid advaret af «nogle fornemme Venner» om, at der var Fare paa Færde eller med andre Ord, at det saa' ud til som om Kommissionen vilde forlade hans Arbejde. Ufortøvet begav han sig da til Kjøbenhavn, uagtet Paasken var lige forestaaende og kom dertil Paaskeløverdag. Han var i stærk Spænding, delt «imellem Haab og Frygt», som han skrev i et Brev, «enten mit saa længe stormslagne Skib vilde strande eller ikke». I

henved 6 Uger blev Kingo i Kjøbenhavn og virkede for sin Sag, men uden at faa nogen Vished hverken i den ene eller anden Retning, maaske fordi Kommissionen selv ikke var paa det rene med, hvad Vej den vilde gaa. Reventlow, Peter Jespersen og Professor Vandal vare de Mænd, han mest stolede paa til Bedste for sin Sag. Imidlertid viser et Brev efter hans Hjemkomst af 17de Juni til Vandal, at han beskjæftigede sig med at udarbejde nye Salmer til Sommerparten; han ønsker at vide, om nogen af hans Salmer i Vinterparten eller Passionssalmer blive forbigaaede; altsaa har han aabenbart den Mening, at hans Arbejde i det hele taget vil gaa igjennem. Og i dette Haab vedblev han nu at forfatte nye Salmer til Sommer-Halvaaret, hvilke han troede at kunne indsende efterhaanden lige saa rask som Kommissionens Arbejde skred frem. Hen paa Efteraaret blev Kingo imidlertid klog paa, at det var langt fra, at hans Salmebog i sin Helhed blev antaget, og han ophørte derfor med at indsende nye Salmer. «Dersom jeg havde vidst, at noget Rum var efterladt for nogen Salme fra min Haand, skulde jeg kjøbt mig den Tid til, i hvor knap den end vilde faldet», skriver han til Vandal. Ifølge dennes Opfordring sendte han vel endnu nogle nye Salmer, men hans Haab var dalet; da han mærkede, at Kommissionen gik skrapt frem, frygtede han blandt andet for, at hans Passionssalmer skulde blive udeladte under Paaskud af, at de ikke svarede til den Deling af Lidelseshistorien, som brugtes i de kjøbenhavnske Kirker. Den Sorg fik Kingo dog slukket; 20 af hans Passionssalmer blev antagne. I et Brev af 28de Jan. 1697 skriver han derom til Vandal: «at mine Passionssange finder nogen Sted blandt de andre, det betager mig noget af de Passioner, hvormed jeg en Tidlang har været betrykt». Man ser af dette Brev, at der har været anket over den høje Stil i nogle af Kingos Salmer som uforstaaelig for Menigmand, men han siger derom: «Den *grandiloquentia*, som nogle støde sig paa, er dog danske og kan ret vel af danske Folk forstaas, endogsaa gemene, der tit have

mere Fattelse end somme lærde tage sig Vare for.» Denne Bemærkning vil vistnok befindes ikke at være uden en vis Sandhed [1]).

Kommissionen maa have drevet sit Værk med megen Kraft, eftersom den virkelig blev færdig til den bestemte Tid. Den Kirkesalmebog, som den forelagde Kongen til Bekræftelse, var imidlertid meget forskjellig fra Kingos baade i Størrelse og Indhold. Der var i Alt kun 297 Salmer til hele Kirkeaaret (Kingos havde 267 alene til Vinterhalvaaret); af disse vare 122 optagne af Hans Thomissens Salmebog, 90 af forskjellige Forfattere i det 16de og 17de Aarhundrede og endelig 85 af Kingos Salmer. Da der i hans Vinterpart var 136 af ham selv, og han desuden havde indsendt en Del nye Salmer til Sommerparten, havde Kommissionen altsaa vraget en stor Mængde af hans Frembringelser. Men som Kirkesalmebog var den i sin Helhed dog langt bedre end Kingos Vinterpart; man kan ikke nægte, at Kommissionen har al Ære af sit Arbejde, idet den har taget tilbørligt Hensyn til Folkets Tarv. Alligevel var den gaaet for vidt i at vrage Kingoske Salmer; de til Sommerhalvaaret indsendte, men ej antagne, kjendes vel ikke, da de enten ere forkomne eller endnu ikke dragne frem for Dagens Lys [2]), men der er mange af Vinterparten, som ubetinget burde have været optagne.

Denne Kirkesalmebog blev nu i Haandskrift tilsendt Kingo, ledsaget af et kgl. Privilegium af 1ste Maj 1697, lydende paa, at naar han nu befordrede den til Trykken snarest muligt og i en for Menigmand passende Skikkelse, skulde han have 10 Aars Eneret til at sælge den. Og paalagdes det ham dernæst at foranstalte Gradualer til denne udsatte og trykte, saaledes at hver Kjøbstadkirke

---

[1]) Salmen: «Hører til, I høje Himle» er af denne Slags, og maaske Kommissionen særlig har anket paa den. Det var da en god Gjerning, at den fik Lov til at blive i den ny Salmebog.

[2]) Bloch havde hørt, at nogle faa Expl. af Kingos Sommerpart skulde være trykte i Bispegaarden til særdeles Venners Brug, men aldrig selv set noget dertil. Fynske Gejstl. S. 155.

og hver Hovedkirke paa Landet kunde kjøbe sig et Exemplar. Dette var jo nu for saa vidt godt nok, som Kingo derved kunde faa sit Tab paa Vinterparten dækket og tillige faa noget Vederlag for sit øvrige Arbejde. Men en stor Skuffelse har det været for ham, at han maatte se saa mange af sine Salmer vragede, og man kan ikke undre sig, om han var noget bitter stemt over hele Udfaldet af denne langvarige Sag, thi der var begaaet store Fejl imod ham.

Endnu stod den anden Del af Salmeværket, den som skulde være til Husandagt, tilbage. Der blev strax af Kommissionen taget fat paa denne, og Kingo blev forespurgt, om han havde Lyst til at paatage sig dens Trykning. Hertil svarede han, at hvis den blev et Tillæg til Kirkesalmebogen, som med Tiden kunde indføres til Brug i Kirkerne, da vilde han nok; men hvis den skulde være særskilt, da blev det for bekosteligt for ham. Alligevel gik han siden ind paa det, efter at han havde sikret sig et Privilegium ogsaa for denne (af 20 Decbr. 1698), men han benyttede det ikke, idet han overdrog Trykning og Udgivelse til en anden. Som praktisk Mand havde han forudset, at denne Del kun vilde blive et lidet indbringende Foretagende, hvilket ogsaa viste sig. Der var kun faa, som kjøbte Bogen, og Udgiveren havde kun Tab ved den. Forøvrigt beredte Indholdet af Husandagtsbogen ham ogsaa Skuffelse; han havde nemlig ventet, at de af hans Salmer, der vare blevne udelukkede af Kirkesalmebogen, skulde blive optagne i denne, og det lader til, at Kommissionen havde givet ham bestemt Haab derom, men det skete ikke. Kingo skrev d. 18de September 1697 til Vandal: «Jeg hilser og takker Kommissionen broderligen for den Velvillighed, de vil have for mine Salmer, som ej er indført udi Kirke-Salmebogen, at lade dem nyde Sted udi den anden Part.» Og han havde Ulejlighed med at gjøre Forandringer i dem efter derom udtalt Ønske, men desuagtet blev dog Enden derpaa, at ikke en eneste af dem blev indlemmet i Husandagtsbogen. Hvad der i denne kom til at staa af Kingo,

var kun hans 7 Morgen- og Aftensange, samt 7 Poenitense-Salmer af Sjungekorets første Del og kun 3 Bordsalmer af dets anden Del. Det var rigtignok kun lidt.[1])

Det var imidlertid Kingo magtpaaliggende, at Kirkesalmebogen maatte udkomme snarest muligt og ikke vente, indtil den anden Del ogsaa var færdig. Der var jo nemlig store Omkostninger ved Trykningen, især da denne skulde ske i to Formater (Oktav og Duodez) foruden Gradualen (Folio), og det var da ikke heldigt at faa Udgivelsen trukket ud i en længere Fremtid. Der maatte skaffes nye Typer til Duodezen og Noder til Gradualen fra Lybæk, ligesom der stak betydelige Summer i Papir.[2]) Ved Trykningen var Kingo, som nu var klog af Erfaring, saa forsigtig at sende Arkene efterhaanden, inden det sidste Rentryk, over til Kommissionen, eller i al Fald Forespørgsel, for at den endnu kunde rette, om der skulde have indsneget sig Fejl paa Grund af Misforstaaelse. Trykningen af Kirkesalmebogen tog lang Tid; der gik 2 Aar hen dermed. Tilskriften til Kongen foran i den er dateret dennes Fødselsdag d. 15de April 1699, altsaa Tiaarsdagen efter Tilskriften i Vinterparten; den ny Kirkesalmebog havde dog i Virkeligheden været 16 Aar under Arbejde, under vexlende Skjæbner. Det viste sig dengang ligesom 100 Aar efter, da den «evangelisk-kristelige» fremkom, og atter et halvt Aarhundrede efter, da «Konventssalmebogen» fødtes, at slige Andagtsbøger komme kun til Verden gjennem mange og lange Fødselssmerter, som Barnet gjærne kommer til at bære Mærke af. Det gjorde ogsaa hin Salmebog, der har beskjæftiget os her; maatte den end kaldes god for sin Tid, kunde den dog have været bedre, navnlig ved et større Hensyn til Kingo. Ordningen i den var saaledes,

---

[1]) Morgen- og Aftensukkene blev dog indførte i «Bønnebogen», som var et Tillæg til Salmebogen. — Af alle Husandagtsbogens Salmer, som beløb sig til 189, vare 41 af Kingo.

[2]) Kingo kjøbte «godt, hvidt Trykpapir» hos Kjøbmand Jørgen Vansløf i Lybæk og hos Henrik Gültzau i Flensborg. — Afskrift af hans Breve i Addit. 238 b. Univbibl.

at først stod de almindelige Salmer til Søndag, Bededag og Morgenprædiken, dernæst de særlige til hver Søn- og Festdag, endelig Salmer ved Brudevielse, Begravelse o. s.v., hvorefter det hele afsluttes med Passionssalmerne.

Ved et kgl. Reskript af 21 Juli 1699 blev Salmebogen befalet indført i alle Kirker fra den første Adventssøndag, hvilket dog siden blev forandret til den følgende Nytaarsdag. Forordningen om den er en af Kristian d. 5tes sidste Regeringshandlinger, thi han døde d. 25de Avgust, og dens Indførelse falder altsaa sammen med det ny Aarhundredtal.

Gradualen eller «en ny almindelig Kirke-Salmebog under behørige Noder og Melodier» er en meget smukt udstyret Bog, baade hvad Papir og Tryk angaar, og særdeles tydelig. Den begynder med en Fortale af Kingo, dateret Pintseaften 1699, i hvilken han priser Reformationen med smukke Ord. Før den var det kommet saa vidt med Misbrugen af et fremmed og ukjendt Maal, at Menigmand skulde læse Fadervor og Englehilsenen paa Latin, da dog de fattige Mennesker aldrig selv vidste, hvad de enten sang eller læste; «hvad himmelske Fryd og Fornøjelighed der maa have opfyldt Guds Børns Hjærter i Kirken her i Norden, da den latinske Munkesang og Munkeskraal efterhaanden forsvandt af Kirker og Klostre, og de dejlige og aanderige Sange nu af Dr. Luthers og andre den sande Tros rette Bekjendere — af Tysk paa Dansk udsat, nu af vore egne gudfrygtige Landsmænd — forfattede og digtede i Modersproget — blev i Guds Kirketjeneste indførte —!» Da de gamle Gradualer nu ere «af Ælde bortslidte og affaldne og næsten ikke mere er at finde i Kirkerne», har Kongen befalet disse nye. I Gradualen stod baade Noder og fuld Text, saa det var en overordenlig tydelig og nem Bog for Degnene, hvor de havde alt, hvad der hørte til deres Kirketjeneste lige for Haanden, saaledes at de ikke kunde løbe vild.[1])

[1]) Fortegnelsen bag i Bogen over Salmerne med vedføjede Forfatternavne ender tilfældigvis med: «Ve mig, at jeg saa mangelund» af Søren Jonasen.

Salget af Salmebøger og Gradualer laa jo i Kingos Haand, da han havde Privilegiet, men Priserne vare fastsatte (ved Reskript af 9 Decbr. 1699) saaledes, at Gradualen kostede 2 slette Daler, Oktavudgaven 1 sl. Dlr. og Duodezen 2½ Mark Danske uindbunden. Kingo satte sig i Forbindelse med Bisperne, sendte dem det for deres Stifts Kirker fornødne Antal Exemplarer af Gradualen foruden nogle Hundreder af Salmebogen og anmodede dem om at besørge dem solgte ved deres Amanuensis. Til Tak for Ulejligheden forærede han Bisperne smukt indbundne Exemplarer med forgyldt Snit. Men naturligvis blev Salmebøgerne ogsaa solgte paa anden Maade. Man mente, at Kingo samlede sig Rigdom ved sit Privilegie, og der blev snakket en Del derom, men naar man betænker, hvad han havde sat til paa Vinterparten, saa var Fordelen næppe saa overordenlig. Ved saadan en Lejlighed har Misundelsen altid travlt og fantaserer saa livligt.[1]) Det nu uafsættelige Oplag af Vinterparten lod han indbinde og forærede det bort, navnlig til fattige Børn i Kjøbstæderne.

Den forordnede Salmebog, der saaledes ved Aarhundredskiftet blev indført overalt i Danmark og Norge, hævdede ved sine gode Egenskaber sin Plads gjennem det ene Slægtled efter det andet, indtil den fremtrængende Rationalisme gav Afsmag for den. Men det var dog de Kingoske Salmer i den, der blev dens egenlige Styrke; det var dem, Menigheden følte sig mest tiltalt af, og medens mange af de andre Salmer kun lidet vare i levende Brug, gik Kingos Sange saaledes ind i den kristelige Bevidsthed, at hele Salmebogen efterhaanden betegnedes med hans Navn. «Hans Salmer blev unægtelig,» skriver Grundtvig, «fra Slutningen af det 17de til dybt ind i det forhexede

---

[1]) Lavr. Axelsøn mener i sin Dagbog (udg. 1813, S. 155), at Kingo «samlede en stor Hob Penge af Kirkerne». — Deichmann siger i Ligtalen, at Kingo var villig til at tage sig af Salmebogssagen «ikke af nogen utidig Begjærlighed efter Ære at opjage eller Profit at vinde, men alene for at søge Guds Ære» o. s v., Ord, ved hvilke han vilde imødegaa Folkesnakken.

18de Aarhundrede sungne af Dannekvinden med saadan Liv og Lyst, som nødvendig maatte gjøre Indtryk selv paa os Sildefødninger og gjorde det bestemt.»[1]. Og naar der endnu i vore Dage findes de Menigheder, der stadig holde fast ved den gamle Salmebog fra femte Kristians Tid, da er det fordi disse Kingos Sange i den gamle Form ere blevne saaledes «indlevede» i dem, at de synes ved at opgive dem tillige at give Slip paa en væsenlig Side af den nedarvede Kristendom.

Ved Betragtningen af Kingos Kirkesalmer maa vi især holde os til «Vinterparten», som jo rummer en langt større Rigdom af dem end den forordnede Salmebog gjorde. Vi se da, at disse Salmer dele sig i 4 bestemt afsondrede Rækker. Der er først Sangene over Epistlerne; her savnes den digteriske Flugt, hvad jo forøvrigt Texterne heller ikke saa meget indbyde til, ja undertiden grænse de nær til at være rimet Prosa. Men der findes over mange af dem et vist stilfærdigt Præg, som passer saare godt til det formanende Indhold, saaledes som til 1ste Søndag efter Helligtrekonger (Rom. 12):

Ved al vor Guds Barmhjærtighed,
ved Jesu Død og blodig Sved
jeg eder nu vil raade,
I kristne Brødr' og Søstre med,
at I med Hjærtens Hellighed
ser an Guds store Naade
til eders Sjælebaade.

Gid eders Legemer I maa
med Lyst og hellig Andagt saa
til eders Gud frembære,
at I med Tro og sund Forstand
Guds Tjeneste forrette kan
og færdig altid være
til Jesu Lov og Ære!

---

[1]) Nordens Mythologi S. 111.

O siger Verdens Lyst Farvel,
fornyer eders Sind og Sjæl,
paa det I kunne prøve,
hvor godt det er at frygte Gud
og lyde ret hans Ord og Bud
og sig i Dyd at øve
og Aanden ej bedrøve!

Man ser, at det gaar ganske jævnt, man mærker ingen videre poetisk Indskydelse, men derimod, hvad der er ligesaa vigtigt, en aandelig Samklang med Textens Indhold. Alligevel bevæge de sig paa Grænsen af hvad der fortjener Navnet «aandelige Sange».

Den anden Række er de korte Salmer paa 2 Vers over Evangelierne, alle paa Melodien «I Jesu Navn», bestemte til at afsynges, naar Præsten gik paa Prædikestolen. Hvad der gjældte den foregaaende, gjælder ogsaa til Dels denne Række; da de ere bestemte til ganske kort at angive Evangeliets Indhold, ligesom at intonere det, som Talen nu skulde dreje sig om, er der ofte noget knapt og tørt over dem. Men det er ingenlunde altid Tilfældet, adskillige af dem ere aldeles fortræffelige, kjærnefulde Vers, saaledes som de bekjendte: «O Ægtestand, du højlyksalig est, naar Gud og Mand, din Jesus bydes kan til din kjærlig Bryllups Fest!» Som et andet Exempel kan anføres Versene til Søndagen Sexagesima med Evangeliet om Sædemanden:

Nu kommer Vaar
og salig Velstand snart,
vor Jesus gaar
og Ordets Sæd udsaar
med en hellig Himmelart.
Dog visner noget og dør,
som han strør
i Folkets Hjærte-Jord,
det alt ej lige gror;

Syndens Vej og Ondskabs Sten,
Lysters Torne gjøre Men,
saa Guds Væxt er slap og sen.

Gud dyrke saa
mit Hjærtes skarpe Jord,
jeg med Attraa
og Andagt fatte maa
Himlens Sæd og Livsens Ord!
Hold, Jesu, hold Satans Klo
fra min Tro!
Ryk Vellyst, gjerrigt Mod
op fra mit Hjærterod!
Plant du dig saa, Jesu, ind
i mit Hjærte, Sjæl og Sind
og min Frugt til Korset bind!

Den tredje Række af Kingos Kirkesalmer er de historiske lige fra Bebudelsen af Jesu Fødsel gjennem alle de vigtigste Begivenheder i hans Barndom, hans Læretid og Undergjerninger, hans Død, Opstandelse og Himmelfart indtil den Helligaands Udgydelse og Stefans Martyrdød. De danne saaledes «en Messiade, vidt forskjellig fra Klopstocks». Han dvæler i disse ikke blot udførligt ved de evangeliske Fortællinger, men giver ogsaa Betragtninger over dem og ender ofte med korte, hjærtelige Anvendelser eller Hjærtesuk. Her have vi ret den Kingo, vi kjende fra Sjungekorene, den samme høje Flugt og dybe Følelse, om end der hviler et noget andet Skjær over dem, fordi de ere historiske. Mange af dem høre til de mest kjendte og brugte Salmer, saa vi behøve kun at minde om Begyndelseslinjen af nogle af dem. Om Marias Bebudelse: «Nu kom her Bud fra Englekor»; om Jesu Fødsel: «Min Sol, min Lyst, min Glæde»; om de vise fra Østerland: «Det runde Himlens Stjærnetælt» med Missjonssangen: «Vær trøstig, Zion, Jesu Brud»; Jesusbarnets Landflygtighed med de skjønne Slutningsvers:

Und mig et ringe Nasareth,
en liden rolig Rede,
hvor jeg af Gud kan blive mæt
og Jesum kun oplede.

Saa skal jeg da i Fryd og Ro,
o Jesu, dig omfavne;
i Himlens rette Hjem og Bo,
dér skal al Sorrig stavne.

Vi nævne videre: Jesus som Barn i Templet: «Hvor stor er dog dén Glæde» med den træffende Betragtning af de skriftkloge:

Idag er Jesu Sæde
iblandt de lærdes Flok,
dog findes ingen Glæde
i deres Hjærteblok;
de søge Skriften nøje,
men Jesus kjendes ej,
som staar for deres Øje,
thi Stolthed siger nej!

Jesu Daab: «Mig lyster nu at træde», Høvedsmanden i Kapernaum: «O mer end stærke Høvedsmand», Stormen paa Søen: «Hvad er det for en Snække» med det betegnende Vers:

Den Flok, der Jesum haver
alene inden Bord,
der kysser Aandens Gaver
og elsker kun Guds Ord
foruden Fantasi
og uden Folke-Lære,
den Flok kan aldrig være
fra Modgangs Bølger fri.

Jesu Forklarelse: «Jeg løfter Sjæl og Øje op», hans Indtog: «Se, hvor nu Jesus træder» og «Op, Zion, at op-

lukke», Korsfæstelsen: «Gak under Jesu Kors at staa», Opstandelsen: «Op, Sjæl, bryd Søvnen af», Vandringen til Emaus: «Hvor liflig er det dog at gaa». Denne sidste er et smukt Exempel paa, hvorledes Kingo kunde anvende Evangelietexten, naar han her udbryder:

O Jesu, o du véd, jeg gaar
din Pilegrim og Borger
i disse korte Verdensaar,
fuld af ti tusind Sorger.

Du est dog al mit Hjærtes Ro,
min Trøst, min daglig Tale,
o lad din Aand mit Hjærtes Bo
med al din Pinsel male!

Dig vandrer jeg saa gjærne med,
opstandne Jesu lille,
til Himlen jeg i dine Fjed
saa gjærne følge vilde o. s. v.

Endelig er der Himmelfarten: «Min Sjæl og Aand opmuntre dig», Aandens Udgydelse: «Nu nærmer sig vor Pintsefest» og Stefans Død: «Søde Jesu, Julefyrste». Men til disse historiske Salmer slutte sig andre, som snarest maa kaldes Hymner, saasom: «Hører, Verdens Øer, hører» (af hvis 3 sidste Vers der i den nuværende Salmebog er dannet en særskilt Indgangssalme, der begynder: «Søde Jesu, kom at røre»), «O store Gud, din Kjærlighed», «O Sjælehyrde, Gud og Mand», og Trøstesalmer som: «O kjære Sjæl, frygt aldrig mer», og «O Jesu, gaar du da din Vej?» Der findes ogsaa Stridssalmer som: «Nu bør ej Synden mere» og «Saa skal dog Satans Rige», men det maa være nok at pege paa disse Exempler for at minde om, hvilken Rigdom, den danske Menighed har faaet i Eje i disse Kingos Kirkesalmer. Han har i dem ikke blot poetisk værnet om den evangeliske «Frelsens Orden», hvilket har haft stor Betydning, og sunget den

lutherske Betragtning ind i Kirkefolket, men han har ogsaa været Ordfører for en sund, praktisk Kristendom. Thi Kingo svæver aldrig saa højt op, at han taber Fodfæstet paa Jorden, og netop derved have hans Salmer været til saa uberegnelig Gavn.

Den fjerde Række af Kingos Salmer slutter sig nøje til den foregaaende, for saavidt ogsaa den er historisk; det er Passionssalmerne, der danne en udtømmende Skildring af Herrens Lidelse, i Grunden et fortløbende Hele, hvilket ogsaa er betegnet derved, at de alle ere i samme Versemaal. De kunne altsaa snarest betragtes som ét langt Digt i 210 Vers. Indledningen er storartet; den handler om Lovsangen, som Herren istemmede med sine Disciple, før han gik ud i Gethsemane:

Hører til, I høje Himle,
hører til, I Englekor!
Hører, o I Folk, som vrimle,
og som Jordens Klod bebor!
Høre hver, som høre kan,
hver som Sans har og Forstand!
Alt det, som har Aand og Øre,
lave sig nu til at høre!

Tanken om, at Offerlammet, der gaar i Døden, indvier sig til sin Lidelse ved Sang, Tanken om Jesus som Sanger har begejstret Kingo i højt Maal. Han, som selv elskede Sangen og Musiken saa storlig, ser heri Toppunktet af hvad der nogensinde har lydt her paa Jorden:

Jesus, o vor Jesus sjunger,
o en mer end Englesang!
Tier alle Engletunger,
Jesu Røst maa have Gang!
Himlens hele Harmoni
sættes nu i Melodi
ved vor Jesu Mund og Hjærte,
før ham Døden skulde smerte.

Og hvor dybt Digteren saa' ind i Troens Hemmelighed, vidner et følgende Vers om:

O hvad søde Himmeltoner
dog oppaa din Tunge laa;
du, som Verdens Synd forsoner,
sang ret som du Døden saa'.
Adam gik af Paradis
græd for Herrens Vredes Ris,
du igjen med Sang oplukker
Himlens Dør — og Slangen sukker!

Men han anslaar ogsaa en Streng, der stadig laa saa nær for hin Tids Kristne, som ogsaa idelig klinger igjennem hos ham, men som det dog havde været bedre at høre noget mere dæmpet:

Vrid mig med din egen Haand,
at din Død den blive maa
alt hvad Sjælen nynner paa,
saa jeg drive kan og dræbe
Døden med din Død paa Læbe.

Fortsættelsen om Jesu Sjælekamp i Gethsemane slutter sig paa den skjønneste Maade til det foregaaende, og det samme gjælder om nogle af de følgende Stykker, som Peders Fald og Jesu Domfældelse. Paa samme Højde ere vel ikke de andre Afsnit, men trods en stundom for stor Bredde og hist og her skurrende Udtryk, ere de dog gjennemgaaende den store Digter værdige og indeholde mangt et dybt og dejligt Vers. De for ham ejendommelige kraftige Billeder byde sig idelig frem her; man mindes stundom om et Aandsslægtskab med Shakespeare, saaledes som i det følgende Vers om Jesus for Jødernes Raad:

Retten haver ingen Gænge,
al Bevisnings Lys er slukt,
Medynk er i Søvn og Senge,
Laas for Kjærlighed er lukt;

Vold og Magt kun vaagne er,
Satan Fakkel for dem bær,
hidser de graahærded' Præster
til at blive Helved-Bæster.

Som Exempel derimod paa for vidt dreven Udmaling kan følgende tjene:

Ris og sejge Piskeremmer
flættes nu til Jesu Hud,
dermed slaas hans usle Lemmer,
til at Blodet strømmer ud.
Hvert et Slag gjør dybe Saar,
som til Ben og Marven gaar,
saa han sig som Ormen vrider
og hans Hjærte i ham svier.

Men sligt er dog ikke gjennemgaaende eller drevet til en saadan raa Yderlighed som hos saa mange af Kingos samtidige [1]).

Idet vi hermed slutte denne korte Oversigt over Kingos Salmer til Kirkebrug, navnlig som han traadte frem med dem i sin Vinterpart, mindes vi Grundtvigs Ord, at her «vel fattes mangt et velsignet Nyn fra barnlige Hyrdelæber paa Marken og ved Krybben, men man finder dog ogsaa ved Siden ad den Kingoske Pragt mangt et rørende Minde om, at Aanden holder Hævd over Herrens Ord: uden I blive som Børn, komme I ingenlunde ind i Himmeriges Rige. Kingo har sin Styrke i en levende Opfattelse og højtidelig Fremstilling af Bibelhistorien og, med ét Ord, i det simpelt højtidelige, som bør være det herskende i Bedehuset for alle Folk, og som dog i vore

[1]) En Digter, der i saa Henseende virkede meget ind paa sin Samtid, var Andreas Gryphius (1616—64) i Tyskland. Han skrev Tragedier, der i noget minde om Shakespeare, men navnlig besang han Kristi Lidelse i et latinsk Epos, hvor han med den stærkeste Fantasi udmalede Elendigheden, Død, Forraadnelse o. s. v. Om ham se W. Scherer: Geschichte d. deutsch. Litt. S. 324.

Dage falder selv de største Skjalde vanskeligst at ramme.»[1]) Medens vi derfor tidligere have haft Lejlighed til at beundre hans Storhed som Sanger for Andagten i Hjemmet, enten det nu var i Morgen- og Aftensangene eller i de dybe Hjærtesuk eller i Betragtninger over Livets bange Kaar, saa maa vi ogsaa beundre ham som en stor Kirkesanger, ja som en af de faa benaadede, der ret have magtet at lade den ægte Kirketone runge til Menighedens sande Gavn og Opbyggelse. Beredte Sagen med Salmebogen end ham selv mangen en smertefuld Time, saa har den kristne Efterslægt dog storlig Grund til at glæde sig over, at denne Sag overhoved blev sat i Gang i Kingos Dage, da han ellers vel næppe var bleven Salmist i det danske «Kirkekor» i saa rigt et Omfang. Og det har forlængst vist sig, at Digteren havde Ret, naar han skrev, at «Ære fødes tit ud af vanartig Spot» med Henblik paa sine saa ilde medhandlede Salmer.

---

[1]) Theol. Maanedskrift 1828, S. 32.

XVI.

Slægt og Venner.

I Odense Bispegaard var, som vi tidligere have omtalt, en ret talrig Familie samlet om Kingo i den første Tid efter hans Bosættelse paa Fyn, nemlig foruden hans Hustru tillige den gamle Moder og tre Stifdøtre fra det første Ægteskab, rimeligvis ogsaa Søsteren Elisabeth. Men i Aarenes Løb udtyndedes denne Flok. Drude Worm døde i sin Ungdoms fejreste Vaar, knap 17 Aar gammel, og Kingo skrev over hendes Støv:

Som Blomsteret i Maj gaar ud med Regn og Storm,
saa faldt i Ungdoms Vaar den yndig Drude Worm.
Her gjemmes hendes Støv til Himlens blide Vaar,
som har nydt Liv i Gud i hartad 17 Aar[1]).

Kingos gamle Moder levede til 1687 og saa' sin Søn som mer end 50aarig Mand paa sin Hæders Tinde; hun fik sit Gravsted i St. Knuds Kirke. Mette Worm forlod Hjemmet, da hun 1680 ægtede Præsten *Mag.* Jesper Lavrits Schmidt i Brænderup mellem Bogense og Middelfart, en Mand, der var 10 Aar ældre end Kingo. Men han døde 1685, og saa gik Mette i Arv til Eftermanden, som til Gjengjæld var saa meget desto yngre. Han hed Jørgen Karstens og var 25 Aar gammel. Denne Kingos Svigersøn, som kom til at spille en betydelig, men ikke altid heldig Rolle i Fyn, var en født Kjøbenhavner, Søn af en Renteskriver. Da han 1678 blev Student, kom han til at

[1]) Luxdorphs Saml. 4, 295.

gjøre en vis Opsigt ved sin udmærkede latinske Stil, der fyldte den berømte Ole Borch med saadan Henrykkelse, at han sendte den rundt til forskjellige Rektorer og Bisper, der iblandt til Kingo, for at de kunde se, hvad en ung Studiosus kunde drive det til. Allerede Aaret efter var Jørgen Karstens theol. Kandidat og viste sig nu som en af de drabeligste Disputatorer i det ganske Kjøbenhavn, saa han turde binde an med hvem det skulde være, hvorfor han ogsaa tog Magistergraden i sit 22de Aar. Just da han stod i Begreb med at tiltræde en Udenlandsrejse, blev Brænderup Kald ledigt, og det blev ham tilbudt af Hr. Erik Banner til Oregaard, forhenværende Stiftamtmand. Karstens tog da mod Kaldet og mod Enken, som fulgte med det; han blev tillige strax efter Provst i Herredet. Men hans Præstedage i Brænderup blev ikke mange, thi han kom snart paa en daarlig Fod med Herregaardsfolkene i Pastoratet. Hr. Karstens havde en rap Tunge, han var vittig og snærtende, og han var ikke sen med at svare igjen, naar nogen kom ham for nær i Talen. Paa denne Maade fornærmede han Erik Banner, og da «en vis Frue», formodenlig Anna Trolle [1]), Major Erik Billes Enke til Kjærsgaard, blev vred paa ham, fordi han nægtede at begrave hendes Hund kristeligt paa Kirkegaarden, førte det til, at han i Følge kgl. Befaling maatte bytte Kald med Nabopræsten i Haarslev 1688. Men eftersom han tillige var en skrap Prædikant, af hvem der gik et svært Ry, vedblev hans gamle Menighed at drage over for at høre ham, ja selv hans Fjender fandt Vej til hans Kirke. I Haarslev levede han nu i en halv Snes Aar, var vel tilfreds og ganske vel lidt af Folk. Men hans Hustru døde 1694 i en endnu temmelig ung Alder. Skjønt Karstens

---

[1]) Hvis det er hende, der havde Hundesagen med Karstens, bør man dog for hendes Eftermæles Skyld tilføje, at hun ingenlunde kun fortjener at mindes som et bedrøveligt Kuriosum. Hun sørgede med Iver for at udbrede Oplysning blandt Godsets Bønder, og hun indførte Humledyrkning dér paa Egnen, hvorfra den saa igjen bredte sig videre ud over Fyn.

snart giftede sig igjen med en Datter af Griffenfelds tyske Sekretær Lundt, vedblev han at staa i nært Forhold til Kingo. De to vare fortrolige Venner, og i Vinterparten ser man under Digterens Billede et særdeles rosende Vers af Jørgen Karstens. Ofte har Kingo dvælet i Haarslev Præstegaard med sin Familie, fornøjet sig i Samtale med den livlige Karstens og set til den lille Datterdatter, som var og blev det eneste Barn dér[1]). Og i Haarslev Kirke viede han den tredje af sine Stifdøtre Sille Marie til Sognepræsten paa Fejø Kristian Jespersen Skov sidst i Aaret 1693, men hun var da allerede Enke efter Præsten Niels Steenberg i Øster Hornum ved Nibe.

Den 19de Maj 1694 døde Kingos Hustru Johanne. Hun var da en bedaget Kvinde midt imellem 70 og 80 Aar, medens han endnu ikke var 60. Deres Forbindelse havde varet en Snes Aar, men uden at træde Kingos Minde for nær tør man antage, at han ikke havde følt sig fuldt lykkelig med hende; allerede den store Forskjel i Alder lagde Hindringer i Vejen derfor. Men derfra er der et stort Spring til at antage, at Kingo forlængst var kjed af hende, noget der var kommet ud blandt Folk, muligvis nærmest ved Worms Smædedigte. Han havde insinueret, at Kingo sværmede for andre, og Rygter derom har det vist ikke manglet paa; Kingo selv har maaske ogsaa stundom været noget uforsigtig som Stemningsmennesker let blive. Naar man saa' den raske og livlige Mand bevæge sig med Vid og Munterhed i Dameselskab og samtidig saa' hans alderstegne Kone, om hvem intet særligt forlyder, uden at hun var husholderisk, saa laa Stoffet nær for Sladderen[2]).

---

[1]) Hun var opkaldt efter Kingos første Hustru og hed Sille. Hun blev siden gift med Biskop Bloch, der har efterladt Samlinger til Fyns Gejstligheds Historie.

[2]) Medens hun laa Lig, sendte Kingo en Ligprædiken til Etatsraad Monraths Enke Mette Sofie Krabbe med følgende Linjer, der tilfældigvis ere opbevarede i Original (Rostg. 152 fol.):

Kingos Frue blev begravet d. 11te Juni om Aftenen i St. Knud[1]). Men hendes Bortgang gav Anledning til en Retssag mellem Arvingerne. Hun havde, som før er omtalt, en eneste Datter af første Ægteskab, som var gift med Amtsskriver Niels Brinch paa Sjælland. Kingo holdt ingen Skifte med ham efter sin Hustrus Død, eftersom han havde erhvervet kgl. Bevilling flere Aar i Forvejen (1689) til at raade over sine Midler paa hvad Maade, han vilde, enten ved Testamente eller anderledes. Men han bød af egen Vilje Brinch 1000 Sletdaler og en Guldkjæde, der ansloges til 100 Sletdaler. Brinch var ikke fornøjet hermed og klagede til Kongen, men der kom det Svar, at det skulde blive som Kingo havde ordnet det; alligevel nægtede han at modtage Arveparten og nægtede at give Afkald, hvorfor Kingo gjennem Kjøbenhavns Foged forlangte, at han skulde tilholdes at modtage den og kvittere for den, da den ellers skulde henstaa paa hans eget Ansvar. Brinch stævnede nu Kingo for gejstlig Skifteret i Odense, men han frikjendtes, ja Guldkjæden blev udelukket af Arven; videre stævnede Brinch ham for Landemodet, men dette stadfæstede Skifterettens Afgjørelse og paalagde Brinch Sagens Omkostninger. Denne lod da Sagen gaa til Højesteret, men vistnok med samme Udfald. At Kingo ikke har forurettet Brinch, synes udenfor al Tvivl; under Sagens Behandling skrev han til Moth: «Jeg kan vidne for Gud, at jeg ej kunde eller burde det anderledes at gjøre, end jeg det gjort haver, udi nogen Henseende» [2]). Men naturligvis var der noget uhyggeligt ved en slig Proces, og selv om Kingo havde Ret, kan man ikke let unddrage sig en Følelse af, at han i slige Sager altid var paastaaelig.

Hvad kan man andet af Ligstuen sig forvente
end Døds Hukommelse saa hemmelig at hente,
saa gak, Ligprædiken, til Fruen hen og sig,
at Kingo sender dig, hvis Hustru ligger Lig.

[1]) Senere flyttet til Fraugde Kirke.

[2]) Heiberg: Th. Kingo S. 209 f. — Kingos Breve i Blochs Saml.

Der henrandt ikke mere end 7 Maaneder efter Kingos Hustrus Død, førend han indtraadte i et nyt, altsaa det tredje Ægteskab. Medens det de foregaaende Gange havde været Enker, han ægtede, var det denne Gang en Jomfru paa 29 Aar, ved Navn Birgitte Balsløv (f. 1665). Hendes Moder var død for 9 Aar siden, Faderen det foregaaende Aar, men begge havde de hørt til Odenses anseteste Familier. Faderen Assessor Kristoffer Balsløv (f. 1628) var Læge og havde taget Doktorgraden i Utrecht; han var en rig Mand, som baade ejede to store Gaarde i Odense og tillige Fraugdegaard i Nærheden deraf. Som Barn havde han faaet det ene Øje slaaet ud af sin Lærer. Moderen Karen Risbrig var en Borgermesterdatter fra Odense og nær i Familie med Byens mest bekjendte Slægter saasom Bircheroderne. Begge Forældrene synes at have været fromme Kristne; der er opbevaret et smukt Brev af Balsløv fra 1685, hvori han skildrer sin Hustrus Bortgang fra Verden, og det er betegnende for dem begge. Hun døde efter en skjøn Beredelse og efter at have budt Farvel til Slægt og Venner, en Søndag Formiddag. I to Timer, fra 5—7 om Morgenen, holdt hun ved med Bøn og Sang, medens hun mægtede det, og endnu i sin sidste Stund havde hun Kraft til at bede Fadervor højt med oprakte Hænder og befale sin Sjæl i Guds Haand[1]). Det var saaledes et godt Hjem, Birgitte Balsløv var udgaaet fra, og hun selv slægtede sine Forældre paa.

Kingo havde kjendt Birgitte Balsløv længe og følt sig sympathetisk hendraget til hende. Herom vidner et Bindebrev, han skrev til hende paa hendes Navnedag den 1ste Februar 1689, mere end 5 Aar før han blev trolovet med hende. Disse Vers til «den af Dyd og Blod ædle og velbeprydede Jomfru» ere i en alvorlig Stil og prise hende som en værdig Navne af den hell. Brigitta. Slutningen lyder saaledes:

---

[1]) Bircherods Dagbog ved Molbech S. 239 f

Det Navn forbinder mig, at jeg i Tidens Minde
skal efter gammel Skik dig, smukke Jomfru, binde,
dog ej med løse Baand af Verdens Fantasi
og Valkeknuder af et konstig Hyklèri.
Jeg kunde, om det galdt, vel lade Perler træde
omkring din Haand og Hals, det var en føje Glæde!
At smedde om din Arm et Demantbaand i Guld
var stor Bekostning ej, men var dog straalet Muld!
Du ser til saadant ej, Gud sidder dig i Sinde!
Til hannem vil jeg dig og ej til Verden binde!
Bliv bunden til ham fast, saa est du bunden fri,
trods nogen fanger dig paa Guds og Dydens Sti!

Det er underskrevet «velædle Jomfruens hulde Ven og Dyders Kjender udi al trofast Redelighed og Ærbødighed Th. Kingo»[1]).

Det hed sig, at Kingo og Birgitte vare indtagne i hinanden, medens hans forrige Hustru endnu levede, og at Kingo allerede Dagen efter dennes Begravelse «deklarerede sin Amour» for den Bircherodske Familie, der var hendes nærmeste Slægt her i Landet[2]). Da der ingen Grund er til at tvivle om Rigtigheden af det sidste, maa man vel ogsaa antage, at Beretningen om en allerede i nogen Tid gjensidig Kjærlighed, for hvis Skyld Birgitte havde afslaaet flere «konsiderable Tilbud», er sand. Der er ikke videre at bemærke hertil; Kjærlighed er en stor Magt, som mer end én Gang har lagt en 60aarigs Hjærte for en andens Fødder, og den tager ikke altid de ønskelige Hensyn. Man kunde nok unde Kingo en aandslivlig og varmhjærtet Ledsagerske paa hans gamle Dage, én, der kunde dele alt med ham, hvad den forrige vist ikke kunde. Det fandt han i Birgitte Balsløv i fuldt Maal, og

---

1) Meddelt af Pastor C. J. Brandt. — Ordene «Dyders Kjender» ere ikke fuldt læselige.

2) Kalls Saml. 130 fol. S. 123.

det maa formilde Dommen, naar man med Rette stødes over Indledningen til deres Forbindelse.

Det har været som et Pust af ny Ungdom, der er kommet ind over Kingo, naar han nu befandt sig ved sin trolovedes Side. Og i denne Følelse har han grebet Digterharpen og sunget en Hyrdesang for hende som den, han i sin Tid sang om Chrysillis. Denne Gang handler den om Kandida, men i Følge den gamle Overskrift: «Th. Kingo til sin Frue», maa Kandida være Birgitte. Vi meddele det meste af den, thi den hører jo med til Digterens Billede:

Kandida hviler i hjærte-kjær Gjemme
som Diamanten indsluttet i Guld,
Kandida har i mit Hjærte sin Hjemme
og som en Perle i Støven fordult.
Veneris Søn,
dejlig og skjøn,
gjør det saaledes, min Tanke faar Bøn!

Sød er dog Skyggen for Manden paa Veje,
ønskelig Hvile for Storm under Træ,
Barnet i Vuggen har søvnesød Leje,
Venskab gjør Møje, men Brystet gjør Læ.
Vintræ ved Stang
gjør Druefang,
yndig og dejlig er Kandidæ Gang.

Se mig naar Vaaren ta'r sommergrøn Trøje,
Luften afkaster sit isegraa Skjørt,
Himlen med Skyer besmykket til Nøje*),
Mulden med grønne Jordklæde iført,
Fuglen gaar hen,
ta'r sig en Ven,
ene jeg, Kandida, sidder igjen.

---

*) Fornøjelse.

Ser jeg til Floder og bølgeblaa Flammer,
hver af Indbyggerne leger med sin,
ser jeg til Dyrenes Løvklæde-Kammer,
én tager denne, en anden ta'r hin.
Jeg ser vel til
paa artig Spil,
ak, jeg i Busken maa ligge dog stil.

Liflig Musikasang alle Steds høres
og resonnerende Ekko ved Strand,
Kvinten paa Luthen den Nattergal rører,
Drosselen er ved Tenoren opvant,
Rørdrommen hvas
gjør Brummebas,
Stillidsen flittig slaar Alten paa Pas.

Hyrden bliver tung i Sind ved saaledes at skue, hvorledes hver tager sin, og han har ingen:

Strømme begyndte af huleklart Øje
hastig at stride paa falmende Kind:
ak, har man faaet hver lige til Nøje,
Raaen sin Mage og Hjorten sin Hind,
Venus, min Skat,
hvor er det fat,
mens du din Tjener har ingen tilladt?

Strax mon fremtræde af Elskovens Tælte
Kandida dejlig, som Graaden afbrød,
glæded mit Hjærte og Sorgen afvælte,
dog melankoliske Tanker indskjød.
Udi mit Sind
trængte sig ind:
hun var mig bedre end Hjorten sin Hind.

Klar som Demanten var smilekjær Øje,
hvid som Kristallen var dejligste Kind,
sukkersød Tale mit Hjærte mon bøje,
yndige Fagter betragter mit Sind.

Hjærtekjær Gavn
i Vennefavn,
udi mit Hjærte begraves dit Navn!

Thi paa din Tale er himmelsød Melske*),
midt paa din Læbe er Rose og Ribs,
at du din Tjener af Hjærtet vil elske,
kan jeg vel skue af Brystets hvid' Gibs.
O hjærte Mø,
for dig at dø
gjærne jeg vilde i salteblaa Sø!

Himmelblaa Hvælvning har Stjærner ej flere,
end du har Dyder, min Dukke, min Raa!
Hvad vil din Tjener da mere begjære
end dig at nyde og engang at faa!
Venus, snart kom,
luk op din Bom,
fly mig i Kandidæ Hjærte lidt Rum!

Lad mig nu være din Tjener i Tanke,
Kandida ene mit kjæreste Maal!
Jeg igjen venlig vil Støven opsanke
efter min Vennistes**) raske Fodsaal.
Kjæreste Del,
elskelig Sjæl,
yndigste Dukke, af Hjærtet far vel![1])

Kingo viser i dette Digt tydelig nok, at der endnu var Ungdomsfriskhed over ham, thi det staar højt blandt Tidens Hyrdedigte. Udtryk som Dukke, Raa, Ribs paa Læberne vare dengang smukke og sirlige; endnu i forrige

*) En Blanding af Vin og Mjød.

**) Veninde.

[1]) Addit. fol. 167, Univbibl., er her i det hele taget fulgt, dog med nogle Rettelser. Findes ogsaa Addit. 148 Univbibl.

Aarhundrede brugtes «Dukke», «Høne» o. lign. i pæn Tale til Damer.

Bryllupet stod paa Fraugdegaard d. 21de December 1694[1]), og Jørgen Karstens forrettede Vielsen. Der var vistnok samlet en større Familie- og Vennekreds ved denne Lejlighed, eftersom Jens Bircherod, der nu var Biskop i Aalborg, ogsaa var indbudt dertil. Saaledes kunde Kingo, som 6 Dage i Forvejen havde fyldt de 60 Aar, begynde sit ny Tiaar som lykkelig Ægtemand. Paa en Tid, da Salmebogssagen kastede saa mørke Skygger ind paa hans Vej, kom dette som en mild og kvægende Solstraale. De to vare meget lykkelige med hinanden og fulgtes for Fremtiden som uadskillelige. Birgitte Balsløv var en Kvinde med et tiltalende Ydre; hun havde Aand nok til at følge Kingo paa hans Digterbane, dertil et varmt Hjærte og en kraftig Karaktér. Fra nu af havde Kingo et dobbelt Hjem, thi Fraugdegaard kom i hans Besiddelse. Vel var Birgitte ikke sin Faders eneste Arving, eftersom hun havde en Broder[2]), men han var bosat i London, hvorfor han ikke satte Pris paa at overtage Gaarden, som da tilfaldt Kingo, formodenlig mod en Udbetaling. Men Hustruens Arvedel var stor nok til at gjøre Kingo til en velhavende Mand. Paa Fraugdegaard, som ligger en Mil sydøst for Odense, opholdt Ægteparret sig ofte, og Kingo holdt jævnlig Ordination i Fraugde Kirke[3]). Paa Visitatsrejserne, der optog den længste Tid af Aaret, fulgte Birgitte Balsløv stedse sin Mand, selv til et fjærnere Sted som Lolland; det kunde hun saa meget lettere gjøre, som de ingen Børn fik. Det var tydeligt for alle, at de to Ægtefæller elskede hinanden højt. «Deres

---

[1]) Ifølge Fraugde Kirkebog og Indskriften paa Birg. Balsløvs Ligkiste.

[2]) Han hed Peder B. og var Læge; 2 andre Sønner vare døde. Desuden var der en Stifdatter Kirsten Ram. — C. T. Engelstoft: Personalhist. Oplysninger S. 20.

[3]) Den forrige Biskop Niels Bang havde ogsaa haft Besiddelse i Fraugde Sogn, nemlig Hollufgaard. Kingo «og hans Kjæreste» har givet en Klokke til Fraugde Kirke, støbt 1701.

Hjærter vare i en gudelig Kjærlighed saa forenede», skriver Deichmann, «at hvor den ene var, var og den anden. — Hendes Kjærlighed var imod ham som Ruths imod Naomi; hvor han gik, gik og hun; hvor han blev, blev og hun; og hans Folk holdt hun for sit Folk, hans Gud for sin Gud.» Han bruger det vistnok træffende Udtryk om dem, at de vare «samsjælede og samsindede» [1]).

Det egenlige Hjem var jo imidlertid Bispegaarden i Odense, og den frembød da ogsaa et hyggeligt Opholdssted indenfor sine anselige Mure og med den store Have, der gik ned til Odense Aa. Skjønt Bispegaarden er meget forandret siden Kingos Dage og navnlig udvidet ved en Tilbygning, staar dog endnu ikke lidet som et Minde om ham. Hans eget Værelse, Familiens Dagligstue, vel ogsaa Havestuen ere endnu i omtrent samme Skikkelse som dengang; og man kan paavise, hvor Trykkeriet har haft sin Plads. Hvilket Liv der har rørt sig indenfor disse Mure, om et stille og indesluttet eller et selskabelig bevæget, er os ikke med Sikkerhed bekjendt. Imidlertid, Kingo havde næppe Hang til et klosteragtigt Liv, og en stuelærd Mand var han paa ingen Maade, hvorvel han skal have haft en stor Bogsamling [2]). Han har snarest ført et livligt og selskabeligt Hus, da der var en betydelig Omgangskreds dels blandt Byens lærde Stand, dels blandt Hustruens Slægt, hvilket ogsaa synes at bekræftes ved Bircherods Dagbogs-Optegnelser fra sine Besøg i Odense, hvoraf man ser, at denne da baade traf Kingo med Frue i Selskab hos andre og desuden blev indbudt til Selskab hos Kingos «paa brav Traktement» [3]). Man tør vel ogsaa formode, at Musiken havde et Hjem i Bispegaarden, da Kingo berømmes i den Retning. Blandt Datidens musi-

---

[1]) Efter Paulus' Udtryk: *σύμψυχοι, ἰσόψυχοι.*

[2]) Alb. Thura: Idea hist. litt. Dan. S. 338. — Ved Avktionen i April 1704 blev Bøgerne godt betalte. Bircherods Dagbog 21de April 1704.

[3]) Dagbog for Februar 1694 og fl. St.

kalske Instrumenter, saasom Violin, Luth, Cithar, Mendor, begyndte nu ogsaa Klaverer at komme i Brug.

Kingos egen Slægt levede, som før omtalt, saa godt som alle i Fyns Stift. Søsteren Elisabeth var imidlertid død barnløs 1692; den anden Søster Else, som var gift med Præsten Gregers Madsen paa Fejø, havde flere Børn. Af disse var en Datter (Johanne) gift med Klokker Piil i Nyborg, siden med Rektor Hans Stub i Assens, en anden Datter (Elisabeth) med Præsten Oluf Jørgensen Lund i Norup. En Søn af dette sidste Ægtepar ved Navn Jørgen (f. 1686) tog Kingo sig af; han gik i Odense Latinskole og havde Ophold i Bispegaarden, men drev det kun til at blive Degn i Lunde. (Dennes Hustru Elisabeth Lang havde tjent Kingo i hans sidste Leveaar)[1]. En Søn af Kingos Søster Else ved Navn Hans Kingo blev Student fra Odense 1694, og man ser af et Brev fra Biskoppen til Professor Vandal, at Kingo ikke vilde have, at Familieskabet skulde tjene til at hjælpe ham over den theologiske Examens Skjær: «hans Dygtighed maa hjælpe ham, at han ej skal gaa næsegrus ned», skriver han[2]. Denne Hans Kingo blev Præst i Vissenbjærg, men døde allerede 1707[3]. Endnu synes to andre Søstersønner af Kingo at have været bosatte i Fyn, den ene som Degn, den anden som Klokker[4].

Til Kingos Omgangskreds hørte den Bircherodske Familie, og da den havde saa stor Betydning, ville vi betragte den nøjere. Som dens Stamfader kan man regne Præsten Jens Hermansen i Birkerød, som døde 1657. Af

---

1) Dette Par Ægtefolk, som altsaa begge havde levet i Kingos Hus, havde en Datter Elisabeth Birgitte, der først døde 1804.

2) Brev af 17de Juni 1696. (Dansk Kirketid. 1846).

3) Han havde en Søn Niels Arktander Kingo, der døde som Præst i Ho 1755. — Meddelelse om Kingos Slægt er modtaget af Konsul Axelsen paa Læsø.

4) En Søn af Peder Worm og Sille Balkenborg, altsaa Stifsøn af Kingo, Lambert W., var en Tid Rektor i Kjærteminde. Dette kunde have været anført S. 93.

hans 8 Børn var en Datter gift med Eftermanden i Kaldet, den bekjendte Henrik Gerner, som deltog i Sammensværgelsen om Kronborgs Befrielse fra Svenskerne, og som kun med Nød og næppe undgik Døden; han endte som Biskop i Viborg († 1700)[1]. Den ældste af Jens Hermansens Sønner, der ligesom den øvrige Familie antog Navnet Bircherod (efter Birkerød), Jens Bircherod d. ældre († 1686) var Professor ved Universitetet; den næstældste Jakob B. var Professor i Theologi ved Odense Gymnasium, og det er ham og hans Slægt vi maa betragte nærmere, medens vi forbigaa hans andre Søskende.

Jakob Bircherod, som var født 1624 i Varberg i Halland, hvor Faderen dengang var Præst, blev Student fra Herlufsholm 1642 og udmærkede sig blandt sine jævnaldrende ved sin Flid og Lærdom. 1648—49 studerede han i Udlandet, navnlig i Leijden, blev Magister og derefter Hovmester for Landsdommer Erik Juels Sønner, først for dem begge i halvandet Aar ved Sorø Akademi, siden for den ældste (Jens) alene paa en Udenlandsrejse, der varede ikke mindre end 4 Aar, og paa hvilken de vigtigste Lande i Evropa besøgtes. Strax efter Hjemkomsten 1655 blev Jakob Bircherod kaldet til Professor ved Odense Gymnasium, og fra nu af blev han ved dette til sin Død, idet han efterhaanden rykkede op til den øverste Plads ved det. Han nød stor Anseelse i hele Landet for sin Lærdom, særlig i Hebraisk, Syrisk og Mathematik foruden Theologi, hvorfor han ogsaa var en af de 11 Bisper og Theologer, som 1675 under Griffenfelds Styrelse blev theol. Doktorer ved den store Promotion; nogle Aar efter blev han Assessor i Konsistorialkollegiet. Han var gift med en Datter af Borgermester Risbrig i Odense, Søster til Birg. Balsløvs Moder.

Jakob Bircherod var ikke blot en dygtig Mand, der forestod sit Embede med den punktligste Nøjagtighed og var agtet af Gymnasiasterne som en Fader, men han var

[1]) Gerner var af skotsk Rod.

tillige en god Mand. Kingo roser ham for hans Ærlighed; hans daglige Mundheld var: Svar hver Mand lige og ret! Hans Helbred var i mange Aar skrøbeligt, og han døde i Juni 1688 efter et opbyggeligt Sygeleje, 63 Aar gammel.

Kingo tabte i Jakob Bircherod en kjær Ven og Medarbejder. Ved Jordefærden holdt han Talen over ham og udgav den senere i Trykken. Det er det eneste Skrift af Kingo i Prosa, men er heller ikke saa ganske lille, eftersom det er 266 Sider i Kvart; det var ingenlunde ualmindeligt, at de trykte Ligprædikener havde et sligt Omfang. Den udkom først 3 Aar efter at den var holdt, 1691, under Titelen: «Jakobs Himmelstige, hvorpaa Helgene gjøre visse Trin ved Engleliv og en uskyldig Vandring, mens de ere i Verden, til Englelighed og den himmelske Forklaring, naar de gaar ud af Verden, udi Patriarken Enoks Exempel fremstillet». Texten er 1 Moseb. 5, 24: «Og Enok vandrede med Gud, og han var ikke mere, thi Gud tog ham.» Det er vel umuligt, at en Tale af et saa stort Omfang, i hvilken der dels er anført, dels henvist til henimod 900 Skriftsteder, kan være holdt i hele sin Udstrækning, da det vilde have taget mindst 4 Timer. Vel var Folk dengang vante til lange Prædikener ved Begravelser, men det maatte overstige alles, ikke mindst Talerens Kræfter. Man maa derfor antage, at den trykte Tale er en Gjengivelse af den mundlige i betydelig udvidet Form. Som Kingos eneste Prosaskrift fortjener den i og for sig Opmærksomhed, men endnu mere ved sit eget Værd, thi den hører til det ypperste fra hin Tid. Det er ikke for meget sagt, at i den findes der en hel Udvikling af alle Kristendommens Hoveddele, saa at man ved denne i Forbindelse med Kingos Salmer faar et fuldstændigt Indblik i Kingos kristelige Livsbetragtning. Som Følge heraf vil en Del af dens Indhold findes optaget i et senere Afsnit af denne Bog. Her skulle vi kun antyde Ordningen af den. Efter en Tilegnelse til den afdødes Enke og Børn, til hvem han skriver: «Gud tog et stort Nam hos eder, at han borttog eders Husbond og

Fader, Gud lægger et større Mon ned hos eder, at han selv vil være Enkens Mand og de faderløses Fader», gaar Kingo over til «Indgangen», i hvilken han maler et gjenløst Menneskes «Kontrafej». Hellighed og Herlighed er de tvende bedste Farver, hvorved dette afskildres; ligesom den himmelske Brudgom er hvid og rød, saa maa Bruden være «af lige Pynteri og Prydelse», thi Helligheden er hvid, Herligheden rød. Dette udvikles derpaa med træffende Ord og anvendes saa paa den afdøde. «Kosteligt er kjært», og Gud har kostet meget paa os, nemlig sin Søns Blod, men derved ere «Helgene» kjære for ham. — Efter dette følger en Skildring af Jakob Bircherods Liv, saaledes som det dengang var sædvanligt, hvorefter der gaas over til den egenlige Prædiken, nemlig Forklaring af Texten om Enok. Denne Forklaring træder frem i Delinger og Underdelinger. Den «første Part» er det exemplariske Liv, Enok beflittede sig paa, saa at han vandrede med Gud. Og her betragtes saa som Underdelinger: hans Navn, hans Æt, hans Tid, hans Stand. Hans Navn betyder «en indviet og særbeskikket», men et godt Navn faar man kun ved en god Opdragelse, hvorfor en saadan betragtes nærmere. Den sker ved Forældrenes Bøn, ved den aandelige Gjenfødsel i Daaben og ved en god Optugtelse. Hvad Ætten angaar, er det godt at være kommen af godt, men bedre selv at blive til noget godt. Den bedste ædle Byrd er at høre til de gudfrygtiges Æt, saadanne som Patriarkernes, «det er de rette urgamle Ædelstammer». Tiden skal man nøje give Agt paa, thi der er Forskjel paa Tiderne; i Enoks Dage laa den ganske Verden udenfor Patriarkerne hen i Hedenskab, men da skinnede de som Stjærner. Saaledes skulle vi ved vor hele Færd være Gud til Ære og Glæde og de onde som et skinnende Lys til Exempel, hvorved vi selv have den gode Samvittigheds Fred. Af Stand var Enok Profet og Patriark; dette giver Kingo Anledning til at tale om Lærerstanden og dens Forkyndelse i Menigheden; den gode Lærer gjør, hvad de andre efterfølge. — Efter at dette nu

er gjennemgaaet, følger den egenlige Betragtning over, at Enok vandrede med Gud. Dette var det bedste Selskab, thi han er baade Sol og Skjold; det er en Vandringsfærd, thi vort blivende Sted er ikke her; men skal denne Vandring lykkes, maa vi hverken være aabenbare Syndere eller hemmelige Hyklere, men leve de retfærdiges Liv. Vor Vandring skal da ende med Hjemfærd, og Klenodiet hisset er vel Møje værd.

Den 2den Part af Talen er Enoks Bortgang fra Verden, at han var ikke mere, thi Gud tog ham. Medens Gud kan sige: Jeg er og jeg vil være, saa er det jordiske Liv forkrænkeligt; det er, og om en liden Stund er det ikke mere. Men i de gjenlevendes Minde ere vi. Dette giver Kingo Anledning til skjønne Ord om Mindet eller Eftermælet, der er som en grøn Lavrbærgren. Bedre at efterlade et godt Navn end Guld og grønne Skove. Enok blev optaget til Himlen; Vennevold er god at falde i, bedre er Guds Vold, men i den falde alle Helgene; thi vel tages de ikke alle paa samme Maade til Himlen, men alle, som tages af Gud, komme dog som Enok derop, baade med Sjæl og Legem. Det er Maalet, og dertil er vort Haab knyttet; bag Forhænget rækker det; men Maalet naas alene ved Troen. Vi haabe som vore Fædre at blive salige ved Jesu Naade; Troen var Fædrenes Himmelvej, men gamle Veje og gamle Venner ere de bedste. «Gud styrke og styre enhver saaledes til det gode, at som vor Gang i Verden er saa uvis, at der næppe er ét Trin imellem os og Graven, vor Bortgang af Verden maa vorde saa ønskelig, at der ikke bliver uden ét Trin for os imellem Graven og Himmelen. Amen.»

I sin Helhed kan denne Tale som alle andre fra den Tid være trættende at læse, men man gribes af de mange fortræffelige Enkeltheder, slaaende Udtryk, korte Fyndsprog, aandrig Anvendelse af bibelske Ord og Fortællinger. Man faar en høj Forestilling om Kingos kristelige Erfaring af denne Prædiken, og man skal lede vidt omkring, før man finder Mage til den. Det gaar med denne Tale som

med hans Salmer; der er en gammeldags og stundom i vore Øjne ubehjælpelig Iklædning, men den, der trænger dér igjennem, vil finde ægte Guld[1]).

Af Jakob Bircherods Børn skulle vi her kun dvæle ved de to Sønner, som fik det betydeligste Navn. Jens Bircherod (f. 1658) var theologisk Kandidat, blev først Regensprovst, siden Professor ved Universitetet (først i Hebraisk, derefter i Theologi) og Docent ved det adelige Akademi i Kjøbenhavn, men 1693 blev han Biskop i Aalborg. Han var gift med en Datter af Kingos fordums Rektor i Frederiksborg Albert Bartholin. Da han ofte kom til Odense, kjendte han Kingo godt, og man ser af hans Dagbøger, at medens han fra Begyndelsen af saa' med nogen Mistro til den ny Odense Bisp, udviklede der sig siden et meget venskabeligt Forhold imellem dem. De brevvexlede med hinanden, og naar Bircherod fra Aalborg gjæstede Odense, gjorde Kingo Selskab for ham. Jens Bircherod var en myndig og noget pedantisk Mand, men særdeles paapassende i sin Gjerning. Det betydningsfuldeste for Efterverdenen er hans Dagbøger, som med megen Nøjagtighed ere førte lige fra hans Fødsel indtil faa Dage før hans Død 1708; de indeholde ikke blot Optegnelser fra hans private og hans Embedskreds, men han fulgte ogsaa de større Begivenheder, og de give mangt et vigtigt Bidrag til hin Tids Historie[2]).

Broderen Thomas Broder Bircherod (f. 1661) tilbragte næsten hele sit Liv i Odense, ansat ved Latinskolen (og en kort Tid ved Gymnasiet). Han havde et Navn

---

[1]) C. Rosenberg i «Nordboernes Aandsliv» 3, S. 419 ff. har givet et kort Uddrag af Talen. Ogsaa han er fyldt af Beundring: «(Talen) tindrer saaledes overalt af Aand, ja Lune midt i Alvoren, indeholder en saadan Rigdom af religiøs Erfaring og Tænkning, at den endnu den Dag i Dag maa gribe enhver, som blot er nogenlunde fortrolig med Datidens Sprogtone.»

[2]) Der er bevaret 46 Bind Dagbøger, som findes paa det kgl. Bibl., men der er rigtignok flere ubeskrevne Sider i dem end beskrevne. Et Uddrag er udgivet af C Molbech 1846.

for sin klassiske Lærdom, var ogsaa Forfatter af historiske Skrifter og ejede en meget stor Bogsamling og et Musæum. Han levede lige til 1731, men var i sine 9 sidste Aar kun en sørgelig Skygge, lammet paa Tunge og Lemmer og uden Hukommelse. Om den Anseelse, Brødrene Bircherod nød, vidner den Omstændighed, at da Englænderen Molesworth havde skrevet sin vidt bekjendte Bog om Danmark, i hvilken han bedømte mange Forhold her, særlig Statsforholdene, meget hensynsløst og til Dels ubilligt, faldt Tanken paa de lærde Bircheroder som særlig skikkede til at imødegaa den. Det blev dog ingen af dem, der kom til at skrive Gjenmælet. Derimod fik Kingo Thomas Bircherod til at oversætte den jødiske Talmud ved Kr. Gerson paa Dansk; Haandskriftet findes endnu, men det naaede ikke at blive trykt[1]).

Andre af Kingos nærmeste Omgangskreds have vi tidligere nævnet; dertil hørte hans «fortrolige» Ven Stiftsprovst Stoud, Kapellan Mads Rostock, Professor Knud Landorph, Borgermester Blanchenborg og Rektor Elias Naur. Denne sidste kjende vi som ivrig, men ikke just smagfuld Poet; Kingo opmuntrede ham imidlertid til at skrive gudelige Vers, som man kan se af følgende Udtalelse af Naur, hvor han taler om sine Forsøg i Digtekonsten, særlig en Oversættelse af Davids Salmer:

At vende Tid og Flid paa denne Skolegang
og kvæge Hjærtet ved Guds egen Harpeklang,
dertil har mig og raadt det lavrbærkransed Hoved,
Hr. Kingo mener jeg, som største Ting har vovet
i Skjaldrekonsten; han mig ofte skyndet har
til det og andet sligt med Flid at gjøre klar.[2])

---

[1]) Heiberg: Th. Kingo S. 197. For Løjers Skyld delte Folk Medlemmerne af Familien Bircherod i de seende og de blinde Bircheroder; flere af dem vare nemlig meget nærsynede. Kalls Saml. 130 fol.

[2]) Gl. kgl. Saml. 3051, 4o. Kgl. Bbl.

Udenfor Fyns Stift[1]) maa vi navnlig søge Kingos Venner i Kjøbenhavn, thi her kom han ofte og opholdt sig undertiden temmelig længe. Hvor var Hovedstaden ikke forandret siden den Tid, da han færdedes i den som Student! Digteren havde Ret, naar han skrev,

at med det samme Navn,
man sige kan, her er et andet Kjøbenhavn[2]).

Det gik dengang med Staden som i vore Dage, at ældre Folk, der længe ikke havde været der, studsede ved at se dens Fremvæxt; Indbyggertallet, som i Kingos Ungdom knap havde været 30,000, var nu i halvfemserne steget til det dobbelte. Anselig bredte den sig bag sine for største Delen nye og stærke Fæstningsværker, og i mange Strøg af Byen byggedes der stærkt. Kristianshavn blev i disse Aar udvidet med nye Gader, og bag Slottet rejste sig et helt Kvartér saa at sige af Havet, i daglig Tale benævnt Kalleboderne, «en lækker Bygnings-By», som Henrik Gerner kalder det. Kongens Nytorv var dog nu Byens bedste Pryd med mange Pragtbygninger saasom Gyldenløves, Niels Juels og Bjelkes Gaarde, og 1688 var Kristian den 5tes Rytterstøtte bleven opstillet. Den fyldte Samtiden med Beundring, enestaaende som den var i Kongens Riger og Lande. Gerner besang den og flere med ham; en anonym (formodenlig J. St. Sehested) udbryder:

Veldannede Statu! Mit Ønsk' er: Gud velsigne
vor naadigst Arv-Monark, som du skal efterligne.
Bliv varig og staa fast, tag dette Ønsk' af mig,
gjør dit Original derved udødelig.

---

[1]) I Fyns Stift levede 2 af Familien Atke, Mathias Atke, Præst i Stokkemarke paa Lolland, og Hans Atke, Forpagter paa Billesbøl. Begge vare rimeligvis Sønner af Karsten Atke og saaledes vistnok Kingos fordums Elever.

[2]) Gerners Ilias, 3dje Part. Kgl. Bbl.

Stat som et Statua og alle Ærestøtter,
indtil dig Dommedag med Ild og Lue flytter;
jeg klager, at jeg ej ved din malmstøbte Krop
kan hvile, indtil mig Basunen vækker op. —
Jeg ser mig ikke mæt paa disse Stats-Drabanter,
som stadig holde Vagt om dine Højheds Kanter o. s. v.[1])

Poetens Ønske er hidtil gaaet i Opfyldelse, Statuen staar nu ved sit 200 Aars Jubilæum, om end ikke med saa udelt Beundring som i sin Ungdom.

Ogsaa Livet i Kjøbenhavn havde undergaaet Forandring, alt var bleven mere civiliseret. Vel vare Gaderne endnu for største Delen snævre og smudsige nok, men nu forstod den bedre Del af Samfundet at hæve sig over dem; man brugte Karosser, og der var en sand Overflødighed af dem[2]). En Standsperson som Kingo kunde ikke ret vel aflægge Visiter uden i en saadan. Folk vare ogsaa anderledes pyntede nu end fordum, de store Parykker, baade lyse og mørke, gav dem et gravitetisk Udseende, og alle anstændige Mandspersoner, som ikke vare gejstlige, selv Skræddere og Skomagere spankede om med Kaarde ved Siden. Vi befinde os ved Indgangen til Holbergs Tid. Den almindelige Lyst til afstikkende Farver gav ogsaa Soldaterne Præg, og dem var der en stor Mængde af i Kongens Kjøbenhavn; ved Aarhundredets Udgang vare nogle i rødt med hvidt, andre i hvidt med rødt, atter andre i rødt med gult eller i graat med rødt. Om Aftenen saa' man nu Vægterne vandre i Gaderne med Sabel ved Siden og Morgenstjærne paa Skulderen, og Gaderne vare «godt oplyste» ved Lygter. Man fik saaledes Duften af en ny og bedre Tid.

En af Kingos bedste Venner i Kjøbenhavn i en lang Aarrække var Bolle Luxdorph. Han var født 1643 og

---

[1]) J. S. S. Sylvanders Afsked fra Kjøbenhavn 1695.
[2]) Vrigny siger, at faa Byer af lignende Størrelse havde saa mange; enhver velstaaende Borger havde sin. Relation S. 465.

af ganske jævn Oprindelse; i sin tidligste Ungdom var han knyttet til Herlufsholm, hvor han først gik i Skole og siden i et Par Aar var Hører. Men det var ikke skrevet i Stjærnerne for ham, at han skulde slide sin Tid i en ringe Stilling; det lykkedes den unge fremadstræbende Mand at komme udenlands; han var 5 Aar borte og opholdt sig især i London og Paris, hvor han fik Adgang til fornemme Kredse og tilegnede sig Verdenstonen. Da han 1669 vendte hjem, blev han ved Velynderes Hjælp Sekretær i det danske Kancelli og steg saa efterhaanden opad. Kristian d. 5te satte Pris paa ham, og Luxdorph ledsagede ofte Kongen paa hans Rejser; 1679 blev han adlet, og 1688 naaede han at blive Oversekretær, hvorved han omtrent var kommet til det mulige Toppunkt, da det jo svarede til den nuværende Ministerstilling. Luxdorph blev 1671 gift med Vitus Berings 17aarige Datter Jytte, men denne hans fromme Hustru døde 1684. Allerede i Februar det næste Aar indgik han et nyt Ægteskab med Søhelten Kort Adelaers ogsaa 17aarige Datter Frederikke. Kingo, som upaatvivlelig først har gjort Luxdorphs Bekjendtskab i Berings Hus, sendte en rimet Lykønskning ikke just til selve Bryllupet, thi dette kom saa brat, at han saa lidt som andre vidste af det i Forvejen, men efter Bryllupet. Dette Bryllupsdigt til «det himmelsignede og nysamlede Engle- og Ægtepar» dvæle vi ikke ved, da Tonen i det er af samme Beskaffenhed som i det hele taget i Datidens Bryllupsvers, det vil sige, med Hentydninger af en mindre fin Natur, uden dog paa langt nær at være af den forargelige Slags[1]. Kingo var efterhaanden kommet i et virkeligt Venskabsforhold til Luxdorph, og denne havde ogsaa mange gode Sider; han berømmes for at være en «hjærtensgod» Mand, forekommende mod alle og meget gavmild. «I skal ikke drive de fattige af min Gaard» var et Ord, man ofte hørte af ham. Han roses ogsaa for sin oprigtige Fromhed. Luxdorphs Helbred var ikke med det

[1]) Wielands Saml. 4, S. 2.

bedste, som man ser af følgende Linjer af Kingo, der tillige omhandle Fødselen af en Søn, der blev kaldet Kristian efter Kongen:

Hvor gaar det Vennerne i Kjøbenhavn? De sige,
at Luxdorph har haft ondt af Svaghed med de rige.
O ussel Sygdom, som er pinerig og fuld
af langsom Smerte og ej vige vil for Guld.
Dog siges om igjen: Gud har hans Frue signet
med en saa dejlig Søn, der har hans Hjærte kvægnet;
saa blid var Himlens Løb mod det forgangne Ny,
og Blidemaaned red ham Sommer udi By.
Der siges: Kongens Navn hans unge Søn skal ære;
ret saa, thi Kongen bør jo evig mindet være. —

Og han ender med Ønsket:

Gud lade ej den Haand af nogen Pine vide,
som skal ved Kongens Haand formilde manges Kvide,
Gud lade ej den Fod en knyttet Sene faa,
som skal til Kongens Fod for manges Bedste gaa! — [1])

Som vi før have set, blev Forholdet mellem Kingo og Luxdorph Aarsag til en stor Forandring i dennes Skjæbne, idet Luxdorph for sin Færd i Salmebogssagen mistede sit Embede. Dog blev han et Aar efter atter ansat, nemlig som dansk Afsending ved Hoffet i Stockholm, hvilken Stilling han beklædte fra 1691 til 1698. Samme Aar døde han i Sverige. Af hans Efterkommere er Sønnesønnen Gehejmeraad Bolle Luxdorph († 1788), med hvem Mandsstammen uddøde, den mest bekjendte [2]).

En anden Mand i Kjøbenhavn, som Kingo stod i megen Forbindelse med, var Mathias Moth, Broder til Kongens Elskerinde. Som Oversekretær fra 1684 til Kongens Død 1699 var han særlig den, under hvem de

---

[1]) Rostgaards Saml. 152 fol. Dateret 8de Febr. uden Aarstal.
[2]) Personalh. Tidsskrift 1, S. 87 ff.

gejstlige Sager vare henlagte. Naar Moth blev en Velynder af Kingo, saa udsprang det af hans levende Kjærlighed til dansk Sprog og Litteratur. Det er bekjendt nok, at han i mange Aar arbejdede paa en dansk Ordbog og arbejdede særdeles grundigt; 1697 henvendte han sig i denne Anledning blandt andre ogsaa til Kingo: «Saasom man til Fædernelandets Reputation sindet er efterhaanden at samle og engang til Trykken at befordre et dansk Lexikon saa fuldkomment, som det haves kunde», saa bad han Biskoppen om at udse i Stiftet saadanne bekvemme Personer, som kunde give Bidrag dertil, f. Ex. ved at meddele Udtryk af Landskabsmaalet eller endog Sognemaalet, thi Moth havde lagt Mærke til, at der tit i de forskjellige Sogne findes forskjellige Udtryk. Han havde nærmest tænkt sig Præster og Skolebetjente som bidragydende, og de skulde da have Udsigt til god Forfremmelse, men han bejlede ogsaa til andre «vort danske Sprogs Elskere» [1]). Værket kom ogsaa i Gang, Kingo fik adskillige til at give Meddelelser, fremfor alle Præsten Peter Lucoppidan paa Taasinge, men selv har han upaatvivlelig ogsaa meddelt adskilligt, da han jo fra Ungdom af netop var en af Modersmaalets varmeste Elskere og vistnok havde samlet en Del, ligesom det noksom fremgaar af hvad man har fra Kingo, at han særlig lagde Vind paa Ordsprog, Mundheld og gammeldags Talemaader. Det var en god Gjerning af Moth og de gjæve Mænd, der støttede hans Arbejde, thi det danske Sprog førte jo ikke nogen god Tilværelse dengang, hvorfor en samtidig med Rette skrev om det:

Foragtes det ej fast af hver,
som noget har at sige,
i eget Land landflygtigt er
og maa for fremmed vige.

---

[1]) Brev af 30 Novbr. 1697.

Fandt det ej Sted paa Prækestol
og udi Rettens Sale,
om Jeppe i sin Vadmels Kjol
blev ej ved Dansk at tale,
da blev jo Sproget snart forgjæt —[1]).

Moth, som levede 20 Aar efter sin Afskedigelse († 1719), naaede ogsaa til at faa en stor Del af Ordbogen færdig om end kun i Haandskrift, og det er et Værk, der har haft stor Betydning for en senere Tid. Han endte saaledes sit Liv, der en lang Tid mest havde været hengivet til praktisk Virksomhed, som stuelærd og følte sig vel ved Forandringen, som man ser af et efterladt Vers:

Her i dette lille Kammer
er jeg fri for Larm og Klammer,
her betænkes hvad jeg er,
hvad jeg véd, det prøves her. —

Bort da Verden, lad mig være!
Her min Sjæl kan Visdom lære,
Visdom bedre er end Guld,
Verdens Skatte er kun Muld[2]).

Naturligvis havde en Mand som Kingo forøvrigt sine nærmeste Omgangsfæller i Kjøbenhavn i de lærde eller gejstlige Kredse, og blandt disse nævne vi blot Biskopperne Bagger og Bornemann, Konfessionarius Peter Jespersen, Professorerne Hans Vandal, Ole Borch, begge Jens Bircherøderne (den ene Farbroder til den anden), flere af den Bartholinske, Wormske og Schøllerske Æt, Assessor Mule o. fl. Blandt de fineste Besøg, han havde at aflægge, maa særlig fremhæves dem, der gjaldt Ministeren Grev Kon-

---

[1]) Af Iver Brink, Præst ved Holmens Kirke. Chr. Bruun: Fr. Rostgaard S. 120.

[2]) Danske Saml. 3 B. S. 264.

rad Reventlow, Kingos Velynder og Beskytter. Han boede i en stor Gaard paa Kjøbmagergade, skraas overfor Griffenfelds fordums Gaard (nuværende Postgaard); Tiderne havde forandret sig, Tyngdepunktet i Staten var flyttet tværs over Kjøbmagergade. Reventlows Hus var et Samlingssted for den fornemme og dannede Verden; han selv var en gjæstfri og behagelig Vært, hans Familie elskværdig, og der blev ikke sparet paa Forlystelser. I dette Hus var det maaske, at Kingo gjorde Bekjendtskab med en ung Mand, der snart erhvervede sig et hædret Navn, Frederik Rostgaard. Han var lærd, vel begavet, et Stykke af en Poet og havde set sig meget om i Verden; ved Aarhundredets Udgang, da han blev 30 Aar, var han Gehejmearkivar. Efter at være ophøjet i Adelsstanden blev han Reventlows Svigersøn, idet han i Marts 1703 ægtede dennes uægte, men dog anerkjendte Datter Konradine Revenfeld. Under Bryllupsfesten blev der bragt Brudgommen et Brev med følgende Udskrift: *Creditif de Mercure, touchant les plaintes des neuf Muses, expedié par l'ordre d'Apollon du mont Parnasse à Monsieur Rostgaard.* Indlagt var et Digt med en Lykønskning og en Opfordring til at blive Muserne tro ogsaa i sin ny Stand. Det hele var fra gamle Kingo, som derved viste, hvorledes han endnu i sit sidste Leveaar fulgte med Tiden[1]). Det var tillige en Gjengjæld, fordi Brudgommen i sin Ungdoms Vaar 1690 havde rettet en poetisk Sendeskrivelse til Kingo[2]). Medens Rostgaard saaledes stod i et heldigt Forhold til den store Digter og nød godt af de sidste Straaler fra den dalende Sol, gik det ham, som bekjendt, modsat med den næste store Digter, Holberg, hvis første poetiske Straaler i Peder Paars faldt generende og stikkende paa ham.

I Kjøbenhavn gjorde Kingo personligt Bekjendtskab med Digterinden Dorte Engelbretsdatter. Han traf

---

[1]) Chr. Bruun: Fr. Rostgaard S. 94.

[2]) Dänische Bibl. 6 St. 1745.

blandt andet engang sammen med hende i et Selskab, hvor man morede sig med Leverrim, og Kingo gav da høfligt følgende Linjer til bedste:

Jeg havde Rimet nær, men vidste ikke hvad,
for Mesterinden mig saa nær ved Siden sad,

hvorpaa Dorte strax svarede:

O mageløs Poet, du kald mig ikke saa,
at du min Mester est, al Verden skjønner paa.

Disse Rim blev i lange Tider mindede som noget ypperligt, senere derimod som et øjensynligt Bevis paa hin Tids uendelig tarvelige Fordringer. Betragter man dem som det, de ere, nemlig Impromtuer, er der dog ingen Grund til at lade haant derom; det er virkelig ret kvikke Civiliteter, de to Poeter i en Haandevending have sagt hinanden, navnlig da Kingo med Ordspillet om, at han havde Rimet (ɔ: det opgivne Leverrim) nær, men han havde ogsaa en Digterinde nær, saa at han derover ikke vidste, hvad han skulde rime.[1]) En saadan udsøgt Høflighed maatte naturligvis behage en Tid, der havde saa megen Sans for Galanteri.

Kingo satte Dorte Engelbretsdatter højt som Digterinde. Hun var et Aar yngre end han (født 1635) og levede saa godt som hele sit Liv i det livlige Bergen som Datter af en Rektor dér, gift med en Præst dér og siden i mange Aar som Enke. Hun var en begavet og from Kvinde, men blandt hendes mange mest aandelige Sange, der fik megen Udbredelse dengang, er der kun faa af blivende Værd. Da hun havde udgivet sit «Taareoffer» 1684, skrev Kingo et meget smigrende Digt om hende:

---

[1]) En Variant lyder saaledes:

Jeg skulde rimet før, men vidste ikke hvad,
thi Mesterinden mig saa nær ved Armen sad.

Addit. 148, Univbibl.

Gaar nu, gaar hen, I ni berømteste Gudinder,
at bukke eder dybt for en af Nordens Kvinder,
en Dorothea, som det Navn og Naade bær,
at Mesterinde hun blandt Skjaldre kaldet er.
Al eders store Pris er idel Vejr og Vinde
og hedensk Fantasi; her skal I andet finde. —
Vi Mandfolk hid indtil maaske har haft i Tanke,
at ingen uden vi den Nysling kunde banke,
hvori den Skjaldre-Kraft og -Kjærne proppet laa,
men pyt! se nu kun, hvad en Kvinde hitter paa! o.s.v.

Ogsaa under hendes Portræt satte Kingo et meget rosende Vers, der ender saaledes:

Hun Dorothea er, det er Guds egen Gave,
just paa et Englebræt, hvad kan man mere have?[1])

Dorte Engelbrets gav sig forresten ogsaa af med Skjæmtedigte, og de vare langt fra altid fine, men snurrige ere de ofte. Til Petter Dass i Nordlandene skrev hun, idet hun takkede ham for nogle Digte:

— Grand Merci, mein lieber Frater,
    hæderlig Hr. Petter Dass,
vi vil være Kammerater,
    om det falder ham til Pas.
Jeg som en Poete-Unge
    byder frem hvad jeg formaar,
i min simple Kvindetunge
    ingen høj Diskurs bestaar.
Om jeg zwischen uns at sige
    kan lidt mer end Fadervor,
maa jeg for de lærde vige,
    Buxefolket gaar dog for. —[2])

Men Hr. Dass berømmede hende ligervis som Kingo:

---

[1]) Wielands Saml. 1 Bd.
[2]) Høpffners Saml. S. 57.

Sinderig Gudinde kjæk,
kjæk i Pennen, kjæk i Blæk,
kjæk i Vers at skrive!
Nymferne beregnes ni,
én dertil, saa tælles ti,
det skal Dorte blive.[1]

Hun blev meget gammel og døde først 1716.

En anden Digter, Kingo stod i Forbindelse med, var Johan Brunsmand, Præst ved Vartov, en lærd og kristelig Mand, der stod i Brevvexling med saadanne Berømtheder som Sam. Pufendorf, Niels Steno og Avg. Herman Francke. I Fortalen til «den sjungende Himmellyst», der udkom 1687, omtaler denne Digter de to Slags Skjaldskab, det gammeldags ukonstlede og det ny, metriske, som det danske Sprog meget godt egner sig til. Dette sidste Slags lagde Brunsmand sig ogsaa efter, idet han gjorde Kingo og Bording til sine Forbilleder, og han erklærede udtrykkelig: «Udi Talen og Ordene har jeg beflittet mig intet andet at bruge end det, som er ren god Danske», hvorfor han med Flid anvendte ældre Ord, i hvilken Henseende han ogsaa efterfulgte Kingo og andre samtidige. Brunsmands aandelige Digte vare ikke altid saa ilde, skjønt hans «sjungende Himmellyst» just ingen stærk Himmelflugt har. Kingo skrev et smukt Digt i denne Bog, hvori han berømmer sin Tids aandelige Skjalde; heri siger han:

Fryd dig, Guds Kirke, du, som her i Norden grøder
og gror til daglig Væxt og dine Børn opføder
med den usvigelig og Himmel-Mælkemad,
hvorved saa mangen Sjæl sig finder sund og glad.
Hør, hvor din Harpe nu med dejlig Tone stemmes,
og du med Englesang alt Dag fra Dag forfremmes,
saa du, som før var læsp og havde Tungebaand,
nu taler, sjunger med en himmelfrisket Aand.

---

[1]) Eriksen: P. Dass, 311.

Hvor slet var dog din Stand, den Tid du maatte nynne
oppaa den Romer-Streng og laa paa Pavens Dyne,
fortryllet udi Søvn; du læste, sang — og ej
dog kunde selv forstaa dit eget Ja og Nej.
Hvor kunde da din Sjæl sig hjærtelig opsvinge
i det ukjendte Kvad? Det var en brudden Vinge. —

Saa kom Luther, drog «Spøge-Hammen» af og lagde det rette Modermæle ind i Kirken; Gud vakte mangen herlig Mand her i Norden, som med al Flid sang for Folket og sang godt, om end den egenlige Skjaldekonst ikke saa lige fødtes den samme Dag, da Baandene blev løsnede.

Hver Alder ikke skal
af hver Slags Herlighed aldeles have Val.
En Dag en anden maa saa efterhaanden lære,
og Herrens Visdoms Pris Tid efter anden bære. —
Nu stiger Konsten flux, Gud lærer dig at sjunge
hver Dag en bedre Sang, fornyer Mund og Tunge.[1])

Den Følelse af Glæde over den ny Lovsang for Herren, som nu var fremkommet, var Kingo berettiget til at udtale, thi den gjennemtrængte virkelig Folket i sin Helhed; derfor vandt alle de mange Sangværker i hin Tid, baade af de store og de smaa Digtere, saa megen Udbredelse, og derfor fandt de saa mangfoldige Efterlignere, hvis Frembringelser aldrig naaede at komme i Trykken.

Til Kingos nærmere Omgangskreds hørte endelig, som vi vide, Jens St. Sehested paa Sellebjærg, og hvor anset denne var som Digter, ser man bedst af en samtidig Udtalelse: «Nu har endelig Videnskabers Sol som i andet, saa og i Digtekonsten bestraalet det kolde Norden, at vi i vort Fædreland har alle Vegne de rene Sanggudinder til Huse, helst i Fyn, hvor der som fordum i

[1]) J. Brunsmand: Den sjungende Himmel-Lyst. 1687. Velædle og velærv. Dr. Th. Kingos Mening om slig Slags Sange-Digt udi et Vers derom befattet.

Phocide en tvekløftet Parnassus opstikker, hvis ene Spidse besiddes af hans ædle Højærv. Dr. Thomas Kingo, vores danske Homero, — den anden besiddes af hans Velb. Jens Sten Sehested, vor danske Pindaro, der midt iblandt Vaabenklang og Stykkers Tordenskrald altid gjærne har omfavnet de fredsommelige Sanggudinder.» [1]) Den Mand, der saaledes begejstret stiller Kingo og Sehested op paa Parnassets Spidser, hvorfra de som en Homer og Pindar venskabeligt kunde kige over til hinanden, medens de slog Strengene til Fryd for Danmark, men særlig for Fyn, i hvilket Landskab dette Parnas laa, denne Mand var selv Digter og kaldte sig Philedor. Hans dagligdags Navn var imidlertid slet og ret Povl Pedersen, og han skrev i nogle Aar Aviser. Hos Sehested opholdt han sig i længere Tid, og da har han naturligvis ogsaa kjendt Kingo. Af begge var han poetisk Lærling, men han havde ogsaa dyrket den tyske Poesi, og Frugten deraf blev da navnlig et længere Digt: Den spanske Herremand Don Pedro af Grenadas Historie, som først blev trykt 1724. Paa Disciplen kjender man Mesteren; det har unægtelig sin Interesse at se, hvorledes han efterligner Kingo baade i pragtfulde Indgange og i kraftige Dobbelt-Ord og gjør det slet ikke saa ueffent. Solen maa stadig holde for:

Det skete, Solen kom til Aftenrødens Stue
og rejsemat forstak sit Ansigts røde Lue
i en guldbræmmet Sky.

Eller:

Den matte Sol gik ned, og Aftenstraaler hængte
paa Samosierra Top; den blanke Himmel slængte
med Mørkheds Vexlemagt sig Sovetæppet paa,
der alle Vegne var blandt gyldne Prikker blaa.

Hvem kjender ikke Kingos Udtryk igjen, naar Philedor beskriver sin Helts Sejlads i Venedigs Kanaler saalunde:

---

[1]) I Fortalen til det nedenfor omtalte Digt.

Saa sejled han for Lyst langs ad den Flyde-Gade,
der gjennem Byens Stavn og stolte Bygge-Stade
sin bølgerunken Krop i Slangebugter slaar.

Han minder om Kingo, naar han udbryder:

Skal Svagheds hadske Nid med Afmagts vissen Haand
paa dine Hænders Gibs anlægge Dødsens Baand?

Og han minder om Kingo i Solesanddigtet, naar han lader Serafine fortryde sin Elskovs Forvildelser i saadanne Ord som:

Ak, at mig Havets Magt til Klippens Bryst maa støtte
og Bølgens Sprude-Flab mit Ansigt overspytte,
ak, at Afgrundens Hals med aabnet Strubesvælg
opslog min usle Rad og syndefyldte Bælg!
Ak, at den grumme Bjørn de Udyds mætte Lemmer
maa knuse ned i Mask med sine Morder-Klemmer —

men han løber videre frem, naar han tilsidst lader hende raabe:

Ak, ak, hvad skal jeg mer til Syndestraf begjære!
Fald Himmel! Klippe revn! gab Afgrund! Bølge slaa!
kom Løve, Bjørn og Ulv! kom, Grib, og fald mig paa!
Aha! hvad har jeg gjort? Er det min Honningkage?
Den sukkersøde Bid maa nu af Galde smage.
Er det da Frugten af min Lystes Paradis?
Om Roser drømte jeg, men vaagner nu paa Is! [1])

Man ser heraf, at naar Kingo fandt Efterlignere i aandelig Poesi, saa fandt han dem ogsaa i den verdslige, og Povl Pedersen var aabenbart en begavet Mand. Datiden fandt megen Behag i hans Digt, trods det at han havde travlt med Solen mindst 50 Gange, skjønt hele

[1]) Kjærligheds Ændrings- og Undringsspejl, fremstillet udi den spanske Herremand Don Pedro af Grenadas Levned.

Digtet kun er 70 Sider.[1]) Dette er et Vidnesbyrd paa anden Haand om, i hvor høj Grad Kingos Poesi og hele Udtryksmaade var gaaet ind i Folket. For saa vidt der var Svulst og Unatur i alt dette, kom Modgiften jo snart i Holberg, der stundom i sine Parodier synes at have haft Philedors almindelig kjendte Digt for Øje.

Povl Pedersen forfattede sit Digt i et af Aarene efter 1690, og vi fejle næppe ved at give ham Plads iblandt Kingos yngre Venner. At iøvrigt mangen en anden med et hædret Navn har hørt med til dennes Vennekreds, uden at vi nu kunne oprede det, følger af sig selv.

---

[1]) J. E. Schlegel: der Fremde, 39 St.

XVII.

Livsaften og Bortgang.

Thomas Kingo levede 3 Aar ind i det ny Aarhundrede. Han oplevede saaledes den korte Krig i Sommeren 1700, den Krig, hvor den ny Tids Helt Karl den 12te for første Gang lod ane, hvad han skulde blive; men Kingo besang ikke denne Krig, og der var heller ingen Grund dertil. Krigene med Sverige drog sig gjennem hele Kingos Liv, lige fra hans Barndom til hans Alderdom, saaledes at han i alt oplevede 4, og Fædrelandskjærligheden bevarede derved den samme Retning udad til alle hans Dage. I aandelig Henseende oplevede Kingo heller ingen Forandringer, thi den pietistiske Livsbevægelse, som nu var i fuld Gang i Tyskland, naaede først her ind lidt senere; alt blev saaledes endnu i de gamle Folder, men det mærkedes mere og mere, at der kunde trænges til en frisk Luftning.

Kingos sidste Aar vare i flere end én Henseende lyse og lykkelige, især ved Samlivet med den højt elskede Hustru; men ligesom hans Liv i det hele var mærket af mangen en Strid, saaledes blev hans Aftenstund heller ikke forskaanet derfor. Disse Skygger faldt ind paa ham fra en Side, hvor man mindst skulde have ventet det, fra den Mand, der stod ham nærmest, nemlig Jørgen Karstens.

I Begyndelsen af 1699 blev Kingos trofaste gamle Ven og Medarbejder Ludvig Stoud kaldet til Biskop i Kristianssand. En ung Mand blev i hans Sted Stiftsprovst i Odense; det var den bekjendte Bartholomæus Deichmann. Han var en heldig Erstatning, og Kingo havde megen

Glæde af Samlivet med ham. Deichmann var en Kjøbenhavner, 28 Aar gammel, men havde allerede siden sit 22de Aar været i præstelig Virksomhed. Først havde han i et Par Aar været Feltpræst ved det danske Troppekorps i Flandern, men fra 1696 til 1699 ledsagede han Kongens Søn Prins Karl som Prædikant og Skriftefader paa en Udenlandsrejse, der navnlig gik til Frankrig og Italien. Før Hjemkomsten blev han kaldet til Præst i Kolding, men tiltraadte ikke, da han strax efter at hans Hværv hos Prinsen var ophørt, i April 1699, blev udnævnt til Stiftsprovst i Odense. Her blev hans Ophold dog saare kort; allerede i November s. A. blev han af Frederik d. 4de, der imidlertid var kommen paa Tronen, beskikket til Superintendent i Oldenburg, men ogsaa dette blev forandret, og i Stedet for blev han den følgende Januar kaldet til Biskop i Viborg. Deichmann havde saaledes i Løbet af ganske kort Tid 4 forskjellige Udnævnelser, et Vidnesbyrd om, at den unge Mand i høj Grad havde gjort sig bemærket og yndet. Han var ogsaa ualmindelig begavet; ikke blot besad han lærd theologisk Dannelse, men han var tillige overordenlig veltalende; dertil kom et smukt Ydre, en imponerende Fremtræden og stor Behagelighed i Omgang. I den korte Tid, han var i Odense, sluttede han sig meget varmt til Kingo, og denne yndede ogsaa ham.

Efterat Deichmann i November 1699 havde modtaget Kaldelsen til Oldenburg, blev Jørgen Karstens udnævnt til Stiftsprovst i Odense, men tiltraadte først Embedet i Foraaret 1700.[1]) Det maatte betragtes som en Gunst mod den gamle Kingo, at denne hans Slægtning blev sat ved hans Side som nærmeste Medhjælper og muligvis med Tiden som Vicebiskop, men den gode Hensigt gik aldeles ikke i Opfyldelse. Forholdet mellem dem blev snart ligesaa daarligt, som det før havde været godt. Karstens var en

[1]) Stiftsprovsten havde sin Bolig nærved Bispegaarden i den Bygning, hvor siden Tugthuset indrettedes, og hvor der nu er Arbejdsanstalt, men i meget forandret og udvidet Tilstand.

haard, stridbar og paastaaelig Herre, der sagtens allerede i Aanden saa' sig paa Fyns Bispestol; hans Optræden mod den aldrende og nu svagelige Svigerfader var ved mangen en Lejlighed anmassende. Kingo var vistnok i Almindelighed slet ikke vanskelig at omgaas; han roses for sin Mildhed og Behagelighed, men naar nogen traadte ham paa Fødderne, blussede det ivrige skotske Blod op i ham. Som energisk Mand havde han været vant til selv at styre Sagerne i sit Stift og var ingenlunde saa aflægs, at han havde i Sinde at opgive det. Striden begyndte lige strax efter, at Karstens var kommet til Odense. Der udgik Befaling til Biskopperne om at forfatte en Bøn til en extraordinær Bededag, som skulde holdes paa Grund af Krigsurolighederne Aar 1700; denne Befaling kom, medens Kingo var fraværende, og Karstens forfattede da uden videre en Bøn, som han sendte ud i Stiftet. Herover blev Kingo, som rimeligt var, stødt, thi det var jo et Indgreb i hans Embede; han lod Bønnen tilbagekalde, forfattede selv en anden, ledsaget af et Par nye Salmer, og udsendte den i Stiftet; tillige gav han Karstens en Irettesættelse. Fra dette Øjeblik af var Forholdet mellem dem aldeles forstyrret. Snart kom en ny Sag, ved hvilken Karstens troede at kunne hævne sig paa Kingo. Flere Steder i Fyns Stift og navnlig ogsaa i Odense havde nogle gamle Kirkeskikke vedligeholdt sig, uagtet de ikke havde udtrykkeligt Medhold i det ny Ritual og særlig ikke i den Bestemmelse, at Gudstjenesten i Kjøbenhavns Frue Kirke skulde være Norm for hele Landet. Kingo var ikke stemt for at hindre Folk i at følge disse gamle Skikke, naar de vare gode. Hertil hørte, at der ved Brudevielse paa Søgnedage blev holdt Prædiken og fuld Messe. Da et Par Folk, som hørte til Kingos Husstand, en Dag skulde vies i St. Knuds Kirke, bad Biskoppen i al Venlighed Karstens om at føje ham i, at Handlingen udførtes paa den gammeldags Maade, skjønt han nok vidste, at Karstens holdt paa det ny. Men denne svarede med at lade Døren til Prædikestolen lukke og viste sig i det hele grov mod sin

foresatte. Da Kingo forlangte hans Forhold i denne Sag undersøgt og paadømt, indgav Karstens et Bønskrift til Kongen — det var i Oktober 1701 —, hvori han klagede over, at Biskoppen vilde tvinge ham til at handle mod Ritualet. En Kommission blev nedsat til at dømme i Sagen, men den gik imod Karstens, idet den erklærede, at hans Forhold ikke kunde udtydes anderledes end som «Foragt, Formastelse og Opsætsighed» imod sin Biskop. Den dømte Karstens til at gjøre Kingo offenlig Afbigt paa det første kommende Landemode og betale 100 Rdlr. Bøder til fattige Præsteenker.

Men denne Sag havde endnu et andet Punkt, som den drejede sig om. Ved Landemodet 1701 havde Karstens skrevet i Protokollen, at han havde indgivet en skriftlig Forestilling angaaende det afvigende i Kirkeskikkene i St. Knuds Kirke og fordret, at disse fremtidig skulde ordnes i Lighed med Kjøbenhavns Frue Kirkes, hvilket Biskoppen havde lovet at skulle ske strax. Kingo erklærede, at disse Ord vare indførte uden hans og de andre Provsters Vidende eller Samtykke. Ved Forhøret erklærede samtlige Provster, at de ikke havde hørt noget Løfte af Biskoppen derom, og Kingo selv nægtede det bestemt. Kommissionen dømte da, at Karstens enten maatte bekræfte, hvad han havde skrevet, med Ed eller, hvis han ikke turde det, maatte Biskoppen for Fremtiden betro Protokollen til en anden Provst. Endvidere skulde Karstens betale Sagens Omkostninger. Denne Sag, som gik Kingo meget nær, fik i Grunden ingen Afslutning i hans Levetid, thi de to følgende Aar blev der formedelst hans Svaghed intet Landemode holdt, og ved det paafølgende 1704, da Kingo var død, og hans Hustru forlangte Afbigten for sin afdøde Mands Æres Skyld, erklærede Karstens vel, at for ham skulde Biskoppen gjærne ligge i sin Grav som en ærlig Mand, men forlangte da, at Beskyldningen om Protokollen skulde tages tilbage. Dette førte saa til, at Sagen blev af Landemodet

sendt til Højesteret, hvis Afgjørelse ikke skal have været til Karstens' Fordel.[1])

Jørgen Karstens fremtræder ved alt dette just ikke i noget smukt Lys, og Samtiden var da ogsaa i det hele meget ugunstig stemt imod ham. Der var vistnok Frygt i Stiftet for, at han skulde blive Kingos Eftermand, da han havde meget formaaende Beskyttere, der iblandt Konrad Reventlow, men hans Optræden havde saaledes fordærvet hans Sag, at der ikke blev Tale derom. Ligesaa anmassende han ved visse Lejligheder kunde optræde, ligesaa ubehagelig smigrende var han overfor højtstaaende Personer, hvad hans Digte noksom bære Vidnesbyrd om. Thi Hr. Karstens var Poet og klemte flittig sin Muse. Til Kristian d. 5te havde han 1696 sunget:

Du Gudernes Behag! Du Kongers Spejl og Smykke!
Vor Tids Forundring og al Nordens Liv og Lykke! —
Var Alexander før Monark foruden Mage,
der med bevæbnet Haand gik Verden at indtage,
her fandt han Overmand!

Om Kongen med sine Soldater synger han:

Du prøved dennem selv sidst paa den skaanske Kant,
sig frit ud om det Tog: Jeg kom, jeg saa', jeg vandt![2])

Hr. Karstens har Æren af at have drevet den Slags Forgudelse til det muligste Højdepunkt, hvor der ikke længere spørges om Sandhed.

Denne Mand var den mørke Skygge, der kastede sig ind over Kingos sidste Aar, og Deichmann havde ikke megen Uret, naar han i Indledningen til sin Ligtale over Kingo sigtede til Karstens med følgende Ord: «Ja, maatte han (ɔ: Kingo) end med Josva se Satan slet ved sin højre Haand og finde som Verdens Skik er, ofte den, han som

---

[1]) Heiberg: Th. Kingo S. 212 ff. Bloch: Fynske Gejstl. 161 f.
[2]) Addit. fol. 167, S. 1374. Univbibl.

en højre Haand vilde hælde sig til, som en falsk højre Haand og en Mund, der taler Løgn —, saa fandt han dog med Josva, at Gud stod for ham og straffede Satan.» Men Kingo tog sig hele Forholdet til Karstens meget nær; for Retssagens Skyld gjorde han i skrøbelig Tilstand flere Gange Rejser til Kjøbenhavn, men der er ingen Tvivl om, at han for sit Vedkommende gjærne havde rakt Haand til sin nære Slægtning og Medarbejder.

Lige til det ny Aarhundredes Begyndelse havde Kingo været en rask og meget rørig Mand; vi kjende, hvorledes han største Delen af Aaret færdedes om paa Rejser, og det taalte han godt. Saa' han tilbage paa de mer end 3 Snese Aar, han havde levet, da havde han Grund til at takke Gud for et sjælden godt Helbred, og han gjorde det:

Paa Sundheds Støtte har du sæt
mit Liv i mine Dage
og sjælden vil't, jeg skulde ret
af Sygdoms Bæger smage;
du kvisted mig paa Børnevis,
naar du til andre lod dit Ris
opskærpes udi Lage.

Men fra Aar 1700 begyndte flere Slags Skrøbelighed at indfinde sig, navnlig Stensmerter og Rosen. I et Par Aar gik det dog nogenlunde, og han hindredes ikke meget i sin Gjerning, men i Efteraaret 1702 kunde han, som vi have hørt, ikke holde Landemode og i det hele taget ikke holde Forretningerne i den Gænge, som han ønskede. Da han i Maj 1703 rejste med sin Hustru til Kjøbenhavn, blev han her meget syg og maatte jævnlig holde Sengen, og da han endelig naaede hjem til Odense, var han i en saa svag Tilstand, at han næsten ikke kunde komme udenfor Bispegaarden. Odense havde, som vi før have set, adskillige Læger, og to af dem, Assessor Kr. Henr. Luja og Daniel Martini, gjorde deres Flid, men det gik alligevel stadig ned ad Bakke, og eftersom det led mod Som-

merens Ende, var det ikke vanskeligt at forudse, at Kingos Dage ikke vilde blive mange. Han var nu stedse sengeliggende, men det blev et smukt og opbyggeligt Sygeleje, thi i det svage Legeme boede der en «stærk og frimodig Sjæl, fuld af Tro og Taalmodighed» [1]). Nu viste det sig ret, at han, som havde prædiket for andre, ikke havde glemt sig selv, og at hvad han havde udsjunget, var opsteget fra hans Hjærtedyb. Han, som engang havde forsikret om sin Barndom:

jeg var tilfreds med mine Kaar
og stoled paa mit Fadervor,

han viste nu, at Alderdom og Barndom kunde række hinanden Haand; «han var tilfreds med sin Guds naadige Vilje, enten det skulde være til Livet eller Døden». Mange besøgte ham paa hans Sotteseng, baade Slægt og Venner, fornemme Folk og Præster, og de undrede sig over den store Taalmodighed, hvormed han bar sine Smerter. Kingo takkede altid hjærteligt de besøgende og ønskede Guds Velsignelse over dem. Hans Skriftefader, den ærlige Mads Rostock, besøgte ham stadig og trøstede ham af Guds Ord. Da Sygdommen tog saa stærkt til, lod Kingo sig Lørdagen d. 6te Oktober meddele den hellige Nadver, og fra den Stund laa han endnu en Uge hen, stadig ventende sin Udløsning, stille og tilfreds. Han havde mangen en gudelig Samtale, men han trængte ikke til Menneskers Trøst, eftersom «han selv altid var fuld af Aandens rige Trøst». Naar man læste eller sang for ham, «gav han ej alene med lydelig Røst, men og med Hændernes og Øjnenes Opløftelse sin store Andagt og Længsel efter Himlen til Kjende». Spurgte man ham, hvorledes han befandt sig, svarede han stedse: Alt vel! Mindede man ham om Sygdommens Heftighed og Dødens Bitterhed, sagde han, at han fandt det dog ikke saa meget ondt;

[1]) Dette ligesom de følgende Citater er af Deichmanns Tale over Kingo.

det kunde dog ikke gaa af uden Smerte og Strid, førend de to Venner, Sjæl og Legeme, skiltes ad, men hver retsindig Jesu Discipel og hver god Stridsmand maatte taalmodig lide det. Saaledes laa han nu hen og bekymrede sig slet ikke om det jordiske; hen imod Ugens Slutning tog han Afsked med Slægt og Venner og endelig med sin trofaste Hustru, der ikke veg fra hans Leje, takkede hende for al Kjærlighed og Huldskab og bad hende være trøstig. Til Karstens sendte Kingo Bud med Bøn om, at de maatte forsones med hinanden, men Budet «blev hindret», og det blev meldt Kingo, at Karstens ikke vilde komme. Da erklærede Kingo, at han døde som Karstens' Ven af Hjærtet.

Lørdag Aften i Mørkningen vaagnede Kingo op af en Slummer og udbrød: «Herre Gud! i Morgen faa vi en dejlig Musik at høre!» Tidlig Søndag Morgen den 14de Oktober kom Mads Rostock for at se til ham, men da han skulde forrette Gudstjeneste, maatte han snart forlade ham igjen; Præsten mærkede, at Døden var nær, tog derfor den sidste Afsked med sin Biskop og lyste Herrens Velsignelse over ham. Kingo takkede med lydelig Røst og bad Gud ogsaa velsigne ham og hans Hus. Et Øjeblik efter, det var Kl. 8, ringede St. Knuds Klokker til Højmesse, og i samme Stund sov Kingo hen. Det var den 19de Søndag efter Trinitatis.

Kingo opnaaede paa 2 Maaneder nær en Alder af 69 Aar. I henved 27 Aar havde han beklædt Fyns Bispestol, og han var den ældste Biskop i Danmark.

I 6 til 7 Uger laa Kingo Lig; den egenlige *Jordefærd* fandt Sted Torsdagen d. 29de November i St. Knuds Kirke, hvor en overordenlig talrig Forsamling havde givet Møde; den dybt sørgende Enke var imidlertid ikke tilstede. Deichmann, som jo nu var Biskop i Viborg, havde tilbudt at holde Talen, og vanskelig kunde nogen dengang have udført det, som han gjorde det. Naar Kingos Tale over Bircherod var et Mesterstykke, saa var Deichmanns det ogsaa paa sin Maade, men de vare vidt forskjellige. Denne var pragtfuld, svulmende, stærk, men alligevel

manglede den ikke det hjærtelige, og den har sikkert gjort et dybt Indtryk paa alle tilstedeværende. Taleren søgte det som sin Hovedopgave at stille Kingo paa den rette Plads baade som Biskop og Menneske, overfor Samtid og Eftertid, overfor Venner og Fjender, og han gjorde det med en fast og nænsom Haand. Talen udkom allerede det følgende Aar fra Kingos Trykkeri, og den er et helt Værk paa over 200 Sider, som kan læses med Interesse endnu.

Titelen lyder saaledes: «Moses' Æreminde for Gud, Arons Sørgeminde af Israel og Josvæ Salighedsminde for Gud.» Den er forsynet med en latinsk Approbation af Biskop Bornemann, i hvilken denne giver Kingo den ham tilkommende Ros som Biskop og Salmedigter, ligesom ogsaa Talen berømmes. Den første Afdeling er et Trøsteskrift til Fru Kingo, hvori Ægteparrets indbyrdes Kjærlighed prises. «De, der have set hendes Sorrig, vide og, at næppe Døden har kunnet skille hende fra ham. De have set hende en Tid lang stedse hos hans Kiste, hende som af en Magnetekraft draget til ham, ja saa godt som lagt i Kisten med ham.» Og det er hendes Trøst, at som Kingo havde været med Gud, saa havde ogsaa Gud været med ham: «Gud fuldkommede og sit Løfte herligen, saa at, i hvor megen Modstand han ofte fandt med Mose, saa at om Satan end stod hos hans højre Haand, saa ledte dog Gud Moses til sin højre Side med sin herlige Arm. Ret maatte dog blive Ret, og den fulgte de oprigtige af Hjærtet. I hvo der vilde grave Grav til ham, i hvo der vilde kuldkaste ham, saa blev han dog med Josva staaende for Gud og haver endnu det Navn trods alle Spottere og Hadere —, at han ved Flid og Aarvaagenhed, Retsindighed, Frimodighed, Ustraffelighed i sit Embede har staaet i Evangelio, vaaget, staaet i Troen.»

Talens Text var: «Saa døde Aron, og der al Menigheden saa', at Aron var død, begræd de Aron i 30 Dage, al Israels Hus.» Efter en pragtfuld Indgang opkaster Deichmann det Spørgsmaal: «Hvo er denne Dødsens

Fange? Det ganske Levi Hus, det ganske Israels Hus svarer: Hananias var en trofast Mand og gudfrygtig fremfor mange andre. — Vil Spotteren sige: Er og Savl blandt Profeterne? Vi vil svare ham: Herren straffe dig, du Satan! Vi vil svare: Hvorledes læser du? Hvad staar der skrevet paa denne Kiste? Moses, min Tjener, er død. Det er Guds Tjeneres Skjæbne i Verden at ilde dømmes og værr paatales af Verden. Kristi Tjenere ere Verdens Lys; derfor vil den saa gjærne ved vrange Dommme og ond Eftertale formørke disse Lys. De Mænd, som Verden ikke er værd, anser Verden ofte som de ringeste blandt alle. — Men er det Guds Tjeneres Skjæbne at dømmes ilde, saa er det deres Trøst, at de have et dobbelt Vidnesbyrd, nemlig en ren Samvittighed og saa Gud i Himlen.»

Menneskene ville gjærne skaffe sig et stort Navn, men Kingo har faaet et godt Navn. «Sindet var han som Moses, der ikke tragtede efter høje Ting; han søgte ikke enten ved egen Ros eller andres Forklejnelse at gjøre sig selv et Navn fremfor andre; han var og beredt med Paulo at agte andre yppermere end sig selv. — Jeg er vis, hans Navn staar skrevet ikke alene i Kirkens Bøger, men og i Menighedens Hjærter. Denne retfærdiges Lov skal ikke forgaa, han skal begraves i Fred, men hans Navn lever evindelig.» Deichmann omtaler Kingos oprigtige Ydmyghed, hans Trofasthed i Embedet, hans Lovsang for Herren. «Han lærte os at komme for Herrens Ansigt med Taksigelse og fryde os for vor Gud med Salmer. Fandt han end megen Modstand ofte i denne Herrens Gjerning, saa blev dog endelig hans Sang ophøjet, Herrens højre Haand beholdt dog Sejren.» Og endelig nævner Taleren Kingos Gavmildhed: «Havde Gud fyldt hans Kilder, saa lod han dem og udflyde til andre.» Skolers, Kirkers og fattiges Midler bestyrede han saa vel, at det kunde siges om ham som om Josef, at det voxede under hans Haand som hos en Springkilde.

I Ligtalerne indesluttedes dengang altid den afdødes Levnedsløb. Hvad Deichmann meddelte om Kingo, har

stort Værd, da han jo kunde øse af de nærmeste Kilder, dels hvad han havde hørt af den bortgangne selv, dels af hans efterladte Hustru.

Det øvrige af Talen er Forklaring af Texten om Aron, anvendt paa Kingo. Hans Veltalenhed, hans Visdom og Villighed omtales; han var ikke blot Guds Mund til Folket, men ogsaa Folkets Mund overfor Gud i stadig og inderlig Forbøn. Deichmann gaar dernæst løs paa de avindsyge Domme, der saa ofte havde lydt om Kingo: «Vil nogen sige os: vor Aron havde sine Fejl og Forseelser, vi vil svare ham med Paulo: «Vi ere alle Syndere og fattes den Ros, som vi skulle have for Gud,» og vi vil derhos erindre ham om vor Guds Barmhjærtighed, — vi vil derhos minde ham om Kjærligheds Kaabe, der bør at skjule endog Syndernes Mangfoldighed. Vil Spotteren endda forekaste os Arons Fejl og Forseelser, hvad mere? De stærkeste Dyr i Naturen have deres Skrøbelighed, de helligste i Naaden have deres Fejl; de, der ligne Solen i sin Glans, de ligne den og i sine Pletter.»

Vil man have en Prøve paa gejstlig Veltalenhed fra hin Tid, saa kan følgende Sted af Deichmanns Tale, hvor han omhandler Døden i Almindelighed, passende tjene dertil: «Mennesket har ikke Magt over Dødens Tid: Simsons Styrke er her uden Kraft, Absalons Skjønhed, Abrahams Rigdom, Salomons Visdom uden Anseelse. Hverken det vise Athen, det kloge Sparta, det herlige Rom eller det hellige Jerusalem kan udelukke Døden af sine Grænser, uden sine Mure. De maa alle have ét Ord med Zion: Døden stiger ind ad vore Vinduer og kommer i vore Paladser. Det hedder om hvert, som Bygningsmesteren Hormisda sagde Kejseren Constantino, der forundrede sig over det prægtige Roms Herlighed: *Et hic homines moriuntur*: Ogsaa her dø Menneskene. Abel finder sin Død paa Marken, Simson ved Templen, Joab for Alteret, Urias i Lejren, Rakel paa Vejen, Josef i et fremmed Land, i Ægypten, Jakob i sin Seng, Baltasar ved sit Bord. Absalon dør i sin Ungdom, Aron i sin Alderdom, og om os

alle hedder det: som den ene dør, saa og den anden! Saa se vi i Arons Dødelighed vor egen, saa minder hans Lig os, at vi og engang skulle til Ligenes Sted og Askens Dal. Xerxes saa' engang sin store og utallige Armé, der bestod af mere end to Millioner Mennesker, med grædende Øjne og gav til sin Graad denne Aarsag: han erindrede sig, at om 100 Aar skulde ikke en eneste af alle disse Mennesker være mere tilbage. Jeg kan ikke i Dag, Guds elskelige! anse mig og eder med andre Øjne. Vi, som nu ere paa dette Sted forsamlede for Guds Ansigt, skulle og engang med Aron samles til vor Grav —; og fire Fjæle skal engang skjule dette Legeme, og Gravens Støv skal engang fylde denne Mund, som nu taler, disse Øren, som mig nu høre. — Vi skal alle følge, den ene den anden, til Døden og Graven, som vi nu se ét Blad af Træerne falde efter det andet, én Bølge i Vandet slaa den anden, én Draabe i Regnen følge den anden.» Men vi Mennesker holde ikke af at tænke paa vor Død. «Det gaar os med den Tanke, vi har om Døden, som det gik Moses med sin Kæp, for hvilken han forfærdedes og flyede derfra, som det gik den unge Karl med sit Linklæde; han slap det og flyede nøgen bort.»

Deichmann vender endnu tilbage til Kingo: «Arons graa Haar var samlet med Klogskab og hans Alderdom med et ubesmittet Levned. Saa aldrende var han af Dyden som af Aarene; som han var plantet i hans Guds Forgaarde, saa var han i hans Alderdom endnu blomstrende, saftig og grøn.» Og han udtaler et Fremtids Ord: «Jeg vil vente, at de, der have lidet agtet og elsket Aron i sit Liv, skulle selv begræde ham efter hans Død og være som Kjøbmanden, Salomon taler om, der siger: ondt! ondt! mens de have det, og naar det er borte, saa berømmer man det. Jeg er vis, de skulle engang kjende —, at der har været en Profet blandt dem.» Disse Ord gik i Opfyldelse.

Og Taleren slutter med de sande Ord: «Hans Navn

skal leve, saa længe Gud har en Ild og Arnested i dette Zion!»

Den følgende Dag blev der holdt Sørgebøjtid paa Gymnasiet, hvor Latinskolens Rektor Thomas B. Bircherod holdt en latinsk Ærestale over den afdøde. Samme Dag blev Liget i højtideligt Optog kjørt fra St. Knuds Kirke ud til Fraugde.

Kingo, som tidligere havde ønsket at hvile i Slangerup, havde det foregaaende Aar indrettet Gravsted for sin Svigerfader, sin Hustru og sig selv i den sydlige Korsfløj af Fraugde Kirke. Han havde desuden ladet den italienske Billedhugger Thomas Qvilini, den samme som udførte H. Ahlefelds Monument i St. Knuds Kirke, forfærdige et smukt Mindesmærke i Marmor over Svigerfaderen og den endnu levende Hustru. Dette er opsat mod den østre Væg i Fløjen lige for Gravhvælvingen. En latinsk Indskrift viser, at det er et Æresminde for Fader og Datter, men det er tillige et Minde om Kingo, idet det er smykket med en vistnok veltruffet Portrætmedaillon af ham og hans Birgitte, ligesom ogsaa Engle med Bispehue og Bispestav lede Tilskuerens Tanker hen paa ham[1]). Kingos Kiste staar i Gravhvælvingen; den er forsynet med en Blyplade med en lang dansk Indskrift i hin Tids snirklede Stil. Betegnende nok lignes han her med en Sol, der er neddalet af Guds Kirkehimmel, thi Solen var jo netop Kingos Yndlingsbillede. Indskriften slutter med, at skjønt han selv ikke lyser mere, saa lyser han dog endnu for alle dyd-elskende Efterkommere baade i et priseligt Navn og i sine udødelige Skrifter paa Jorden, lyser ogsaa som Stjærnerne evindelig og altid i Himlen som den, der har undervist andre.

Blandt de Sørgedigte, der fremkom ved Kingos Død, fortjener især et af Jakob Bagger at anføres, ikke just fordi det var mere poetisk end de andre, men fordi det røber Oprigtighed og Hjærtelighed. Det hedder: «De nor-

---

[1]) Kingos Billede er noget beskadiget. Monumentet er udført 1702.

diske Sanggudinders vemodige Ligsang over deres afdøde Appollinem» o. s. v. Efter en Indledning om den Sorg, der føltes ved, at Kingo, denne Fønix blandt Danmarks Skjalde, var død, skriver Forfatteren:

Saa vidt Fyn, Lolland, Als, saa vidt sig Falster strækker,
saa vidt som Lavind og det lille Taasing rækker,
saa vidt fremfunkler nu hans Ros og aldrig dør,
mens Havgudinden kyss' de bølgecirkled' Øer.
Det store Herrens Hus og hver en fattig Skole
her kunde, næst sin Gud, paa hannem sikkert stole,
han som en Fader paa sin Fromheds Arme drog
enhver Minervæ Søn og fattig Skolepog.
Thi kan jeg til hans Ros som en forfaren sige:
han gjærne Skolen saa' i Velstands Flor at stige,
saa naar den trængtes, hans uskrømted Kjærlighed
da ømte sig udi den ædle Sjæl herved.

Og det hedder siden om Kingo:

Han aldrig nogen Tid, som mangen Verdens Taabe,
skar efter Vejret og blot Folkes Gunst sin Kaabe,
men lod kun Retten gaa uagtet saadan Gunst,
der ofte er som en ustadig Damp og Dunst.
Thi naar det stærke Vejr og store Ceders Grene
den liden Isop tvang, og naar den korte Sene
ej længer strakte sig udi den stumped Arm,
da hjalp han, ja holdt den, førkjølned, stedse varm. - -

Sær ses hans Fromhed med en sund Fornuft heri,
at han ved Retten hjalp det svageste Parti.
Sagtmodig Fromhed af hans Mund og Læber talte,
hans søde Trøst enhver nødtrængte Sjæl husvalte,
saa naar hans fattige Tilhænger raadvild var,
da hans Nødlidenhed ham udi Hjærtet skar.

Om Kingos Fejl skriver Hr. Bagger med vel mente og stundom ogsaa vel trufne Ord:

Bort den, som tegner op en andens ringe Pletter,
uagtet hos sig selv de store Synder spætter,
og hos en anden ser en Skjæv', en Myg, et Ar,
men bliver aldrig sin Kamel og Bjælke var. —
Han ser ej, at det Taarn, som aller højest stiger
mod de bestjærnede og himmelhvalte Riger,
maa ofte tage mod de største Tordenskrald,
og Faren følger mest paa Ærens høje Kald.

Og efter disse sidste smukke Linjer aflægger han et personligt Vidnesbyrd:

Og om han ikke mer sin Gunst i Verden øver,
dog skal den Bjærgehob udaf de Naadeprøver,
som han beviste mig, mens han sin Aande drog,
staa stedse tegnet op udi min Mindebog.
Ja vil end Avind her udstryge denne Farve,
som jeg har hjærte-ment foruden Smink og Larve
sat paa hans ædle Navn, hver Dydens Elsker kan
dog vidne: Han var en retsindig Herrens Mand[1]).

Saa var Kingos Støv da bragt til Hvile. Deichmann, som under sit Ophold i Odense havde ordineret 3 Præster, drog hjem i Førstningen af December. Hans senere bevægede Liv kunne vi her kun antyde. I Viborg blev han til 1712, elsket af nogle, ilde lidt og slet omtalt af andre; i Kristiania, hvor han derefter blev Biskop lige til 1730, gik det ham paa lignende Maade. Paa Grund af hans Arbejdsdygtighed og ualmindelige Gaver til at administrere blev han anvendt af Kongen til en Mængde forskjellige Forretninger, der rigtig nok lidet stemmede med hans egenlige Kald, saasom Landevejes Vedligeholdelse, Stutteri, Sølvværket, mange Kommissioner og Retssager. Under alt dette kom han stedse fjærnere fra sin kirkelige Gjerning; yndet og fremdraget af de formaaende, som han lige fra ung af havde været, groede megen Forfængelighed

[1]) Høpffners Saml. S. 229 f.

og Verdslighed op i ham. Det var derfor en Lykke for hans sande Menneske, at hans Velmagtsdage ved Frederik d. 4des Død fik en brat Ende; Kristian d. 6te afsatte ham strax, «fordi han havde indviklet og indtrængt sig i saa mange verdslige og ham uvedkommende Ting». Han overlevede denne Omskiftelse kun et halvt Aar, men det blev en god Afslutning paa et bevæget Liv; han saa' nu sine Fejl og fortrød dem, Manasses Bøn om Naade var stadig paa hans Læber. En Hykler havde han aldrig været; Bagtalelse, som Tiden var saa rig paa mod alle fremragende Mænd, havde han baaret med stor Ro, men han havde ikke kunnet taale den stærke Medbør fra højere Steder. 1731 døde han.

Efter Kingos Bortgang fulgte der et uhyggeligt Efterspil. Dagen efter hans Død var Jørgen Karstens mødt i Bispegaarden med en Fuldmægtig og havde forseglet «Stiftskisten», Gjemmestedet for Stiftets Dokumenter og Regnskaber. Snart blev en ny Biskop beskikket for Fyns Stift, men det var en underlig Skjæbnens Ironi, at denne Kingos Efterfølger var en Hjemmetysker. Kr. Rudolf Müller hed han; vel var han født i Kjøbenhavn, men alt som Dreng var han kommet i tyske Omgivelser i Flensborg, gik derefter paa Gymnasiet i Danzig og var Student i Königsberg. Efter en Tid at have været Præst i Holsten, blev han 1684 tysk Hofprædikant i Kjøbenhavn, siden ogsaa Professor ved det daværende adelige Akademi; Dronning Louise skal have yndet ham meget, medens Hofpersonalet kjededes ved hans timelange Prædikener. Nu kom denne Mand, der ikke engang mægtede at tale ordenligt Dansk, som Biskop til Odense. Skjønt han ikke var af nogen slet eller foragtelig Karaktér blev hans Optræden i flere Henseender meget dadelværdig, fordi andre, særlig Karstens, forstod at ophidse ham og indgive ham falske Forestillinger. Strax efter sin Tiltrædelse klagede han over, at Stiftets Papirer og Regnskaber vare i saadan Uorden, at han ikke kunde overtage dem; han forlangte og fik ogsaa nedsat en Kommission, der skulde undersøge

Sagerne og overlevere ham Stiftskisten. Kingos Enke, der i hele den langvarige og ondskabsfulde Retsstrid, som nu udviklede sig, viste sig som en Kvinde med Mod og Mands Hjærte, med urokkelig Fasthed i at hævde sin afdøde Husbonds Ære, havde imidlertid med velberaad Hu ladet Stiftskistens Segl fjærne. Thi hun havde kongelig Fritagelse for al Forsegling, og hun vilde svare til alt, hvad der angik hendes Mand; derfor havde hun ordnet hans efterladte Papirer, da han ikke selv under de sidste Aars Sygdom havde kunnet bringe alt i den Rigtighed, som han gjærne vilde. Kommissionen fandt imidlertid ved sin Undersøgelse, at der intet manglede uden nogle faa værdiløse Skrivelser fra Tiden før Kingo blev Biskop.

Hermed var Biskop Müller eller de, der stod bag ham, dog ikke tilfreds. Nu blev der klaget over Urigtighed i Hospitalernes og Skolernes Anliggender, og atter skulde en Kommission undersøge dette. Denne Sag maatte nødvendig vække den største Opsigt og give Anledning til megen Folkesnak, eftersom alle rundt omkring, der havde noget med Hospitaler og Skoler at gjøre, blev indstævnede til at give deres Forklaringer. Man maatte jo tro, at Kingo havde styret disse Stiftelser som en Kjæltring, siden saadan Undersøgelse skulde finde Sted. Fru Kingo fremlagde Beviser for den Fremgang, alt havde haft under hendes Mands Haand, og den Omsorg, han havde baaret derfor; «jeg vil formode», skrev hun, «at al Biskop Müllers Angivelse om den store og vanskelig befindende Urigtighed herved aldeles forsvinder, og han selv maa bære Fortrydelse, om han vil give sig den Umage dette at efterse, at han med saa mange Supliker har bemødet Hs. Maj. udi det, som han saa lettelig i Mindelighed hos mig kunde have erholdt». Biskoppen gik endog saa vidt, at han anklagede Kingo for, at han ikke havde anvendt de Benaadninger, der vare tillagte ham til Vedligeholdelse af Bispegaarden og nogle Kirker, til det givne Øjemed; men Fru Kingo kunde her imod fremlægge Regnskab for, at

han havde tilsat flere Hundreder Rigsdaler derpaa, end han havde oppebaaret.

Denne Kommission blev færdig i Januar 1706 og fandt efter en nøjagtig Undersøgelse, at det eneste, der ved Uagtsomhed manglede fra Kingos Side var en Rest af en Kapital og nogle Renter, som skulde anvendes til Latinskolens Vedligeholdelse.

I Anledning af Borttagelsen af Seglet for Stiftskisten fik Biskop Müller nedsat en ny Kommission, og denne Sag gik altsaa lige løs paa Fru Kingo. Men hun forsvarede sig skrapt ved sin Lavværge, thi hun havde kun gjort hvad der var hendes Ret, hvor imod Karstens havde vist «Malice» mod hende og søgt at sværte hende for Kongen. Ligeledes klagede hun i djærve Ord over Biskoppen, som i Stedet for at søge Oplysning hos hende selv, førte hende i «Landery og Udraab, som om hun havde begaaet en stor Formastelse». Hun havde i Forening med Kingos Amanuensis og en Præst efter hans Død samlet alle vigtige Dokumenter paa Bispekontoret og i Amanuensis' Kammer, lagt dem ordenlig i Stiftskisten og forfattet en Fortegnelse derover.

En anden Kommission blev nedsat for at skaffe Oplysning om adskillige Kapitaler, som Biskop Müller ikke kunde finde Rede i. Resultaterne af disse Kommissioners Arbejder blev indsendte til Regeringen.

Endelig blev der ved kgl. Reskript af 21de Novbr. 1707 nedsat to Kommissioner for at afsige Dom i disse forskjellige Sager, undtagen forsaavidt nogle af dem vare blevne førte frem til andre Domstole. De, der saaledes blev paakjendte andet Steds, faldt ganske ud til Kingos Ære. Selve Kommissionssagen trak meget langt ud, og først d. 20de Marts 1711 blev Dommen, som angik en Mængde Punkter, afsagt. Og hvad blev saa Udfaldet af hele denne Skandaleproces, som havde beskjæftiget ikke blot Fyn, men saa at sige hele Landet i en Række Aar, i hvilken en stor Mands Minde var bleven besudlet og Sorg og Harme lagt over paa hans Hustru? Udfaldet

blev, at Kingo intet som helst havde forskyldt, ja i Dommen fandtes der Udtalelser, som ingenlunde vare behagelige for Ophavsmændene til denne forargelige Sag. I Anledning af Bestyrelsen af Latinskolens Kapitaler, erklærede Kommissionen, at Kingo altid har været renommeret for Redelighed, og at ingen i hans levende Live vilde have dristet sig til at tillægge ham Begjærlighed efter andres Gods, ja der var aldrig i hans Dage indkommet den ringeste Klage over hans Bestyrelse af sligt. — Birgitte Balsløvs daværende Lavværge Kommerceraad Bircherod havde under Sagen hævdet, at det dog ikke burde gaa ustraffet hen saaledes at angive Folk og forfølge dem med Proces, og Kommissionen fandt denne Udtalelse beføjet og forbeholdt ham at søge sin Ret, hvor han bedst kunde[1]. — Hermed vare da disse lumpne Sager bragte ud af Verden, men andre dermed sammenhængende trak endnu ud flere Aar, indtil endelig Højesteret gjorde fuldkommen Ende paa det hele ved Dom af 10de Marts 1718 og satte den sidste Stopper for den offenlige Bagtalelse. Den private kan jo ikke saaledes hindres, og da Opmærksomheden var bleven sløvet under de 14aarige Forhandlinger, kunde Domstolenes Frikjendelse ikke slaa al Snak om Kingos Pengebegjærlighed og lignende til Jorden, men den blev i over hundrede Aar ved at følge hans Minde som en mørk Plet. Endnu i Roskilde-Rim fra 1813 synger derfor Grundtvig om Kingo:

Saga vidner det med Smerte,
at ved Jordens Støv og Muld,
at ved Vrede, Sølv og Guld
hængte længe fast dit Hjærte.
Ak, hvor det er tungt at tænke
slig en Aand i Verdens Lænke!

---

[1]) Om disse Kommissionssager se Heiberg: Th. Kingo S. 234 ff., hvor en udførligere Redegjørelse findes.

De, der kjendte Kingo nøjere i hans Levetid, vidste, hvor ubilligt man dømte ham, og mange fik dog ogsaa Øjnene op under Skandalesagen. Bircherod skriver i sin Dagbog under 8de Januar 1706, at hans Moder havde meldt ham om den forargelige Kiv og Uenighed, der var i Odense, men «de, som i forrige Tider *carperede* sal. Biskop Kingos Forhold, vilde nu gjærne grave ham op af Jorden igjen, om det var muligt». Saaledes gik Deichmanns Ord hurtig i Opfyldelse.

De to Hovedmænd for Kampen imod Kingo havde altsaa ikke megen Glæde af den. Biskop Müller vandt aldrig nogen Indgang i Stiftet; man gjorde Nar ad hans tyske Tale, som ikke var saa underligt, og Sagen mod Kingo maatte med Rette nedsætte ham i manges Øjne. Han døde 1712. Jørgen Karstens, der maa betragtes som den væsenligste Drivfjeder i alle disse uhyggelige Sager, havde ved sin Haardhed og Stolthed Sammenstød med mange andre. Allerede 1701 stævnede Rektor Thomas Bircherod og Konrektor Erik Mule, begge to meget retsindige Mænd, ham for Udtryk i hans Prædikener, som vare krænkende for dem i deres Embeder, men de kom ingen Vegne. Senere stævnede Magistraten ham for noget lignende, men da hans Ord vare holdte i en vis Almindelighed, kunde den heller ikke komme ham til Livs. Slige Klager gjentoges ogsaa senere; saaledes ankede engang Professorerne over, at han fo'r saaledes løs paa dem i sit Hus, at de maatte forhandle skriftlig med ham. Han døde 1717 i en Alder af 57 Aar, men hans egen Svigersøn, den senere Biskop Bloch, vidner, at han var en hidsig og fremfusende Mand, som var let at bringe i Harnisk, men vanskelig til at afføre det igjen[1]).

Birgitte Balsløv sad 3 Aar hen som Enke; d. 3dje Decbr. 1706 indgik hun nyt Ægteskab med Kaptejn og Kommerceraad, senere Justitsraad Kristian Karl Bircherod, Søn af den theol. Professor Jens Bircherod i

[1]) Blochs fynske Gejstl. S. 656 f.

Kjøbenhavn. Det var en 39aarig Enkemand, som havde en Søn[1]. Deres Ægteskab varede i næsten 24 Aar; de boede paa Fraugdegaard og fik en Søn, Thomas Kingo, der kun blev et Aarstid gammel. Birgitte Balsløv, som havde Kingos tiaars Privilegium paa Salmebogen, lod, efterat hun havde opgivet Trykkeriet i Bispegaarden, nye Udgaver trykke i Kjøbenhavn, men hendes Ansøgning 1709 om Fornyelse fik Afslag. Husstanden paa Fraugdegaard blev senere hen i Tiden meget forøget; en Datter af *Dr.* Peder Balsløv i London, Birg. Katr., kom til Gaarden og blev 1727 gift med en Søkaptejn Kr. Krabbe, men dette Ægtepar forblev dér tilligemed de 3 Børn, de fik. Denne Forøgelse i Huslivet har næppe været til synderlig Glæde, thi Krabbe var en daarlig Person, der skal have endt som Tigger[2]. 1730 døde Kr. Bircherod, men Birgitte Balsløv overlevede ham i 14 Aar; hun døde som den sidste af Slægten Balsløv 1744 i den høje Alder af 79 Aar, næsten 41 Aar efter Kingo[3]. Fraugdegaard havde hun testamenteret til sin Halvsøsters Datter, der var gift med Borgermester Kr. U. Bless.

Da Kingo havde været barnløs i alle sine tre Ægteskaber, gik hans adelige Navn i Graven med ham. Imidlertid førte, som vi før have set, nogle Efterkommere af hans Søster Else Navnet Kingo, skjønt jo egenlig med Urette. I denne Sidelinje er Slægten til endnu[4].

---

[1]) Hans første Hustru hed Karen Hansdatter *de* Hemmer. Sønnen hed Jens, f. 1700 og død 1718. — C. T. Engelstoft: Personalh. Oplysn. S. 20.

[2]) Ovenanf. Skr. S. 21 f.

[3]) Den nu saa bekjendte Præsteslægt Balslev stammer vel fra samme Sogn i Fyn (Balslev) som denne Slægt, men er ganske forskjellig fra den.

[4]) I Slutningen af forr. Aarh. levede der endnu en Eva Kingo, som var af Slægten. — Meddelt af Konsul Axelsen paa Læsø.

XVIII.

Eftermæle.

Kingos høje Værd som Digter var almindelig erkjendt af hans Samtid; det havde givet sig Udtryk paa mange Maader, medens han levede, og det gjorde det i rigt Maal ved hans Død. Poeterne priste ham baade paa Latin og Dansk, ofte mere vel ment end vel lykket, som naar Lavrits Thura, senere Biskop i Ribe, kvad om ham:

I Adfærd redelig, sagtmodig, from og yndig,
i Skrifter prægtig, net og uden Lige fyndig,
hvis gyldne Skjaldrepen i Nektar-Aa'r var blødt,
hvis Tunge sukkerfyldt i Zion sang saa sødt.

Det var i det hele den almindelige Mening, at Kingo var sin Tids største danske Digter, og at ingen af de tidligere heller kunde kappes med ham. Tøger Reenberg (1656—1742), et klart Hoved og en ret smagfuld Digter, var den af Tidens tonegivende Aander, som forholdt sig mest kritisk overfor Kingo. I «Forsamling paa Parnassus», som er fra Tiden 1690—1700, har han holdt Mønstring over de danske Digtere; han fremstiller her en poetisk Drøm, som drejer sig om, at efter Arrebos Død er en Plads paa Parnasset bleven ledig; Apollo og Muserne ville give den til den bedste Poet. Saa møde disse da frem, en efter en, og faa deres Skudsmaal, men allerede i Begyndelsen af Digtet har Reenberg antydet sin Smag ved at lovprise Bording for hans Lethed i at rime, og idet han saaledes særlig har Blikket hæftet paa Formen, kan Kingo ikke fuldstændig tilfredsstille ham. Han tager vel

med Varsomhed paa ham, kalder ham den store Mand Ovidius. men lader Apollo sige til ham:

Men du — — os love maa,
naar du vil til at digte.
du dine Rim skal lade gaa
vel ofte gjennem Sigte.
Hvad? sagde jeg til Bording da,
jeg troer, Føbus primer,
vil nogen tage denne fra,
at han er Mester-Rimer?

Det var ganske vist ikke med Urette, at Reenberg gav Kingo en Snært for hans stundom vel skjødesløse Rim, men bag ved ligger dog en Mangel paa sand Vurdering af Kingos Storhed, som ogsaa kommer frem i samme Forfatters: *Ars poetica*, hvor han siger:

Vi have kun én Arrebo
og siden Bording døde,
er Sædet efter disse to
paa Bjærget blevet øde,

saa at Kingo altsaa ikke havde indtaget Mester-Pladsen paa Parnas, men det er unægtelig en flad Bedømmelse. Jørgen Sorterup (1662—1723) skrev om de store Digtere:

Med saa stort et Lys forlente
os vor danske Arrebo,
at hans Lampe billig tjente
til vor magre Pen at to.
Kingo skjænker os at drikke
af sit krydred Digtervæld,
saa at vi kan noksom ikke
undre paa hans Sanges Held.
Bordings lette Skrivemaade
sætter Fjedre paa vor Pen,
saa vi lader Gejsten raade,
hvor hun end vil hid og hen.

Eller som han et andet Sted kortere udtrykker det:

Arbo, Bording, Kingo sætter
jeg i højest Æres-Rang,
de, som efter dem sig retter,
roses ligesom de sang.

Men skjønt Sorterup med Rette gjorde Nar ad Datidens uendelige Rimerier:

Rim man ser i Bryllupsstuer,
Rim man har ved hver en Grav,
Rim hos alle Barselfruer,
Rim hos hver en Stodderstav.
Fole kan nu ej en Mynde
og derover vorde død,
før man straxen har en Tønde
fuld af Verse-Klistergrød,[1])

saa forstod hverken han eller de fleste dengang at gjøre den tilbørlige Forskjel mellem Rim og ægte Poesi. Det viste sig blandt andet ogsaa deri, at mange af Kingos verdslige Digte, som Musen kun lidet havde beaandet, blev satte ligesaa højt som hans aandelige.

Rykke vi længere frem i Tiden, saa træder henimod Midten af det forrige Aarhundrede ganske uventet en Tysker op som Bedømmer af Kingo. Det er den dygtige J. E. Schlegel (1718—1749), som i de faa Aar, han tilbragte her i Landet, med megen Ihærdighed satte sig ind i danske Forhold. I sit Ugeblad «der Fremde» skrev han i December 1745 et Stykke, der angik Kingos Poesi. Da det er ret betegnende, meddele vi det meste deraf:

Naturen og Poesien vare engang i Selskab med hinanden. Poesien siger: «Tilstaa kun, at uden mig var du kun halv saa smuk. Jeg hæver din Ynde ved min. Ligesom et kjønt Ansigt fremhæves ved en smagfuld Pynt,

---

[1]) Ret Tak, rar Skjæmt og ram Alvor.

saaledes ser du i mine Digteres Værker din Fuldkommenhed glimre i hele sin Styrke; du ser dig smykket paa det prægtigste og bliver nødt til at sige ved dig selv: Det havde jeg dog ikke tænkt, at jeg var saa yndig!» Naturen svarer: «Jeg er dig meget forbunden, fordi du bærer saa stor Omhu for min Skjønhed. Imidlertid kunde det dog nok træffe sig, at din gode Hensigt ikke altid bliver saa nøje opfyldt. Jeg har, sandt at sige, forgjæves søgt mig selv i mange Digte. Der bliver kun lavet altfor mange Vers, hvor jeg maa berømme den, der kan vise mig, at blot det aller ringeste, der hører til mit Rige, bliver naturlig beskrevet. Og hvis jeg vilde forebringe dig Klager fra alle de Ting i mit Rige, der daglig besvære sig over at blive mishandlede af dine Poeter, tror jeg ikke, at du endnu vil paastaa, at dine Digte kunne gjøre mig indtaget i mig selv.» — «Lad mig høre Klagerne!» svarer Poesien. Naturen gik strax ind paa det og opfordrede alle Ting til at komme frem med dem. Paa en bestemt Dag mødte altsaa alle de fornærmede Ting.

Naturen var temmelig tilfreds med Arrebo, thi om han end en sjælden Gang havde udsmykket den, saa havde han dog som oftest ladet den være, som den er. Derimod kom en Triton fra Bælterne frem med grundede Klager mod Bording for Overdrivelse. Endelig møder en Trompet, som i en pathetisk Tone taler saalunde: «Jeg har tjent Homer og Maro (ɔ: Virgil) for at forkynde de Bedrifter, hvortil Trompeternes krigerske Klang opmuntrer Heltene i de blodige Slag. Ogsaa Kingo har brugt mig til at udbrede sine Kongers Ros og Bedrifter med Helteklang. Han har altid stødt i mig med fuld Mund og med oppustede Kinder frembragt stærke og højtklingende Toner ved mig. Hans levende Indbildningskraft har af og til indgivet ham prægtige Tanker, men endnu oftere kun et prægtigt Skrald. Jeg maa klage over noget, som hverken Homer eller Maro nogensinde har gjort, at han nemlig ikke blot saare ofte svæver altfor vidt ud i denne Klang af stærke Toner, men stundom blander en Lyd ind i de

ædleste Toner, som om han stødte i et Vægterhorn. Jeg kan ikke glemme, hvordan det lød, da han vilde besynge en Belejring (nemlig Wismars) og talte om «Kaninkonsten» at bore sig Smutgange hid og did i Jorden og om «Kugle-Springdansen» og om at «gjennemdrille» Luften med tusind Tordenskrald. Saadanne Udtryk kunne ikke kaldes andet end Toner af et Vægterhorn.»

Kingo, som var til Stede, svarede hertil, at han havde forfattet dette Digt i en ældre Alder, og at hans fast hensovede Muse, som han udtrykte sig, dengang blot fandt sit Liv i Kongens Udødelighed. Men hertil blev der saa svaret ham, at i dette Digt var der alligevel ikke mindre Liv og dog mindre Svulst end i andre.

Imidlertid var en dansk Bonde af Nysgjerrighed kommet til, og han tog nu Kingos Parti. Han fremsagde nogle Linjer for at forsone Naturen med ham:

Som Flinten skjult i mange Aar og Dage o. s. v.[1])

Et godt Sted hos en Poet er den bedste Forbøn for et slet. Naturen udtrykte sin Tilfredshed med dette Sted, og Kingo selv lod det være nok med dette Forsvar, uagtet han blev opmuntret af en af sine Efterlignere, der havde hans Fejl uden at besidde hans Dyder, til ikke at lade Trompetens Klage blive siddende paa sig.[2])

Saa vidt Schlegel. Man ser, at Smagen var ved at forandre sig, at de højtklingende Toner ikke mere fandt saa ubetinget Beundring, og at Schlegel havde et skarpt Blik for den Synken fra det højtflyvende til det lave, dagligdags Udtryk, som man kan finde hos Kingo. Alligevel vare hans Exempler ingenlunde træffende, men røbe en snærpet Smag; det havde ikke været vanskeligt at finde langt mere betegnende. Hans Udtalelse om, at Digtet om Wismars Belejring var fra en senere Alder, da Kingos

---

[1]) Af Kristian d. 5tes første og lykkelige Ledingstog. — Se nærv. Bog S. 179.

[2]) J. E. Schlegels Werke, 5 Th. 1770.

Muse sang paa sit sidste Vers, var en slem Fejltagelse, thi det er fra 1676, da han netop var i sin fuldeste Kraft.

I Slutningen af forrige Aarhundrede møde vi Rahbek som Kingos Bedømmer. Den æsthetiske Sans var nu saa udviklet og hele den Kingoske Tidsaand var saa fremmed, at man ikke undrer sig over, at Bedømmelsen bliver stræng. Dog indrømmer Rahbek, at der rundt om i Kingos verdslige Digte findes skjønne Steder, og at enkelte mindre Digte i deres Helhed ere vel lykkede. Blandt dem, der mest have tiltalt ham, kan nævnes: Karsten Atkes Afsked, de fattige i Odense Hospital, Mortensgaas, Svenskernes Farvel til Tyskland, Chrysillis og Kandida. Digtene til Kongen faldt naturligvis ikke i Rahbeks Smag, og han finder, at en stor Del af dem indeholde «væmmelig Smiger og Panegyrik». Der var Forskjel paa 1690 og 1790. De aandelige Digte var Rahbek ikke istand til at skatte efter Fortjeneste saa lidt som hans Samtid, men han indrømmer dog, at han i dem «sjælden eller aldrig synker saa dybt som i de verdslige», og at der især er Overflod af «dejlige gnomiske Vers», der indeholde sand Levevisdom. Imidlertid var det langt fra, at Rahbek vilde berøve Kingo en fremragende Plads blandt danske Digtere, hvorfor han til Slutning sammenfatter sin Dom i de Ord, at «Kingo er lettere at dadle end at mestre, at opnaa end at overgaa».

Kingos Salmer førte jo deres egen Tilværelse ude i Folket og hævdede en Tid lang deres Plads som noget af det ypperste, men efterhaanden som Rationalismen trængte sig frem, kunde de naturligvis for Indholdets Skyld ikke mere behage de oplyste. Den saakaldte evangelisk-kristelige Salmebog, en Blomst fra Rationalismens Ager, havde saa godt som ingen Brug for dem, og de faa, som optoges, vare i en lemlæstet Skikkelse.

Efter at Romantiken og Haand i Haand med den en Fornyelse af gammel Kristendom havde holdt sit Indtog her i Landet, kom ogsaa Kingo igjen til Ære. Grundtvig havde tidlig Opmærksomheden henvendt paa ham, og da

hans Opvækkelse skete i Efteraaret 1810, var det Kingos Salmer i Forening med Luthers og selve Bibelen, der særlig fik Betydning for ham. I «Roskilde Rim» fra 1813, hvor vi nylig have set ham klage over Kingos formentlige Fejl som Menneske, priser han ham i skjønne Ord som aandelig Skjald:

Thomas Kingo! o, du gjæve!
Lærte dig din Farfar saa
Tæpperne med Konst at væve,
som vel sent skal Mage faa,
Tæpperne, som nu man vrager,
men dog skinne skal i Kor,
naar hver Modens Tæppemager
smulrer med sit Væv i Jord?
Nej, kun han, som uden Hænder
Himmeltæppet bredt udspænder,
sort og hvidt og rødt og blaat,
sprængte det med Blommer klare,
som hans Konst os aabenbare,
som os minde om hans Slot, —
han var selv din Læremester,
lærte dig med Konst at virke
Tæpperne, som i hans Kirke
skinned paa de høje Fester,
rundt at strø de Blommer klare,
som hans Fingre aabenbare.

Men Digteren klager over, at Folkets Øre var bleven døvet, at Aanden var vingeslagen, at Danmark vragede Kingos Sang; og han spørger vemodig, om Kingos Harpetoner maaske vare Svanens Afskedssang? Paa en vis Maade vare de det, for saa vidt som han mere danner Afslutningen paa eller er som en forunderlig Efterklang fra den trosfrejdige lutherske Tid. Men Grundtvig priser da Velsignelsen, som har fulgt hans Salmer:

Dog, hvi bruser du, min Aand?
Hør, hvor sødt dog Kingo leger!
Naar hans Harpeslag dig kvæger,
naar sig løsne Støvets Baand,
naar du rejser højt af By
paa den klare Tonesky,
tænk da paa, hvor mange Sjæle,
som nu for Guds Trone knæle,
kvægedes saa mangen Gang
ved den samme Harpeklang,
vænned sig med Barnestammen
til engang at synge Amen!

I «Nordens Mythologi» af 1832 skriver Grundtvig, «at som et poetisk Ord, der levende udtrykker den kristelige Anskuelse, ere Kingos Salmer ikke blot det 17de Aarhundredes største Vidunder, men et saa sjældent i hele Menneskehistorien, at det kun lader sig forklare af Nornens underfulde Visdom, der gjemte Spiren til en Paaskelilje i tusind Aar» (nemlig fra den angelske Skjald Kædmons Tid) «og bragte den saa over Havet til Danmark, hvor den fandt sit rette Moderskjød og Rum til at udbrede sig.»[1])

Ogsaa en anden Digter var snart med til at flætte Hæderskrans for Kingo; det var Ingemann. I Sommeren 1820 havde han i Selskab med Finn Magnusen besøgt Fraugde Kirke, set Kingos Billede dér og staaet ved hans Kiste i Gravhvælvingen. Det besang han nu:

Marmormindet staar ved Graven
under Landsbykirkens Tag,
Englen hist med Bispestaven
Bonden ser hver Hviledag.
Og foroven staar fremstillet
med sit Aasyns Kraft og Ro
Gubben i sit djærve Billed
som en Kristi Kæmpe tro. —

---

[1]) N. F. S. Grundtvig: Nordens Mythologi S. 111 f.

Gamle Kingo! Til din Kiste
stiger jeg i Graven ned,
Herligheden, som du priste,
ser du nu i Herlighed;
hvor om Sjælenes Forsoner
paa hjemgangne Aanders Kyst
Davids Aandeharpe toner,
høre Engle nu din Røst.

Mægtig, dyb jeg hører runge,
gamle Barde! i din Sang
Kirkeklokkens Malmertunge,
Nordens Davids-Harpeklang.
Ruste nu de gamle Strenge
tavse under Dødninghaand?
Laa i Graven Harpen længe?
Vaager over den din Aand? —

Tavs og stille er her nede:
Ormen kun i Graven bor,
Sjælen ej om Aander lede
blandt de døde under Jord!
O, men kan du hist fornemme,
hvad ved Graven tavs jeg bad —
Barde! lad din Aandestemme
tone salig i mit Kvad!

Med den Tro, som flytter Bjærge,
høj som Himmel, dyb som Hav,
lær mig Aanden at besværge!
Lær mig sprænge Sjælens Grav!
Kirkeklokkens Malmertunge,
Nordens Davids-Harpeklang
lad gjenfødt og mægtig runge
over Gravene i Sang! —[1])

---

[1]) I N. Krossings Fylla 1821.

Ogsaa en af de smaa Digtere sang baade varmt og smukt om Kingo som Fattigmands-Sønnen fra Slangerup. Det var Nikolaj Krossing:

Der sidder en Væver i Slangerup By
han væver saa aarle og silde,
ret driftig han sidder i fattige Ly,
mens Spolerne rullende trille.

Det er Barnedagene i Slangerup og Skoletiden i Hillerød, der skildres, Forældrenes Glæde over Sønnen, da han var lille og siden, da han blev deres Præst:

Og engang, da Klokken i Slangerup By
indbød til at prise den høje,
da ginge de gamle saa fro under Sky
med himmelske Taarer i Øje,
thi da var det Thomas, der talte med Klem
som viet Gudstjener i Fædrenehjem,
hvor Pogen løb om med sin Rangle.

Et bedre og gavnligere Minde end disse Digte kunde være, rejstes dog for Kingo, da P. A. Fenger 1827 besørgede en samlet Udgave af hans Salmer og aandelige Sange, indbefattende begge Sjungekorene og Vinterpartens Kingoske Del. Det var et fortjenstfuldt Arbejde, udført med Omhyggelighed og med fuldstændig Bevarelse af den oprindelige Text, om end Bogstaveringen var forandret. Da en ny Udgave siden blev nødvendig, kunde Peter Fenger med Glæde skrive: «Jeg har bragt i Erfaring, at den (forrige) paa mange Steder og, som man har sagt mig, til Velsignelse, har været brugt ved den huslige Andagt,» og dette skete end mere ved den ny, billigere Udgave. I 1847 udkom 2den Del af C. J. Brandts og L. Helvegs betydningsfulde Værk: den danske Salmedigtning, i hvilket Kingo fik den Plads, der tilkom ham, og hvor han, saa at sige, første Gang traadte frem i de rette historiske Omgivelser, saa at Læseren selv kunde danne sig et Skjøn

om hans Betydning overfor Samtid og Efterverden. Og denne hans Betydning sammenfattes da i Ord som disse: «Kingo var Digter; dermed er Forholdet angivet til hans Forgængere og jævnaldrende, som prøvede at skrive Salmer. Hvad der altsaa svævede dunkelt for disse, stod for ham i klare Billeder, som han kunde male med Liv og Sandhed og ramme Tonen, hvor de andre stammede. — Kingo var Digter; medens hans Forgængere havde fusket paa at besynge den hellige Historie og tilsidst drevet det saa vidt, at man havde faaet hele Bibelen summarisk udsat paa Rim, skrev Kingo «en Danmark ejendommelig Kirke-Messiade» —. Og medens Samtiden sukkede og klagede i Følelse af, «at Verden nu om Stunder synes ikkun at være for de fleste en Perse, der trænger og trykker flere Taarer paa Kinderne end den giver Latter og Glæde» (Rachløv, Fortale til «Taarepersen» 1683), da ifører Digteren sig og laaner sine Tilhørere «Haabets Fjederham», idet han synger om de store kristelige Forjættelser, som svæve ham selv levende for Øjne og lokke os med liflige Toner til Kristnes rette Fædreland.»

I hvor høj Grad Kingo nu var fremdraget for den kirkeligt sindede Del af Folket, viste sig i de følgende Aar paa flere Maader. 1852 udgav A. C. L. Heiberg en Levnedsbeskrivelse af ham, væsènligst som Biskop i Fyn, og da den ny Salmebog til Kirke- og Husandagt udgik 1853, havde den optaget mellem 80 og 90 Salmer af Kingo. Desværre havde man ikke altid vist den tilbørlige Agtelse for Digterens Ejendommelighed, saa at den afpudsede Skikkelse, hvori disse fremtraadte, stundom var bleven en Lemlæstelse eller Udvanding. Saa meget desto større Opfordring er der til i en ny Kirkesalmebog, som der trænges til, at lade ham fremtræde, saa vidt muligt, i sin ægte Skikkelse. 1856 udgav den lærde A. G. Rudelbach et Skrift: Om Salmelitteraturen; hvor megen Sans Forfatteren end ellers havde for hvad der hørte hjemme i Tyskland, hindrede det ham dog ingenlunde i at give Kingo den tilbørlige Ære. Idet han gaar ud fra, at «vil nogen vurdere

Th. Kingo, da maa man skjønne Grundvolden, han stod paa, og det var den lutherske Kirke», finder han, at den egenlige Hymne fik sin Mester i ham, og at «denne den danske Kirkes Højsang staar, saa synes det, ene» uden at slutte sig til noget forudgaaende. Men forøvrigt blev hele den aandelige Sangs Omraade behersket af Kingo, medens hans Kulmination er Morgen- og Aftensangene. Idet vi forbigaa mindre Skrifter, der berøre Kingo, skulle vi til Slutning anføre, at C. Rosenberg i sit store, desværre ikke afsluttede, Værk om «Nordboernes Aandsliv» 1885, hævder ham paa det religiøse Omraade som en sand, født Digter, hvis ualmindelig fyrige Fantasi strax sættes i Bevægelse af enhver Tanke, der griber hans Hjærte, og som ud af Modersmaalets Forraadskamre, der staa vidt aabne for ham, henter de udtryksfuldeste Ord og Vendinger. Han finder hans Stil lidenskabelig, højt flyvende, svulmende billed- og lignelsesrig, og dog energisk sammentrængt, og han fremhæver, at de tanke- og fantasitunge, oftest selvskabte, Dobbeltord, der ere ejendommelige for ham, røbe et dybt Aandsslægtskab med Oldtidens kenningskabende Skjalde. Kingo er den mest særlig nordiske af alle hin Tidsalders Digtere.

Medens Kingos Værd som Salmedigter saaledes er anerkjendt i vore Dage, forholder det sig selvfølgelig anderledes med hans verdslige Digtervirksomhed. I det hele taget har denne kun været lidet kjendt, og de, der kjendte den, have som oftest forholdt sig vel kritisk overfor den. N. M. Petersen har dog i sine «Bidrag til den danske Litteraturs Historie» givet en, om end ikke dybt gaaende, saa dog ædruelig Bedømmelse af denne Side af Kingos Virksomhed. Skjønt han i de skjæmtende Digte savner Lune og fin Ironi, finder han dog, at «de have enkelte for den Tid ypperlige Partier», og han betragter en Naturbeskrivelse som i Karsten Atkes Afsked som «en smuk Forløber for vore senere beskrivende Digte». Han hævder med Rette, at man, for at bedømme Kingo, maa være hjemme i hans Sprog, at mangt et Udtryk, som nu

er uædelt, dengang var det modsatte, og at man, for at være retfærdig, maa have den Periode for Øje, i hvilken han levede. Naar man kjender den højtravende Svulst, som da var i Mode, vil man «paaskjønne Maadeholdet i hans verdslige Digte». Forøvrigt ønsker N. M. Petersen, at disse Digte, som ej. blot ere vigtige Bidrag til vor Poesis, men ogsaa til vort Sprogs Historie, snart maatte komme frem i en for Læseverdenen let tilgængelig Skikkelse. «En fuldstændig Udgave af gamle Kingo er uden Tvivl noget af det første, som vi skylde vor Fortid, os selv og Efterslægten.» Men dette Ønske er endnu ikke bleven til Virkelighed.

Som andre Vidnesbyrd om Nutidens Paaskjønnelse af Kingo kan anføres, at begge de Steder, som hans Liv væsenlig var knyttet til, ere blevne smykkede med Mindesmærker for ham. I Odense blev hans Buste[1]) rejst paa Pladsen ved St. Knuds Kirke og afsløret paa hans Dødsdag 1875. Paa Fodstykket er afbildet en Harpe, omvundet af en Lavrbærkrans, og derunder er sat Grundtvigs Ord:

Thomas Kingo er Salmisten
i det danske Kirkekor.
Det skal mindes af hver Kristen,
mens der synges sødt i Nord.

Ved Højtiden fremhævede Stiftets Biskop Dr. Engelstoft, hvorledes Kingos Storhed som Salmedigter traadte frem baade i hans Billedsprog og i den enfoldige Tone, som er egen for den barnlige Kristentro, alt baaret op af hans glødende Kjærlighed til Frelseren. Dr. L. Helveg udtalte, at naar der var gaaet 200 Aar hen, inden et Minde var rejst over Kingo, saa var dette desto mere talende, fordi det var ikke én, men mange Slægters Dom, hvorefter man havde handlet. Det viste ogsaa, at vor Tid stod den Aand nær, som gik gjennem Kingos Salmer. Professor

[1]) Modelleret af Prof. Stein.

Martin Hammerich mindede om, at Kingo havde aabnet hele vor nyere Digtekonst med sin første Morgensang: «Rind nu op i Jesu Navn!» Ved de Sange, han har lagt paa Menighedens Læber, faa vi Del i hans stærke, rene, lutherske Bibeltro, hans bevægede Sjæls Erfaringer og hans frie, trøstige Syn paa Menneskelivet; dette sidste danner en Modsætning til de Reformertes Tale og Salmer, hvor der ikke er Gjenlyd for anden Tanke end den, at vi ere arme Syndere; derfor have vi Grund til at udbryde: Gud ske Lov for Luther! Gud ske Lov for Kingo! Han føjede hertil det personlige Vidnesbyrd om dennes mægtige Digtergave, at det endog havde været ham en sand Glæde blot at læse Korrektur paa nogle af hans Salmer, «saaledes synger det i Ordene!» [1])

Den 20de Juli 1883 blev en lignende Buste afsløret i Slangerup. Den er rejst paa Torvet og er prydet med Kingos egne Ord:

Sjung og tro, saa skal du stige
sjungende i Himmerige.

Herunder ses en gylden, opgaaende Sol. Ved Festen blev Kingo mindet baade i Tale og Digt; Dr. C. Ploug sang om ham:

Han var den første Fugl i Danmarks Skove,
som svæved frit i Sky for Gud at love;
tohundredaarig Ælde har ej stækket
hans Vingers høje Flugt,
ej Snillets blanke Frugt
med Skimmel dækket.

Og den samme Digter mindedes Kingo som Fædrelandets tro Søn,

---

[1]) M. Hammerich har i Forening med G. Rode 1856 udgivet begge Kingos aandelige Sjungekor.

dette Land, hvis Velmagts Aften
du saa' gløde end;
for hvis Tarv du Manddomskraften
og dit Pund gav hen;
om hvis stolte Heltefølge
du sang Draper over Bølge,

og manede Nutidens Slægt til at følge den gamle «Fløjmand i den første Række».

Thomas Kingo har fortjent at hædres af det danske Folk og at mindes som en af dets bedste Sønner. Men naar hans store Værd som Digter nu anerkjendes, da er Tiden ogsaa kommet til en retfærdig og billig Dom over hans Personlighed. Det maa indrømmes, at det ikke er nogen let Sag at danne sig et fuldt paalideligt Billede af denne, thi vi savne væsenlige Hjælpemidler dertil, saasom private Breve eller Dagbøger af ham selv og anskuelige Optegnelser af hans samtidige. Man maa nøjes med, hvad man, saa at sige, kan læse mellem Linjerne i hans egne Frembringelser eller faa ud af Kjendsgjerningerne, men dette gjør, at Billedet ikke kan staa i Klarhed. Der er bleven ytret, at Kingo var en dobbelt Person, en i sine Salmer, en anden i sine verdslige Digte, i de første gudfrygtig, i de andre verdslig, og at hans Indre spejlede sig deri; denne haarde Dom er overfladisk og i sin dybeste Grund uretfærdig. Rigtigere er det uden Tvivl at sige, at han helt igjennem var en Digternatur; men hvor Fantasien er saa levende og Sindet saa stemningsrigt som hos ham, dér opstaar let en Tilbøjelighed til at gaa over Stregen. Johannes Evald klagede over «den ulykkelige Streg», som han saa tit kom udenfor, og man véd, hvor skjæbnesvangert det blev for ham, fordi der laa «en Rendesten» bagved den, som han mer end én Gang faldt i. Paa lignende Maade, skjønt langtfra i den Grad, havde Kingo ondt ved at passe Stregen, og han følte ogsaa de uheldige Følger deraf; ikke just saaledes, at han faldt i Rendestenen, hvor Jakob Worm vilde anvise ham Plads,

men nok saaledes, at han gav sig til Pris for onde Tunger. Man faar jævnlig en Fornemmelse af, at Skumlerier have fulgt ham som en Skygge og fulgte ham til det sidste, men de vare næppe helt uden Foranledning fra ham selv. Da han kom til Odense, hviskedes der i Krogene artige *choses* om den ny Bisp; fra hans Visitatser ymtedes der om, at han var for fri overfor Damerne i Præstegaardene, og da hans Kone var gammel, vidste man Besked om hans *amour* og forargedes. Alt dette kom sikkert ikke fra noget virkelig ondt fra Kingos Side, hvilket end ikke hans værste Fjender kunde paapege, men havde meget mere sin Oprindelse af, at han ikke passede Stregen, den Streg, som vel ingen kan pege paa, men som alligevel er der, og som det hævner sig saa haardt at komme udenfor. Kingo tog ofte for lidt Hensyn til Folk, gav sig hen i Stemninger og forstod mindst af alt den Konst at skjule. Vi have jo set, at naar Worm skrev Smædedigte imod ham, kunde han ikke bare sig for at svare igjen og betale med samme Mønt, skjønt Meningen vel kun var at værge for sig. Det skulde han ikke have gjort. Eller — da det var Tidens Mode at poetisere om Guder og Gudinder, saa fulgte Kingo med og kunde tildels gjøre det uden Anstød, men naar han lignede Kronprinsessen ved en Venus, saa gik han langt ud over det passende. Og mon ikke mange fandt det underligt, at en Biskop skrev et Hyrdedigt om Elskov, selv om Digtet var til hans egen Frue, og mon ikke sligt kunde give Anledning til ubehagelige personlige Slutninger? Naar Kingo nu kunde træde saaledes frem offenlig, hvor mangen Lejlighed har der saa ikke været i hans private Liv, hvor han glemte Stregen?

Kingo var et udpræget Stemnings-Menneske. Til sine Tider kunde han være «den melankoliskeste Vantemund», til andre Tider kunde Ilterheden løbe af med ham, saa der kunde undslippe ham Ord, der hellere maatte være usagte, og atter ved mange Lejligheder kunde han slaa Gjækken løs, noget der antydes ved mere end

et af hans Digte. Det er betegnende, hvad der meddeles som et Sagn, at naar han som Tilhører overværede Gudstjenesten, var han saa bevæget, at det gav sig til Kjende i hele hans Ydre, i stærke Gebærder, saa at det gjorde et mærkeligt Indtryk paa Menigheden. Dette viser, hvilken brusende Natur der i det hele var i ham, i saa Henseende forskjellig fra den adstadige danske.

Men gik Kingo end ofte over Stregen, saa var han paa den anden Side et Samvittigheds-Menneske i Ordets mest fremragende Betydning. Hver Gang han blev sig bevidst, at han virkelig, i stort eller smaat, var kommet udenfor den af Gud satte Streg, tugtede hans Samvittighed ham og lod ham ikke faa Ro, før han igjen hvilede i Fred med sin Gud. „I Kingos Hjærte gik der altid en Understrøm, stundom rolig og jævn, men ofte brusende som en Fos, en Strøm af den inderligste Tro paa Frelseren og lidenskabelig Hengivelse til ham. Der var en Davidsnatur i ham. Den prægede sig i hans voldsomme indre Kampe, og den kjendtes i hans ydre Færd. Derfor, naar han havde øvet en Slags Gjengjæld mod Worm, ender han med at gaa i Forbøn for ham; midt i hans overdrevne Lovprisninger af Kongen eller de store stikker pludselig et djærvt, tilrettevisende Ord sit Hoved op; og han, som kunde synge saa prægtigt om Verdens Herlighed, kan dog endnu langt bedre give hele den Herlighed et velment Spark.

En saa mærkelig storslaaet Personlighed som Kingos skal man lede vidt om. Stærk er han i alle Ting, stærk i sine Lidenskaber, i sin Sans for Verden, i sin Higen fremad, stærk i Viljen, i Kampen, i Hengivelsen til Gud. Storslaaet er han i den Aabenhjærtighed, hvormed han lægger sit indre Liv for Dagen. Han ligner med Rette sit Hjærte ved et Hav,

hvor stærke Storme tindre*)
og tunder**) om ved Dag og Nat,

*) skjælve. **) dreje sig.

endog en Stang derfor er sat,
saa hver dog ikke kjender,
hvordan det ulmer i min Barm,
hvordan det pibler, naar jeg varm
af Harm og Vrede brænder,
hvordan Bekymrings Storme gaa
i mine Aarers lønlig' Vraa,
hvor Frygt udi mig vælter,
hvor Blodet rutter om*) min Aand,
hvor Pulsen pikker ved min Haand,
til Hjærtet næsten smelter.
Da ser jeg, salte Taarevand
igjennem Øjet trille kan,
at vise mig den Kilde,
som i mit Bryst sit Udspring har,
hvor salt den er, hvor sur og bar,
og hvor den smager ilde!

Hvilken Lykke har det ikke været for den danske Menighed at have en saadan Personlighed som Kingo til Salmedigter! Hvor betydningsfuld den kristelige Udvikling end har været siden hans Dage, hvor meget vi end skylde Mænd som Brorson og Grundtvig, saa ere Kingos Salmer dog derfor hverken blevne forældede eller overflødige, men have endnu Livskraft til at løfte og styrke Menigheden, saa Grundtvig vil sikkert faa Ret, naar han synger:

Mens de danske Tunger Blade
er i Kingos Salmebog,
skal i Solskinsregn sig bade
Korsets Tegn med Dannebrog,
staar i Nord den danske Kirke
som et kristnet Dannevirke.

---

*) tumler med.

XIX.

Kingos Kristendom.

I det følgende gjøre vi et Forsøg paa i al Korthed at fremstille «Kingos Kristendom» efter det Stof, som foreligger, nemlig hans Salmer og især hans Tale over Bircherod. Vistnok var hans Kristendom ingen anden end den gængse lutherske, men hans Udtalelser ere saaledes prægede af hans dybe Erfaring og ejendommelige Kraft, at de have ikke liden Betydning i opbyggelig Retning. Det kan ikke undgaas, at Fremstillingen maa faa noget springende og brudstykkeagtigt, men for Pladsens Skyld kan det ikke være anderledes.

Om Synden skriver Kingo: «Siden Faldet ere vi som Voxet linde og ledmyge til at tage imod Syndens Billede, men som Flinten saa hærdede til at annamme Dydens Aftryk.» Synden bedaarer:

Søde Synd, du Vellyst-Engel!
Ak, hvad dog dit Spirefrø
skyder først en yndig Stængel,
lover Blomster til at strø!

Den møder frem med Verdens Lyster:

Nu holder mig tilbage
en vellystmadet Krog,
som Satan véd at drage
for Dødens Brod og Aag;
nu staar jeg tankefuld
med Verden i mit Øje
og tænker hendes Fløje
er af bestandigt Guld.

Ogsaa Bekymringer komme af Synden:

Nu er mit Hjærte tynget
af mange Sørgelod,
Bekymring om det slynget
med Tankers Pinebrod;
min listig Avindsmand
med Uro kan forvolde,
at jeg mig næp' kan holde
i ret andægtig Stand.

At give sig over til Synden fører altid Elendighed med sig:

Men din Frugt er Skam og Nød,
Pine, Kummer, evig Død,
Helved-Ild og bitter Hede
fra Guds strænge Dom og Vrede.

«Det er farligt at falde i Synd. Her kommer en Lyst, Lysten bliver til Tanke, Tanke en Begjærlighed, Begjærlighed et Forsæt, Forsæt til Gjerning, Gjerning til Vane, Vane til Fremturenhed, Fremturenhed til Forhærdelse, og Forhærdelse ender i Fordømmelse. Englene saas at gaa op ad Trapper til Himlen, det var en Himmelstige; Menneskene gaa ned ad Trapper til Helvede, det bliver en Afgrundsstige.» Og et ugudeligt Menneskes Tilstand er forfærdelig: «Den ugudelige har ingen Fred; et Løv forskrækker ham, hans Hjærte fordømmer ham, Himlen kjender ham ikke, Verden udspyr ham, Afgrunden vil opsluge ham. Over ham er en vred Dommer, under ham et gloende Helvede, i ham en nagende Orm, omkring ham ti tusinde Vidner, for og bag Forskrækkelse, Hjærtens Bævelse og Klejnmodighed alle Vegne. Vaagner Samvittigheden ikke før, da i Dødens Stund; da plejer Hunden gjø og Hanen gale.»

Hvert et Løv, der tumler om
og for Vinden hastig ramler,
frygter jeg, at Himlen skramler
med min vel fortjente Dom.
Ser jeg Gnisten hastig sprætte,
gyser mig mit Hjærteblod,
vil en Fugl sig hastig lette,
snubler strax min rædde Fod.

Efter den naturlige Fødsel ere alle Syndere og trænge derfor til Frelse: «Ingen fødes saa skjøn og skjær, efter Naturens Maade, at han fører Hellighed med sig til Verden i sin Sejrskjorte; mange iføres den dog ved Troen, førend de komme i deres Ligskjorte til Graven.» Ved Daaben renses vi fra vor Synd, blive Guds Børn og faa Haab om Salighed:

Men du, o Livsens Kilde,
ved Daaben tvætter ud
alt hvad der staar os ilde,
vi blive saa din Brud.

Derfor er Tanken om den en Kilde til Glæde:

Jeg glæder mig, o Jesu, ved min Daab
og takker dig af Hjærtet inderlig
for det store Livsens Haab.

Daabens Herlighed er stor: «Moses, nedkastet i Vandet, var et fattigt Barn; optaget af Vandet er han som et Kongebarn.»

Enhver som tror og bliver døbt,
han vist skal salig blive,
thi han ved Jesu Blod er kjøbt,
som vil sig ham indlive
og blandt Guds Børns det hellig Tal
til Himmeriges Æres-Val
med Rosenblod indskrive.

Men de smaa døbte Børn skulle opdrages kristeligt. Først skulle Forældrene hjærteligt bede for dem: «De komme fra Forældrenes Hjærte, og disse gjøre allerbedst, at de igjen lægge dem paa Guds Hjærte. — Gud vil hver Dag have et Røgoffer paa sit Alter. Ingen Sol maa gaa forbi, at Forældre jo indlægge deres Andagt til Gud for deres Børn. — Solen tager Dunsterne op til sig, og de briste ud igjen i en velsignet Regn. Gud annammer den gudfrygtiges Begjær, og den falder ud til hans Afkoms Tarv.» Der skal bedes for dem, «at om de ikke saa just blive Benjamin eller Højrehaands Sønner eller faa Sol og Maane efter Vilje at lege med, de dog ikke maatte blive Merari, min Bitterhed, eller Ikabod, Skjændsels Børn, der ingen Ære er ved, uværdige, at enten Sol eller Maane skulle skinne paa. — Tegner noget sig godt hos de unge, det er Gud alene at tilskrive, og ved andet Middel overtales han ikke til at gjøre det end ved gode Ord. Vi maa til-bede vore Børn det, vi ønske at skulle tilfalde dem i deres Skjæbne.»

Haand i Haand med Forbøn skal Optugtelse gaa:

Det klækker ej, om end de faar
Nødtørftighed i Ungdoms Aar,
Mad, Varetægt og Klæder,
den unge Gren han bøjes vil,
her hører Tugt og Ave til,
Gudsfrygt og gode Sæder.

Exempler meget her formaar,
fordi de unges Ansigt staar
oppaa Forældres Øje;
den Dyd, som de hos dennem ser,
den Synd og Last, som ved dem sker,
den følge de saa nøje.

»Børnetugt er nødvendigere end Klædetvæt; denne tager vel Skarn og Smitte fra Legemet, men hin Vanske og

Vanheld fra Sindet. Punk og Pyntelighed gjør ofte et Drog favr udvortes, da han dog er fuld af Raad og Rust indvortes og ligner Soen med et guldflættet Halsbaand. — Vist er det, at Børn fødes, ikke Mænd; men det er og vist, at Mænd deres Livstid tit blive Børn, fordi de i Begyndelsen manglede Tugt. — Naturen kan være god i et Barn, men den vil hjælpes; den kan være ond, den vil tvinges. Dertil ere Skolehuse.» Stræng Tugt skal der til: «Paa en vis Tid af Aaret flyder Saft af Birken, og den er til Lægedom; i Birkekvisten sidder en nyttig Saft for Uarter. — Husmonarkiet har og sine Regalier: Æblet at lege med, men stundom sit Scepter og Sværd, som er Ris og Revselse.» Men først og sidst kommer det an paa, at Gudsfrygt indplantes i Børnene: «Gudsfrygt er Visdoms Begyndelse. Bedre er det, at den af Begyndelsen og Ungdommen vel ind-rodes og fremartes udi os, end at den udi Manddommen skulde komme os som fremmed for, og vi skulde have Behov da først at lyse den i Kuld og Kjøn hos os. Det er ærlige og ægte Børn en Ære, at de kan og tør gjøre en Tronings Ed derpaa, at de have diet en Dannekones Bryst, og det er Tegn til, at de ere komne af en god Art. Det er Kristi Børns Ære, at de have diet Guds Kirkebryst, og det er Tegn til, at de tyder paa en Himmelart, i hvilken de ved Guds Naade vil blive stadige og staaende saavel i deres Ungdoms Morgen som ved deres Alderdoms Aftenrusk.»

Det bevidste Kristenliv begynder med at erkjende sin Synd og søge Naade:

Intet vil jeg Haanden vaske,
jeg vil ej undskylde mig,
men nedvælte mig i Aske,
græde, bede hjærtelig:
at, o Jesu, du ej vil
mig min Ondskab regne til,
men oppaa din Dom afskrive
al min Skyld og naadig blive.

Vort Hjærte skal omdannes: «Stenen ligger i vort Bryst. Skal den dannes til en aandelig Bygning, og vi blive levende Stene, Gud maa selv gjøre det: Jeg vil borttage det Stenhjærte. Ingen Virkning plejer at overgaa sin virkende Aarsag. Himmelske Virkninger komme ikke af en jordisk Oprindelse; Gud maa have Æren derfor. Det er jo nok, at vi høste Frugten deraf.»

Guds Naade er aldeles uforskyldt: «Gud ser intet paa os, der forpligter ham til os. Bejlere pleje enten at indtages af et eller andet, Rigdom, Dejlighed, Byrd, Dyd. Med intet af sligt forekom vi Gud, og dog troloyede han sig os i Naade. Gud saa' os i elendige Maader, og der intet drog, da drog hans egen Kjærlighed.» Syndernes Forladelse skal være vor Tro og vor Trøst: «Før briste Himmel og Jord, førend den Lærdom maa vakle i et Guds Barns Hjærte. Ingen Djævel skal kratte Evangelii Tro og Trøst af vor Sjæl.» Men kun ved Jesus have vi Naade for Gud: «Føre I ikke eders yngste Broder med eder, da tør I ikke ved at se mit Ansigt, sagde Josef. Føre vi Jesum frem i en levende Tro, da ere vi visse paa at se Guds blide Ansigt. — Josefs blodige Kjortel kjendte Faderen. Jesu blodige Retfærdigheds Klæde, os iført ved Troen, behages vi Gud udi, og paa anden Grund end denne bygges ikke vor Saligheds Hus.»

Naar et Menneske har fundet Guds Naade, træder han dermed bevidst ind i sin Daabspagt; denne betragter Kingo som sin lutherske Samtid nærmest som en gjensidig Ed. «I Daaben gaa vi Pagt ind med Gud; han gjør os en Ed om Syndernes Forladelse og Børnenes Udkaarelse, vi gjøre Gud igjen en Ed om ny Lydighed og Troskab, og den ere vi ham pligtige, siden vi ere døbte, til vor sidste Dødsstund. Sværger nogen Krigsbanneret eller Regimentsfanerne, han bør og holde Krigsartiklerne. I Daaben antages vi under Kristi Blodfane som Jesu Stridsmænd og bør i vor Kristendom entholde os fra alt ondt for at behage vor Feltøverste.» Let kan man falde ud af Pagten: «Den brydes jo desværre mange Gange paa vor

Side, det er vist, men ikke paa Guds Side.» Det gjælder om at staa fast med Gud: «Det er ikke for en Kristens Gavn at ville hinke paa begge Ben eller spille ligekjær paa Guds og Verdens Parti. Hører du os til eller vore Fjender? spurgte Josva Manden.»

Forsagelsen af Djævelen er den første Del af Pagten. «Djævelen er en gammel Stridsmand, en Generalmorder af Begyndelsen. Lad ham være lykkelig paa Parti hos de ugudelige, han skal ingen Steds være mere ulykkelig end hos en Helgen.» Som en Lænkehund er hans Rækkeævne kun kort mod Guds Børn:

Gud holder ham i Tømme
og gjør ham Stien kort.

«Slangetræderen knusede hans Pande, og Apostlen forsikrer os (Rom. 16, 28), at han inden kort Tid skal knuses under vore Fødder. Falder han, saa falder alle hans; hvad Sejr, Kongen vinder, den hører og Landsaatterne til.»

Troen er Pagtens anden Del; den er Grundvolden, der ikke svigter:

Vis er den Mand, som ej sit Hus har sat
paa Løbesand og falske Flydevand,
men har Klippens Grundvold fat.

Thi naar en Storm falder ind, og en Vind
med Vandløb bruser paa,
saa skal det dog bestaa.

Men Gud kræver Oprigtighed: «Gud nøjes ikke med mindre end et Hjærte, et helt Hjærte. Som hans Kjærlighed er til os, saa bør vor Gjenkjærlighed, som et Vederskin af hans egen Kjærligheds Straaler, slaa tilbage til ham fra os.» Gud som bejler til Menneskehjærtet, bliver saa tit skuffet: «Som Bolere hos de løse og letsindige snarere faa Ja end Bejlere, saa gaar det og Vor-

herre. Gud bejler til Hjærtet, Kjærligheds Breve skrives i Ordet; det er dig sagt, o Menneske, hvad Herren æsker af dig. Brevene fortolkes af hans Tjenere, Brudeførerne, bilægges med Fæstens Gave og Brudeskjænk, Aanden. Alt dette uagtet, saa vinder dog en anden Bruden.» Stundom faar Vorherre dog Ja: «Bruden i sit Gyldenstykke faar Kongen Lyst til. Hvor der er Lyst, dér er Kjærlighed; hvor der er Kjærlighed, vil og være Samling. Saa indtagen er han af os, naar vi ved Troen tækkes hàm, at han drages af sin Kjærlighed (til) at indtage os til sig i Himlen.»

Mange have dog Troen i Munden, men ikke i Hjærtet: «Ikke alle, der ere Mundkristne i den udvortes Samling, ere Grundkristne. — Det maa vel gaa an her, at vi sætte Menneskens Øjne i Blaar, men Hyklerne kan dog ej lege Blindebuk med Vorherre.» Farer ikke vild, Gud lader sig ikke spotte. Paa hin Dag skal han tage Masken og Mummeansigtet fra slige Kristne. — De give Gud Haand, som Jonadab Jehu, men ikke Hjærte; de give ham et Hjærte, men som Kvinden gav den anden Barnet, et dødt for et levende. — Djævelen er Guds Abe, en Hykler Helgenes. Under saadan en Sminke sidder dog en skrumpen Hud. Man kan hænge en Jomfru eller Apostel ud paa Skiltet for en Horekippe, saa gjækkes Øjenskalken daglig med Vorherre og leger Skjul med ham, men i Enden ses, hvordan Legen sluttes. Gud kjender en Skalk i Huden, han tør ikke forklæde sig. — Strudsfuglen har store Fjer og kan dog ikke flyve, Hykleri har Gudfrygtigheds Skin og nægter dens Kraft.»

Troen støtter sig først paa Guds Faderlighed. Han er vor bedste Ven: «Hellere maa man være død end venneløs; det maa vel være vort Mundheld i Henseende til Gud, uden hvis Venskab vi ikke kan leve. — Lykke gjør Ven, men Nød prøver ham. Kommer det til Prøve, naar Modgang prøver os, da skal man befinde, at de ere ligesom Svalerne, der holde sig til os, saa længe Vejret er varmt og vakkert, men de se deres Lejlighed, førend

vi tage os Vare, at forlade os, det første det bliver koldt, og saa snart de se Vinterskyen. Mine Venner stode langt fra min Plage (Sir. 38, 12). Saa er det ikke med Gud. I vort Vedermod frafalder han os ikke som hine skuffelige Mennesker, naar vi trænge højest. Men han bifalder os, naar vi mindst formode det; saa faar vi Trange-Bod.» I Guds trofaste Haand skulle vi da lægge hele vort Liv: «Aldrig tordner det saa grumt, og vi tumles op og ned med alting i Verden, vi jo i Sandhed og Gjerningen befinde, at naar det kniber, bliver han os et Skjold. Gud undertiden forekommer Ulykken, at den ikke naa'r til os, eller og afvender den i rette Tid, at den ikke kuldkaster os.» Vel blive vi ikke uden Prøvelser, men Gud hjælper sine igjennem dem: «Vi kan ikke sige os fri for Fortræd, endog vi ere i Følge med Gud. Han lovede at ville være med Jakob, naar han rejste hjem igjen til sit Fædreland og Slægt, men derfor var Jakob ikke Fortræd foruden. Nu satte Laban efter ham i Hælene og havde ondt i Sinde, nu Esav med 400 Mænd, nu brødes en Mand med ham om Natten, at Jakobs Hofteskaal gik af Led. Det var Anstød nok at tage imod baade paa Legemet og sin Tro. At vi ere i Følge med Gud, derfor kan vi sige os fri for at blive overvundne af Fortræd. Israels Guds Rædsel var paa Laban, og der er ingen Tvivl paa, at den jo var paa Esav med, at de begge maatte lade Jakob gaa; derfor han og byggede et Alter til Minde i Sikems Stad og kaldte det den stærke Israels Gud. Ved det Minde takker han Gud, som han i Nøden tilforn bad frelse sig af sin Broders Haand.»

Falder vor Lod stundom paa de trange Steder, skal det være vor Trøst, at Gud fører det saa:

Hvor ofte sukker jeg, fordi den haarde Lykke,
som dog af Herrens Haand uddeles til enhver,
i alles Lodde ej med lige Skrammer skjær',
men alle dog i Flæng og hver især mon trykke,
om end de Kroner vel paa deres Hoved bær',

og om blandt Betlertal de slet indregned er;
dog skal hver tage mod sit skjæbneskaaren Stykke
og saa sin Lykkepalt af bedste Ævne smykke.
Hvi skal jeg da, min Gud, mig i min Del ej skikke,
imens jeg véd, at ej en Torn min Fod kan stikke,
hvor ej din Haand er hos, mens Tiden og er kort,
som alting bær' paa Ryg og blæser dennem bort.

«Om der end gaar, saa at sige, mange Skjæbnestreger i en Helgens Haand, og de betyde mange Sorger — den retvise maa lide meget ondt — der gaar dog Streger over dem igjen, og de betyde Glædes Olie for Sorgen. Gud tager med en nænsom Haand og et kjærligt Hjærte. — Lukker Gud en Dør til, sige vi, saa lukker han én op igjen. Gaar det os ilde, Gud kan vende det, da hjælper han; gaar det os vel, Gud maa sende det, da velsigner han.»

Saa gaar ej nogen Dag til Ende,
jeg jo min Herres Ansigt ser,
i hvordan Bladet sig mon vende,
og om ej altid Lykken ler,
dog finder jeg Guds Naades Gunst
at overgaa al Flid og Konst.

«Et godt Haandværk har en gylden Bund; vel den, der lærer det! Bliver det et dagligt Haandværk i vor Slægt at frygte Gud, der skal (da) vanke daglig Brød i Haanden, Guld og Velsignelse paa Bunden. «Va'r paa den fromme og giv Agt paa den oprigtige, det skal gaa en saadan vel paa det sidste.» (Sir. 37, 37). De, der have tjent Vorherre, have ikke haft Aarsag at forløbe ham; han deler alt godt til dem. Den, der har prøvet ham i sin Nød og er prøvet af ham i sin Tro, lad ham vidne sin Sandhed, enten Jakob for sin egen Person: Jeg er ringere end alle dine Miskundheder og Trofastheder, som du har bevist mig; eller, om det ikke er nok, da David med baade sin egen Person og sin ganske Flok og Fa-

milie: Hvo er jeg, Herre, Herre, og hvad er mit Hus, at du har ført mig hidindtil! — Tjen Gud, og alle Ting skal tjene dig, som elsker Gud!»

Om Jesus Kristus og Livet i ham har Kingo sunget saa mangfoldigt, men her anføre vi kun følgende Linjer, der ligesom sammenfatte et troende Hjærtes Tilslutning til sin Frelser og Glæde i ham:

Søde Jesu, al min Glæde,
al min Trøst i Øjnes Væde,
alt mit Haab i Verdens Sorg,
al min Honning i min Galde,
du min Stav, naar jeg vil falde,
du min Tilflugt, Skjul og Borg!
Du vel vedst, jeg suremuler,
naar du dig bag Væggen skjuler,
lader som du ikke ser,
om jeg end maa meget døje,
lange Modgangs Furer pløje
i Gjenvordigheders Ler.
Dog kan du i al min Smerte
kvæge mit halvdøde Hjærte,
naar du viser mig et Smil
af dit Ansigts blide Straaler;
da jeg mer end gjærne taaler
hver dødskærpet Korsepil,
thi jeg ser, at du mig prøver
og en liden Stund bedrøver,
at du mig tilmaale kan
for en Skaalfuld Øjnetaare
af Guds Himmel-Væld og Aare
tusind Floder Trøstevand!

Om Kristi Lidelse skriver Kingo: «Kristus opofrede med vældigt Skrig og Graad i sit Kjøds Dage ydmyge Bønner til Gud, uden Tvivl fordi han saa', at hans Lidelse blev forgjæves hos saa mange. Kunde han græde Vand ved Lasarus' Grav, for en Ven døde, da maatte

han jo vel af alle sit Legems Aarer græde Blod paa Korset, fordi Millioner Tusinde fordømmes.» Om Nedfarten til Helvede synger Kingo:

Du til Helvede fo'r ned,
Helvede, hvorfor jeg gruer,
og fik Satan sat i Skruer
med sin Magt i Evighed.

Kristi øvrige Gjerning dernede betegnes kun som en «Tordenprædiken.» Men hvor mægtigt og gribende har Kingo saa ikke besunget den opstandne Frelser, der

som den gyldne Sol frembryder
gjennem den kulsorte Sky
og sin Straaleglans udskyder,
saa at Mørk' og Mulm maa fly,

og det maa gjenlyde i hver Kristens Hjærte, selv under de tungeste Kaar:

O, her er dog Haab tilbage!

Herrens Nadver var for Kingo en høj Fest og en hellig Hemmelighed, for hvilken Hjærtet skal bøje sig:

Jeg tror og véd, hvad her jeg faar,
endog min Sans det overgaar,

og fra dette Sted faar han ny Kraft til at vende Verden Ryg:

I Verdens Lyster, viger hen!
Thi aldrig mer
og aldrig er jeg eders Ven,
jeg eder nu belér!

Til Helliganden maa den Kristne bede:

Kom Sandheds Aand og lede mig
paa Sandheds Veje rettelig,
at aldrig jeg fra Troens Grund
et Haarsbred viger nogen Stund.

I Guds Kirke og Menighed skulle vi forblive alle vore Dage. Men betænkes skal det, at der, udvortes talt, i den findes mange enten døde eller falske Lemmer: «I Kirken sidde Helgene og Hyklere sammen, paa hvilke to der dog er større Forskjel for Gud, end der var mellem den levende David og det døde Knubbillede for Mikal.» Der er mange flere vantro end troende: «Hvor Gud kan have en Haandfuld af Helgene, dér kan Djævelen have et Land fuldt af Syndere, i den første Verden en Noah, i de fem Stæders Egn en Lot, blandt 600,000 en Josva og Kaleb. Menneskene elske mere Mørket end Lyset. — Helgen er den største Raritet, sjælden at se, faa Steds at finde: hjælp Gud, de trofaste ere faa. Kvinden tændte et Lys og ledte efter sin Penge og fandt den. — Gjennemser vi den store Verden om lys Dag med Lygte efter Helgen, som en Hedning gjorde fordum efter Mennesker, vi gjøre ikke daarligen. I denne Verden ere nogle, men som Bærrene i Træets Top; hist og her sad et, to eller tre paa en Kvist, fire eller fem paa de frugtbareste Kviste.» Vi ere saaledes omringede af verdslige Mennesker af forskjellig Slags, som vi skulle vogte os for: «En Mand maa være saa klog, han vil, har han hverken udi sin Hverdagsklædning og lige godt til sin Religion, — da er slig Mand kun en lumpen Blandingsart som Fødderne paa Billedet, der snart gaar Fald paa.» Ogsaa de store ere oftest farlige for os: «Det maa regnes for en Lykke undertiden at være langt fra de stores Lav, dels fordi det er forargeligt, Herodes' Hofsinde var ligesom de havde set og lært til, dels fordi det er farligt, man lærer ondt og paa det sidste lønnes ilde og vederfares ikke godt. Savls Fælled (ɔ: Selskab) var vanskeligt, thi efter en kort Gunst skulde Spyd og Spær i Væggen vidne om hans Vrede og Ugunst.» Betragtes Verden ret, ser man, at «det timelige er Dukketøj for de jordiske, det andet er Kjærnen.»

«I Kirken have Kristne alle ét Hus at være udi, ét Bryst at die, én Mælk at opklækkes ved, éns Tugt og Tilsyn, Lovens og Læreres, men blive derfor ikke alle

Helgene i Guds Himmel. Brødet kan skjæres lige rundt til alle, alle trives dog ikke lige vel af Brødet.» Hvorledes ere vel de hellige? Kingo svarer: «Hellighed og Herlighed ere de Lignedrag, der livagtig og levende gjør Helgens Kontrafej, uden hvilke Konststykket er uret truffet og ilde afgjort. Hellighed og Herlighed ere de tvende bedste Farver, Helgenes Kontrafej afskildres ved. Brudgommen er selv hvid og rød, Bruden maa være af lige Pynteri og Prydelse med ham, som Jomfruerne i Israel bar de brogede Kjortler. Hellighed er den hvide og Herlighed den røde Farve. — I vor Hellighed maa ikke komme fremmed Malm og falsk Indbildning, som om den var af os selv, at vi vare saa dygtige, eller, om den var af Gud, saa dog en Rettighed, som vi var saa værdige. Imellem disse to Klipper kan en hellig let støde an. — Hvad véd det naturlige Menneske af Hellighed at sige? Floderne i Damaskus ere ham kjærere end alle Vande i Israel, og om han end vidste Stedet, hvor dette hellige Vand øses i Kirkens Bethlehem, saa har han dog intet at øse med, og Brønden er ham for dyb. — Hellighed maa kjendes i Vandringen. Stenen paa Arons Bryst havde Lys og Fuldkommenhed i sig. Hvorfor hængte Guldbjælder og Granatæbler om den Ypperstepræsts Kjortel? Troen skal være kostelig som Guld, give Lyd som Bjælden, at den høres, Lugt som Granatæble, at den fornemmes. — Gud hviler ikke endnu i noget af sin Gjerning som i en Helgen.» Men ikke af os selv, kun af Gud er vor Hellighed: «Af Gud alene, uden vort eget Gjøremaal, er vor Hellighed som Jonæ Kikajon, skikket af Herren, Profeten ikke havde Umage for, men kan let og snart falme og forgaa, uden vi tage den des nøjere i Agt.»

I Kirken er det af Gud indstiftede Læreembede:

Det Embede saa værdigt er,
gid vi det aldrig savne,
men dem, som deri tjene her,
med Kjærlighed omfavne.

«Gud gjør vel, at han beskikker sin Menighed Lærefædre. Naadens Himmel, Guds Kirke, er ikke ulig Naturens Himmel og Firmamentet. Begge har sine Lys og Lamper, Sol og Stjærner. Han, der kjøbte Kirken ved sit Blod, er selv Solen, kaldet Opgangen af det høje, og de troende i Almindelighed, men i Særdeleshed Lærerne ere Stjærner paa Befæstningen, satte at skinne som himmelske Lys. Arken, hvori Loven blev gjemt, og Naadestolen var det gamle Testamentes Helligdom, og den skulde bæres paa Præsternes og Leviternes Skuldre. I Kirken maa baade Loven og Evangelium findes og af tro Lærere frembæres. Gud magede det saa, at da Adam blev forbudt Livets Træ, blev ham igjen i det første Evangelio tilsagt Livsens Ord, og siden den Tid fejlede Kirken aldrig Lærere, der vare Herolder om Guds Naade. Profetierne vare et mørkt Evangelium, Evangelium blev en oplyst Profeti. Fædrene nyslede paa Skallen, fordi de vidste, der laa en Kjærne skjult i den: Abraham længtes efter at se min Dag. Vi smage den søde Kjærne daglig. — Lærefædre ere jo Hyrder ved Hjorden, der sætte Hjærte til den, naar andre løbe, Vægtere paa Muren, der se til, naar andre sove. — Forskjæreren ved Maaltidet har den største Umag, lægger for andre og selv ofte faar den mindste og sidste Bid. Lærere skal være tro og snilde Husholdere og give Husbondens Tyende Mad i rette Tid. Faar hver ikke ved Bordet det Stykke, de vil have, da blive de vrede; faar hver i Menigheden ikke det Stykke paa sin Tallerken, som han bør, da bliver Gud vred. Josef lod rette an, især (ɔ: særskilt) for sig, især for sine Brødre, især for Ægypterne. Alle tjener ikke ét Slags Spise i Menigheden; altid æde surt, det tærer og isner i Naturen; altid æde sødt, det slimer og vamler i Livet. En Prædikant, der altid syrer Suppen for sin Guds Diskgængere og er altid en Surmuler, ligesom han var opfødt ved intet andet end Profetens sure Figen, har altid sure og skarpe Ord, læser til og fra Bords med idel Torden og Lynild, med Tvang og Trusler, ligesom hans Menighed skulde spise daglig

under Sinai Bjærg, hvor Loven blev givet med de heftige Forskrækkelser, og de aldrig engang skulde føres til det Bjærg, hvor Jesus prædiker om de søde Lyksaligheder, — han gjør Folket ræd og mistrøstig og kjedsom ved Retterne, saa de sige: Der er Død i Gryden! En Prædikant, der og altid er en Mælkemund, der spiser (ɔ: bespiser) altid med Pap og Pladdermælk af hans egen Blanding, ligesom han var en ret Indfødning af det Land, hvor Højene flyde med Mælk, saa han vænner sine Tilhørere aldrig at sidde til Bords, han jo lægger dem en Pude under deres Arme, giver dem aldrig andet paa Bordet end en behagelig Mos, trækker altid Sødhed af den stærke, (han) vender de ugudeliges Forbandelse til Velsignelse, alligevel de derover som Esav maa miste deres Velsignelse, den de siden kan søge efter med Graad og dog ej finde Rum til Omvendelse. Begge ere lige skadelige i Guds Menighed, fordi ingen af dem begge holder Maade. Man maa ikke altid komme med en Tordenpil som en Boanerges og Tordens Barn, der spaar intet godt, ej heller altid med en Oliegren som Duen til Arken med behagelige Ting som en Barnabas og Trøstes Søn. Ordet maa blive en Sundheds Blanding eller Mixtur, og som Skildreren fordeler Farverne, de lyse med de mørke, at gjøre et godt Kontrafej, saa maa Lærere fordele og temperere deres Tale efter Tilhørernes Tarv. Jobs Velstand beskrives deraf, at Klipperne udgjøde ham Oliebække. Menighedens Tilstand bliver god, naar de klippehaarde Ord af Loven sluttes med Evangeliets Olie. Deri maa Lærere være oplyste, at de véd, hvor og naar begge tjener. Undertiden gaa uden om Hjærtet og svøbe Straffen ind i forblommede Ord, som Præsten Akimelek havde indsvøbt Goliaths Sværd, at Synderen ikke véd det, før han er ramt som Akab. Nathan var ikke et taabeligt Faar i den Lignelse til David om Mandens eneste Faar. Undertiden gaa lige ind paa Hjærtet og bryde løs med Bogstavens klare Ord som Johannes til Herodes: det er ikke ret, at du har din Broders Hustru! Adam skjulte sin Skam med Figenbladet; Lærere maa tage Bladet fra Munden at

blotte Synderes Skam. — Aron og hans Sønner skulde have Brystet af Takofret. I Brystet og Hjærtet er Frimodigheden, fejle Lærere den, da tale de ikke, som de bør; Folket saa' Peters og Johannes' Frimodighed (Apost. Gj. 4). Pavlus vil, at vi skal bevise os, som i meget andet, saa i Vidskab. Det er en umistelig Vidskab for en Lærer at omgaas ret med Hjærtet. Snilde skulde Kristi Apostle være som Slanger, og hvordan Slangen er, siger Salomon; han kan ikke begrunde dens Vej paa Klippen; den snor sig saa længe, indtil den ved sin Kringelgang naa'r op til Klippens Højde. Snilde Lærere sno sig undertiden til Synderes Hjærte, der ligger som en Klippe i Brystet, indtil de bemægtige sig det.»

Om Lærernes Levned skriver Kingo: «Som de staa for alles Øjne, at enhver ser efter dem, under alles Tunge, at enhver tør dømme om dem, saa bør deres Exempel og være ustraffeligt, at hver kan forbedres ved dem. — Det, vi byde andre, maa vi gjøre for. Farisæerne sige vel, men gjøre ikke. Rette Lærere skal baade sige og gjøre: Bliver mine Efterfølgere, ligesom jeg er Kristi. Postrideren fører Nyt nok i Brevsækken med sig til andre, som han selv aldrig læser; Øjet ser alle Ting uden sig selv. Lærere maa minde andre og ikke glemme sig selv: Giver Agt paa eder selv og den ganske Hjord! De ere Mennesker og kan derfor ikke sige sig fri fra Skrøbelighed; de ere Engle og bør lægge Vind paa Uskyldighed, at Troens Hemmelighed bæres i en ren Samvittighed. Pletten paa det fine Sindon kjendes snarere end paa en grov Klud. Ingen Fejl er kjendeligere end deres, der skal straffe andres Fejl. — Vel bliver Ordets Kraft usvækket, om end Lærerens Liv ikke pryder Ordet, thi Solen stikker og sine Straaler igjennem en Dyndpuds, de besmittes dog ej. — Mad og Spise kan være saa sund og smagende, som den vil, man væmmes dog ved at tage den af en spedalsk Haand. Et fordærvet Levned hos en Lærer kan bryde mere ned end mange gode Formaninger kan opbygge. — Milestøtten viser andre Vejen, men gaar ikke selv med, Brostenen gjør ren Gang for alle, bliver dog selv liggende i Skarnet.

Saa maa Kirkens Oldinge (ɔ: Ældste) ikke være! Det var kun at tømre en Ark og selv omkomme i Syndfloden, med Stenen at slibe Æg og Od paa Jærnet og selv blive sløv og usleben. — Abimelek tog Øxen i sin Haand og hug en Gren af Træerne og løftede den op og sagde til Folket, som var med ham: Hvad I saa', jeg gjorde, skynder eder, det gjører som jeg! Og da hug al Folket hver sin Gren. Det, gode Lærere gjøre for, kan de vente, i det ringeste nogle, om ikke alle, i Menigheden skal gjøre efter. — Ingen, der havde Lyde paa Legemet, især lam eller med Bræk paa Foden, maatte fordum tjene i Helligdommen. Ingen, der tjener i Helligdommen maa have slem Lyde i Sindet og være lamme og halte i Guds Budords Vej.» Lærerne skulle være villige til at lide for Kristi Skyld:

For Øje ha'r Guds Naade,
taalmodige i Nød,
i Trængsel, Ve og Vaade,
i Fængsel, Slag og Stød,
i Arbejd, Flid og Møje,
Aarvaagenhed og Vagt,

men de have da ogsaa Lønnen:

dog mange Rigdom finde
og faa ved eder fat,
I Himlen selv har inde,
thi Gud er eders Skat! —

Kristenlivet er en Vandring: «Helgenes Vandring skal indrettes efter Guds Vej og Vilje; hvor han vil have os, maa vi gjærne gaa, naar han gaar med. For vor Guds Ansigts Engels Skyld, som vi i vor Kristendom ere i Følge med, føres vi saa ofte omkring den kranke Lykke og forbi megen Ufærd.»

Naar kun Jesus Formand er
og din Byrde med dig bær,
vel er da din Rejsefærd.

«Menneskene gjøre sig Umage for at strø lugtende Pulver i deres Haar for at gjøre sig angeneme i Selskab, men hvortil tjener denne Spild? Men hvor uomhyggelige ere de fleste for at pryde deres Navne med en god Vandring, der kan være som en udøst Salve.» Stadighed kræves af os: «Gud bliver altid den samme, uden Forandrings Sky i sin Vilje og Hjærtelav til os; vi og vore bør og altid være de samme imod ham, om vi ere gode. «Jeg er saadan én, hin gamle Pavlus», det betegner Apostlens Kjærlighed imod Filemon.» Den oprigtige Vilje er en Hovedsag: «Gud ser ikke i vor Vandring, hvor meget vi kan, men hvor vidt vi vil; det, vi ikke kan, det kan han, men naar vi ikke vil, saa kan han ikke. Magten hænger ingen saa over, at han kan fuldkomme det, han burde. Viljen hænger de troende over, og den tages for fulde af Gud, fordi Kristus engang fuldkommede alle Ting paa vore Vegne.» Gode Gjerninger høre ogsaa til: «Vilde Menneskene kun gjøre det, Gud vilde, Gud skulde gjærne igjen gjøre det, de vilde. Gjernings-Helgene maa vi ikke være, thi vi ved dem ej kan fortjene det ringeste: Mit Gode rækker ikke op til dig! Gjernings-Hadere maa vi ikke heller være, derved fortjene vi Utak af Gud, og hans Gode rækker da ikke ned til os. Gud lade os saa pryde vort Liv, at vi maa være Hvermands Lys og Exempel i Verden og saa prydes siden i det andet Liv, at Gud maa være vort Hjærtes Del og Ansigts Lys i Himlen.»

Den gudfrygtiges Liv er et godt Vidnesbyrd for andre: «Hans Liv er baade et Solglas, der samler Solens Straaler i sin Middelpunkt, og et Spejlglas, der efterlader Dydens Aftryk til alle. — Pavlus var smukkere i sine Baand end Berenice i sin Bram. — Den gudfrygtige er andres Stjærne eller Nordleding; vil de, da kan de sejle efter den. Venus gaar efter Solen om Kvæld og viser, at det er Aften, da hedder den Hesperus eller Aftenvarsel. Den gaar før Solen op om Morgenen og bebuder Dagskjæret, da hedder den Fosforus eller Dagføreren. Naar Dyden daler mod Verdens Aften, er det godt, at der bliver et

Exempel tilbage efter den, der kan give et Glimt af sig til Erindring om den, som gik under, og det kan blive en Forløber og Mindeaarsag hos de onde, at de deraf faa Anledning til at lade den nedgangne Dyd frembryde og gaa op igjen. — Mange vare aldrig blevne gode, om de ikke havde set en anden være god. Exempler har en sær Kraft at drive med, baade til ondt og godt. En stor Flok løber ad den Vej, som gaar til Tryllernes Eg og forføres af det onde, og det maa vel siges som Deborah til Barak: du skal ikke faa Pris paa den Vej, du rejser paa. Enden er Fortrydelse, at Tryllernes Eg bliver Graadens Eg, som den, Rebekkas Amme blev jordet under.» Det gode Exempel bliver altid en Vejledning for andre: «Brav Mand bærer altid Lys i Haanden, sagde Fædrene i Ordsproget. Mænd, der ere brændende Lys, som Johannes, drage alles Øjne efter sig. — De ere Støtter med Liljeværk oven om.» Saaledes have hele Slægter stundom, Led efter Led, baaret godt Vidne for Herren: «Det er de rette og urgamle Ædelstammer, hvor Gudsfrygt, Tro og Dyd har artet sig ved alle Aner. De føre Skjold og Hjælm, der kan blinke i Marken.»

Vandringen med Gud kræver Kamp mod Verden, men vort bedste Vaaben er Bønnen:

Saa vil jeg mig da sætte
i Andagts Fjederham,
du, Jesus, mig skal lette
fra Jordens Lystekram,
at jeg ved Aandens Sving
kan gjennem Skyen bryde
og for Guds Trone yde
mit Hjærtes skjulte Ting.

Og en Kristen maa bede:

Klæd mig derfor af min Ville,
klæd mig af min Lyste-Ham,
klæd mig af al Ondskabs Grille,
klæd mig af al Last og Skam! —

Klæd mig i din Aand og Glæde,
klæd mig i min Jesu Tro,
klæd mig i hans blodig Klæde,
klæd mig i hans Trøst og Ro! —

Korset lægger Gud paa de troendes Skuldre: «Gud har en Søn uden Synd, men ingen Børn uden Kors. — Jo nærmere Gud i Skjødet, jo mere af Riset.»

Man siger, at dig følger
kun Kors og Jammer med,
og at man gaar i Bølger
i dine Fodefjed. —

Sligt mig vel meget hindrer
og isner mig mit Blod,
dog er der lidt, der lindrer
mig ved min Hjærterod;
jeg véd ej, hvad det er,
det er en Lyst og Længsel
at følge dig, om Trængsel
mig end til Døde skjær.

«Den, der i Døden vil vandre til Gud, maa i Livet først vandre med Gud. Alle ønske med Bileam at dø de retfærdiges Død, men faa beflitte sig med Enok at leve de retfærdiges Liv. — Himlen er vel sin Møje værd. «Et Rige er vel en Messe værd», har en Herre sluttet engang; et Himmerige er vel vor Kristendom værd, maa vi vel slutte i bedre Maade. — I hans almindelige Forsyn vil Gud opholde alle, men de maa følge hans Forsyn; i hans almindelige Naade vil han saliggjøre alle, men de maa favne Naaden. I Hoved og Haartop, læser jeg, at en Engel har ført Habakuk til Babylon, men ingen Kristne saa at være førte til Himlen. — Gamle Veje og gamle Venner ere de bedste. Forlad ikke en gammel Ven, thi ny er ikke at ligne med ham. Gud var Fædrenes Ven, Troen Fædrenes Himmelvej, og vi blive ubedragne, om vi gaa den samme.»

At vandre med Gud er ogsaa at vandre i Kjærlighed: »I Salomons Tæpper var virket om Kjærlighed. Der maa væves og virkes Strøblomster i vore Klæder at gjøre os herlige i Forsamlingen, og ere ikke Kristendommens Blomster virkede og indtrykte i vor Tros Klædebon, da ere vi hæslige for Gud.»

Men som Guds Vandringsmænd have vi den sande Fred: «Den fornøjer os i Livet, at vi ere vel tilfreds med os selv, den trøster os i Døden, at vi blive vel tilfreds med Gud. Et dagligt Gjæstebud og Traktement er den, vi kan opholde os ved; den sidste Hjærtestyrkning bliver den, som vi kan kvæge os paa.»

Vandringsmanden higer imod Maalet: «Vandringsfærd ender omsider i Hjemfærd. «Holder mig ikke op paa min Rejse,» sagde Abrahams Svend, «jeg vil vandre til min Herre.» Det længes Helgene efter. Verden maa være dem til Haande, saa meget den vil, den stiller dog aldrig den Længsel. Prinsen af Edom havde alting efter Ønske i Ægypten, men det hjalp ikke. «Lad mig fare hjem,» siger han til Farao. «Hvad fattes dig?» «Aldeles intet. Men lad mig dog fare hjem!» Naar Verdens Vandring er frist, saa er hjemme i Himlen bedst.» Lønnen venter de troende fra Gud: «Som de har faaet hans Penge paa Haanden, Aandens Fæstendefæ, deres Arvepart, saa faa de ved Helligaften deres fulde Løn og Arven selv, der har staaet længe aftalt til dem. — Det fortrød endnu aldrig nogen, at han lod sin Restance staa hos Gud; det bliver nok betalt med Rente og Rentes Rente.» Dette forklarer Kingo nærmere et andet Sted: «Vi tjene Gud ikke for noget, derved skete Uret mod ham, at vi satte højere Pris paa den Løn, vi vente, end den Herre, vi tjente. Ikke heller tjene vi for intet, derved skete Uskjæl i Guds Løfte til os. Gud er det største Gode, vel værd at elskes for sin egen Skyld.»

Saaledes er da hele Livet en Vandringsfærd. «Husmænd og Inderster og ikke Jorddrotter og Selvejere har Gud dog gjort os. Vi maa bede Gud med Mose, han vil

lære os at tælle vore Dage, men ikke med Bonden (ɔ: den rige) selv tiltælle os visse Dage.»

Det troende Menneske har alt herneden den sande Glæde: «I Guds Ansigt er Lys, at vi gaa ret, og Lejde, at vi gaa trygt. Sol er han os, naar Lykken smiler. Uden Gud er alting mørkt for os, thi i hans Lys alene se vi Lys.» Verdens Glæde har kun lidt at betyde: «Mønstrer alt det igjennem, som Verden kalder Fornøjelse, og det er af ingen Værdi eller Varighed. Jeriko var en lystig Stad at bo i, men Vandet ondt og Landet gjort øde. Verden maa vel være behagelig i Menneskens Øjne, men den er omflydt med Mara Vande. Synd fænger, Sorrig kvæler.» — Om de troende gjælder det: «Der er lyst i deres Gosen, men mørkt udenfor. — Kommer Glæden ikke saa just, naar vi vil, den kommer, naar Tid er og Gud vil. — I Naturen lovede Gud, at hverken Sæd eller Høst skulde ophøre, imens Verden staar. I hans Husholdning med os skiftes Lykke og Vanlykke efter Guds Vilje og har begge deres bestemte Tid. Sæden skjules i Jorden, Glæden er tit ukjendelig, men fremkommer efterhaanden som Kornet, først til Græs, saa til Straa, derpaa i Holke (ɔ: Ax i Hylster), siden til Ax, endelig til Kjærne. Saa har Glæden og sin spæde Fremvæxt som Maanen eller Eliæ Drengs Sky, fra en Haands til en Himmels Størrelse. De, som forlade sig paa Herren, skulle befinde, at han er trofast. Ytrer Glæden sig ikke i det timelige, Gud véd bedst, hvad os tjener; det er nok, at vi savne den ikke i det aandelige. Jordisk Glæde er slet Glæde og intet Kjende paa Guds Nærværelse. Verdens Glæde maa være for Verdens Børn et Himmerige paa Jorden, men det bliver et Kastel i Luften, thi en ugudeligs Haab er som en Kjærdun, der bortføres af Vejr, og som en tynd Skum, der drives af en Storm, og som en Røg skilles af Vejr eller som en Gjæst er forglemt, der havde ikkun været én Dag hos nogen. «Guds Rige er inden i eder,» og i dette Himmerige fandt David Hjærtens Glæde: «Du gav

mig Glæde i mit Hjærte fremfor den, de have, hvis Korn og ny Vin er mangfoldig.»»

Men Glæden i Gud herneden er Forsmag paa den fuldkomne Glæde hisset: «Druen af Eskol bar Vidne om Landet, Forsmagen paa den tilkommende Verden bærer Vidne om Himlen. — Summen og Samlæget af vor Kristendom er at tro, Summen af vor Tro er at faa det, vi have troet, og naar vi det faar, er Troens Ende, Salighedens Anfang i Evigheden uden Ende.» Dette er de Kristnes Haab: «Haabet gaar inden Forhænget. Forhænget skilte det hellige og det allerhelligste. Det er ikke nok, at vi haabe i denne stridende Kirke, men vi haabe, indtil vi se Jesum i den triumferende. «Først og sidst» bør nu være i vor Tros Øje, der skal da engang være «sidst» i vort Eje.»

Min Sjæl al fuld af Længsel er
og længes, mens jeg lever her,
o Jesu, til den Glæde,
hvor alle Helgen tjene dig
udi dit søde Himmerig.
O, naar vil du tilstede
mig didhen op at træde?

Frimodigt og taalmodigt skal en Kristen bie den Time, da han skal udløses af denne Verden: «Men som den sidste Dag staar ikke i vores, men i Faderens Magt, Soldaten gaar ikke af sin Post uden sin Høvedsmands Forlov, saa maa vi bie alle vore Strids Dage, indtil Omskiftelse kommer. Blive vi ej dumdristige imod Vorherre at sætte hannem Stol for Døren, han skal ikke blive saa uredelig imod os at tillukke sin Dør for os, naar vi kommer. Slide maa vi vore Aar i Tro og Taal efter hans Vilje, at vi kan faa Evigheds Aar i Fryd og Lise efter hans Løfte.»

Jeg skal min Jammers Agelæs
ved Graven dog afvælte,
min Modgangs Is som Skum og Pjæs
for Jesu Sol skal smelte.

Efter Døden forestaar Opstandelsen: «Naar Synden er udasket og Naturens Gjæld betalt, opstaar et aandeligt Legeme for et naturligt, et ærefuldgjort for et ringe. — «Sover han, da vil det blive bedre med ham,» blev sagt om Lasarus. Det bliver aldrig for Alvor godt med os, før vi faar sovet den lange Søvn, da kan vi vente at vaagne friskere op. Nikodemus kunde ikke fatte, at et Menneske skulde fødes paany: Skal han gaa i sin Moder, naar han bliver gammel? I vor Død og Jordefærd gaa vi i vor Moder igjen. «Jeg sagde til Graven: du est min Fader, og til Ormen: min Moder og Søster,» siger Job, og paa Dommens Dag skal vi fødes igjen paany, derfor kaldes den Dag: Igjenfødelsen. — Den Dag, der aabnede Babylons Fængsel for Jøderne, aabnede og Hjærtet til Glæde.»

«Troens Vandring ender i Beskuelsen, Spejlet ophører og Ansigtet frembryder. Dronningen af Sønden troede, før hun saa', og saa' siden mere, end hun havde troet. — Det evige Livs Gode er ubeskriveligt. Noget savne vi dér: Synd og Synds Aarsag, som er Kjødets Bedrageri, Djævelens List, Verdens Lokken, Syndens Straf, som er Døden. Noget finde vi dér, som vi ikke kan savne: Gud for os og den højlovlige Treenighed, Zir udi os og Herlighed paa os, Fryd omkring os og en uophørlig Salighed. Gud bliver alle Ting i alle. — Dronningen havde hørt mindre, før hun kom, og saa' mere hos Salomon, før hun rejste, end hun havde hørt. Vi skal se det, vi ikke har hørt, se og ikke afse, høre den Glæde, der skal aldrig ophøre. — Vennevold fortryde vi ikke at komme i. Vennevold er aldrig saa god, vi har jo bedre, naar vi i Himlen ere i Guds Vold.»

Hvad Møje, Trængsel mig har mødt
fra første Dag, at jeg blev født,
den skal jeg nok forglemme,
naar jeg i Sejrskirken skal
blandt Englenes og Helgens Tal
Guds evig Ære fremme
med Engle-Maal og Stemme.

Her paa Jorden bliver det lysende Eftermæle efter den troende: «Støvet kommer til Jorden igjen, men det gode Navn maa ikke jordes med Støvet. En ilde levende ihukommes andre til Afsky som Saltstøtten udenfor Sodoma. Kommer Lots Hustru ihu! — Støtte uden Dyd er kun en Skandpæl.' Bedre er det, at Folk spørge: hvorfor er den Mand ingen Støtte sat? end at spørge hver Mand forgjæves, hvorfor den er sat. — 'Der er Forskjel mellem Røg og Røgelse, den ene kvæger og den anden kvæler; der er Forskjel mellem Navn og godt Navn, bekjendt og berømt. — Forældre skulle efterlade Børn Formue og samle Liggendefæ til dem. Det gaar ikke altid an, at man kan efterlade dem Guld og grønne Skove, og om det end kunde ske, er det tit befundet, at de ere blevne Børnene til Fordærvelses Aarsag. Men et godt Navn er bedre end Guld og grønnes, naar vore Ben hvile. — Gravskrift kan hugges ud i Marmorsten for at vare længe; Efterkommernes Minde er det varigste Monument. «Lader os love herlige Mænd og vore Fædre i Slægten!» — En Krans, der er uforvisnelig, tager imod dem i Evigheden, det er den himmelske Glæde; én bliver for deres Navn efter dem i Tiden, og det er det gode og vedvarige Rygte. — Det opmuntrer andre til Dyd, at Fædrenes Navn er som en grøn Lavrbærgren, de igjenlevende til Exempel. — Lovlig Eftersagn og Rygte ere de Blomster, Helgeners Grave bestrøs med. Gaa de ikke i Roser, medens de leve, dertil er deres Liv for bittert, de gaa igjen i Roser, naar de ere døde. De staa i hver Mands Øje som Guldlampen med Olie udi. Det er lysteligt og sødt at se paa.»

